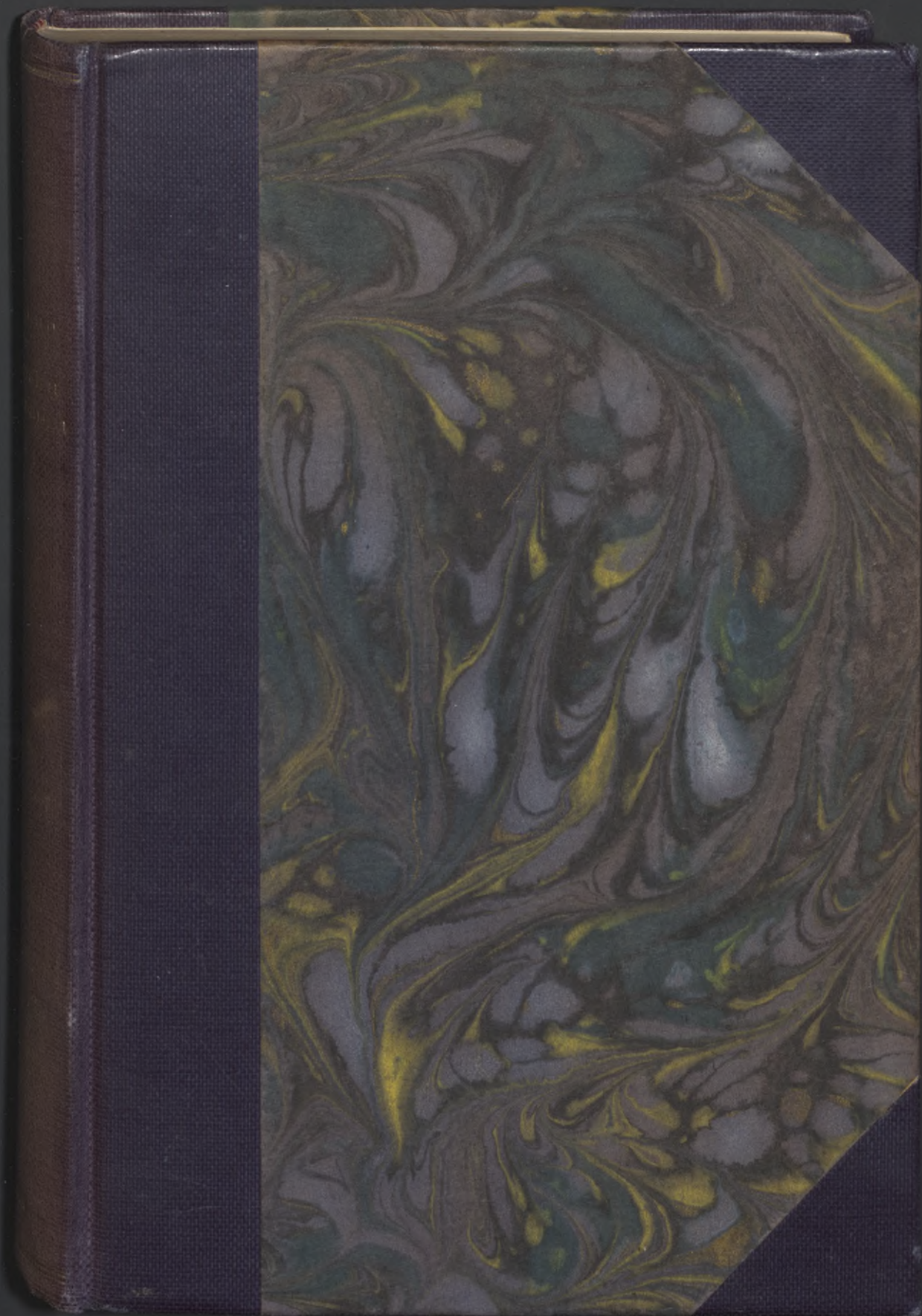

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

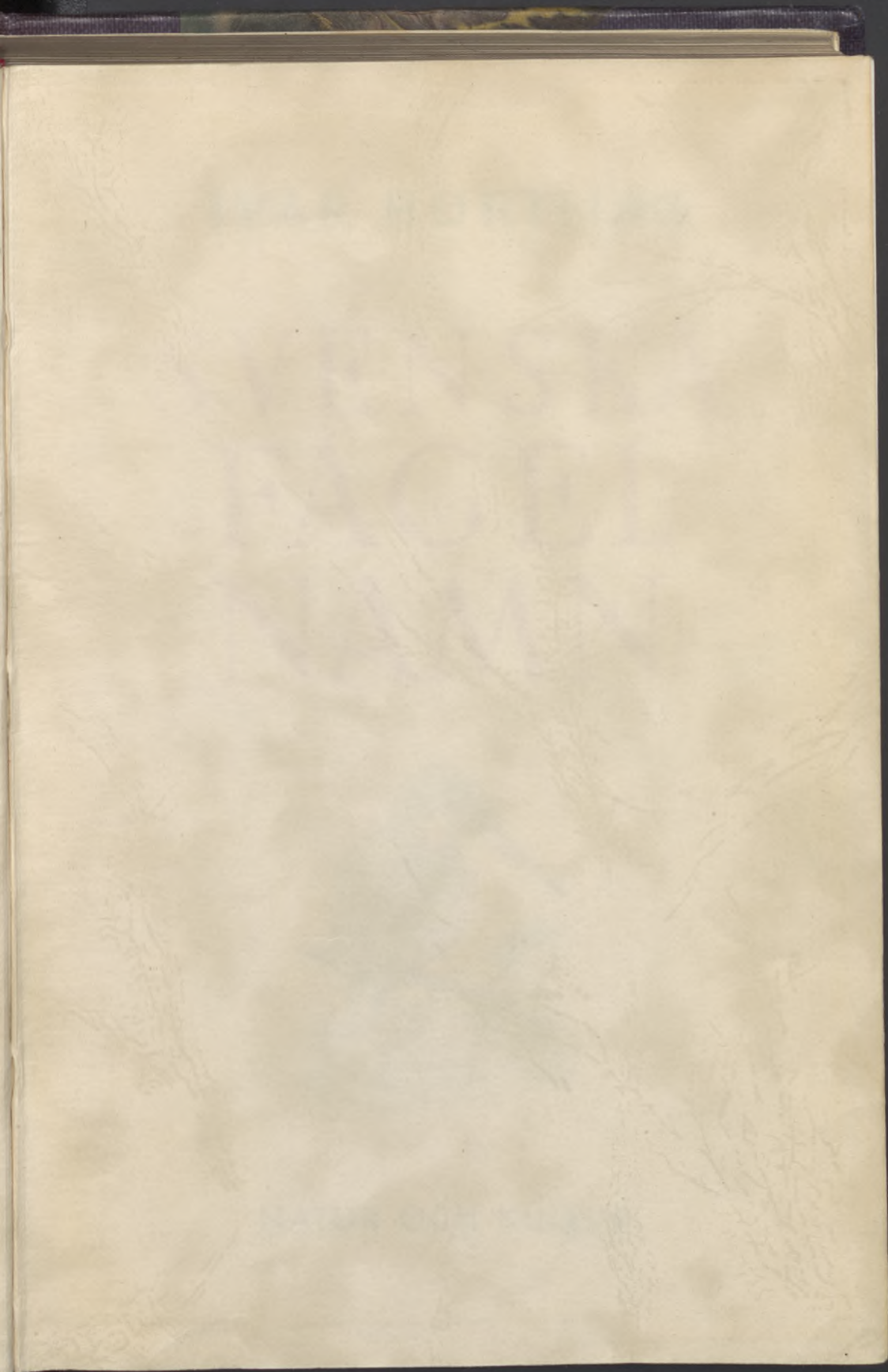

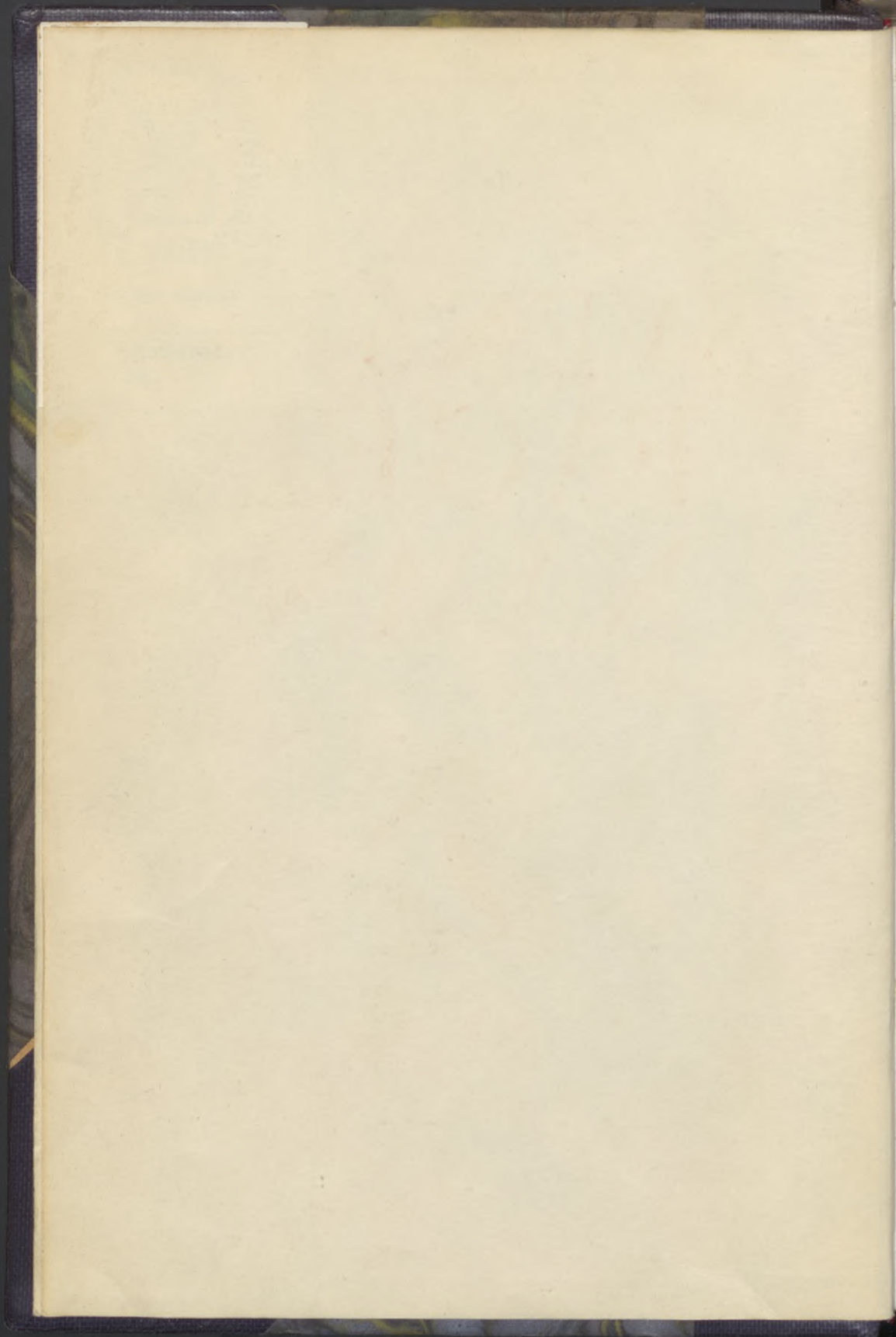

Allmänna Sektionen

Språkv. et.
Sv.

*Språkvet.
80.*

IVAR HORTLING

SVENSKA
FÅGEL
NAMN

119
NATUR OCH KULTUR

So. H4
1573

IVAR HORTLING

SVENSKA
FÅGELNAMN

SVENSKA FÅGELNAMN

AV UPPÅS INNEBORD

STOCKHOLM

BERGMAN & SOHN, KUNGLIGA OCH HEDERS

SVENSKA FÄGELNAMN

IVAR HORTLING

SVENSKA
FÅGELNAMN

FÖRSÖK TILL TYDNING
AV DERAS INNEBÖRD

STOCKHOLM

BOKFÖRLAGET NATUR OCH KULTUR

IVAR HORTLING

FÄGELNAMN
SVENSKA

FÖRSÖK TILL TÄMNING
AV DRAS INNEBÖRD

STOCKHOLM

HELSINGFORS 1944 - CENTRALTRYCKERIET

I.

FÖRFATTARENS FÖRORD.

Motto: »Minä annan jonka tiän
Toinen lisät jatkakoon».

(Wright—Palmén, Finlands Foglar).

I min Ornitologisk Handbok (O. H. 1929—1931) införde jag i slutet av varje artikel behandlande de skilda fågelarterna korta namnförklaringar på fem språk. Fågelnamnens, även landsmålsnamnens tydning intresserade mig fortfarande, och jag beslöt, tio år efter handbokens utkommande, att försöka mig på en sådan uppgift. Handboken, som innehåller bl.a. mina egna iakttagelser över fåglarnas liv och leverne, läte, dräkt, egenskaper o.s.v., utgör huvudkällan för alla biologiska data, som anföras i Svenska fågelnamn. Likaså är systematiken densamma som i O. H., dock har jag här anfört endast släkten o. arter. Hösten 1941 förde en tillfällighet mig i nära grannskap med doktor V. E. V. Wessman (VEVW), som fick del av min plan och som gav mig anvisning på litteratur över de östsvenska dialekterna. Huvudkällan för finländskt vidkommande har utgjorts av dr. Wessmans eget arbete, *Samling av ord ur östsvenska folkmål, två delar, ävensom dr Herman Vendells Ordbok över de östsvenska dialekterna I—IV (V-II), Bidrag till Svensk folketymologie, Sydöstsvenska etymologier, u-omljud av a i de sydöstsv. dial.; Jacob Tegengren, Bygdeminnen, utg. av Närpes folkhögsk. Den 21 oktober 1941 införde jag i landets svenska tidningar ett upprop till intresserade fågelvänner, vilket resulterade i att följande personer lämnat bidrag till folkmålsnamnen: kantor J. E. Blomqvist, forstmästare Arthur Blumenthal (Bthl), provisor Th. W. Danielsson (Dan.), fru Greta Grönvall (Gll), ingenjör Jac Kaustinen (Kaust.), lektor Walter Kranck (Krk), hr Sverker Norrback (Norrb.), lektor Börje Olsoni (Ols.), fru Ellen Rosenblad (Rbld), hr Harry Rosqvist (Rqt), hr F. W.*

Strandberg (Strbg), sacr. min. cand. Bertel Söderholm (Söderh.), hr R. Westerlund (Wlnd), trafikdirektör John Wirkberg (Wbg). Framför andra bör jag nämna författaren Jacob Tegengren (Tgrn), som med oförminskat intresse följt med arbetets utveckling, (per brev) diskuterat många namnfrågor och själv lämnat intressanta bidrag till namnens förklarande och genomläst hela manuskriptet, i den mån det avancerat mot sin fullbordan. Genom Tgrn har jag fått även en förteckning på Sverigesvenska fågelnamn från kronolots Haldur Wigsten, Fårö (Wigst.). Ornitologen Sigfrid Durango (Drgo), Täby, Sverige, har sänt ett trettiotal sverigesvenska folk-målsnamn. Dr Herbert Gustavson (Gvsn), Uppsala, har givit anvisning på sverigesvensk litteratur, särskilt Säves arbeten: Säve P. A.: Jaktens sagor och djurlivet på Gotland etc. Visby 1940 (Säve); Gotländsk ordbok på grund av C. och P. A. Säves samlingar, A—N, redigerad av dr Herbert Gustavson, Uppsala 1940 (Gotl. ordb.) och sänt excerpta ur Uppsala Landsmålsförenings arkiv, Acc. ULFA, 95: 4 s. 104 ff.; författaren C.-F. Lundevall m.fl. Till alla dessa personer framför jag min uppriktiga tack. Genom Tgrn har jag erhållit även Signe Hermanssons anteckningar (Hson).

Bland litterära källor nämner jag vidare Wright-Palmén Finlands Foglar (Wr.—Pn) och Hugo Krank Fågelfaunan i Gamlakarleby etc. (H. Krk). Bland sverigesvenska o. a. författare C. J. Sundevall: Svenska foglarna (Sundev.) och fortsättningen av prof. J. G. H. Kinberg (Sundev.); S. Nilsson: Skandinavisk fauna, Foglarna (Nlsn); A. E. Holmgren: Handbok i Zoologi, Skandinaviens Foglar (Hgrn); L. A. Jägerskiöld-Gustaf Kolthoff: Nordens fåglar (J.—K.), som innehåller en sammanställning av i Sverige använda namn i kapitlen om varje särskild art och som varit huvudkällan för de sverigesvenska namnens vidkommande. Denna sammanställning är gjord av professor Elof Hellquist (Hllqt), som lämnar en utförlig förteckning över »Källskrifter för fågelnamn», vilken jämväl finnes hos J.—K., s. 494—495; Einar Lönnberg: Svenska fåglar, text till bröderna v. Wrights bilder (Lbg). — H. Th. L. Schaanning: Norsk Fuglefauna (Schng); G. Niethammer: Handb. d. deutsch. Vogelkunde I—II (Nth.); L. F. Witherby m.fl.: The Handbook of Brit. Birds (With.). — C. T. Holmström, P. Henrici, E. Rosenberg,

R. Söderberg: Våra fåglar i Norden del I (Våra fågl.), i vilken ingår bl.a. Systematisk förteckning över i Skandinavien o. Finland anträffade fågelarter, sammanställd av C.-F. Lundevall (Syst. fört.). En fullständig förteckning över anlitad litteratur kommer att ingå i slutet av detta arbete. Dock må här ytterligare nämnas Bernh. Hoffman: Vom Ursprung und Sinn deutscher Vogelnamen (Hffn); H. Suolahti: Die deutschen Vogelnamen (Slti); J. E. Rietz: Svenskt dialektlexikon (Rz); Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folkliv (sv. landsm.); G. O. Hyltén-Cavallius: Wärend och Wirdarne I—II (Wär. Wird.). Bland etymologiska ordböcker har jag rådfrågat i främsta rummet Elof Hellquist: Svensk etymologisk ordbok 1925 samt H. S. Falk und Alf Torp: Norwegisch-Dänisches Etymologisches Wörterbuch (Flk-Trp); Fr. L. Weigand: Etym. Wörterbuch (Weig.), Alois Walde: Latein. Et. Wörterbuch (Walde).

Den del, som innehåller namnen på fåglarna i systematisk följd, efterföljes av en fortsättning, omfattande en sammanställning av de behandlade namnen i betydelsegrupper: ljudhärmande (onomatopoietiska) namn, namn som bildats på grund av fågelns dräkt, föda, härstamning, bobyggnad och bomaterial, egenskaper, saga, myt, skrock o.s.v.

Arbetet omfattar dels 1) *rena dialektord*, 2) *dels högsvenska ord, vilka i dialekterna hava en för skriftspråket främmande betydelse*, 3) *högsvenska ord, vilka i dialekterna hava många former* och 4) *högsvenska ord, vilkas användning i dialekterna är inskränkt med avseende på ort och tid*. Dessa olika grupper betecknas liksom hos Vendell och Wessman: sveticerade uppslagsformer föregås av asterisk*, ord i grupp 2 och 3 inneslutas inom klammer, dubbelklammer [v], ifall ordet i fråga ersatts av dialektiskt ombildad form, enkel klammer [, därest det ej undergått nämnvärd förändring.

Då en användning av det finare landsmålsalfabetet för betecknandet av uttalet i de skilda dialekterna skulle för läsare, vilka icke äro förtrogna med detta alfabet erbjuda svårigheter, har jag föredragit att i allmänhet angiva uttalet genom vanligt skrivsätt. Ett streck under en bokstav (a t) betecknar långt ljud (lika om det är ovanom bokstaven (o)). De sverigessvenska landsmålsnamnen äro för det mesta anförda utan dialektuttal sådana de finnas hos Jägerskiöld-Kolthoff.

FÖRKORTNINGAR AV ORTNAMNEN.

Bo	= Borgå	Krsn.	= Korsnäs
Brm.	= Bromarv	Krby	= Kronoby
Bö	= Brändö på Åland	Lmo	= Larsmo
Dö	= Dagö	mNyl.	= mellersta Nyland
EF	= Egentliga Finland	Mxm.	= Maxmo
En.	= Ekenäs	Na	= Nagu
Estl.	= Dagö, Nuckö, Ormsö, Rågö, Wich- terpal i Estland	Nu	= Nuckö
Fby	= Finnby kapell i EF	Nä	= Närpes
Fö	= Föglö	Ped.	= Pedersöre
Gkby	= Gamlakarleby	Plx	= Petalax
Gsv.	= Gammelsvenskby i sRyssland	Pö	= Pörtom
He	= Helsinge	Re	= Replot
Hi	= Hitis	Sbo	= Sibbo
Hsk.	= Houtskär	Sj.	= Sjundeå
Hvbfj.	= Hvittisbofjärd	sÖb.	= södra Österbotten
Kim.	= Kimito	Strf.	= Strömfors
Korsh.	= [Mustasaari]	Ål.	= fasta Åland
		Wp.	= Wichterpal i Estl.
		Öv.	= Övermark o.s.v.

De sverigessvenska ortnamnen äro ganska »genomskinliga» i förkortad form. Jag har anført dem efter J.—K.: Bl. = Blekinge Bhl. = Bohuslän, Dlr. = Dalarne, Härj. = Härjedalen, Jtl. = Jämtland, Nbn. = Norrbottens län, Norrl. = Norrland, Nke = Närke, Sdml. = Södermanland, Ög. = Östergötland o.s.v.

Helsingfors Brändö i januari 1943.

Ivar Hortling.

II.

FÅGELARTERNA I SYSTEMATISK FÖLJD.

Släktet *Corvus*

Korp (*C. c. corax*). Hos oss inga folkliga namn. I Sverige användas enl. J.—K. från danskan lånade: *ravn* Sk. och *ram* Hls. Vg. Ög. Smål. Gotl. Namnen alla ljudhärmande (onomatopietiska) efter korpens rullande läte *kr kr kr*. Ordet *korp* en nordisk nybildning, som undanträngt de äldre namnen (Hllqt. s. 345 b). **Ravn** germ. grdf. *hraban, till lat. *crepo* 'jämra'; jämväl onom. (Flk-Trp under *Ravn*), **ram** genom assimilering o. kontraktion *rampn > ramn > ram. Jfr även ty. Rabe 'korp'. Man jämföre ock V-II s. 733 b: *ram 'buse, spöke, hin onde' Ål. Hsk. Ko. Na. Tgrn vill med hänvisning till V-II, tolka »ram» som 'spök-fågel', 'hin ondes fågel'. Korpen var Odins fågel, skriver Tgrn i brev, och efter Kristendomens införande degraderades ju de gamla gudarna och blevo onda väsen. Oden var ursprungligen en stormgud men också en *döds*gud. Det är märkligt att korpen i folktron även satts i förbindelse med döden. Eva Wigström skriver i en längre uppsats »Djurlivet i folkets tro och sägner» (Sv. fornm. för. tidskr.) bl.a.: Korpen är dödens fågel. Han är framsynt i fråga om dödsfall, och flyger han kraxande över en mänskoboning, är det en liksång han då sjunger. — Jfr. även *nattramnen* = flygande nattligt spöke i skepnad av ett benrangel (Östergren).¹⁾ Också här en anknytning till döden.

¹⁾ Jfr. angde nattligt spöke Wär. Wird. I s. 467: osäkert vilken fågelart härmed menas. *Nattramn* enligt folktron, »gasten av någon utbörding, d.v.s. av något barn, som, efter gammal folksed, blivit *utburet i skogen*, så att det icke fått komma i vigd jord». *Nattramnen* blir stundom förväxlad med Odens jakt. När det då höres uppe i luften ett »gnällande, pipande o. knarrande ljud, såsom då man kör med en osmord vagn, tror man att det är Odens jagt». »Nu far han efter någon arm själ» — — (A.a. II s. VII).

Att »ramnen» anses båda ofärd, bekräftas också av Vilh. Moberg, som i sin år 1941 utkomna bok 'Rid i natt' (Bonnier), s. 7 skriver: »Tvenne morgnar, när mor Sigga öppnat husdörren, hade den stora svarta fågeln suttit på östgavelns vindskida. Någon slakt hade icke förrättats i gården på lång tid, varför *det icke kunde vara någon fjöda, som lockat rovfågeln*¹⁾. Mor Sigga nämnde honom vid hans rätta namn, *ramnen*¹⁾, och kastade» — — — (I fortsättningen visar det sig att »ramnen» hade spått ofärd). — — — s. 30: »Svedje såg upp mot modern: — Har han suttit i tre morgnar, korpen? Mor Sigga bekräftade: Ramnen hade tre morgnar i rad suttit på husets vindskida — — —». Om korpen som *lyckobringare* jfr. Wär. Wird. II, s. V; I s. 213: dödar man Odens fåglar, följer ofärd el. olycka i någon form. — Rz s. 38 b *blår hrafn* 'svart korp'; a.a. sid. 480: Odens foglar (korpen, kajan, skatan) vidlyftig utredning. ULFA, Acc. 95: 4 s. 116: korp (*körsp* Rosl.).

Kråka (*C. c. cornix*). Onom. Bildat med k-suffix från den ljudhärmande stammen (jfr. fsax. kraia m.fl.): k r å. Enligt H. Krk s. 29 kallas hon i Gkby *kråko*.

Enl. V-II **dyngkråka** (dingkråko) Lmo. Med detta namn avses en kråka, som stannat kvar över vintern och ses på dynghögar ute på fälten. — VEVW anför (II s. 639 a) samma namn med något olika uttal (dynggkråka) från Pä. Ibid. **grän-svärta** (-svärto), öknamn på kråkan i Hsk. **Marskråka**, »som visar sig i mars efter återkomsten från varmare trakter», Nyl. »Om man skjuter en sådan, har man tur hela året» Sn. En. »Marskråka ä så go som ett får» Vml. (ULFA). — VEVW: **kraka** (utt. krako) i barnspråk i Sbo. Rz s. 359a: **krååk** (plur. kråtjän) Vb., kraka Nb. (öCal.). — Kråkan har som bekant en delvis grå dräkt och den kallas också i Sverige **grå kråka** (Lbg s. 7). **gråkappan** användes om kråkan i finl. litteratur (ty. Graumantel, Nebelrabe). Dessutom har folkhumorn i Nke skapat namnet **bonnorre** (bond-orre) och det förtroliga **Kajsa** i Södertörn. Hos Rz s. 189a **gra-vajling** Gotl och s. 221a **ärr-kråka** (eg. herrkråka) Dlr. Jfr även Gotl. ordb. *-veling gravailing. VEVW meddelar per brev följande ordstäv om kråkan: »Brā, brā, sa kråkan, to int Boema fikk fisk» (Behm en bonde på Vessö landet).

Svart kråka (*C. c. corone*). Denna art är, liksom den följande, råkan, helsvart; den förekommer hos oss endast i undantags-

¹⁾ Kursiv av förf.

fall som vilseflugan och förväxlas lätt med unga råkor, de gamla hava huden kring näbbröten bar och skrovlig, varpå de lätt igenkännas redan på avstånd. Namnet användes för båda arterna (jfr. följ. art). *Corvus corone* häckar i Väst-europa till Elbe i öster. Båda arterna likna kråkan och hava samma läte som vår vanliga kråka. **Kula-** el. **svartkraka** på Gotl. (Säve s. 43) — kula = kol (germ. *kula- ty. Kohle).

Råka (*C. f. frugilegus*). Onom. Av germ. *hrök-, jfr även lat. *crōcio* 'rosslar' etc. Fågeln läte liknar kråkans men är något hesare och tunnare.

Enl. Tgrn anv. i Korsh. Böle namnet **ny-kråka** (nykråko) och i Nä **svartkråka** (svartkråk) — det förra sannolikt emedan fågeln är »ny» såtillvida som den under sin utbredning norrut först jämförelsevis sent blivit bekant där; det senare på grund av den helsvarta dräkten (jfr. även föreg. art). I Sverige förekomma (enl. J.—K.) namnen **rauk** Gotl. (jfr Säve s. 43)¹⁾ och svartkråka Hall.

Släktet *Coloeus*

Kaja (*C. m. monedula*). Onom. Ovisst om namnet kaja är lån från lågtyskan, i varje fall bygger det på lätet. Lätet har jag uppfattat som skrälligt kja - kja k etc. Gemensamt namn på både kajor o. kråkor i sMöre.

V-ll: *gol-kvärn *gole-f. (gulakvän Ru); kyrk-hack m. (kirckhack Wp); [kyrk-kråka f. (kirckkråk Nu Oö); mur-svala f. (mursvälu Sbo); *mork-kråka f. (murkråk Nu), (»svart, mindre kråka *Corvus corone*)). — VEVW: kyrka + naakka f., fi. (körknakko Sbo Tu He Esbo, körknako Bo, tjörknakko Py; nakko Nyl., knakko Esbo) — det sistnämnda genom oriktig delning av kyrk — nakka. — Tgrn: kyrk-kaja f. (tjyrkkaijo Vö). — J.—K.: Ällika f., Sk., kejkraaka f., Smål. (Hasselgr.); Klas m., kyrk-kaja f.; svartfågel m., Öl., tornkråka f., Sdml. — ULFA Acc. 89: 19: Kajaef. Nke. I kyrk-hack är lätet upphov till namnet, det är »hackande»; kajan häckar med förkärlek i gamla kyrktorn: kyrkkaja. Kyrckkråka, då man tydligen vid namngivningen trott fågeln vara »något slags

¹⁾ Rz s. 517 anför namnet rauk 'råka *Corvus corone*', vilket tydligen beror på ett misstag.

kråka» — den är ju svart och grå liksom kråkan; lika t o r n - k r å k a. Att t.o.m. svala i **mursvala** fått beteckna kajan, visar att man varit mindre angelägen om att giva ett rätt namn än att överhuvud giva ett namn — som sedan vunnit burskap. Ofta givas folkliga namn efter bekanta fåglar, som bo i människans närhet. »Svart, mindre kråka *Corvus corone*» är ju högst tvetydigt, då *Corvus corone* ej uppträder på Nuckö och f.ö. är snarare större än vanliga kråkan. **Kyrknaacka** lån från finskan. Med namnet **murkkråka** (mörk-) kan knappast åsyftas någon annan fågel än kajan. — **Allika** torde vara lån från mlägt.: Ål(l)eke = smeknamn, diminutiv av Adelheid, da. allike (Flk-Trp s. 21). **Kej-kråka** efter lätet, möjl. smeknamn: kej, keja = 'flamma'. **Klas** — förtroligt tilltalsord; **svart-fågel** då man ej fått tag i bättre. I Sverige, Malmö, är Klas lockord på tam kaja.¹⁾

Västeuropeisk kaja (*C. m. spermologus*); Syst. fört.

Rysk kaja, halsbandskaja (*C. m. soemmeringii*). Syst. fört.

Sibirisk kaja (*C. dauuricus*). Hos oss endast ett exemplar av denna östliga art erhållet. Den bebor bl.a. hela Sibirien från Jenissejdalen o. Altaj österut.

Släktet *Pica*

Skata (*P. p. pica*) o. **finsk skata** (*P. p. fennorum*). Namnet skata sammanhänger med skate 'topp, spets', av germ. *skatan-, idg. skad 'springa skjuta fram' (Hllqt). — och avser den viggformiga, långa stjärten. Lbg skiljer den något större finska skatan från den svenska och kallar den förra *P. p. fennorum*. Jfr även syst. fört. Fvsk. skorre 'skata', med betydelsen den larmande o. dyl., jfr under trä-skorra (spillkråka).

För skata användes allmänt namnen s k j o r a, s k j u r a, s k j å r a f., med olika uttal i de olika dialekterna. V-II: skiura Na, skioura Pg., skiouru Ngö, skijur Ru Gsv. Nu Oö Rg., schura Fby Brdö, sjuro Ko, schåura Kim., Hi, schuru Nby, schur Mix, stjouru mVa, stsuru nVa, stjuro Hsk., tsuro Gkby NVet. — H. Krk: *skjuro* Gkby. Även i smss. al-, röd-, strand-*skjora; (jfr under nötskrika, lavskrika, strandskata). Skijuru

¹⁾ ULFA 95: 4, s. 116.

Ngö, skjur Wp.; skjåra Sbo Bo, skjåru Hvbj., stjåro l. schåro öNyl, stjuro Py.; Öls.: sjåra Bo; Gill sjora Korpo, Dan. sjörå Porkala, Strbg stjar Nä, Norrback sjoro nPed; VEVW *skjåra schår Pet., stschuår Öv., Nä, schuår Pö; Rosqv. stjåro. Dessutom enl. V-ll skävra f. (skävär Dagö), skvata f. (skvatu, Hvbj.), trollkåring (trolltjårrngg Fö). — Rosqv.: stjåro Py. — J.—K.: skjura, skjora, skåra, sköra skår Gotl. (Wigst., Drgo: skåre) Smål. Nbn samt skamsfugl Vg. — ULFA 95: 4, s. 118: skjura, schora Smål., schor Öl., schör, schöra m., Smål., schura Rosl., schir Vbn; skate best. f. skata pl. skaten och skattu i sing. Norrl. Ibid. Acc. 89: 2 skatae f. Nke. — Förf.: sjoöro Sj. — Qvarnström: Dödmansfågel Ål. och Jurmo.

Schåra liksom skata, en uteslutande nordisk beteckning på fågeln, kan måhända bygga på skatans läte — då den sitter i lugn och ro, hör man ett »småpratande», där man förvisso med litet fantasi kan upptäcka ett »schår», skjora betyder f. ö. också »sladdertaska» (Re; jfr. VEVW III s. 192 b). I Wär. Wird. I s. 213 heter det om skatan, att hon »skjattrar» — vilket talar för onom. ursprung. Lika är det med **skävra** urnord. skewarö, och **skvata** jfr no. verbet skvata 'svadse' (lån från ty. schwatzen, skvattra). **Trollkåring** (även -tjålling): skatan har (jfr Hllqt)¹⁾ varit föremål för vidskepliga föreställningar. Så omtalar t. ex. Dalin i Sagan om hästen: »Han hängde skator över hästen i krubban at afvärja krank», d. v. s. spökeri. »Skjor-råd» (skatskrämna) bygger på samma skrockfulla föreställning. VEVW översätter ordet med »skjuten skata, som upphänges vid fåhus, där det finns höns, för att skrämma bort skatorna, som bruka stjåla hönsågg» Na. **Skamsfågel** m.: skatan har ju många osympatiska egenskaper, den snattar, gör skada i trädgård och hönsgård o. s. v. Tgrn skriver: 'fans fågel' — skam i Sverige en vanlig eufemism för fan (jfr bl. a. Fröding i 'Gamle Skam'). Eva Wigström skriver i a. a. (jfr under korpen) om skatan: »Skatan är rent av den ondes fågel; hon flyger varje år på dymmelsveckans måndag till Blåkulla; några återkomma med nackfjädrarna avplockade skårtorsdag med bud till häxorna» — —. Jfr vidare Wär. Wird. I s. 213: »Man säger om dem (Odens fåglar) — att vid Olofsmesso-tid Oden, eller Skam, Pocker, Fanen har dem i 8 dagar hos sig» o. s. v. — På Kökar och i Jurmo i Sw skårgården skall användas namnet **dödmansfågel**: bådar ofärd, då den kommer så långt ut i yttre skåren.

¹⁾ Sv. et. ordb. s. 730.

Släktet *Nucifraga*

(**Tjocknäbbad**) **nötkråka** (*N. c. caryocatactes*). Äter bl. a. nötter; kråkan, den bekanta fågeln, har fått låna sitt namn åt den sällan sedda.

VEVW: nödkråka Esbo. — J.—K. nötknäcka f.; nötskrika f. Ög. Öl. Nke; notgubbe Nke, notskata f., dessutom hasselorre m., Nke och skovskata f., Smål. — Säve s. 45: nytoskreja f., Gotl. — ULFA: notkrakan f., Uppl., Rosl. nötskrika f., notskrikae Nke. — Wigst.: pärlkråka, nytskrike Gotl.

-gubbe förekommer som namn (på hanen) hos många fågelarter ss. ejder, knipa m. fl. **Nötknäcka** anger fågelns sätt att tillägna sig födan; **nötskrika** — lätet skrikigt, påminnande på nötskrikans läte; Säve skriver s. 45: »I marken syntes förr ofta den brunråa, vitfläckiga nytoskreja och den rödbruna (gråröda) alduskrejka (nötskrikan). I **notskata** har namngivaren hållit sig till den för honom bekanta fågeln, skatan. F. ö. liknar nötkråkan i någon mån en skata — åtminstone för den okunnige, och vissa läten påminna om skatan. Däremot finnes i **hasselorre** ingen likhet med orren, som här fått låna namnet helt enkelt för att beteckna en obekant fågel (jfr bonnorre om kråkan). **Nödkråka** är en folketymologisk ombildning: fågeln »anses, då den visar sig, bebåda nöddår». **Skovskata** efter da. skov 'skog'. **Pärlkråka** efter dräkten, som är gråbrun med vita droppfläckar (O. H. s. 25).

Den **långnäbbade nötkråkan** (*N. c. macrorhynchus*), som vissa år plägar invandra ända till vårt land och Västeuropa, kallas så till åtskillnad från den hos oss häckande arten, som har kortare och tjockare näbb. Ett av nötkråkans läten liknar inte så litet kråkans krå. Kallas i Sverige **smalnäbbad nötkråka**.

Släktet *Garrulus*

Nötskrika (*G. g. glandarius*). Efter födan och lätet, som är skrånande: rä ä t s c h.

V-II: [a l]-*s k j o r a *a l e- (alashåura) Kim. (samma form anföres av Söderh. och Ols., VEVW från Hi, medan J.—K. har Norges stjöro Lule älv. (jfr. även nedan). — Tgrn: päron-skjåra Pö, VEVW har samma från Gkby o. NVet., Norrback: pärosjoro Ped. Tgrn: r ö d-

skjåra (rö-stschuär) Nä; V-ll: r öd-*skjora (rösjuro) Ko; Strbg: r ödstjår Nä. — Tgrn: sn ö-*skjåra Nä. — V-ll [skarn]-kråke (skångkråko Sbo), skit-kråka (stjitkråko Strf., stjitkruoko Py), dyng-kråka (dingkråku Lmo). — H. Krk: gränskriko, pärotjuv, pärokråko Gkby.

Tgrn: b ärs krika (bäriskretjo Vö); V-ll *gränskrika (gränskriku Mlx nVa, Tgrn lika Korsh., Böle; VEVW grenskreik Petal., grenskriko o. -skriku Gkby NVet.; grenskriko Korsh.; Wbg: granskriko (gränskrikå Gkby); VEVW: *[nåt]-skrik(j)a *nåte- *nute- (nutaskrätjo Pä, -skräiko Bo); [nöt]skrik(j)a, *nötter- 1. *nöte-nytärskriko Fby, nätärskriko Ingå, nitäskrik Wp., nyöta-(krika Hi); [nöt]skrika *nötter- (nötärskriko Ksl. En., nätärskriko Sn.); V-ll *skräka, *skräkja (skräko He, skrätjo Lptr.); (nutaskräkjo) Sbo, Bo; [not]-skræxa (nutaskräks) Nu; *nåtskrikja (notaskrika -o Pg., Kim., Na, nutaskrikjo Bo, nutaskrika -o, mNyl., vNyl., Ko Hsk., notskrika Fö Brdö, nutskrika Ål.); *nåtskræk(j)a (nohtskrätjo Kuml., nutaskrätjo Lptr.; nutaskräko He); päronskrika (päruskriku »namn på en fågel» Ped., Pu); *ållskrika ualdskrik Ru. — Dan.: nataskrika Tvärm., Pork. Rosqv.: mosaskvätjä Py. — J.—K.: ollonskrika (Nlsn), skogsskrika, blåskrika Smål., alskrika Klm., Gotl, lortskrika Ög., Nke, kornskrika Ög. (Rz), kvånnskraika Dlr., eneskrika Vg., jordäppleskrika, pärskrika Norrl. Till. o. rätt. s. 443 b: rö-stjör, skogstjör, röskaettu, blåskaettu, åkerskrika, lavskrika Härj. (det sistnämnda okänt som namn på följ. art), rågskrika Frostv., Jtl., skogsskrika, skogsskata Vbn. Päriskrika Delsbo. — Rz s. 542 a: råg-skrik-a Vb. — ULFA 95: 4, s. 118: bönskrika Rosl., skogsskata Gtb. 1., blåkråka sMöre, blåskrika nSmål., blåskjura (bläschora sMöre), nötskrika (nötteskrika Rosl., nöterskrika sMöre), ollonskrika sMöre, päronskrika (pärnskrika Hls.), skrika (skrike Vrml., skrika Uppl., Vex. 1.); ibid. 89: 19, nötskrikæ f.; skét-, lort-, skét-skatae Nke; — Wigst. alskrike Gotl.-Lbg: ålskrika, allenskrika. — Rz: aldskräika Gotl., akarnaskrika Bl. — Säve s. 45: alduskrejka Gotl. — VEVW: *nåt(e)-skræppa (nutaskräppo He); *nåte-skræna (nutaskräno vPä Lptr.) *skväkja

*[n å t] - s k v ä k j a (notaskvatsjo öPä Lptr. Strf.). — J.—K.: eneskata Vg., skogsskata Sk., Smål., Vg., fjällskata Norrb., pärskata, potatisduva. — Hson: pärontjuv (pårotsuve Gkby). — VEVW: Döv-Mattsfågel Gkby — se även under lavskrikan.

De många sammansättningarna med skjora (skata) tyda på allmogens benägenhet att uppkalla fåglar, vilkas vetenskapliga namn de ej känna, efter någon för dem känd art. Nötskrikan har f. ö. en del egenskaper, som likna skatan, särskilt tjuvaktigheten. Angde **al(a)schåra** säger Söderh. (i brev), Kim.: »De flesta vet ej något annat namn på fågeln». Han ger den förklaringen, att nötskrikan gärna uppehåller sig i alsnår. Namnet förekommer också i Hitis skärgård, således i samma nejd. Måhända är al- ingenting annat än ald- (ollon). Alsnår äro ingen karakteristisk uppehållsort för nötskrikan mer än all skog invid odlingar. Hon häckar också i barrskog. Namnet **alskrika**, **aldskrejka** (fsv. aldin, 'ollon') användes i Klm. län och på Gotl. **Ålskrika**, **allenskrika** anföras av Lbg efter Linnaei anteckningar, s. 74. Båda avse födan (ollon). **Eneskrika** — häckar stundom i enar; likaså **enskata**. **Rödskjåra** förekommer både i Nä och i Ko, således både i norr o. söder. Den röda färgen i dräkten är ganska diskret, bröstet o. sidorna samt buken o. pannan äro matt rödaktiga. **Snöskjåra** på grund av att fågeln ses även på vintern, ja oftare än om sommaren, ty nötskrikan lever under häckningstiden i skymundan men är desto mer i ögonen- (och öronen-)fallande om hösten och vintern. **Blåskrika**, **blåkråka** syftar på de yttre vingtäckfjädrarnas grannblåa utfan, de likaledes vackert blåa handtäckarna och den blåa »lillvingen», d. v. s. den del av vingen, som motsvarar tummen hos däggdjuren och utgöres av en grupp små pennor nedan om vingknogen. Både nötskrika med dess många namnvarianter och **päronskrika**, **pärskrika**, **bönskrika**, **päronskjåra** samt **pärontjuv**, **ollonskrika**, **akarnaskrika** (akarn = ollon; jfr Rz. s. 4 b), **åkerskrika**, **jordäppleskrika**, **potatisduva**, **rågsrika**, **notskräxa**, **nåtskräna** och liknande namn syfta på födan (nötter, ollon, potatis, säd, bär m. m.) förutom animalisk föda. »Skrikan gömmer nötter. För att hitta dem, tager hon märke på molnfläcken. Men molnet går sin väg, och så vet hon inte, hvar hon har nötterna».¹⁾ **Kvånnskrajka** — hon ses ofta på rågskyllar och där det tröskas. **Nötskräppa** (»med pungen full av nötter»), ök-

¹⁾ Wår. Wird. II s. XXIV.

namn, förekommer i Helsing; ett med samma respektlösa licens använt namn är **lortskrika**, **skitskrika**, liksom **skarnkråka**, **skitkråka**, **dyngkråka**, **skitskata** — fågeln ses ju på sophögen och liknande ställen. (Jfr även vanliga törnskatan). **Döv-Matts-fågel**, emedan nötskrikan höst och vinter, då hon ses invid mänskoboningar, är tämligen orädd, vilket tyts som dövhet. Namnet lämpar sig ännu bättre för lavskrikan (se d. a.). Angde **bärskrika**, som av V-II (enl. Tgrn med orätt) anföres som namn på lavskrikan, se d. a. **Måsaskvätjä** — 'moss-skrika', anfört endast från Py. **Skogstjör**, **röstjör** (= skjåra); **röskätta**, **blåskätta** dialektformer av skata. Sammansättningar med skrika, många varianter, äro förutom ovan nämnda: **granskrika**, **åkerskrika**, **lavskrika**, **skogsskrika**, **pärskrika** (jfr pärlkråka om nötkråkan), onom., ses om hösten ute på åkern liksom i skogen; pärl- efter de blåa vingtäckfjädrarna (jfr ovan blåskrika). **Skogsskata**, **fjällskata**, liksom smss. med skjåra uppkallade efter bekant fågel. **Norgesstjoro** av namngivaren ansetts härstamma från Norge. **Päronkråka** liksom päronskjåra.

Släktet *Cractes*

Lavskrika (*C. i. infaustus*). Klänger i granhäckar o. barrträd, och lavar finnas också rikligt i boet som bomaterial; lav enl. Hllqt »något som hänger fast vid»; **lavskrika** däremot mindre lämpligt namn, då lätet är jamande eller pipande — jfr nedan lavkatta. Lav — syftar således dels på bomaterialet, dels på en egenskap hos fågeln själv.

V-II: **b ä r g s k r i k a** Vö Or., Jäppå Muns. Nkby — namnet enl. Tgrn orätt skrivet för **b ä r s k r i k a** och betecknar ej lavskrikan utan nötskrikan (se föreg. art); ***f u r u - b l ä d d r a** (-bläddru Kr., -bläddro NVet.). »**l a p p s k a t a** *Garrulus infaustus*»;¹⁾ [**l a v**] - ***s k j å r a** ***l a v e**- (lavsjår Prtm, Pet.); **r ö d - *s k j å r a** (**r ö s j u r** Mlx. Tgrn: röstschauro Vö); **s k o g s - r ö d s t j ä r t** (skösröstsätt Lmo), **t u n d e r o x** [e] (tundäroks Gkby). — VEVW ***d ö v - M a t t s - f å g e l** (dövmattasful, lavskrika *Garrulus glandarius* (!) Gkby; jfr föregående art); ***f u r u - b l ä d d r a** f. (furubläddro Gkby; Rz. s.

¹⁾ Samma anfört av Hson, Gkby. V-II kallar fågeln stundom *garrulus*, stundom *corvus infaustus* — så varierar han ock de svenska vetenskapliga namnen (lavskrika, lappskata o. s. v.).

172 a forå-bläddrå); lav-**skjora* o. -*skjåra* (lavsjuru Korsh., lavstschuår Nä — så ock Tgrn Korsh., Böle by); röd-skjåra (röstjuår Nä); röd-stjärt m. (röststjät Nä) — så ock Tgrn; dens. lavkatta f. (lavkatt Nä), rödkatta (rökatt Nä). — Norrback: gränskrika (gränskriko Ped.). — H. Krk: furufladdro Gkby. — Rz: låvå-skraika 'lav-, nötskrika' Dlr. Elvd. — J.—K.: enskrika, flarskrika Ångml., granssjura, rödkoxik o. rödfola Jtl., kus el. kusa ö.Kalix, latjoxa Norrl., lavvick Nbn, ru-, ry-, röfågel Kalix o. Lule älvd., rödolle skogskäring Norrl., rödtjuxa, telltjuxa Härj. (Rz). — I Till. o. rätt. s. 443 b: Koksika, renfågel Vbn; lavhök Vilh. skn., lavtjykksa, taelltjykksa (talltjokksa) Härj., rötjykksa Jtl. — Rz. s. 594: skogsmor *Garrulus infaustus* Vb.; ibid. lapp-skir 'lappskata = skogsmor'. — ULFA 95: 4, s. 118: kuxiken Lappl. lyckofogel (I), laverskrika l. röd-tjoxa (rötjoxa Hls.).

Bläddra har många betydelser, bl. a. flyga, ränna omkring, slarva; bläddrog 'skvalleraktig, kringstrykande' (VEVW); **furubläddra** således en slarver, som stryker omkring i skogen.¹⁾ Skjåra, se under skatan. Samma betydelse har **furufladdra**. **Rödskjåra** och övriga, i vilka röd ingår i någon form, på grund av dräkten, som uppvisar rödbrunt på ryggen, rostrött på övergump, mage och undergump; stjärtens pennor (utom de två mellarsta) äro roströda o. s. v.; **tunderoxe** — tunder = 'fnöske' (jfr. tundergåås, tunderticka, 'fnösksvamp') V-II s. 1050 b; »Ox(e)» jfr talgoxe — använt som beteckning på ngt klumpigt, har knappast något samband med grundbetydelsen 'handjur'; **döv-Matts-fågel** (jfr nötskrikan) på grund av dess nyfikenhet: den kommer alldeles nära inpå en, där den klänger bland trädgrenarna, ungefär som en jättestor mes och sätter sig t. o. m. på skogsvandrarrens matsäck, då han rastar; **lavkatta** och **rödkatta** på grund av det jamande lätet (jfr. förf:s O. H. s. 29) och som Tgrn med rätta påpekar, 'också på grund av dess smygande, mjuka flykt och rörelser'. **Gränskrika** föga lämpligt namn, givet synbarligen i anslutning till nötskrikan, med vilken hon är besläktad. Detsamma kan sägas om **enskrika**, vilket namn i

¹⁾ bläddra (enl. Noreen, Ordlista över dalmålet s. 18) = pratsjuk kvinna'.

alla avseenden bättre lämpar sig för nötskrikan. **Flarskrika** — 'flar' av sv. dial. 'flå' isl. flá plur flár, germ. flahō till vb. flå (Hllqt); jfr no. flaakjaeftet 'schwatzhaft' (Flk—Trp under flaa). **Rödkoxik** och **koksika** av koxa, jfr ty. gucken »skåda nyfiket». Ungefär samma betydelse hava **rödtjuxa**, **teltjuxa** (= tall i fsv. þælle, i y.fsv. taelleskogher 'tallskog' samt i namn; i dial. betyder ordet stundom 'granris'; Hllqt under tall); **latjoxa** (jfr latrygg, ynkrygg); **lavvick**, som klänger bland skägglaven på träna — jfr vika = vicka, en intensivbildning till wikan, skr. vijátō (vika tillbaka för). **Kus(a)**, enl. Tgrn möjl. någotslags »skogsohyra» (jfr Östergren: »en entomolog är en person, som dissekerar loppor o. löss eller, som djuren också kollektivt kallas kusar»). Jfr även växtnamn, i vilka kusa betyder ohyra: klängkusa, smällkusa, kusblomma — om vilken sistnämnda Erik Modin (i »Växtnamn från Härjedalen») säger: »Kus-blomma kallas den, enär insekter, 'kusa', gärna hålla till på blomman». **Rödfola**, **rödfågel**, jfr fogel (ful) Rg., Wp. Plx—Bhl.); **rödolle** (jfr. »grinolle») förmänskligat, olle användes även om tjurar. **Skogskäring**, (käring — käling — namn bl. a. på andhonor). **Renfågel** och **lavhök** — lavskrikan håller till, där det finns renar — i Lappland; någon hök är hon lika litet som en skata eller skjora. **Skogsmor** smeknamn, **lappskata**, **lavskjåra**, **lappskjåra** (-skir), **granskjura** m. fl. — namngivaren har gett en bekant fågels namn åt den okända, lapska fågeln. **Laverskrika**, lavskrika; i belägget står *Garrulus glandarius*, det är ej omöjligt, att nötskrikan avses med namnet: i Härj. är namnet lavskrika okänt för *Cractes infaustus*. **Rödstjärt** o. **skogsrödstjärt** — pars pro toto.

Släktet *Sturnus*

Stare (*S. v. vulgaris*). Staren har många läten, särskilt om våren, då den också imiterar andra fåglar. Från de på högsommaren kringflygande starflockarna, i vilka de unga utgöra huvudmassan, höres som ett sakta brus deras kurrande s r r s r r d s r r r d s r r, som kan tänkas som upphov till roten (s)ter-, till vilken Flk—Trp under Staer I (s. 1196) hänför bl. a. ordet stare (fht. stāra, nht. Star, ags. staer dimin. starling, lat. *sturnus*, ett grekiskt ord, som betyder darra o. s. v.). De gamla fåglarna äro svarta med metallglans, ungfåglarna

brungråa. Någon skillnad på könen på grund av fågelns utseende gör knappast allmogen.

V-ll: hällspik Prtm, *skara (skaru Kr.), svarttrast l. *-drast m. Strf. Py Ngö (♂ av *Sturnus vulgaris*); så ock Blomqv., Iniö). — VEVW: eld-spik m. Pö, svartstare m., Oö, svart-trast m. allm. i hela Nyl.; Hi; Ols: svartstirra f., Hi, Tgrn: kol-Kaja (kolkaj Nä; Strbg lika). — H. Krk: star Gkby. — J.—K.: Ekstare Sdml., Bl., gråstare ungf. Dlr. Sdml., (grå-starre m., Nke: Acc. 89: 19); gridelinstare Ög., stärm., Bhl., starr m., Bl., svartstare ad., Sth. skärg. (svartstarre mNke). — Hgrn: Vanligstare.

Skara (sköru) betyder i Ped. och Pu ugnsraka, eldskyffel (V-ll s. 805 b), med vilket ord starnamnet kan sammanställas; **hällspik** och **eldspik** beteckna samma sak (-spik även om hackspett: »hackspik») och syfta på den spetsiga näbben; enligt folktron skulle »staren stundom utblåsa eld, som antänder kyrkorna, där de ha sina bon» (VEVW). **Gråstare** avser ungfåglarna. **Ekstare** som motsättning mot enstare, varmed avses koltrasten; **svartstirra** anger ganska bra ett läte hos staren, då den sitter och sjunger vid sin boholk med näbben pekande uppåt och med pösande halsfjädrar. **Kolkaja**, förtroligt tilltal; **gridelinstare** — den metallglänsande dräkten hos gamla fåglar »schillrar» i olika färger vid olika belysning; **svarttrast** är en förväxling med koltrasten, som också är svart.

Släktet *Pastor*

Rosenstare (*P. roseus*). Dräkten svart och rosenröd. Besläktad med staren. I Sverige användes också namnet **rosenfärgad drossel** (Nlsn) — »drossel» egentl. en lågtysk form (droksel) och betyder trast.

Släktet *Xanthocephalus*

Gulhuvad tropial (*X. xanthocephalus*). Syst. fört.

Släktet *Oriolus*

Sommargylling (*O. o. oriolus*). Namnet efter dräkten: ♂ höggul (vingar o. stjärt svarta). Den första sammansätt-

ningsleden på grund av att denna fågel är en äkta sommarfågel, som anländer jämförelsevis sent och flyttar bort tidigt (maj—juni, augusti).

V-ll: oxmyssla f. (uksmishl Oö). — J.—K.: gultrast m., gylling m., sommarguling m. **Gultrast**, namnet på en bekant fågel använt för att beteckna en ovanlig art (i Sverige har sommargyllingen häckat endast enstaka gånger); **gylling** och **guling** avledningar med -ing av gul. **Oxmyssla**. På Nu och Oö användes verbet myssla i betydelsen 'vissla'. Gyllingen har också en stark, klangfull vissling, som jag i O. H. återgivit med fio-pioo, pioplioo, tyllidiodioo (diao en oktav a-a), ibland en jodlande, längre räckta.¹⁾ Ox- överflyttat till andra djurnamn (jfr ekoxe, 'ekorre', timmerox(e) timmerman *Cerambyx*, en insekt o. s. v.); jfr Hllqt s. 558 a. Gyllingens vissling uppfattats som lockrop på oxar, d. v. s. hornboskap.

Släktet *Coccothraustes*

Stenknäck (*C. c. coccothraustes*). Röjer sin närvaro i körsbärsskogen genom det knastrande ljud, som uppstår, då den krossar körsbärskärnor med den ovanligt kraftiga näbben. Namnet anger sålunda sättet att tillägna sig födan.

Släktet *Chloris*

Grönfink (*Ch. ch. chloris*). Den gröna eller gulgröna färgen dominerar i dräkten, särskilt hanens dräkt. -fink gemensam benämning på finkfåglar, efter bofinkens lockton *f i n k*. Hos oss inga folkliga namn²⁾ men i Sverige användes enl. J.—K. *gröning* m., t. ex. Sk. (Sundev.), *svensk kanariefågel* m., *svenska f.*; *hämpling* m., Norrl.; *grönhämpling* m. — ULFA: *grönling* m. Göteb. 1.

Gröning är en denominat. avledning på -ing liksom **grönling**

¹⁾ Om det finska namnet *kuhankeittäjä* skriver M. v. Wright i Finl. Fogl. I, rättelser s. 313: allmogen i Savolaks kallar fågeln så med anledning därav att de finna dess läte uttrycka orden *kuha kiehuu* (gösen kokar).

²⁾ Hgrn anför i Handb. i zool., Skand. fogl. s. 321: »Finl. Finsk kanarie-fogel».

är bildat med -ling (jfr ty. Grünling). Svensk kanariefågel, huvudsakligen på grund av den pärlande sången och flyglocktonen. Sången är omväxlande djupp-djupp-djupp, djynn-djynn-djynn piopiopioji o.s.v., flyglocktonen surrande d. d. d. d.; svenska en folketymologisk bildning efter ty. Schwunsch (grönfink), enl. Slti ett polskt lånord: dzwonec, dimin. av dzwon 'klocka', ry. zwónek, som återger vissa passager i sången — ej utan skäl sammanställt med det släpiga ř u ŷ e, som ♂ ofta låter höra: svagt stigande, fallande mot slutet; **hämpling** och **grönhämpling**, emedan grönfinken liksom hämplingen, ehuru ej så allmänt som denna, hålles som burfågel och gärna äter hamprön.

Sibirisk grönfink (*Ch. s. sinica*). Bebor östra Sibirien. Svenska namnet använt av Knut Hagberg,¹⁾ enligt vilken denna art skulle uppehållit sig i hans Djursholms-trädgård under ett par veckors tid en av de senaste kalla vintrarna. Anträffad en gång i närheten av Köpenhamn; jfr. J.—K., vilka ej använda något svenskt namn på fågeln. Syst. fört.: **Kinagrönfink**.

Släktet *Carduelis*

Steglitsa (*C. c. carduelis*). Detta namn är enl. Slti²⁾ ett slaviskt lånord. Namnet anknyter osökt till sången, som jag uppfattat som jodlande didlit dudli-dudli tsata o. s. v. Hffn³⁾ vill göra gällande, att både det slaviska (slovenska) ščegljec och det tyska Stieglitz skulle ha uppkommit oberoende av varandra och båda vara ljudhärmande. Sannolikare förefaller det, att det slovenska namnet införts till Tyskland av burfågelsförsäljare (1100-talet) på samma sätt som namnen svenska och siska (jfr föreg. och följ. art). Från mlågt. Stegelitse har det hamnat vidare i Sverige, där det omtalas på 1500-talet (jfr Hllqt) och där det fått svensk språkdräkt.

V-ll anför från Nu ***is-bädla?** (isbeld) och **gräisilla** (gräisild). Ordet bädla kan sammanställas med fsv. baedhil 'bo, näste' (jfr 'bale'); det senare = ärla (»grå isärla»; närmare under

¹⁾ Tutanchamons dödsmask, s. 193 (Natur o. Kultur 1941).

²⁾ Die deutsch. Vogeln. s. 117.

³⁾ Vom Urspr. u. Sinn d. Vogeln s. 24.

gulärlan). Steglitsorna ströva omkring i flock om vintern och äta frön av tistel och kardborre, vilka sticka upp ur snön — f. ö. är sambandet med både bo och ärla fullkomligt dunkelt, ärla måhända helt enkelt = fågel. J.—K. **Stiglits**, Sundev. **steglits**, **steglisa**, **stickelis** Sk. m. fl., alla varianter av samma namn liksom da. stillids och fi. tikli. Ett utpräglat onomatopoietikon. — ULFA s. 104: **stigelits**; *ibid.* 89: 19, **steglitsae f.**, **steglisae f.**; **steglit** (mindre vanl.) m., Nke.

Grönsiska (*C. spinus*). Det gröna i dräkten dominerar. Siska onomat. — läten och sång har jag uppfattat som spetsigt **spi-in**; **ptsi**, **ptsi**; **tšepetepe hyi** o. s. v. Namnet förklaras av Slti och Hllqt som lån från slaviska språk, t. ex. tjeck. čížek, som är ljudhärmande (jfr föreg. art). Grönsiskan hålles också hos oss liksom i Tyskland och Skandinavien som burfågel (det danska siskan lånat från mlågt. *sisek(en); jfr även eng. siskin, no. sisik, nht. Zeisig; ***grå-köla**, **-kåla**, isl. grönkjala (kjala = ty. Kehle 'strupe') förekommer hos Noreen, Dalmålet s. 66. Härtill kan anmärkas, att grönsiskan har svart, icke grå strupe. — H. Krk: **grönsisko** Gkby. — ULFA: **grönsyska** Vrml.; **grönsiskae** teml. allm. Nke.

Citronfink (*C. citrinella*). Våra fågl. s. 109.

Gulnäbbad hämpling (*C. f. flavirostris*). Namnet efter den vaxgula näbben (spetsen mörk); hämpling »som gärna äter hampfrön», men den gulnäbbade hämplingen är vida sällsyntare än hämplingen, som den i övrigt liknar och efter vilken den fått det lärda namnet. Hos oss häckat en gång i Utsjoki, Petsikkotunturi, f. ö. kringstrykande vintertid från Norge, där arten häckar.

Kallas enl. J.—K. i Sverige förutom **gulnäbba f.**, **riska f.** **sjaska f.** (jfr sjaska om gråsiskan) o. **sisserönnika f.**, även **vinterhämpling m.** — också i Sverige är den som häckfågel oregelbunden men stryker liksom hos oss omkring på vintern. Riska sammanhänger med irisk, detta ord liksom sjaska ljudhärmande och använt även om gråsiskan (se d. a.). Sisserönnika, förväxling med gråsiskan. Belägget **sisselskit** (sessel-), skulle enl. Rz s. 570 beteckna denna art, vilket jag betvivlar (jfr under gulsparven). Ty för det första är den gulnäbbade hämplingen mycket sällsynt i Sverige och kan knappast iden-

tifieras av allmogen; och för det andra har namnet ingenting gemensamt med fågelns läte. Alldeles som i fråga om sisserrönnika. Jfr f. ö. under gulspurv och kornspurv. Kallas i Våra fågl. s. 120 även **gulnäbbad fink**.

Gråsiska (*C. f. flammea*). »**Björksiska**» (*C. f. betularum*) Våra fågl. s. 112. **Långnäbbad gråsiska** (*C. f. holboellii*). **Grönländsk gråsiska** (*C. f. rostrata*). Syst. fört. — **Sibirisk gråsiska** (*C. hornemanni exilipes*). — **Nordgrönländsk gråsiska**, **Hornemanns gråsiska** (*C. h. hornemanni*). Syst. fört. — V-ll: [a l] - *k i s k a f. *ale- (alitsisku) (»namn på en liten grå fågel, osäkert vilken») *[a l]- plint m. *ale- Lmo, Ped. Pu m. fl. *al-plitt m., *ale- (aliplät Lmo); [a l] - *s k r ä c k (j) a f., *ale (alaskrætja -o Kim.); [a l] - s p a r v m. *ale- (alispurv Lmo), Hson: Gkby; *grå-duk m. (gröduk Wp.); *r ö d n a c k a f. (rönaku Lmo). — H. Krk: r ö n a c k o Gkby — Tgrn: a l s k o g s s p a r v m. Vö (aliskåosparv) b j ö r k s l i s k m. Korsh., Böle; Hson: *r ö d - n a c k m. Gby; VEVW: *s v i r r - s p a r v m. Re Björköby. — Säve s. 32: i r i t s Gotl.—Nlsn: i r i s, k o r t n ä b b a d g r å s i s k a. — Sundev.: a l s i s k a f. (= långnäbbad gråsiska). — J.—K.: A l s i s k a f., Vml., Sdml.; a l l o p a f. (al-löpa) s y r i s k a f., Sdm., s i s s e r ö n n i k a f., Sk., i r i s k Sth., e r i s k Vg., e r i t s Gotl., m o r i s k (moriska Göteb. 1.)¹⁾ m o r y s k Vg., V r m l., s j ä s k a f. U p p l., s j ö s k a f. K l m., r ö d n a c k a N o r r l. (r ö n a c k a K a l m., H l s., J t l.; r å n ä c k e (? Jösse h.);¹⁾ v i n t e r h ä m p l i n g m.; å d d e r s p a r v m. K i r u n a, a r d a s p a r v m. (= alsparv Vbn); a r d e s p ä r v G e s t r.¹⁾; k o m m a r s p a r r m. (kommar = hänge av al o. björk) V b. R ö d n a c k e s p a r v F r o s t v., J t l.; a l d e r s p a r r, b j ö r k s p a r r, b j ö r k l u s V i l h. s k n (J.—K.: T i l l. o. r ä t t. s. 443 a).

Gråsiskan är grå utom pannan, som är högröd, framhalsen och övergumpen äro rödaktiga och hakan svart. I Nke, Örebrotr. gråsiskæ. — Den långnäbbade gråsiskan har längre och vid basen högre näbb än den vanliga, den sibiriska häckar i Sibirien, hos oss på Fiskarhalvön. **Alkiska** = alsiska m. fl. med al-sammansatta namn: fågeln äter frön av al (björk, dvärgbjörk); angde det från slaviska språk lånade siska, se ovan under grönsiskan. Hålles allmänt som burfågel. **Alplint**, **alplitt**, **alskräckja** (aleskretjo) efter lätet (Tgrn); **gråduk** efter dräkten. **Rödnacka**, **rödnackesparv**, missvisande såtill-

¹⁾ ULFA: s. 104.

vida som det inte är nacken, som är röd, utan pannan (jfr ovan); **aldersparv** (alder = gråal) **alskogssparv**: för allmogen betecknar »sparv» mångenstädes småfåglar överhuvud (se under hämpling); **björksparr**, **björkslisk**, jfr sliskprat, 'joller, pladder' Na (V-II s. 867 b). Från alsiskflocken höres ett sakta »pladder», då den fråssar på björkhängena; **svirrsparv** har avseende på samma småprat eller på den svärmande flykten. I O. H. har jag karakteriserat dem på följande sätt: Då man avlyssnar dem (d. v. s. flockarna) på nära håll, höres ett sakta, knotttrigt řiřiřiřiři, vilket vid hastigt oppflog blir ett enda sus från ett hundratal strupar. Lock: tš - tš, tš tš tš i ävensom en utdragen, sakta pärlande ton på r^{~~~~~}. Flocken flyger korta sträckor åt gången. På det karakteristiska lätet syfta de hos J.—K. anförda sverigessvenska **sjäska**, **sjöska**; **vinterhämpling** (liksom den gulnäbbade hämplingen) på grund av dess förekomst vintertid; **ardasparv**, **åddersparv** = alsparv (jfr J.—K.); **kommarsparr** (kommarr = hänge av al o. björk; jfr J.—K.). Enl. Tgrn förekommer kommar- allm. i öb. dialekter under formen kummer, kummel = hänge. Jfr V-II al-*kummer. I Nä har Tgrn antecknat hund-kummer (kumur) = hundloka. **Irisk** m. från da., äldre da. ir(i)ske, lån från mlågt. irske, ertsken (lågt. artje, artsche), vilket står i samband med ärla (jfr Flk—Trp s. 467). Ordet irisk egentl. namn på hämplingen (se d. a.). Både erisk, iris och irits hava samma ursprung som irisk. **Syriska**; **morisk(a)** (morysk), (mor fht. muor 'tät skogsdunge'; jfr. Noreen, Dalmålet s. 126). Enl. Tgrn »kontraktion av mor+riska (= siska)». **Sisserönnika** användes också om gulnäbbade hämplingen (s. d. a.); jfr fr. sizerin [linotte] 'gråsiska', estn. sisik, ty. zeisig (grönsiska), ry. чубук; jfr även serinus av fr. serin, eng. serin (siska), lat. citrinus, kanariefågel. Gråsiskan kommer under flyttningen ända till Italien, där den kallas sizerino, vilket i ty. omformats till Zizeränschen (fr. sizerin). Sisserönnika av sisse(l) + rödnacke, förleden efter lätet, efterleden av det röda på huvudet (Tgrn). Denna folkety. tydning naturlig för gråsiskans vidkommande, ej så för gulnäbbade hämplingen (se d. a.). **Allopa** — allmänintryck pygmé; **björklus** (se under trädkryparen m. fl.). Det förra namnet = alloppa, vilket jämte skogsloppa är allmänt namn på mesar (utom talgmes); jfr J.—K. s. 38.

Hämpling (*C. c. cannabina*). Hålles allmänt som burfågel och äter gärna hampfrön; bildning med avledn. änd. -ling och stamvokalens omljud. — V-II: [h a m p s p a r v m. Hvbj. —

Hgrn: vanlig hämpling m. — J.—K.: sommarhämpling m. Gbg, hamptätting m., hampepink m., Nke, hamspik m., Sdml., hamspickor och hämplickor samt hamsparv m. — Drgo: raudtrisslef., Lau. Sparv är i folkhäl allm. benämning på småfåglar överhuvud och betyder 'den sprattlande'; jfr Flk—Trp under spurv; da. spurv fn. sporr, fht. sparo o. s. v.; motsvarigheter även utom germ. språk, vilka alla betyda 'liten fältfågel', idg. rot *sp(h)er 'sprattla'. Släkterna *Passer*, *Emberiza* m. fl. 'sparvar' hava egenheten att »klippa» med stjärten. Betraktar man t. ex. gulsparven, sprattlar den idealigen med stjärten, så att den vita yttre pennan framskymtar. **Hamptätting** jfr tita 'pipa', fn. titlingr 'spurv'; -kl- för -tl- (Rz 772 b. Bugge; jfr Noreen Dalmålet under tätting; se även under bofinken). **Hamspick(e)** = **hamsparv** = **hampepink** ibid. s. 174; **sommarhämpling**, den hos oss häckande **vanliga hämplingen** till åtskillnad från den gulnäbbade, vinterhämplingen (s. d. a.). **Raudtrissle** (se under rödstjärt). Namnet lämpar sig bättre för rödstjärten, som är besläktad med trastarna, medan hämplingen ingenting har med dem att göra i systematiskt avseende. **Hämplickor** pl. liksom **hamspickor**.

Släktet *Serinus*

Gulhämpling (*S. canarius serinus*). Hela dräkten m. l. m. gul. En ras hörande till samma formkrets som den **vilda kanariefågeln**. Hos oss erhållen endast en gång (se min O. H. s. 54). V-ll: [kanarjefågel] m.; ***kanalje-fågel** l. -*fugel (kanaljifogäl Nyl., kanalifogäl nVa, kánalifogäl l. -ful Gkby NVet., kanalifogäl Fby, kanáliful Ped., Esse, kanálifågäl Ku): folkety. tydning av kanariefågel.

Släktet *Pyrrhula*

Domherre (*P. p. pyrrhula*). Namnet på grund av fågelns värdiga uppsyn (liksom da. och no. dompapp efter ty. Dom-pfaff). »Sitter domare öfver öfvriga foglar»; S Möre (ULFA s. 106). Jfr till betydelsen fr. perroquet, papegoja, egentl. 'liten kyrkoherde' (Hllqt Till. s. 1255 b). Lån från lågt. doemher.¹⁾

¹⁾ Slti, Vogeln. s. 139.

V-II: r ö d s i s k a f. (rösiska l. -o. Ingå). — VEVW: *p j u c k m. (Tgrn Korsh., Böle by). — H. Krk: *domherr* Gkby — J.—K.: *domsmock* m., Smål., *klump* m., Sdml., *röbröst* n., Sdml., Gotl., *sketherre* Nke, *dumsnut* m., Dlr.

Rödsiska betecknar liksom rödbröst endast ♂, ty den står med det vackert zinnoberröda bröstet och de röda kroppsidorna, medan ♀ saknar det röda och är brungrå. ♂ är i övrigt tecknad med blåsvart hjässa, vit övergump, svart stjärt och blänkande svarta utfan på armpennorna samt ett vitt band över vingen. Angde -siska jfr under grönsiskan. Fågeln gör ett pampigt allmänintryck, på vilket **domsmock** och **klump** syfta; **skitherre**, öknamn med betydelsen 'tror sig vara något' (jfr sidensvansen); **dumsnut** — domherren är alls inte skygg, tvärtom, och kan t. o. m. om försiktighet iakttages, fångas med snara fäst vid ett spö (jfr tallbiten). Om **pjuck** säger VEVW: »uppstått efter fågelns läte», vilket låter försvara sig, om man tyder locktonen som p j u. **Domherr**.

Släktet *Carpodacus*

Rosinfink (*C. e. erythrinus*). Hanen av denna art är vackert karmosinröd. Hör till finkfåglarna med för dem karakteristiska kännetecken: kraftig, kägelformig näbb, nio handpennor, tarsen på sidorna klädd med skenor o. s. v. — J.—K.: **röd-huvad gråspink** m., **rödhämpling** m. — Rödhuvad avser en yngre ♂, som ännu ej har utbildad dräkt och f. ö. är grå liksom ♀; spink liksom flere andra finkfåglar (jfr bofink); hämpling beror på förväxling med denna art, som också har mycket rött i dräkten.

Släktet *Pinicola*

Tallbit (*P. e. enucleator*). Barrträdsfrön ett viktigt födoämne, som fågeln tillgodogör sig med tillhjälp av den kraftiga, framskjutande näbbspetsen¹⁾ (jfr ty. namnet Hakengimpel).

H. Krk: *nattvako* Gkby. — J.—K.: *Nattvaka* f.; *vaktel* m., Smål., Vrml., *vattla* f., *väckla* f.,

¹⁾ Jfr *stenbit*, en fisk av sugfiskarnas familj, som medels sin sugskiva suger sig fast vid stenar på havsbotten.

vNorrl.; svensk papegoja f., svenska f.; dumjöns m., dumsnut m., Vb, Jtl., Rosl., dumhugge m., Hls.; dumskalle m., Nbn; kägelbit m. Härj. — ULFA A 89: 19; tallsnut m., taljbit m., dumsnut Nke.

Nattvaka, emedan den sjunger om natten; detsamma avse **vaktel**, **vattla** och **väckla**. Liksom domherren ytterst orädd och trög, där den »tyst på klasen sitter» (Topelius, Septembernatten 1867): därav sammansättningarna med dum: **dumjös**, förmänskligt, jfr lågt. dummerjån (= dummer Johann); **dumsnut** = 'nos, mule, trut', jfr snyta (Hllqt.); **dumhugge** sv. hug, håg, fsax. huggian 'minnas' o. s. v. **Dumskalle**, **tallsnut** lika med fg. Runeberg sjunger i Älgskyttnarne III sången: »Ja, så sätter sig lätt bröstrodnande **vakan** i rönnen, säker och trygg och märker ej där, hur den listiga gossen räcker sin tagelbepinnade käpp bland löven försiktigt, innan han känner sin hals omsluten av snaran» o. s. v. **Svensk papegoja** på grund av näbbens form (jfr ovan); ¹⁾ **svenska**, se under grönfinken: efter ty. Schwunsch, slaviskt lånord; **kägelbit** (J.—K.: Till o. rätt. s. 442 a): kägel liktydigt med kotte. **Talgbit** i anslutning till talgoxe o. talgmes, missuppfattning av det vanliga tallbit.

Släktet *Loxia*

Mindre korsnäbb (*L. c. curvirostra*). Korsnäbbarnas under- och övernäbbsspetsar korsa varandra. Mindre, till åtskillnad från den större (se följ. art). Enligt H. Krk s. 32 användes korsnäbb i Gkby om både den mindre och den större arten.

V-ll *korthackare m. (korthackar Lmo). — Tgrn: gränbäss-sparv m., Korsh., Böle. — VEVW: kors-sparv m., 'korsnäbb', *Loxia* Repl. — J.—K.: krumsnabel m., krum m., Sth., kägelriva (re) m., Vb.; kägelryivar m., Nbn. — Gotl. ordb. s. 477 b: *kunningknippe (kuningaknyppa jfr Säve s. 33); kryssnäbb m., Gotl. (jfr Säve); kagelsparv m., Frostv., Jtl.; snenäbb m., Vg. — Osbeck P.: korsnäf. — ULFA: korsnäb.

¹⁾ Papegojorna höra till de partåiga fåglarnas ordning. Omkring 400 arter äro beskrivna. Namnet torde vara av arabiskt ursprung och finnes i alla europeiska språk. Jfr Slti Vogeln, s. 2. — ULFA. pappkääij Öl.

Korthackare: *kort i vNyl., Pg., Gkby, NVet., EF., Lmo = kotte, Gsv., Wp. = tall- 1. grankotte, jfr V-II s. 480 a; hackare, plänger upp kottefjällen med de varandra korsande näbbspetsarna för att komma åt fröna (jfr tallbiten); **gränbässparv:** *bäss(e) (bässa) = kotte på gran Mlx — se V-II s. 116 a; **kägelrivare:** kägel = kotte; **korssparv:** sparv gemensamt namn på finkfåglar m. fl. (se under hämpling). **Kägelsparv** (J.—K.: Till. o. rätt. s. 441 b). **Korsnäv** = -näbb. **Krumsnabel, krum**¹⁾, **kryssnäbb, snenäbb, korsnäbb** av den krokiga (böjda) näbben. **Kunningknippe** av kunning 'kotte'.

Större korsnäbb (*L. pytyopsittacus*). Till åtskillnad från föreg. art.

Enl. J.—K. användes namnet **krums** Sth. liksom om den mindre arten. — Wigst. **kryssnäbb** m., Gotl. (jfr mindre korsnäbben).

Bändelkorsnäbb (*L. leucoptera bifasciata*). Vingen skiljer sig från övriga korsnäbbars vinge genom att den har två vita tvärband, bildade av armtäckarnas och de fyra inre armpennornas vita spetsar. F. ö. lik föregående två arter.

J.—K.: **pipkrums** Sth.; **norsk korsnäbb**. Pip- efter locktonen plii-plii-plii; **krums** liksom föreg.; norsk — enl. folktron härstammande från Norge. Betydligt sällsyntare än ish. mindre korsnäbben.

Släktet *Fringilla*

Bofink (*F. c. coelebs*). Närmast från da. bogfinke (äldre nysv. också f i n k e). Namnet finnes i de flesta eur. språk i någon form. Alla hava sin grund i ett av bofinkens låten ett klart, kraftigt f i n k, som den låter höra, intensivt upprepat, då fara hotar boet, men även utan skenbar anledning. Bofinken lever i allt slags skog, men namngivaren har trott, att dess älsklingstillhåll är bokskogen. Också de flesta folkmålsnamn på bofinken avspeglar samma läte.

¹⁾ Slti anför (s. 141) jämte det inhemska krumpschnabl ett slaviskt lånord i ty., näml. krinitz (m. fl. varianter), som uppstått i anslutning till Stiglitz, Wonitz, Girlitz. Den större korsnäbben synes Slti alls inte känna till utan förväxlar denna art med tallbiten, som han kallar Kiefern-kreuzschnabel oder Hakengimpel (*loxia enucleator*, *loxia pityopsittacus*).

V-ll: fint m., Nu (kanske < tvint); kvint m., Wp., Lmo (Tgrn: Vö); pink m., Oö; *tjetsparv (tje(t)sparv Vö), *tvint m., Nu Wp.; *vint m., Nu Rgö; *vitare (vitar Pu. — VEVW: *kvint m., Pet. *(k) vintan (de) sparv m., Repl. (Tgrn: Björkö by). — J. — K.: hamptätting m., hampspink m. Smål., Blek., hampspik m., Sdml. hampskärvm., Dlr.; kvint m., Vnl., tvint Nbn.; vitt m., vitt-ilt m., Lillherdal, malltvint m., Villh. skn. (J.—K.: Till. och rätt. s. 442 b). — ULFA: björkfink m., bergfink m., Hall.

Tjetsparv — tjet- onom., sparv om småfåglar överhuvud (jfr under hämpling). Åsyftar sannolikt någon mesart, då 'tjetandet' inte passar in på något läte hos bofinken — en riktig anmärkning av Tgrn till V-lls belägg. **Hamptätting, hampspink, hampsparv**; bofinken hålles flerstädes (särskilt i Tyskland), i bur. En del »sångraser» äro t. o. m. mycket eftersökta; tätting i ä. nsv., även tä(c)kling och tackling (kl för tl), tähting isl. titlingr, no. titting — »beroende på ombildning; i västnord. språk, möjl. avledning av eller anslutet till ord på ett imitativt tit-, tit, som beteckna ngt smått» (Hllqt). Jfr även Noreen, Dalmålet. **Spink** förklaras av Hllqt som en nasaliserad biform till spik, besläktad med (hack-)spett. Bofinkens ovannämnda lockton är också spetsig. Ljudhärmande äro vidare **fint, kvint, pink, tvint, vint**. **Vitare** sannolikt också syftande på lätet: 'den som säger vittvitt; vitt, vittilt, malltvint' likaså; mall = mönster, mall. **Björkfink**: häckar gärna i björkskog. Enligt en anteckning i ULFA kallas denna art också **bergfink**.

Bergfink (*F. montifringilla*). Vistas i Norge och Sverige huvudsakligen i subalpina zonen, björkskogsbältet på fjällen och uppe i höga norden — hos oss längre söderut, varför namnet för vårt vidkommande inte är träffande. Fink i anslutning till namnet bofink och har intet samband med lätet.

J.—K.: norrkvint m. (Sundev.; Wigst.: Gotl.); norrtvint Nb.; rostbofink m., Bhl.; kväkare m., bräckfågel m., gråk m., bräcksparr m., Vbn. gäddfräs m., Vb., härsparv Frostv., Jtl., sölsparv m., Härj. (J.—K.: Till. o. rätt. s. 442 b). — Rzs. 501 b: pink m. (pink) 'sparv, spink': pienk m. *Fringilla montifringilla* (Schmeller 1, 287). — ULFA, s. 105: »I norra Sverige skall finnas bergfinken el. norrvinten (Fam. Journ.)». — **Norrvint, norrtvint** bero på förväxling av fågeln med bofinken, kvint o. tvint

återge ej bergfinkens läte. **Rostbofink** på grund av dräkten, som uppvisar mycket rostbrunt: ♂ i vinterdräkt har rostbruna fjäderbräm, övergumpen har rostbrun anstrykning, skulderfjädrar, haka, strupe och bröst äro rostbruna o. s. v. **Kväkare, bräkfågel, gräk, bräksparv** avspegla däremot mycket tydligt bergfinkens utdragna d s r r r, som enformigt upprepas i oändlighet på häckplatsen. Namnet kväker användes i norskan, danskan och tyskan. **Gäddfräs** — han »fräser» (enl. K. Gram hos J.—K.), hans flyttningstid infaller vid den tiden, då gäddan leker. — »Fräsandet» avser det utdragna d s r r r. **Härsparv** »anger, att fågelns ankomst o. häckningstid infaller samtidigt med harrens (härens) lektid»; **sölsparv** »lätet höres helst i slaskväder» — i verkligheten höres det under häckningstiden dagen lång, alldeles oberoende av väderleken. Jag tror snarare, att det tyder på det flegmatiska, entoniga, långdragna i lätet. Angde sparv se under hämplingen. Namnet **pink** = finkfågel i allmänhet, har ej avseende på bergfinkens läte, lika litet som kvint och tvint.

Släktet *Emberiza*

Kornsparv (*E. calandra*). Födan utgöres av bl. a. säd. Hos oss funnen endast en gång, i Sverige vanlig med sydlig utbredning. Inga folkmålsnamn från Finland. Sundevall kallar fågelns **kornlärka** Göteb. län, detta på grund av vissa likheter med en lärka (förlängda inre armpennor). Sparv se under hämplingen. ULFA: **sesselskit** m. »efter lätet, tolkat sesselskit sesselskit kom nu hit». Bl. — Kornsparven påminner till vanor om gulsparven och har fått samma öknamn som denna. På anf. st. heter det om sesselskit = »gröngöling, kornsparv (*Emberiza miliaria*) Vb.» Dräkten uppvisar intet grönt liksom hos gulsparven. Angde **gröngöling** jfr *Picus viridis*. — Göling ett denominativum på -ling av gul.

Gulsparv (*E. c. citrinella*). Den gula färgen dominerar i ♂:ns dräkt: hjässa o. nacke, örontäckare, halsens sidor, tyglar (trakten mellan näbbroten o. ögat), haka o. strupe samt magen äro gula. Mycket allmän och välkänd av allmogen.

V-II: *g åla-tjetare m. (golatsetar Lmo)¹⁾, *g ål-

¹⁾ Hos V-II s. 306 a *g åla-tjetare = gulsparv *Emberiza nivalis*, vilket är misstag; bör vara *E. citrinella* (ej citronella, som V-II kallar *gål-siska och *korv-tjetare).

siska f. (gåsisk Mlx); spär v m. »spär v *Emberiza* Ingå»; *korvtjetare m. (korvtsetar Lmo). — VEVW: *gålbröst n., Re. — Tgrn: gul-siska f. (gål-sisko Vö); Wlund: golasjtitto Ped. — Kaust.: golasjtittsparv Vö. — J.—K.: gulspink Kalm. (gålspink Öl.); gulspeck m., Vrml., gröning Nke Sdml., gröntjitt m., gröntjätt m., Dlr.; gullärka Sk., gulvamb m., Gotl. (Billb. s. 195); snösparv, -spink m., Smål., täckling m., Ög.; sis(s)elskit m., ses(s)el- Norrl. — Rz. s. 570: sisselskit (utt. -stjit) *Fringilla flavirostris*; jfr under gulnäbbad hämpling. — H. Krk: golasparv G'kby. — ULFA: gålspær v, sässlesjit sÅng.; gröning, grönjölin, gulsparv, gultätting. — Wigst.: gulspink, gulvamb Gotl. De flesta av gulsparvens folkmålsnamn hänföra sig till dräkten, närmast till låtet; i många fall äro båda förenade.

I gålatjetare o. korvtjetare kan den senare sammansättningsleden hava avseende på låtet, som jag i O. H. betecknat med dst dz dz z z psd o. s. v. Tgrn gör gällande, att V-ll gjort sig skyldig till en felplacering av namnet. »Gulsparven har intet att skaffa med korv, och tjetare förekommer som namn på talgoxen, vilken fågel sålunda fått oriktigt dela med sig sitt namn.» — Jfr ock bofinksnamnet tjetparv, där tjet- är alldeles olämpligt — bofinken har intet låte, som kunde återges därmed. I fråga om gålatjetare kan jag ej dela Tgrns åsikt, men korv- i samband med gulsparven är nog svårförklarlig. Måhända felskrivning för korvtjetare? **Gulsiska** (gål-, gåsisk), **gultätting**; angde siska, se under grönsiska; angde tätting, se under bofinken. **Gålbröst** (pars pro toto); **gulvamb**, gul mage, jfr våm, mage hos nötboskap, stundom skrivet våmb, fsv. vamb; liksom föreg. pars pro toto; **gröngöling** (jfr *Picus viridis*); **gulspink** (gål-), **gulspeck** mindre lyckade ljudhärmande, **golasjtitto**, **golasjtittsparv**, **gröntjitt**, **gröntjätt** däremot mycket målande; **gröning**, en avledning på -ing, i synnerhet ♀:ns dräkt stöter i grönt; **gullärka** givet med stor licentia poetica, ty någon likhet mellan gulsparv och lärka finnes ej, inte ens vistas båda på liknande terräng, än mindre likna bådas sångprestationer varandra. **Täckling** — tätting. **Spär v**, **gålspær v**, se under hämplingen; **snösparv**, **snöspink**; **sisselskit**, **sessel-** knappast i anslutning till Sissel (Cecilia); öknamn på grund av att gulsparven om vintern ses på vägar, sökande föda i hästspillingen. Rz säger anf. st.: »Låtet har givit anledning till namnet, Vb., Nb., Hls.» Det enkla namnet Sissel,

enl. samma källa »tydligt efter sisa, draga andan jämte spottet hastigt fram och åter». (Jfr även tjäderspelets »sisning»). I ULFA, s. 107, tolkas sången sassel — sassel — sasseljitt sång. Hls., en lyckad härmning av denna. Jfr även kornparven.

Rysk gulsparr (*E. c. erythrogeus*); en östlig form.

Stäppsparr (*E. bruniceps*). Syst. fört.

Brunhuvad gulsparr (*E. aureola*). Hjässen kastanjebrun, undersidan gul. Hos oss sedd ett fåtal gånger. Nlsn skriver i sin Skandinavisk fauna sid. 459, att denna art »vistas på öppna, fuktiga fält med strödda buskar, i synnerhet av videarter». F. A. Smitt kallar den i Fåglarnas liv **rysk videsparr**. Den hör till de arter, som utbreda sig från öster (nRyssland, Sibirien) till väster och redan nått vårt land men har ej ännu, trots Nilssons spådom, anträffats i Skandinavien.

Ortolansparr (*E. hortulana*). Namnet infört till Tyskland av burfågelhandlare från Italien: det ital. ortolano förtyskat Ortolan (jfr Hffn s. 89). Namnet förekommer både i Danmark o. Norge, och Nlsn har (s. 459) namnet *o r t o l a n s p a r v*, likaså v. Wright, Finl. fogl. (s. 201). Stamordet lat. hortus trädgård.

I Sverige användes (J.—K.) förutom **ortolan m.**, namnet **såsparr** Vbn, »emedan han anländer, då det är tid att så». F. ö. häckar ortolansparven åtminstone hos oss inte i rågåkrar. — Tgrn har i en av sina dikter Vår (Sol och stjärnljus s. 51) nämnt **s å n i n g s s p a r v e n** och i en not förklarar, att namnet betecknar ortolansparven. Detta skulle ju överensstämma med det sverigesvenska såsparr, men senare dementerar Tgrn riktigheten av denna betydelse: »med såningsparr åsyftas i Vörå göktytan». — J.—K. Till. och rätt. s. 441 b: **sommer-si-si-li-skit m.**, Vilh. skn, onom. Jfr förf:s O. H. s. 86, där jag uttryckt den vackra sången med **srijsrijsri-sēsēsiriiri**. **Droppasparr**, namnet överfört från gransångaren, vars staccato till-tall är »droppande»; däremot frambringar ortolansparven intet läte, som kunde förväxlas härmed, om inte möjligen locktonen blött, som dock inte är droppande utan höres enstaka ggr. — Enl. en anteckning i ULFA s. 106 kallas ortolansparven i Göteb. l. för **gulsparr**.

Videsparv (*E. rustica*). Namnet anger häckningsterrängen, arten häckar hos oss (enl. förf:s erfarenhet) i sankta gran- och björkkärr; boet skyddat av vide- el. granbuske; hos Nlsn läsa vi s. 469: »—— Han tillbringar sommaren i de nordliga delarna av Europa och Asien, där han i synnerhet uppehåller sig bland videbuskarna». — Kallas i Arvidsjaur i Sverige **hustrukapp**, som »möjligen har avseende på hanens rätt pyntade fjäderhamn och likheten mellan denna och ett förr brukat plagg, ett slags huva» (jfr Våra fågl. I, s. 176).

Dvärgsparv (*E. pusilla*). Den minsta av busksparvarnas släkte. Dvärg-, namnet ur sagovärlden (liknande namn äro dvärggås, dvärvgfalk, dvärgmås, dvärgtärna) — för att beteckna den minsta av sitt släkte. Sundev. kallar den **utländsk sparv**. Endast tillfällig i Sverige liksom hos oss — sommaren 1935 uppges ett par ha häckat i Enare. Hör hemma i norra Ryssland o. Sibirien.

Häcksparv (*E. c. cirulus*). Syst. fört.

Sävspärv (*E. sch. schæniclus*). Sävspärven vistas på vattensjuka marker invid vatten och häckar bl. a. inne i vassruggarna. I Frostv., Jtl. användes namnet **svarthuggusparv** (J.—K.: Till. o. rätt. s. 441, b), av dräkten: sävspärven har svart huvud.

[Nordisk sävspärv (*E. sch. septentrionalis*)]. Syst. fört.

Släktet *Calcarius*

Lappspärv (*C. l. lapponicus*). Häckfågel i Lappland uppe på fjällen och i vide- och björkregionen. Spärv, se under hämplingen m. fl. **Fjällspärv** m. (J.—K. Till. o. rätt. s. 441 b), användes i Villh. skn.

Släktet *Plectrophenax*

Snöspärv (*P. n. nivalis*). Spärv se under hämpling. Snö-: ses utanför häckningszonen (höga nordn o. fjällen) mest om vintern. F. ö. har dräkten också mycket snö vitt.

V-l: snö- *skvirra f. (snöskvirru Nkby nVa; snösvärr Plx; Tgrn: Nä; snöskvirro Gkby NVet.; Tgrn Korsh., Böle; Krk: Gkby); vinter [fågel] m., (vintärful Gsv.). — VEVW: snö- *svirra f., (-svirru Re), *svirra f. (svirru Re, sverru Björkö by). — J.—K.: snölärkaf., sjölärkaf.; fjällsparv m., Frostv., Jtl., snösparr m., Vbn, illvärsfågel m., (Rz s. 824 b: ill-vär-fågel) Dlr., hårdvärsfågel m., (Rz 1. c. hårdvärs-fågel) Uppl., järavärsparv m., Jtl.; urvärsfuggl m., Härj., skarfågel m., Vilh. skn, snöfuggl m., Härj. — Wigst.: stormspink m., Gotl. (?). — ULFA Acc. 89: 19, snösparv m., snke, »troligen även *E. lapponica*».

Namnen sammansatta med skvirra och svirra kunna tydas på två sätt. Snösparvens lockton ljuder som mjuka b d r r r r, en vissling något lik sidensvansens men ej så stark. Under flyttningen i flockar ses fåglarna på vägar i öppen terräng, där flockarna flytta sig, lugnt böljande i oordning. Jag skulle vilja sammanställa svirra och skvirra med lätet: man jämföre ty. *schwirren* — en direkt motsvarighet —, som betyder 'sjunga' (om lärkan) 'drilla, kvittra' (se t. ex. Widmark, ty.-sv. ordb.); vidare de många ty. fågelnamnen med stammen *schwirr-*, t. ex. *Schwirrsänger*, släktet *Schwirl* (*Locustella*) o. s. v. Enl. Hllqt är svirra = 'virvla' om svalan (»snarast om lätet»). Enl. Flk—Trp är sv. dial. svirra lånat från nht. *schwirren*; da. *svirre* betyder *schwirren*, *wirbeln*, vilka båda beteckna ett ljud (gamle Nord »slog trögt sin virvel»; jfr Runebergs v. *Döbeln*), även om *wirbeln* betyder 'virvla', således en rörelse. Tgrn sammanställer namnen med fågelns flygsätt. Som motivering för sin åsikt anför han, att Arne Garberg i sin bok *Kolbotnbrev* s. 112 skriver om myggsvärmen, att den stod omkring honom »som et Sky och surrar och svirrar — —». Det förra skulle antyda lätet, det senare »den dansande flykten». I detta fall är dock flykten identisk med ljudet, liksom no. svirra är 'fare frem så det gir en dirrende lyd'; svirrt = 'rask sving', svirta 'fare som et glimt', vilka också anföras av Tgrn. Tilläggas kan, att VEVW anför *skvärra med betydelsen 'röra vingarna hastigt, fladdra'; jfr ock Rz 708 a, svirra 'svänga omkring'. — V-l har svirra = 'flyga högt, ish. om svalor'. Tgrn har sålunda stöd för sin åsikt också i litteraturen. — **Snöläarka**, flykten påminner måhända något om lärkan, f. ö. har snösparven en ganska lång klo på baktån liksom lärkorna (men böjd); **sjöläarka**, ses under flyttningen ute på sjöarnas is; **illvärsfågel**, **hårdvärsfågel** och

järavärsspärv (= 'göra, d. v. s. spä väder') sammanhånga med föreställningen, att snösparven liksom så många andra fåglar skulle förutsäga oväder; dets. kan sägas om **urværspuggl**. **Skarfågel** och **snöfuggl** emedan snösparven i flock under vårflyttningen i mars ses på skaren. **Snöskvirra**, **snösvirra** svirra (jfr ovan); **snösparr** = vinterfågel; **stormpink** (?), se under stormsvalan.

Släktet *Passer*

Gråsparv, **sparv** (*P. d. domesticus*). Det dominerande i dräkten är grått, särskilt hos ungf. och ♀, ♂ har mer brunt. Sparv, se under hämplingen m. fl.

VEVW: dyng-sparv m. (Hson, Gkby), *grå-sälaf. (gråsälu Repl.), [kreaturs]-sparv m., *kriturs-Repl., *kunnare m. (kunnar Pet.). — V-l: ludding m. (Hson, H. Krk: Gby), *spärrling m., Ru, *täckling m., Estl., grå-*kunt m. (grokont Pörtom), börring m., Gby NVet., *kvärn-tyvm., Pg.—Tgrn: (efter Johan Erikson) tjolp m., Hls. i Sverige; gråsel m. (gråsil med kort å och l-ljud, lokalt för Mäkipää by i Vö o. Björkö by); gråss m., Kvevl. — Rz s. 208 a gråduk m., 'sparv' jfr adj. grådu(g) 'glupsk'. — Billb. s. 196: gråvamb m. (vamb-mage, jfr Rz s. 790 a). — Gotl. ordb. s. 285 a: grå-fågel m. (grafougel, grafäugel 'gråsparv'). — J.—K.: sparv m., gråspink m., (-speck, -spick) Vrml.; tätting m., gråtätting, täckling m., gråtäckling; tjäckling Åml. (Rz s. 385 b kött-käckling Vb. Nordmal.; husfink m., spicke (spittje), gråfugel m., gråtjätt m., räjestackfugel m., Dlr. (jfr nedan); gråbuk m., takbuk m., Vml, Sdml., gråsjas m., gråpys m., Sdml., gråmas m., masbork m., Nke; sketspink m., svinalo(r)tapänsel m., Smål., gråtalle m., Gbg, tjocknäbb m., Gotl. (jfr Säve s. 37 och Billb. s. 196; så ock Wigst.), gråtjuv m., korntjuv Norrl. (Rz s. 346 b Hj.); tjollp m., gråtjollp m., könn-(korn)-tjuv Härj. — ULFA: gråluns m., öVrml. gråmas m., Örebro, Nke (även pilfink); täckling m., täkling Nke (även pilfink) = tätting, gråtätting Nke (även pilfink), masbork vNke (även pilfink), gråbuk, grågas Daga hd., täkbük, gråpys.

Sparven har tack vare sina osympatiska egenskaper många öknamn. **dyngsparv** — den söker sin föda i hästdynga; **ludding** — luddog betyder 'vårdslös', **börning** ungef. detsamma, 'burrig' etc. sparven ser lurvig ut, särskilt då den myllrar i gatusanden och borrar upp fjädrarna för att befria sig från ohyra; **svinalortapänsel**, **skitspink** (jfr domherre o. gulsparv), **gråtalle** (av tall 'lort'), **gråtjuv**, **kvarntjuv**, **korntjuv** tyda ej på stor respekt för fågeln; **spärrling** tydl. lån från tyskan (Sperring); **täckling**, **tätting**, **gråtätting**, se under bofink; **spicke** (spittje), **gråtjätt**, **gråsjas** sammanhånga med sparvens *tschirpande* läte, **gråspink**, **gråfink** = tätting i största allmänhet, ty sparven säger icke spink, ej heller fink. Också i Sverige användes i folkmål spink coll. om småfåglar, »huvudsakligast sparv» Kalm. 1.).¹⁾ **Gråbuk** av den smutsgrå undersidan; **takbuk** sitter med buken tryckt på taket; **gråpys** och **pysling** liten, obetydlig; **grå-kunt** -kont 'näverväska, ränsel', jfr no. kunt från fi. kontti eller möjl. i betydelsen 'klump' liksom gråluns; **masbork**, **gråmas** — mas 'latmask', bork = 'burk', okvädingsord; **gråsäla**, jfr nedan gråsel. **Räjsstackfugel**: Tgrn tolkar namnet på följande sätt. Räjs är rikssvenskans ris. I bestämd form räjse användes ordet också för att beteckna lågvuxen skog, snårskog, buskmark. Räjssack = rishög, även skräphög, sophög. Således 'fågel, som håller till på avskrädeshögen'. — Jfr även Rz s. 535 a-b: rais-stackfugel 'sparv' Dlr. (Mora); rais = ris, buske. **kunnare** likadan bildning på -are som vitare om bofinken, men tydningen osäker. **Tjocknäbb**, lindrigt öknamn. **Tjollp**, **gråtjollp** efter sparvens »schilpande» lockton, **könntjuv** = korntjuv (dessa tre namn hos J.—K.: Till. o. rätt. s. 442 a). **gråsel** enl. Tgrn den lilla grå, med dimin. betydelse i likhet med t. ex. pirrel V-II s. 694, pirvel 1. c. s. 675 och pryckel ibid. s. 714; **gråss** en kontraktion, enl. uppgift med halvt förklenande, halvt skämtsamt betydelse. **Gråduk** 'den glupske'; jfr ovan o. under gråsiska. **Gråvamb**, jfr gulvamb under gulsparven = gråbuk. **Köttkäckling**, jfr vb. käkka fatta tag i; **husfink**. **Spicke** = fink; **gråfugel**. **Kreaturssparv**: söker föda invid ladugårdar o. stall. Sparven har, liksom många andra fåglar, varit föremål för mytisk folktro. Så heter det i Wärd. Wird. I s. 324: »Af sparfven tager man tydor, endast när han hackar på takfönstret el. på dörrklinkan. Han säges då 'hacka ut någon'.»

¹⁾ ULFA: Acc. 95: 4, s. 104.

Pilfink (*P. m. montanus* = *rufidorsalis*). Angde fink se under bofink. Namnet pilfink ej efter lätet utan för att beteckna en finkfågel (släktet *Passer* föres ej numera till dessa utan till en familj *Ploceidae*). Pil- på grund av att fågeln häckar bl. a. i ihåliga pilträd invid vägar o. s. v. Hos oss är pilfinken jämförelsevis sällsynt utom i landets sydöstra del (n. och ö. om Ladoga, i Sordavala och Östkarelen). Förf. såg den också på Mac Elliot och i Ivalo, på senare stället häckande. Till Sverige och Norge har arten däremot invandrat från söder, varpå även en del av de sverigesvenska folk-målsnamnen tyda.

J.—K.: pilspink m., trädsparv m., fältsparv; pilsparv, tysk sparv Sk.

Fältsparv motsvarar ty. Feldsperling liksom **tysk sparv** antyder fågelns invandring till Sverige från söder. Angde -fink, -sparv och pilspink, vilka ej avse fågelns läte, se under bofink, hämpling m. fl. **Trädsparv** anger liksom pilfink o. **pilsparv** boplatsen, som oftast är i ihåliga träd (jfr eng. tree-sparrow). Enl. en anteckning i ULFA s. 106 kallas pilfinken i Hall. för **gransparv**; vidare **bergfink** (bärjfungk). F. ö. äro många namn gemensamma för denna art o. gråsparven (s. d. a.).

Släktet *Melanocorypha*

Kalenderlärka (*M. c. calandra*). Efter mlat. calandr(i)us 'lärka med huva'; dissimilation efter Charadrius. Jfr Walde under cal(i)andr(i)um 'liten huva'. **Kalenderlärka** f., (J.—K.) en folketymologisk bildning. En gång anträffad i Sydvaranger. Lärka se under sånglärkan.

Släktet *Calandrella*

Korttågig lärka (*C. b. brachydactyla* = *C. c. cinerea*). På grund av baktåns från andra lärkor avvikande längd. Arten har endast en gång anträffats hos oss. Lärka, se sånglärkan. Syst. fört: **korttåad lärka**, **isabellalärka**.

Östlig korttåad lärka (*C. b. longipennis*). Syst. fört.

Släktet *Galerida*

Tofslärka (*G. c. cristata*). På grund av en uppstående hjässfots, som är utmärkande för denna art. Hos oss sällsynt. I Sverige, där arten även är sällsynt, användes **topplärka** (Nlsn). Lärka, se sånglärkan.

Släktet *Lullula*

Trädvärka (*L. a. arborea*). Bor i skog och invid gläntor. Nlsn använder namnet **skogslärka** (jfr eng. wood-lark). Lärka, se sånglärkan.

Släktet *Alauda*

Sångvärka (*A. a. arvensis*). Lärka lånat (ty. Lerche) liksom bofink, hämpling, steglitsa, näktergal (s. d. a.). Enl. Hllqt skulle lärkans sång först sent ådragit sig uppmärksamhet, att döma av att gemensam idg. beteckning för större områden saknas. Detta är ägnat att förvåna, då man tycker, att lärkans (liksom näktergalens) sång tvärtom borde hava varit känd och älskad framför andra sångfåglars sång. Urgerm. grundform *laiwarikön el. *laiwazakön (Flk—Trp), möjl. med -k-suffix, stundom förd till grek. laiein 'sjunga' (jfr även fi. leivo). — Jag skulle vilja sammanställa namnets grundbetydelse med lärkans lockton, som jag betecknat med prio prio p r l i etc. (O. H. s. 108) och som den låter höra t. ex. då den växlar plats på marken flygande endast korta sträckor. Detta läte är sörplande. F. ö. innehåller lärkans drillar de mest varierande uppslag till namngivning.

V-ll: [lärka] *lärkja f., (lärki Nu. Oö, laerki Dö Gsv., Nu Oö Ru) *lärk(j)a f., (lärkjjo Sbo, läritsu el. läritsu nVa, läritso Gkby NVet., läriko Fby Vfj., Fö, lärka Na); *lärke m. (lärki Wp). — J. A. P., Sånglärkan s. 296: lär it jo Gkby, lär tju Vasatrakten. — J.—K.: Lärka f., (lärk Hls., lär it ja Dlr., leirike Gotl. o. s. v.); jfr Säve s. 32: »Högt i vår luften drillar la j r i c k a över åkerfälten». Åkerlärka, topplärka, tofslärka Vstm., himmelslärka kring Ystad. — Hgrn: vanlig lärka. — ULFA 95: 4, s. 118: lärka f., (lärka Vrml., lörka Torsås i smöre, lärsk 1. larsk 1. lärse Hls.).

Åkerlärka — lärkan häckar på åkerrenar, stubbåkrar o. s. v.;

tofslärka, topplärka: hjässfjädrarna kunna resas men bilda ej en verklig tofs (jfr tofslärkan *Galerida cristata*); **himmelslärka:** under högsommaren flyger lärkan, drillande, långsamt rätt uppåt, småningom ur synhåll och kommer ned i närheten av samma ställe, därifrån den börjar sin himlafärd; denna kan räcka 10—15 minuter. **Vanlig lärka.**

Släktet *Eremophila*

Berglärka (*E. alpestris flava*). Häckar ovanom trädgränsen och på tundran längst uppe i norr.

J.—K.: **Fjälllärka f., sandlärka** (Sundev.) — det senare namnet på grund av att dräkten uppvisar (sand)gula partier, möjligen också, emedan denna lärka under flyttningen ses på sandstränder (jfr eng. shorelark = strandlärka).

Släktet *Anthus*

Fältpiplärka (*A. c. campestris*). Häckar på sandig, öppen mark, kala sluttningar, stranddyner. Alla piplärkor hava m. el. m. pipig lockton och dräkten påminner om lärka. Hos oss så gott som okänd (uppges vara sedd en gång). I s. Sverige kallas arten också **fältlärka f.** (J.—K.).¹⁾

Trädpiplärka (*A. t. trivialis*). Häckar allmänt i skog, boet på marken som hos alla piplärkor, men fågeln sitter och sjunger i toppen av ett träd eller ute på en gren, från vilken den utför sin parningsflykt några tiotal meter upp i luften. Tgrn uppger, att fågeln är okänd av allmogen uppe i svenska Öb. Nlsn: **piplärka f.** Angde pip- se föreg. art.

Sibirisk piplärka (*A. hodgsoni inopinatus*). Syst. fört.

Ängpiplärka (*A. pratensis*). Vistas på tuviga strandängar, vitmossekärr o. s. v. Allmogen kallar enl. Tgrn fågeln **flylärka** (flylärku; jfr gungfly) Korsh., Böle. — J.—K.: **änglärka f.**, och **sedding m.**, Frostv., Jtl. Angde pip- se föreg. arter. Syst. fört.: **ängspiplärka**, vilken form synes användas allmännare i Sverige.

¹⁾ ULFA Acc. 89: 19: »alla piplärkor i sNke p i p l ä r k m.»

Rödstrupig piplärka (*A. cervinus = rufogularis*); har namnet efter den roströdaktiga framhalsen. I Sverige förekomma namnen **rödstrupig ängspiplärka** f. (Nlsn) och **röd Halsad piplärka** (Sundev.). Angde pip- se föreg. arter.

Skärpiplärka (*A. spinoletta littoralis*). Bebor steniga utskär. — Nlsn upptar i Skand. fauna namnen **strandlärka** f., och **klippplärka**. Angde pip- se föreg. arter. — I ULFA s. 108 ett belägg »**skärpiplärka** Sdml. = skärpiplärka *Anthus obscurus*».

Strandpiplärka (*A. s. petrosus*). Syst. fört.

Stor piplärka (*A. r. richardi*). Denna sibiriska art har endast ett par ggr anträffats i Skandinavien. Namn hos Nlsn: **Richards piplärka**. Angde pip- se föreg. arter.

Släktet *Motacilla*

Gulärla (*M. f. flava*). Efter dräkten, särskilt undersidan vackert gul. Ärla ett skand. ord (urnord. *artilön). Etymon. oklart.

Tgrn: gulsparv (gålsparv Vö Bj. by); ängspillinta f. (änjisspilinto Korsh., Böle); skogs-västäräcka f. (skåosvestäretjo) gul-västäräcka (gålvestäretjo Vö); gul-gork-tjetare m., (gålagårktsetar Esse). — VEVW: *gålspillinta -u f. Re, *gåla-pitetjeta f. (-tjetto, -tjitto -tjittu; Hson: Gkby). — V-ll: *gåla-tjälespjärna f., golatsälaspjenu Lmo, moss-*pitetjeta f., *mosse- (mosapititjittu, mosapititsitto Gkby). — Noreen: grön-tak-ärla f. — H.Krk: gola-pi-titjitto Gkby. — J.—K.: Linärfa f., Hls. (Carls.), gularla (Malm), sisela f., Vbn. (sesärfa Norrl.), gulringärfa f., Frostv., Jtl. (Malm), gulsäsälla f., Sdml. (Malm), linkukerella f. (-kuckurälla), gölkukerella f. (gul-kuckurälla), såfuggelm., sådyppa f., Hls. (Carls.). — Rz: Trönu-el' *motacilla flava*'. — ULFA: gulsäsälla Jäder, säshäla Wingåk.; (gul)säsällæf. Nke.

Gulsparv »fågeln, som till skapnad alldeles liknar västerrättjon men är gul till färgen»; den verkliga gulsparven kallas i Vö gålsisko). **Ängspillinta** efter ståndorten, låglänt ängsmark men även odlade fält; spillinta efter lättet, som jag betecknat psli, pdsl etc.; **skogs-västäräcka** (gul-), enl.

Tgrn den vanliga benämningen på ärlor (jfr fi. västäräkki); **gul-gork-tjetare** — tjetare användes om mesar efter lätet men lämpar sig föga för gulärlan, vars läte är alldeles annorlunda, här använt »i brist på bättre», om ej felbestämning av arten föreligger. Däremot förstår man bra betydelsen av **gål-spillintu** och **gålapiitijitto**, **moospitijeta**, vilka utan svårighet kunna tolkas som ljudhärmande. Ärlorna kallas mångenstädes i svenskbygden spjärna, gulärlan **gålatjälespjärna**, sädesärlan både med detta namn och isspjärna. Söderh. (Kim.) skriver, att han ej tror på något samband med den gängse uppfattningen att det från den dag, då sädesärlan första gången uppenbarar sig om våren, skulle räkna 9 dagar, tills havet blir isfritt. Verbet spiena, typisk kimitodialekt, betyder 'sparka', 'spritta', men även 'vipa'. Om våren ses sädesärlan också springa på iskanten vid stränderna. Denna förklaring är ganska tilltalande. Ärlorna vipa ju ideligen på stjärten. **Grön-tak-ärla** är nog berättigat, då grönt ingår i dräkten och gulärlan ofta ses sitta på ladutak. **Linärla** — ses i linäkern.¹⁾ **Gularla**, **sisela**, **gulsäsälla** (= sädes-) m. fl. = -ärla. **Gulring-ärla**: unga gulärlor hava liksom unga sädesärlor ett mörkt band längs strupens sidor och över bröstet, vilket bildar 'ringen'. **Linkukerella** (-kuckurälla) och **gölkukerella** (göl=gul), **kokhälla**; jfr sv. dialektordet kokla, kackla (Hllqt), som då skulle tyda på något slags småpratande. Antagligare är dock sambandet med kokkel 'koka, jordklimp' och **k u k k e r - ä l l a** Hls. således 'den som hoppar på kokorna eller torvorna'; **k o k h ä l l a** Sdml. id. Jfr Rz s. 343 a, använt om sädesärlan. **Såfuggel** och **sådyppa** båda på grund av att gulärlan uppträder vid såningstiden; dyppa av verbet dyppa 'doppa' (lågt. düppen, da. dyppe); torde även kunna betyda 'nicka' (Gvsn). **Trönu-el** (jfr tranärla under sädesärlan).

Nordlig (l. nordisk) gulärla (*M. f. thunbergi*), karaktärsform för Lappland, ehuru den häckar också sydligare. Kallas också

¹⁾ Enl. en i Sverige rätt allm. spridd folktro, spår sädesärlan (även gulärlan) långt eller kort lin. Så skriver t. ex. Louise Hagberg i en uppsats, Stora rovor och långt lin, Fataburen 1913 följande: »Förebud till god eller dålig linskörd — — — äro vidare de, som man tror sig kunna få genom att giva akt på ärlan — sädersärlan, linärlan — första gången man ser henne på året; lika högt som ärlan då ses flyga, lika långt kommer linet att växa» o. s. v. Förf. säger i en not, att än uppgives sädesärlan, än gulärlan (Tgrn).

svarthuvad gulärta (Nlsn s. 383), det senare på grund av att övre delen av huvudet hos ♂ är mörkt skiffergrå ända nedan- om ögonen; **gulingöla** f., Jtl. Frostv., **säsärta** f., sLappl. (J.—K.: Till. o. rätt. s. 441 a); se under gulärta. F. Fl. 1942 s. 258: **Såarsla** (= 'Säärta').

(Öst)asiatisk **gulärta** (*M. f. taivana*) och **grönhuvad** (engelsk) **gulärta** (*M. f. rayi*) höra ej till vår fauna men hava visat sig någon gång i Norge.

Gråärta (*M. c. cinerea*). Efter dräkten: övre delen (utom gumpen) och huvudets sidor olivgråa, kroppssidorna blekgråa. Angde ärta se under gulärta.

I Sverige användes namnet **långstjärtad ärta** (Sundev.). Stjärten är iögonenfallande lång, ett kännetecken, på vilket man lätt kan skilja fågeln från gulärta, som den annars liknar mycket. Också gråärta är nämligen gul undertill (utom hakan och strupen, vilka äro svarta).

Östlig gråärta (*M. c. caspica*). Syst. fört.

Sädesärta (*M. a. alba*). Säd betyder närmast såning, sådd, av germ. *sædi- = idg. *sē-ti- (jfr lat. *satus* såning, säd), bildade med t. suffix. Sädesärta är alltid synlig vid sånings- tiden, då det harvas och om hösten då det plöjes, ty vid sådana tillfällen finns det mycket insekter. Angde ärta se under gul- ärta.

Biformer eller dialektformer till ärta äro -axel, ala, -ella, -hassel, -hässla, -el, -uella, -illa, -öla, -arla; -hälla. Av dessa former användas i Finland -illa, -ella (-älla), -hälla, de övriga i Sverige. — V-II: *leder-älla f. (lädärälla -o Na Ko; lädärällo Hsk; lika Blomqv. Iniö); ler-fågel m., l. -*fugel (läirful Gsv.), ler-Maja (lairmaiija Ko), lin-*strickel m. (linstritjil (Py), *[pit- tjeta f., *pite- (pitsittu l. pitsittu Kr., Terj., pit- sitto Gkby NVet.), [tjäl-*spjä(r)na f., *tjäl- (tjöla- spjeno Pä, tsälaspeno nVa), *[spet-linka f., spete- (spitalingko Pä spitilingku nVa), *spete-tjeta f. (spiti- tsittu Lmo), *spillinta f. (spilintu Re Kr.), *spilitta, (spilitto och spilitto Py, spilitto Lmo, spilit Mlx, splitto Fby), *streckla f. (sträitjilo Pä), *strickla f. (stritjilo Lptr. Pä Ljd.), *stricklare m. (stritjilar Pä), (grå)-*isilla f. (-isild Nu), *isspjärna f. (isspjæna l. -o Sbo Tu He Na,

isspjerno Sbo, isspjärna l. -o vNyl., isspjäna Äl., Fö, isspjen l. -o Ingå m. fl. i vNyl., EF, isspeno vNyl., öNyl., isspeäna l. -o Kim., isspjenu Prtm, isspjiena l. -u Hi), [is-ärla f. (is æ l Ru is æ l Nu Oö). — VEVW: * [s p e t] -linka f. Jäppo Mu Orav. Mörsk. Vö (jfr V-II), *s pillitta f., Korsh. Nä Prtm Pet. (jfr V-II), [tj ä l] -spjärnare m., tjäle- Gkby (jfr V-II), ler- *h ä l l a f. (leirhell Sbo); vipp-stjärt m. (vippstjärt mNyl., vippstjärt Hf vNyl.); västaräkki f., fi. (vestärekkü o. vestäretšjo Orav.). — Tgrn: ler-ärla f. (läirell Nä), tjälspjärna f., Esse, isspjäla f., Överm., spilinta f. (spilintu Kvevl., Björköby, Repl.) spelavint m., Vö, vipp-stjärt m. (vippstät Nä Prtm). — H. Krk: tjälspjärnare m. (tšelaspienar Gby). — Söderh., Dan.: isspjena f. Kim. — Rqvist: spilittjä f., Py (jfr V-II). — Norrback: spitilinko f., Ped. (jfr V-II). — Kaust.: västeretjon f., Vö. — Bthl: spitilinko f., Jkbst., lika Wlund Ped. — Strbg: spilitto f., leirello f., Nä. — Rblad: isbjens-tuppen m., Pojo. — Dan.: färaspringare m., Kim. — Ingves: läirhällo f., Lpfj.

J.—K.: Ringärla f., ringaxel m., Dalby, Vrml., plogärla, (Rz a. 506: plog-älla *Mot. alba*, plogärla el. ploj-ärla Smål.), husärla, kokärla Sdml., kukerella Hls., blåärla Gbgs l. (bläel Nbn), blåringärla Jtl., toärla Smål., linärla Vnl. Norrl. takärla, tranärla Dlr. (tranuella Vbn, tranilla Nbn), såhässla f., Vrml. (såharsla Gösse h., säasarsle Fryksd.). gråhassel m., Fryksd. Vrml.; ärla, äla Smål., gadergrim m., Sk., gatrännarem., Lund Sk. (gatarla Kalm.), gateveppe Smål., vippstjärt (Rz s. 813 a), isspjärna f., Rosl., kokvittra f., Norrl. (Rz s. 361 a: ko-kvittra Hls. — ULFA: Hudik.). Ringilla f., Härj., ringöla f., Jtl., Frostv. Gråärla. — Wigst., Drgo: langhale Gotl.¹⁾ — Rz s. 775 b: tället-tink 'sädesärla' Smål. — ULFA: flugsmacka Bl., kuckurälla el. kokvittra Hudik., Hls., rälla Hls; sädesäla, säsäla, kokhäla Medellösa o. Wingåk.

Leder-älla = ler- (urnord. laira av germ. *laiza- rot *li-lat. *lino* 'smörjer', 'nedsmutsar' etc.); **lerfågel**. **Ler-Maja** skämts. tilltal; ses på leriga stränder — möjl. också emedan

¹⁾ Jfr Säve s. 32: Langhala trippar så nätt efter plogen. — Billb. Langhale (-a def.).

den har grått i dräkten. **Linstrickel**, **streckla**, **strickla(re)** efter dess trippande gång; använt även om drillsnäppan (se d. a.). **Flugsmacka**, fångar blixtnabbt flugor. **Kuckurälla** m. fl. liknande namn efter koka, jordklimp (se under gulärulan); **rälla** på grund av orätt delning av ordet kucker-älla. **Gatrännare**, **gatevipa** — ses ofta i städerna, där den häckar allmänt. I Wär. Wird. I s. 10 kallas hon **tätteltink** (s. k. »vitord»; jfr glänta om gladan). **Linärula** »emedan hon, sittande på tak, förebådar godt linår» (ULFA); jfr även gulärulan. **Pitetjeta** m. fl. varianter, **spitilinko**, **spillitta**, **spillinta**, **pititsjitto** m. fl., ljudhärmande namn efter lätet, som jag i O. H. karakteriserat som **piriti**, **trititititt**, **ptitsitt** (torrare än grön-siskan) o. s. v. **Takärula**, flyger högt och faller med tvär vändning rakt ned på ett tak, promenerar längs takåsen och »småpratar» för sig själv. Jfr. ovan under gulärulan. **Kokvitt(r)a**: förföljer med stor djärvhet sparvhöken och låter därvid höra ett sångartat kvitter **p sliprli tschtschpsliprli pslī... energiskt** som lärkan, men hårdare; **ko-måhända**, emedan den ses bland betande boskap, där det finnes gott om insekter. **Is- och tjälspjärna(re)** i olika varianter, se under gulärulan; **isbjenstuppen** skämts., sädesärulan ser kavat ut, då den trippar med skiftevisa steg; **vippstjärt**: har egenheten att ideligen vipa på stjärten; **kvickstjärt** lån från lågt. (jfr. Slti s. 89); **västäräkki** lånord från finskan, i Vö det enda folkmålsnamnet. ¹⁾ **Spelavint**, lokalt i Miemois by; **spilo-** av att fågeln 'spilar' (rör på, vippar på stjärten); **-vint** ung. i betydelsen 'spilvink'. **Fåraspringare**: där det plöjes, ses ofta någon sädesärula, som plockar upp insekter i fåret; jfr **plogärula**, **såhässla**. **Ringärula**, **blåringärula**, se under gulärulan. **Toärula-** blånor av lin och hampa kallas **to** (J.—K. not s. 54). **Husärula**, vistas kring och t. o. m. häckar i husen, i vedtravar, husknutar o. s. v. **Tranärula** — flyttar enl. folktron på tranans rygg. ²⁾ **Gadegrim**, jfr no.

¹⁾ Tgrn skriver, att i historisk tid en finsk bosättning av icke ringa omfattning förekommit i Vörå jämsides med den svenska. Detta har varit särskilt framträdande i de södra byarna, och förhållandet avspeglas tydligt i såväl by- och gårdsnamn som naturnamn. Först fr. o. m. 1600-talet torde det finska elementet till största delen ha assimilerats av det svenska. Dock skedde efter stora ofreden en ej obetydlig inflyttning av finnar, vilka sedan i sin tur försvenskats.

²⁾ Enl. Rz skulle **s ä s - e l** avse sädesärulan, medan **t r ö n u - e l** skulle beteckna gulärulan, 'kommer tidigare än sädesärulan'. Detta kan ej vara riktigt, ty sädesärulan anländer samtidigt med tranan, ofta redan i förra

fossegrimen 'näck', isl. grim 'person, som döljer sitt namn', egentl. maskerad. Ärlan ser ut, som bure hon en mask: pannan o. kinderna äro vita, hjässan o. strupen svarta. **Ringilla**, **ringöla**, **ringaxel**, biformer till ärla; **gråärla** ej att förväxla med *M. c. cinerea*; **langhale** = långstjärt (da. no. hale = stjärt). **Tället-tink** möjl. till talla vb., 'vanka, slå dank' (V-II s. 1001 a), liksom **gatärla** m. fl. liknande. **Kokärla**, **kukerella**, se under gulärlan.

Engelsk sädesärla (*M. a. lugubris* = *yarrellii*), en geografisk ras av raskretsen *M. alba*, har ej anträffats hos oss men väl i västra Europa och Skandinavien. Namnet användes av Lbg, s. 92. Den kallas också **svartryggig ringärla** (Nlsn) — angde ring- se under gulärlan.

Släktet *Certhia*

Trädkrypare (*C. j. familiaris*). Har egenskapen att klättra, nedifrån uppåt på en trädstam, tryckt mot denna, för att söka sin föda, ¹⁾ som består av spindlar, insekter o. deras larver. Den påminner om en hackspett i miniatyr, fågeln är endast ca 13 cm från näbb- till stjärtspetsen.

På grund av sin ovannämnda vana att klättra kallas trädkryparen också **hackspik-unge** m. (**h a c k s p i k - u n g g** Re). — J.—K.: **trädrännare** m., Nke,²⁾ **trälus** f., Vgl., **eklus** Dlr. **Trälus** betyder enl. VEVW s. 460 a 'vilket slags småkryp som helst, som vistas i träna'. Trädkrypare ses också mest på en trädstam, sällan ser man den flyga annat än då den flyttar sig från den ena stammen till den andra. Jfr även Rz s. 172 b: **furu-laas** 'en mycket liten fågel, till färgen gulbrun, som åtföljer ekorren och lever av de frön, vilka han ur tallkottarna framtvingar' Dlr. (Mora). Härmed kan ej avses någon annan fågel än trädkryparen, även om den ej »lever av de frön

hälften av april, medan gulärlan anländer först i maj; myten om flyttning på tranans rygg hänför sig till sädesärlan.

¹⁾ Suolahti tolkar i *Vogeln*. s. 163 det tyska namnet *Blindchläm* på följande sätt: »denn das tastende Kriechen des Vogels durch das Laub erinnert an die Bewegungen der Blinden». Denna tolkning stämmer ej överens med fågelns vanor, den »kryper ej omkring bland löven».

²⁾ ULFA **trädrännare** m., **träkrypare**.

o. s. v.): den förtär nämligen insekter och larver, vilka den upptäcker i barkspringorna.

Bergträdkrypare (*C. f. macrodactyla*). Syst. fört.

Kortkload trädkrypare (*C. b. brachydactyla*). Syst. fört.

Släktet *Tichodroma*

Murkrypare (*T. muraria*). Syst. fört.

Släktet *Sitta*

Nötväcka (*S. e. europaea*). Av födan, som utgöres av bl. a. nötter o. ollon, -väcka i sv. dialekter = 'hugga spånor av furu' (Hllqt). Nötväckan hugger med sin kraftiga, raka näbb sönder nötskalet och förtär innehållet.

Hos oss inga folkmålsnamn. J.—K.: Blåspit m., (blåspett Bhl., Skee skn.), murspit m., Gotl. (så ock Drgo och Sæve s. 33 samt Wigst.), musveta f., trädrännare m., eremit m., grå hackspett m., hackspett Nke, nötknäppare m., Vg., nötpacka f.; nötväckare m., Linné 1731. — ULFA: nötskväcka f., sMöre här. nötväkkæ f., hakspett n.; sNärke; nötväka, hakspet, hakspik.

Namnet blåspit efter dräkten, som är ovan till blågrå; spit — spett, fågeln påminner om spettarna inte allenast genom vanan att klättra på trädstammar (och murar), utan ock genom sin näbb (jfr ovan) och genom flykten, som går i vågor. Den häckar i ihålligheter, bl. a. i murar. Därav namnet murspit, medan trädrännare är gemensamt med trädkryparen och fått namnet av samma skäl som denne med den skillnaden blott, att nötväckan ränner både uppåt o. nedåt och sidlänges. Nötknäppare är liktydigt med nötpacka (jfr ty. vb. packen 'hugga tag i') och nötväcka, nötskväcka o. nötväckare. Eremit — om vintern ses nötväckan ofta ensam. Musveta = murspett. Hackspett, hakspik efter spettarna; grå hackspett efter dräkten liksom blåspit.

Sibirisk nötväcka (*S. e. uralensis*). Dess egentliga utbredningsområde är mellersta Sibirien, därifrån den stundom vand-

rar västerut om vintern och hamnar bl. a. i vårt land. Syst. fört.: **Östlig nötväcka.**

[**Stolcmans nötväcka** (*S. e. stolcmanni*)]. Syst. fört.

Homeyers nötväcka (*S. e. homeyeri*). Syst. fört.

Ljus nötväcka (*S. e. sordida*). Syst. fört.

Tysk nötväcka (*S. e. caesia*). Syst. fört.

Släktet *Parus*

Azurmes f. (*P. c. cyanus*). En sibirisk mesart, som erhållits en enda gång i Sverige, hos oss aldrig. Denna vackra fågel är ovan ljusblå (J.—K. s. 39 och tavla 22). Mes en s-avledning av idg. roten *mi- med grundbetydelsen 'liten', jfr lat. minus. — I Smål. kallas alla *Parus*-arter mesar, i Vrml. titer (ULFA 95: 4, s. 112).

Talgoxe, talgmes (*Parus m. major*). Äter gärna talg; oxen för att beteckna att den är glupsk, f. ö. användes oxen även för att beteckna lavskrikan (s. d. a.) och har överförts på flere djurnamn.

H. Krk s. 27: talgox Gkby. — V-II: filare-fågel m. (filaräfogäl Pä Py); korv-*tjet m. (korvtjet Lptr.); korv-*tjetare m. (korvtsätar l. kortsetar Gkby NVet.); fett-tvint m., Nu Wp.; talghackare m. (talghackar nVa. — Tgrn Vö); *tjetox[e] m. (tjetuks Bo). — VEVW: spicket-kött, utan gen. o. böjn. (spikištjött, 'Talgoxen *parus ater*' Saltv., Jom.); talghackarem., Pet. — brotateta Sj. — Rqt: sjititjol Py. — J.—K.: Talgmes f.; talgsmack m., Sdml., talgsmok m., Smål., talgtita f., Vg., talgtyta f. (-tita Vrml.), talghatt m., Sdml., spickeköttsfågel m., Bl. Dlr., (Wigst. spikkytsfugel Gotl.), belmes f., Hsl., messeta f., Bhl. — Säve s. 33: vitkind m. — Rz s. 221 a gul-spink m., Smål., Bl. ULFA: taljsmak, -okse, -tyta, -hatt; spikeköttæfugel m., Nke.

Filarefågel, korvtjet, korvtjetare, tjetoxe; jfr ty. zetern, som användes just om mesarnas språk. fett-tvint, spicket-kött(s-fågel), talgtita (-tyta), messeta, sjititjol äro alla bildade i an-

slutning till talgoxens många läten: locktonen fick fick påminner om bofinkens fink etc.; varningslätet hyitt hyitt; sången tittify tittify o. s. v., vilket lika bra kan uttryckas »spickettkött»¹⁾ eller »sjititjol» — ett öknamn, som är nog så fyndigt hopkommet, men dess värre inte karakteriserar talgoxens kjol, ty denna är ytterst fin och putsad. Ungarnas läte spetsigt pītītītītītī. Mes se under azurmesen. Hos VEVW kallas **spicket-kött** 'talgoxen *Parus ater* (!) i st. f. *P. major*. Men även svartmesens sång liknar talgoxens bara att den föredrages i hastigt tempo, varför namnet nog också kunde användas för den. **Talghackare** — man må kasta en blick på fågelbrädet, då det gästas av talgoxen och se huru den behandlar talgbiten, solrosfröet etc.: den tager dem i klorna och hackar på med näbben av hjärtans lust; ja, den skyr ej att gå lös på småfågelungar i boet och hacka håll på hjässbenet för att komma åt hjärnan. Detta har förf. kunnat konstatera i ett grå flugsnapparbo. **Talgsmack, talgsmock** sannolikt i betydelsen 'som äter glupskt': (»han smocka o' åt» Brom.; VEVW Na 'äta glupskt'). **Talghatt** på grund av fågelns svarta hjässa. **Brotateta** (om mesar överhuvud; jfr brota sundär 'bryta, krossa'). — **belmes**, jfr bel(e) = Pelle, i barnspr. namn på gumse (V-II s. 40 a); Tgrn anför möjligheten av sammanhang med bel = friare, den friar till människans goda hjärta, när den om vintern kommer till gårdarna och snokar efter föda. Da. beile betyder ej blott 'fria till' utan även: 'fika efter', alltså 'den snåla'. Med stor tvekan skriver han: en kontraktion av bälgmes 'den glupske', 'frossaren' synonym med talgsmocka. Dalin skriver belga, så även stundom i no. — I ULFA är uppslagsordet belmes försett med ett frågetecken. — **Vitkind**, dräkten (pars pro toto); **gulspink** dräkten o. locktonen.

Kärmes, entita (*P. palustris*). Denna art finnes ej hos oss, men i Sverige är den allmän, med sydlig utbredning. J.—K.: entita f., talgtita, talltita Vg., gråtita Norrl. former på -tyta Sdml.; meshätta f., Smål. (Rz s. 437 a Bhl.), gråmes f., Norrl., myrsätta f., Ög., granlus f., Ög., pytt m., Blek.; tomlinge m. — ULFA: mesitta f. (mesitta Bhl.) använt både om denna art, nordiska mesen o. tofsmesen; talghacka f. Bhl. även om nordiska mesen.

¹⁾ »Sex veckor efter det spickekött ropat, blir det öppet vatten» (jfr VEVW s. 296 b).

De flesta av dessa namn äro gemensamma för flere mesarter: entita, **talgtita**, **talltita**, **gråtita** (-tyta), **gråmes**, **granlus**, **messitta**, **talghacka**. Angde granlus se under trädkryporen. Alla med -tita, -tyta sammansatta äro onom. **Meshätta** på grund av den svarta kalotten. **Pytt** i betydelsen pygmé, **tomlinge** (Linné, Fauna svecica 1746) diminutiv av tum, i samma betydelse. Gråtita och gråmes på grund av den gråa dräkten, entita och talltita avse ståndorten, **myrsätta** möjl. = **myrhätta** (myrs-hätta?) liksom meshätta, messitta - möjl. en förvanskning.

Blåmes (*P. c. caeruleus*). På grund av den klarblåa hjässan, blåaktiga nackfläcken och det mörkblåa nackbandet. Angde mes se under azurmesen. ULFA 95: 4, s. 113: **blindmes** f. »enär fågeln har liksom glasögon». **Bullaren** i Bhl. **Talgoxe** (Linn. ant. s. 71).

Svartmes (*P. a. ater*). Dräkten svart endast delvis, hjässan och nackens sidor samt en hakfläck svarta, f. ö. grå eller gråvit; mes se under azurmesen. Inga folkliga namn hos oss, beroende på att allmogen inte kan skilja denna art från nordiska mesen.

J.—K.: **svarttita** f., Vrml., **svarthätta** f., Vstml., **kolmes** f., **täta** f., Varend, **pittjetan** f., Nbn. **lisl-** el. **lissdjet(a)** f., Norrl. (lill-, formen på -a best. form), **tippeschet** Vg. — -hätta av hatt (den svarta kalotten), kolmes lika. Övriga namn efter lätena. Svartmesens sång föredrages i mycket snabbt tempo: **tītptītptītptī** — — — **tetefýtetefýtetefý** — — — och den kallar på ungarna **pittjēpittē-ti**, **bit-tītī** o. s. v., ungarnas läte gnisslande **pītititītītī**. — ULFA: **skogstita**; **spitsiget** Vbn., **lillget** (lissgeä Hls.) = **lisl-djet**, härmningsnamn efter lätet, vars rytm de ange.

Tofsmes (*P. c. cristatus*). Denna mes har på hjässan en ända till 20 mm lång uppstående tofs av vitkantade fjädrar. Mes, se under azurmes.

V-ll: **guld-mis** f. (güllmis Ru), **vit-*tjetare** m. (**vittjetar** Lmo), **skogs-bock** m. Ko, [tofse-] ***tjetare** m. (topsa-tjetar Lmo). — Tgrn: **tofs-kott-ätare** m. (täfskårtjet Nä Finby), **tofsa-*tjekar** m., Korsh., Böle. — H. Krk: **tofsig-man** (tofsog — tupso-man Gkby). — VEVW: **aika-mies** He. — J.—K.: **topp-mes** f. (Sundev.), **tofsmössa** f., **tofstita** f., **meshatt** m., Hls., **hattmes** f., **meskung**, **granlus** f.

De flesta av folkmålsnamnen hava avseende på hjässtofsen;

sådana äro: meshatt, hattmes, tofstita, tofsmössa, toppmes, tofstjetare, tofstjekare. Tofskottätare kan tolkas som -tjetare efter lätet, kort betyder kotte (jfr korthackare, korsnäbb). Lätet har jag återgivit med tītītītšrlitt tšrlitt tītītšrlite o. s. v. Tofsig-man och det från finskan lånade aikamies förmänskligt med ett stänk av ironi — tofsmesen har en mycket kaxig uppsyn; skogsbock — den uppstående hjässtofsen fått föreställa bockens horn. Vittjetare på grund av det vitaktiga ansiktet. Meskung — hederstitel, märk 'kronan', som den bär på hjässan; guldms lika. Granlus, samma folkliga namn som trädkryparen fått — sistnämnda art färdas ofta i sällskap med mesar i mestågen. Något samband mellan namnet (gran)lus och en mesart finnes icke, annat än att båda äro små och obetydliga; det lämpar sig däremot bättre för trädkryparen (s. d. a.).

Tysk tofsmes (*P. c. mitratus*). Syst. fört.

Lappmes (*P. c. cinctus*). Häckfågel överallt i Lappland och Sibirien (och även söderut — förf. har sett den i trakten av Uleåträsk; Östkarelen). Mes — se azurmesen. — Wr.-Pn: Lapsk mes — Nlsn: Sibirisk mes. — J.—K.: spittetjett Frostv., Jtl., Stensele Lappl.; getyp Stens.

Spittetjett efter lätet, som jag antecknat tititsä' (med kort, betonad slutstavelse; jfr nordisk mes med lång slutstavelse); getyp efter lapska kecip?, också det efter lätet.

Nordisk mes, talltita (*P. atricapillus borealis*). Angde mes se under azurmesen; nordisk — arten häckar nordligare än de mellaneuropeiska raserna av samma raskrets, dess utbredningsområde är norra och nordöstra Europa, i Lappland ändå upp till Varangerfjord.

V-ll: korv-tjet m. (korvtsät Kr., Terj., 'entita, *parus palustris*')¹⁾ hamp-*tjetare m. (hamptjetar Nkby Muns. kärmmes *Parus palustris*')¹⁾; kärr-tjetare m. (tsärttjetar nVa (så ock Rz s. 384 a Finl. Gkby) 'kärmmes *Parus palustris*'. — VEVW: *titajs m. (titajs Esbo); middags-sparv m. (IV till. s. 694 a middags-sparv: »kallas så, emedan den om vintrarna plägar komma till människoboningarna för att söka sig middag»; Snapp.); *spete-tjekare m. (spititšekar, och spitšitšekar Korsh., spitšekar Re — Tgrn: Kørsh.

¹⁾ Rätteligen talltita *Parus atr. borealis*

Böle). — Tgrn: tjäka f., Iskmo by; tjek-sparv m., Vö.¹⁾ — Tgrn: *tjet-sparv m., Vö. — J.—K.: nordisk mes, f., täte f., tete Norrl., talltitaf., neting m., Hls. gråmes f., Jönk. 1., spittetjet m., Jtl., entita f. el. gråtita Vnl. — ULFA: (tall)teta Hls.; Acc. 89: 1, s. 3: en-titæ, tall-titæ, altitæ f., sNke, tetæ taljtetæ, snötetæ, brotatetæ f., vNke, »namn på de mindre mesarterna, men ej fästa vid särskilda, bestämda arter». Nke.

Neting; ULFA »neting 1. tallteta (Hels.)» utan något tillägg. Genomskinliga onomatopietiska äro de med stammen tjet-, tjek-, tet-, tit- och spit-bildade namnen: **titajs**, **spetetjekare**, **tjäka**, **tjeksparv**, **tjetsparv**, **spittetjet**. **Altita**, **teta**, **talgteta**, **snöteta**, **brotateta** även om andra mesarter. Nordiska mesens läte är lätt igenkännligt: ett hest ptptpdsädsä (jfr lappmesen); vårsången består av klara, utdragna tiy-tiy-tiy — tempo lento, beslöjat eller något raskare tj-tj-tj — o. s. v. (jfr lappmesen); närmare min O. H. s. 148. **Middagssparv**, jfr ovan beläggen; sparv under hämpling m. fl. Wessmans tydning av middags-sparv har sin tillämpning också på **hamptjetare** och **korvtjet**. Nordiska mesen kallas **gråmes** och **gråtita** på grund av det allmänintryck den gör; **entita** användes i Sverige, sannolikt mindre allmänt än talltita, däremot oftare än detta för kärrmesen (s. d. a.). H. Krk. skriver s. 27 **korvtjetar**.

Tysk talltita (*P. a. salicarius*). Syst. fört.

Norsk talltita (*P. a. colletti*). Syst. fört.

Blekryggig nordisk mes (*P. a. lönnbergi*), en något ljusare ras, som skall förekomma i Torne lappmark och österut till Kolahalvön, möjligen ända till Ural.

Släktet *Aegithalos*

Stjärtmesen (*Aegithalos c. caudatus*). Angde mes se under azurmesen; stjärtmesen är begåvad med en lång stjärt: medan vingen från vingknogen till spetsen är endast 65 mm, är stjärten ända till 100 mm lång.

¹⁾ Wessman använder namnet **skogsmes** under tjeksparv Vö; jfr fi. metsätäinen.

V-II: korv-*teta f. (korvtetu Ptm). — VEVW och Tgrn: *långstjärtad-tjekare- (långsärtatšekar Korsh., Böle). — J.—K.: altita f. (Sundev.); **stjärttita**; långstylegettyppa f., Lappl.¹⁾ — Tjekare och tita äro ljudhärmande, stjärtmesen har förutom andra läten en lockton, som jag betecknat tsiy tsij tsij. **Korvteta**: kommer stundom till foderplatsen, t. o. m. i städernas parker. **Altita** på grund av att denna mes trives särskilt bra i albestånd på fuktig mark; **långstylegettyppa** lika med **långstjärtad tjekare**, -style — ty. Stiel 'handtag, skaff' — stjärtmesen kallas i tyskt folk mål Pfannenstielchen, om vilket namn Hffn med skäl säger: »das wohl als einer der schönsten und passendsten Vergleiche in der gesamten Vogelwelt bezeichnet werden kann»: -gettyppa = djetip efter lätet (jfr även getypp under lappmesen) och **så-dyppa**. I Norrb. djipp-djeit, **gipp-get**, se Brännström i »Norrbotten» 1929 s. 151. (Gvsn i brev); härmningsnamn.

Mellaneuropeisk stjärtmes (*Ae. c. europæus*). Syst. fört.

Sydvästeuropeisk stjärtmes (*Ae. c. taiti*). Syst. fört.

Släktet *Panurus*

Skäggmes (*P. biarmicus*). Syst. fört.

Släktet *Remiz*

Pungmes (*Remiz pendulinus*) F. o. Fl. 1943, s. 75.

Släktet *Regulus*

Kungsfågel (*Regulus r. regulus*).²⁾ Enligt en fabel vann kungsfågeln vid en tävlan om kungavärdigheten bland fåglarna priset i höjdflykt genom att sätta sig på örnen ryggs:

¹⁾ J.—K.: Till. o. rätt. s. 439 b. Se F. o. Fl. 1920 s. 104.

²⁾ Kungsfågel användes även för att beteckna en annan fågelart, nämligen tyrannen *Tyrannus carolinensis* (jfr Brehm, Foglarnas liv II uppl. övers. av Smitt, s. 175). I detta arbete en mängd exotiska arter med svenska namn, vilka dock icke av mig medtagits.

när denna ej orkade högre, flög kungsfågeln uppåt lämnande så örnen efter sig (jfr Wär. Wird. I s. 319). Tävlrar om denna värdighet med gärdsmysgen (s. d. a.). Kungsfågeln har f. ö. ett gulrött långsgående hjässband, som kan tydas som ett slags »krona».

Tgrn och VEVW: *k v i n t m., Korsh., Böle by. — J.—K.: Fågelkung, tummeliten m., Vg., Klm., Krb. 1., Vex. 1. (Wigst. Gotl.), grönbita f., Vrml., granlus f., Ög., busklus f., Sth. 1. — ULFA: lille Ååk Karlslunda i sMöre; (túmeliten); kungsfogel Sdml. **Kvint** — så kallas högsta strängen på en violin. Och det är något av fyrstrukna oktaven i kungsfågeln's finfina locktoner, som jag anteckat s r i - s r i - s r i - s r i »som av två stråkar samtidigt» (O. H., s. 153). Något annat samband med kungsfågeln's läte har kvint ej. Jfr däremot bofinken! **Tummeliten**, **granlus** o. **busklus** tyda på den pygméartade uppenbarelsen — kungsfågeln är som känt vår minsta fågel; jfr även tofsmesen. **Fågelkung** jfr ovan. **Grönbita** liksom granlus kunna bero på att kungsfågeln vistas företrädesvis i granskog, undersökande noggrant trädens barr, på vilka den finner insekter. **Lilla Åke** ett utslag av skämtlynne.

Brandkronad kungsfågel (*R. i. ignicapillus*). Efter det rödgula hjässbandet. Arten häckar i mellersta och södra Europa men har anträffats i Danmark och kallas av Nlsn¹⁾ med ovanstående namn. Jfr f. ö. föreg. art.

Släktet *Lanius*

Svartpannad törnskata (*L. minor*). Mycket sällsynt både hos oss och i Sverige. En gång anträffad på Åland. Alla törnskator hava för vana att spetsa bytet (större insekter, småfåglar eller andra små ryggradsdjur, ss. möss, sorkar m. m.) på någon vass tagg; -skata kallas dessa fåglar, emedan de hava en graderad, jämförelsevis lång stjärt liksom skatan, särskilt påfallande hos varfågeln (s. d. a.). Svartpannad på grund av den svarta pannan, genom vilken denna art skiljer sig från alla andra törnskator. Sundev.: **grå törnskata** — dräkten i stort sett grå.

¹⁾ Skand. Fauna s. 430.

Varfågel (*L. e. excubitor*). Varfågel, ungef. = väktare; jfr varsko, varna, varnagel, taga sig till vara etc. Kallas också i Sverige väktare (J.—K.); vidare större törnskata (Nlsn), det sistnämnda namnet till åtskillnad från den mindre arten (*L. minor*), som till dräkten påminner om varfågeln. Varfågeln varskor andra fåglar genom en gäll vissling som av polispipa. Detta låte skall den frambringa, då den ser en rovfågel och användes också därför vid jakt på rovfåglar, vilkas närhet den sålunda annonserar. Levnadssätt f. ö. som andra törnskator (se under *Lanius minor*).

Vanlig törnskata (*L. c. collurio*). Den allmännaste arten av sitt släkte.

J.—K.: Törnskata f. (Sundev.), allmän törnskata, brunryggad törnskata; niodödare m.; lortskrika f., Nke.

Niodödare på grund av dess rovlystnad: dödar t. o. m. småfåglar, som knappast äro mindre än den själv; jfr f. ö. under *L. minor* samt da. nimorder och ty. Neuntöter. Brunryggad efter den brunröda ryggsidan. Lortskrika, öknamn betingat av fågelns osnygghet: där den sitter och spanar, vanligen på en upphöjd kvist i en rishög, smutsar den ned omgivningen med sina ekskrementer. Boet befinner sig ofta i samma rishög, båda föräldrarna äro aggressiva och frambringa ilskna läten, då man nalkas boet, särskilt då det innehåller ungar: ♂ spottar fram ett hest d s r r, ♀ väser s k r ä ä; t s a t t - a t t - a t t (O. H. s. 162). Samma namn användes också om nötskrikan (s. d. a.).

Rödhuvad törnskata (*L. s. senator*). Efter den rostbruna hjäsan. Arten har hos oss anträffats endast en gång, en ♀, på Signilskär på Åland (J. Snellman muntl.), i Sverige är den tillsvidare ej sedd men däremot några gånger i Danmark, där samma namn användes (jfr J.—K.). Sundev.: rödnackad törnskata.

Släktet *Bombycilla*

Sidensvans (*B. g. garrulus*). På grund av den silkeslena (dräkten och) stjärten: pars pro toto. Samma namn använt i da. o. ty., snarare lånade från svenskan än tvärtom. Sidensvansen är nämligen en nordisk häckfågel, som i stora flockar strövar söderut på senhösten.

Tgrn: tofsar (e) m., Korsh., Karparö Vö; sibelsvans m., Nä, Pjelas. — H. Krk: rönn-trast Gkby. — VEVW: *kirra f., Gkby NVet., *sebel-svans m. (sibelsvåns Nä), *sirra f., (sirrå Gkby); [svans (svåns Nä). — VII: *sibel m. (sibäl vNyl.) *sinnare m. (sinnar Mlx); *sirr m., Pet., Kv., Korsh., nVa; sketherre. — J.—K.: Rönnbärshane m. Nässjö, snötypa f. (-tuppa Nässjö) Smål., kramsfågel m., Smål., Vg.; siben-, sibel-, sibbilsvans m., Dlr., siebensvans (Fr. Bremer); sivensvans, sibetsvans Hls.; toppsparv Norrl.; slasksparv Äml.; dumbom Vstml. — Rz s. 547 b: röne 'rönnbärshane'. — ULFA: snötoppa.

Sibelsvans m. fl. äro folketytologiska tydningar av siden-; **tofsare** på grund av den käckt uppstående ända till 20—35 mm långa hjasstosen, som givit upphov också till namnet **toppsparv**. Sparr, sparv, ett namn, som användes om många småfåglar (jfr under hämpling m. fl.). **Kirra** (-o) och **sirr** (-a, -å) rena onomatopeietika: lätet en behagligt klirrande vissling dryy, något vemodig, som fågeln låter höra ideligen; **rönntrast**: på senhösten översvämma sidensvansfloekarna, som äro på väg till Mellaneuropa, under rönnbärsår rönnarna i trädgårdar och parker och plundra dem på deras glödande druvor. Detta samma namn användes enl. Hson även om andra fåglar, som äta rönnbär; **sinnare**, jfr fht. sinnan 'gå, resa, ströva'; namnets betydelse 'som strövar omkring'. **Rönnbärshane** (= -tupp) på grund av den käckä uppsyn, vartill hjasstosen och den uppräta ställningen, som dessa fåglar intaga, då de sitta, bidra. **Snötypa** (-toppa): *typp *typpel betyder både 'röda och vita band som bäras av brudgummen kring hatten och av kvinnor inflätade i håret'; och 'hårfläta' (V-II s. 1059 a). Namnet syftar på hjasstosen; snö- emedan sidensvansen ofta infinner sig söderut från häckningsorterna, då snö betäcker marken, -toppa, jfr tofs. **Kramsfågel** — så benämnas många småfåglar, vilka användas till föda, sidensvansen hör till dem. Namnet lånat från mht. kranwitvogel (fht. kranawitu 'enbärsbuske'), sålunda 'fågel, som äter enbär'; ursprungligen använt för björktrasten (s. d. a.). I brist på rönnbär äter sidensvansen också enbär m. fl. bär. **Slasksparv** tyder på att sidensvansen anses bebåda töväder. **Dumbom** av samma skäl som om tallbiten (se d. a.): man kan fånga den med en »tagelbepinnad käpp». **Sketherre** med ett stänk av avund, då denna fågel är så praktfullt tecknad: »tror han sig vara något» (jfr domherren). **Röne** jfr råjn l. råin 'rönn',

fsv. röne och adj. röd, med syftning på bärens färg. Slutligen kallas sidensvansen helt enkelt **svans**, pars pro toto.

Släktet *Muscicapa*

Grå flugsnappare (*M. s. striata*). Efter dräkten, som gör ett grått helhetsintryck, samt sättet att fånga insekter: när fågeln flyger upp från sin utkikspost, gör den en hastig bugning och »klipper» med vingar och stjärt, flyger efter sitt byte och återvänder med detta i näbben. De flygga ungarna sitta radade på en gärdesgård, en trädgren etc., fara upp som skottspolar efter en insekt och ner igen, ofta till samma ställe (jfr O. H. s. 168). Av detta sätt att fånga sitt byte har fågeln fått namnet **bråttom-fågel** m. (bråttåmfågäl Nä, Finby (Tgrn; lika VEVW). ULFA Acc. 89: 20 s. 3. **gråsnapp**, **grå flugsnapp** Sdml., kortform. — H. Krk anför s. 25 namnet **mosasparv**, »sparv grå som mossan (renlaven)».

Svart och vit flugsnappare (*M. h. hypoleuca*). Efter hanens sommardräkt: pannan vit, översidan svart, undersidan vit, en stor vit fläck på vingen. Sättet att fånga insekter som föreg. art.

J.—K.: **brokig flugsnappare** m.; **trädsvala** f., Ög. Det senare namnet i anslutning till den av alla kända svalan, då man ej känt till det rätta namnet — så mycket förklarligare, som dräkten ju något påminner om hussvalan. Syst. fört.: **svartvit flugsnappare**.

Liten flugsnappare (*M. p. parva*). Den minsta av sitt släkte. Hos oss jämförelsevis sällsynt.

Vithalsad flugsnappare (*M. albicollis*). Denna art uppkallad efter sitt bländande vita halsband. Fågeln liknar i övrigt den svart och vita, med svart ovansida och vit undersida och mycket vitt på vingen. Arten bebor huvudsakligen sydöstra Europa, men finnes ock flerstädes i Tyskland, Frankrike, Polen (Nieth. s. 281); iakttagen några gånger i Danmark och häckar i Sverige bl.a. på Gotland (J.—K.). Sundev. använde namnet **halsbandsflugsnappare**. Har aldrig anträffats i Finland. — Holmgr.: **Halsbandad(e) flugsnappare(n)**.

Släktet *Phylloscopus*

Sydvästeuropeisk gransångare (*Ph. c. collybita*). Syst. fört.

Sibirisk gransångare (*Ph. c. tristis*). Syst. fört.

Gransångare (*Ph. collybita abietinus*). Vistas i barrskog med övervägande gran. Sångare- ett nomen agentis på -are, bildat på substantivet sång i analogi efter likadana bildningar på starka verbstammar. På grund av begreppsligt fastställd klangform, förmänskligt liksom alla sångfågelsnamn.

V-ll: *grän [fågel] *-fogel m. (gränful Wp.) 'Namn på en liten grå fågel (vilken?)'; kan beteckna gransångaren. J.—K.: gransmyg m., grankäxa (Sundev.), droppasparr m.

Gransmyg: många små tättingar (*Phylloscopus*- och *Sylvia*-arter) hava namnet -smyg, som är väl motiverat. Då gransångaren blir överraskad vid boet, som befinner sig på marken, smyger den som en mus, oupphörligt klagande fyid fyid... **Grankäxa** ett deverbativum — sången är »kåxande» tšiltyttyitt-tšiltytt..., upprepat flere gånger — den återges också med till-tall-tilt-tilt-tall och heter på finska tilttalti. Sången återspeglas också i namnet **kinksparr** (Tgrn, Esse) och **droppasparr**; den kan förliknas vid takdropp; sparr = sparrv (se under hämpling m. fl.). **Granfågel**.

Lövsångare (*Ph. trochilus acredula*). Beträffande sångare se föreg. art. Lövsångaren vistas visserligen i allt slags terräng men ger genom sin vemodiga sångstump dididiediediedueduedeidādā en speciell karaktär åt lövskogen.

V-ll: jord-*krypa f. (joulkrypu Esse Kr., Lmo); jordsmulla f. (-smulu He, öNyl.; joulsmulu Vö) lillmamma (-mammo Gkby), tuv[krypare] m. -*kr(j)upare (tuvkrupar Gkby). — Tgrn: jordpytare m. (-pytar Vasa; H. Krk lika i Gkby), jord-smyga f. (jolsmögo Korsh., Böle). H. Krk, Wbg: tummeliten m., o. lillmamma f., Gkby. — VEVW: jord-*krypa (joulkrypo Re), jord-*pytare m. (jurdpytar Gkby), jord-smulla f. (joulsmul Öv. — Tgrn: jåulsmulu Vö); jord-*smöga f. (jolsmögu Korsh.). — J.—K.: lövsmyg m., sparrkung m., skogsknett m.; lövlus f., Härj.¹⁾, musbosparv m., Lappl.¹⁾ Hgrn: vanlig lövsångare. Rz s. 747 b: tuvkrupar m., Gkby.

¹⁾ Tillägg o. rätt. s. 438 b.

Jordkrypa, tuvkrypare, jordpytare, jordsmyga, lövsmyg på grund av fågelns sätt att söka sin föda, smygande bland löven, liksom dess krypande från det i en tuva väl dolda boet, då den överraskas (jfr gransångaren). Tgrn förklarar ordet pyta = jaga (smygande): pyta på säl, då jägaren ute på isen, krypande på händer och knän, söker närma sig sälen; eller liggande på ränn- el. skridstången i skydd av det lilla, vita seglet sparkande smyger sig fram mot bytet. **Jordsmula** smeknamn liksom **lillmamma, tummeliten** och **skogsknett** — det sistnämnda (hos Nlsn) att likställa med knatting = småtting. **Sparvkung** (Nlsn) = småfågelskung, en förväxling med fabeln om kungsfågeln (s. d. a.). Angde sparv se hämplingen m. fl. **Lövlus** jfr trädkryparen; **musbosparv** efter boets form och läge. **Vanlig lövsångare.**

Nordöstlig lövsångare (*Ph. t. eversmani*). Hos oss förekommer denna ras i gränstrakterna till ryska lappmarken men är ganska bristfälligt studerad.

Nordisk lövsångare (*Ph. b. borealis*). Häckfågel i höga Norden. Syst. fört.: **nordsångare**; lika Vår fågelvärld 1942, s. 64.

Kungsfågelliknande sångare (*Ph. i. inornatus*). Kallas av Lbg förslagsvis **vitbrynad lövsångare**. Det förra namnet på grund av vissa likheter i dräkten med kungsfågeln: två vita band över vingen; det senare avser det vita, i nyruggad dräkt svavelgula superciliarstrecket, som löper ovanför ögonen.¹⁾

¹⁾ En ras av en östlig lövsångarart, *Ph. p. proregulus*, erhöles på Signilskär den 30. X. 34 (jfr Orn. Fenn. 1934 s. 89 och 94). Den häckar bl. a. på Himalaja, i Sibirien o. s. v. men har stundom förrirat sig långt västerut (t. ex. till Helgoland, jfr Orn. Monatsber. 1927 s. 19 f.). Den har 2 ljusgula band över vingen och därtill ett gulaktigt hjässband. På grund av dessa likheter med kungsfågeln kallas den ock på tyska »Goldhähnchenlaubsänger». Det synes mig, att arten lämpligen kunde på svenska heta **kungsfågelliknande lövsångare**, medan namnet kungsfågelliknande sångare kunde utgå som beteckning för den »vitbrynade». Lbg utmönstrar »kungsfågelliknande sångare», vilket av J.—K. använts för *Ph. i. inornatus* (Sv. fågl. s. 158), = *Ph. humei præmium* och *Ph. supersiliosa*. — I Syst. fört. kallas *Ph. proregulus* **kungsfågellik lövsångare**, medan *Ph. inornatus* benämnes vitbrynad lövsångare.

Grön lövsångare (*Ph. trochiloides viridanus*). Fågeln är ovan olivgrön. Anträffad flere gånger i Finland (jfr Heikki Suomalainen i O. F. 1936 s. 91 ff.). F. ö. mycket lik lövsångaren, från vilken den, liksom föregående tre arter, skiljer sig genom ett tydligt ögonbrynstreck. I Sverige endast en gång (jfr F. o. Fl. 1942, s. 219).

Grönsångare (*Ph. sibilatrix*). På grund av den ovan gröna dräkten. Bröstat är gult. Sångare se under gransångaren.

J.—K.: **skogsknett(ern)** m., Sundev.; **skogssångare** m., **gulbröstad sångare**. Knett, se under gransångaren.

Släktet *Locustella*

Gräshoppsångare (*L. n. naevia*). Denna sångares läte är ett »entonigt sirrande, stigande, fallande, stundom utan avbrott under ett par minuters tid: sirrrrrr . . . (O. H. s. 190), som jämförts med gräshoppans sång: denna består av skärande toner, som hanen frambringar »genom lårets hastiga gnidning mot täckvingarna» (jfr A. E. Brehm, De ryggradslösa djurens liv s. 182). Arten är sällsynt i Finland liksom i Sverige — hos oss endast några få bofynd. Däremot har man hört sången, mest i östra delen av landet men även nära Helsingfors och i Vörå, där den troligen häckat (Tgrn).

Liten gräshoppsångare (*L. lanceolata*). Arten häckar bl. a. på Kamtschatka och i nJapan, men har några gånger anträffats västerut ända på Helgoland och Brittiska öarna. Ett ex. flög mot fyrlyktan i Nidden, Ostpreussen, 18./19. IX 31 (jfr Orn. Monatsber. N:o 2 1932, s. 43); senast anträffad under liknande omständigheter hösten 1939 vid Hoburgs fyr på Gotland och insänd till riksmuseum, där C.-F. Lundevall identifierat den och föreslagit för arten namnet *träsksångare* (jfr F. o. Fl. 1941 s. 222). Det är dock olämpligt, emedan det tidigare använts för att beteckna kärrsångaren (se d. a.). Då jag hösten 1923 vistades på Helgoland för flyttfågelsstudier, berättade dåvarande föreståndaren för stationen, dr Weigold, om ett exemplar han anträffat på Helgoland (25. IX. 20), att fågeln hade uppehållit sig i en liten buske tätt invid en vattenpuss. — Det är väl riktigast att för arten använda det som uppslagsord ovan använda namnet »liten gräshoppsångare», vilket använts av Meves 1869 om ett vid

Onega år 1869 erhållet exemplar, som alltjämt finnes i Riksmuseets i Stockholm samlingar. Namnet är träffande, om ock något otympligt (♂ vinge 53—59 mm mot den större artens vinge 63—68 mm). Men vi hava ju 'liten flugsnappare', 'mindre' och 'större korsnäbb', 'kungsfågelliknande sångare' m. fl. otympliga namn.

Flodsångare (*L. f. fluviatilis*). Lever i buskar vid strömdrag. Hos oss en sällsynthet. Häckfågel flerstädes i Ryssland, Österrike, Tyskland. Sången beskrives som påminnande om gulsparvens sång, men den upprepas, ofta utan avbrott i flere minuter.

Släktet *Acrocephalus*

Långnäbbad rörsångare, busksångare (*A. dumetorum*). Hos oss en sällsynthet (ett ex. erhöles i Tölö viken i Helsingfors den 1. VII. 34, jfr O. F. 1934 s. 90 och 94). Häckningszon nRyssland, Centralasien etc. Namnen efter den i jämförelse med de andra små arternas av släktet långa näbben och ståndorten, som är fuktig ängsmark med buskvegetation, nära vatten. Sångare se under gransångaren.

Kärrsångare (*A. palustris*). Ej anträffad hos oss, men finnes i sSverige och Östersjöländerna. Den skall ej vistas inne i vassen liksom en släkting rörsångaren (jfr följande art) m. fl. närstående arter utan bland »gräs, säd och andra växter, i närheten av vatten» (J.—K. s. 26). Hgrn använder namnet **träksångare**¹⁾, vilket namn sålunda föregriper det av Lundevall föreslagna namnet för *Locustella lanceolata* (se ovan d. a.).

Rörsångare (*A. s. scirpaceus*). Efter ståndorten, som är höga vassar av *Phragmites communis*. Den »klättrar upp till vasstrånas toppar och låter därifrån höra sin sång». Därav också namnet rörstig (Malm, Gbgs o. Bhl:s fauna). Hos oss har den på senare år utbredd sig flerstädes, bl. a. till Åland, där den är bofast (J. Snellman i brev; o. förf. i O. F. 1929 s. 80 f.; Lbg i F. o. Fl. 1933 s. 192); Helsingforstrakten; jfr O. F. 1934 s. 91, 92 och 94 o. s. v. — V-II anför från Gsv.

¹⁾ Handb. i zool. s. 135.

namnet **rö-stare** (räijstora rörsångare, 'salicaria arundinacia') varmed snarare avses trastsångaren (se d. a.).

Sävsångare (*A. schoenobaenus*). Efter ståndorten, såväl älv- som sjöstränder med *Scirpus*- o. *Carex*- samt *Phragmites*- o. buskvegetation. Levnadsvanor i mångt o. mycket lika dem hos föreg. art — den kallas av Sundev. **sävstig** (W. v. Wright: **säfstigare**) och i Vrml. **sävsparv** m. (angde sparv jfr hämpling m. fl.), ej att förväxla med *Emberiza schoeniclus*.

Vattensångare (*A. paludicola*). Vistas invid vatten. Till levnadssätt skall den påminna om sävsångaren (J.—K. s. 28). Ej anträffad hos oss. ej heller i Sverige men väl i Danmark. Mell. och sEuropa. Nlsn: **starrsångare** m. (*Calamoherpe cariceti* = Naum. *Sylvia cariceti*, jfr Hartert s. 568 under *Acrocephalus aquaticus*).

Trastsångare (*A. a. arundinaceus*). Den största bland *Acrocephalus*-arterna. Europa, norrut till Sydsverige, Ryssland till guv. Pskov o. Leningrad (Nieth. s. 324). Hos oss hörd i Gammelstadsviken invid Helsingfors (Hytönen muntl.); ävensom i nSavolax sommaren 1940 (Luonnon Yst. 1943 N:o 1); jfr även O. F. 1940, s. 71 och 74. — Malm (Göteborgs och Bohusläns fauna) använder namnet **vass-stig** m. Levnadsvanor som hos andra kärrsångare (jfr ovan »sävstig» o. »rörstig»). Vendells **rö-stare** m. (se rörsångaren) avser uppenbarligen denna art, som är stor som en stare och har en »talande» sång karre karre karre kiet kiet o. s. v. Sundev. använder namnet **stora sävsångaren**.

Släktet *Hippolais*

Bastardnäktergal (*H. icterina*). En förträfflig sångfågel, i vars sång de mest olika motiv finnas inmängda: där ingå bl. a. passager, som påminna om näktergalen, särskilt kastanjettartade **tjotjo tjotjo tjotjo** (jfr närmare om sången O. H. s. 200). Bastard- något ringaktande, ungefär »kan dock inte jämföras med näktergalen».

J.—K.: **Bastardsångare** m. (Sundev.), **brednäbbad sångare**; **gulbrösta f.**, **gulbröstad sångare**, **gulmagad sångare**. De tre sistnämnda namnen lärda bildningar på grund av fågelns gula

undersida. Brednäbbad- likaså, näbben är nämligen bred och platt vid basen (O. H. s. 199).

Släktet *Sylvia*

Högfärgad sångare (*S. nisoria*). Särskilt i sommardräkt är undersidan vågformigt tvärbandad (O. H. s. 202), vilket liknar duv- och sparvhökens utbildade dräkt. — Nlsn kallar fågeln **bröstvattrad sångare** — efter fullständig ruggning i juli—augusti är undersidan vitaktig, brungråvattrad på bröstet och sidorna. Sångare liksom alla *Sylvia*- m. fl. arter.

Trädgårdssångare (*S. borin*). Lundmarkernas fågel, häckar ofta i trädgårdar. ULFA 89: 19: **lövsångare**, lövsångare m., Nke. *Sylvia*-arterna kallas även **busklus** liksom många små tättingar bära namnet *lus*.

J.—K.: **häcksångare** m. (Sundev.), **egentlig lövsångare** (Sundev.), **busksmyg** m. (Malm). Märkvärdigt nog sakna vi i Finland folkliga namn på denna mycket vanliga sångare, vars toner »välla fram som klara källsprång» (O. H. s. 205). — Busksmyg (liksom ty. Grasmücke, egentl. graasmiege) efter sylviornas egenskap att smyga från boet som möss (jfr gransångaren m. fl.) men de smyga även genom lövverket efter insekter.

Svarthätta, svarthuvad sångare (*S. a. atricapilla*). Båda namnen användas i ornitologiska verk. Hanen har svart hjässa och panna (hätta av hatt). Mindre allmän än föregående art.

J.—K.: **Munkfågel** m., Vrml., av samma skäl som hätta (»med munkhuva»).

Törnsångare (*S. c. communis*). Häckar i alla slags buskar. Mycket allmän.

Nlsn använder namnet **gråsångare** m., Gbg (?), Sundev. **törnsmyg** m. (utt. örnesmy).¹⁾ Angde smyg se under trädgårdssångaren.

Ärtsångare (*S. c. curruca*). Sannolikt på grund av sången, som jag uttryckt med t š - t š - t š - t š . . . , stammande, som ville han få fram något mer, men det stannar vid detta t š . . .

¹⁾ Sv. föglarna, texten s. 62, noten.

Därpå tyda också de tyska namnen Müllerchen och Klappergrasmücke, det latinska *curruca* (av *currere* — löpningen i sången?) och det franska *fauvette* *babillarde* (babiller pladdra, sladdra). På no. heter fågeln också Mölleren.

J.—K.: Ärtsmyg m. (Sundev.), ärtfågel m., möllare m., Sk., kruka f. Hollgren (1884) har antytt, att möllare kunde syfta på den grå dräkten. Snarare sammanhänger namnet dock med den klapprande sången. Lyssnar man på nära håll på sångaren, hör man framför själva sången ett förslag ungefär som hos gransångaren: gr gr gr gr (ts ts...) o. s. v. Kruka kan syfta härpå.

Släktet *Turdus*

Björktrast, snöskata (*T. pilaris*). Ordet trast utvecklat från idg. roten *trozdu, som är ljudhärmande, germ. þrastu-, isl. prostr, sv. dial. trost (med slutet o) o. träst (jfr Hllqt s. 1001). Bebor lövskogsbackar, hagar, parker etc. Snöskata på grund av att den uppträder i stora flockar om vintern och frossar på rönnbär; den har en ganska lång stjärt, som dock knappast ger anledning att jämföra den med skatans långa, viggformiga stjärt. Snarare är det björktrastens skvatrande läten, som påminna om skatans skratt. Andra jämförelsenamn, jfr nedan. Snöskata användes knappast i Finland.

V-II: grå-träst m. (groträst Wp.); *sketotrast m. (skitutrast Sbo); *kvattertrast m. (skvatärtrast Lmo Kr.; VEVW Petal., Wbg Gkby, Kaust.: Vö, namnet enl. Tgrn där numera i utdöende); Tgrn: Vasa, Korsh. — Krk: snöskvirrof., Gkby. — Tgrn: rönntrast m., Vö, [gap]-trast m., *gape- (gapatrast) Vö. — VEVW: *glottertrast m., Repl.; grätrast m., Petal.; *[sket]-trast m., *sketo- (šitutrast Ingo, Sn., Ekn., Po); *pittertrast (pitär-Korsh.) — Blomqv.: *grän-trast Inö. — Rz s. 597 a: skratta Uppl. — J.—K.: björkdrossel f. (berkedrössla Sk.); gäddtrast m., Gotl. (Säve s. 33; lika Wigst.); vörtrast m., Hls.; snösjora f., Klm.; skvättesjora f., Öl.; skvittertrast m., Norrl., skväka-trast (Rz s. 749 b: skvaka-trast), käk-siken f., Norrl.; lorttrast Dlr., rönntrast Dlr. Entrast; droksel f., sydsv. dialektform; skvaketrast Vilh. skn.¹⁾ — ULFA, Acc. 89: 19 s. 2: snöskata f. n, ö, vNke, gråstrarre (-starre) sNke.

¹⁾ J.—K.: Till. o. rätt. s. 437.

Onom., sammansatta, äro skvattertrast, pittertrast, skvittertrast, skväkatrast¹⁾; käksiken, skratta i anslutning till be-greppsligt fastställda ljudyttringar. I äldre nysv. pittra = kvittra (VEVW s. 37 a). Gråträst, grästrast, gråstare efter den gråa översidan (hjässa, nacke, övergump o. stjärttäck-fjädrar). Glotter- betyder flerstädes snöglopp, slaskväder (V-II 273 b och VEVW 220 b), glottertrast således 'slaskväders-trast'. Skit(u)trast, skvättesjora, lorttrast på grund av björk-trastens fula vana att med sina exkrementer smutsa ner var-je besökare vid dess bo. T. o. m. bivråken, som älskar att kalasa på trastungar, angripa trastarna ovanifrån så energiskt, att den kan se vitkalkad ut på ryggen. Snöskvirro kan för-klaras såsom den kring rönnbärsklasarna oroligt flaxande rönn-trasten (se närmare under snösparven). Gräntrast — gran-trast; entrast, äter enbär. Björkdrossel (berkedrössla), efter ty. Drossel trast (berke = björk). Gaptrast är inte blott namn på björktrast utan även öknamn på högljutt skrävlande per-soner. Gäddtrast och vörtrast syfta på att trasten anländer tidigt om våren, då man fiskar gäddor med ryssja. Snösjora — vinterfågel. Droksel lånat från ty. o. da., jfr Drossel. Slut-ligen kallas snöskatan, liksom ätbara tättingar överhuvud, kramsfågel²⁾ (av fht. kranavitu enbärsbuske) — således fågel som äter enbär (i svenska folkmål användes ju också namnet entrast).

Dubbeltrast (*T. v. viscivorus*). Den största bland våra trastar, härav namnet. Trast — se björktrasten.

Tgrn och VEVW: t i r r m., Korsh., Böle. — Gotl. ordb. s. 286 a: grå - t r a s t (grastrast dubbeltrast *Turdus merula*). — J.—K.: misteltrast m. (Nlsn). — Dubbeltrasten har ett utdraget, strävt läte r. r. r. r. r (O. H. s. 220), som givit

¹⁾ Jfr skväka 'låta som gördor', 'skrika, om barn o. vissa fåglar'; Rz a. st.

²⁾ Nlsn skriver i Skand. Fauna s. 355: »I medlet av sept. utsätter man donorna ——. Den första kramsfogelart, som om hösten faller i donorna och som här (i Luggude härad i Skåne) fångas i största mängd, är sångtrasten, varföre denna av fågelfångaren företrädesvis kallas kramsfogel. Jämte honom fastnar ofta rödhakesångaren och några mesarter samt därefter en och annan koltrast (solsvarta). Sednare in-finner sig rödvingen; men varje år sparsammare än sångtrasten. Jämte honom får man vanligen domherrar, och då nattfrostentilltager, falla björkdrosslar i mängd samt sidensvansar ——.»

upphov till namnet **tirr**. Den äter bl. a. mistelbär, vilka gro, sedan de passerat fågelns matsmältningskanal (l. c. s. 221); därav **misteltrast**; jfr ty. Misteldrossel, eng. Mistle-thrush. **Gråtrast** dräkten oansenlig. Att den i Gotl. ordb. kallas *Turdus merula* beror på en förväxling av art. Det svenska namnet skulle ej passa för den svarta koltrasten.

Taltrast (*T. ericetorum philomelus*). Namnet på grund av denna arts sångförmåga, som av Runeberg tolkas på följande sätt: — — — Lycksalig den, som vid naturens bröst Från henne hämtar kärlek, ord och röst, Som irrande, sitt modersmål ej glömt! Han drömmer blott och säger vad han drömt, Men medvetlös och utan reglers tvång, Han drömmer vishet, och han talar sång.¹⁾ Angde trast se björktrasten.

Tgrn går ej med på en poetisk tydning av taltrasten som tolkare (jfr nedan grantolk) av sommarnattens skönhet. Han utgår från betydelsen prata, resonera för tolka och får då namnet att gå samman med folkets föreställning, att fågeln talar på sitt språk (jfr taltrast, måltrast). Han har stöd för denna sin uppfattning i de »ramsor», som finnas om fågelns sång (jfr nedan). Ingen av våra fåglar har fått så många »översättningsförsök» (ramsor) till mänskligt tungomål som taltrasten. Han har upptecknat flere från olika trakter i Öb., och de äro långt ifrån poetiska, »utan mest humoristiska, i en del fall ganska grovkorniga».

V-l: aftonfågel m. (aftonfugäl Äl); gran- *tolk m. Nu; *mål-trast m., mVa nVa, Tgrn Vö, H. Krk Gkby. Blomqv: Iniö; *mångmåla-sparv m. (mångmålasparv Prtm, Mlx, Tgrn: Nä, VEVW: Korsn.); oxkörare m., okstjörarä m., Kim., okstjörarä Hi, okstjörar Fby, VEVW: Prgs); [tal]-trast *talu- (talustrast Nyl., Finby Ko Na talustrast Hi, talutrass Na Karis, Sn., Ingå; Dan.: Tvärm.); [göksmed m. (göksme Nu). — VEVW: mål-trast Gby (Tgrn, Hson), NVet.; [tal]-trast *talande- (talantrast Re); [göksmed (göksme NU.). — Rz: måltrast Smäl., kramsfül m., Sk. —

J.—K.: sångtrast, talprost Vg., Värml. talltrast Vg. (allm. också i Finl.), taltrost Vrml., Vstml., Hls., speltrast Lycksele, måltrast Finl. (Rz); gäddtrast (Nlsn), nordisk näktergalm. (Nlsn), fjällstare m. (Nlsn; Rz: fjäll-starr), taltätting m.

¹⁾ Lyriska dikter: Talltrasten.

Hls.; nattvaka f., Vrml., Hls., Vnl., vaka Vrml., klera f., Möre härad, Växiö län (Linné 1746), klådra sMöre Smål., Sdml., klåddra Ög., klåddra Öl. nSmål., Vg. (kledra Eksjö), gråklera Bhl., kramsfågel m. (kramsful Sk). — Rz s. 331 a: klådra f., klåra, kledra, klera, klödra Ög. — Säve s. 10: singetrast. — Wigst.: vårtrast. Gotl. — ULFA, Acc. 89: 19 s. 2: björketröst m. börketröst m., klådræ f., klådræ f., sNke; taltrast, tåtrast m., sNke, tatrast m. (supradent. t) vNke.

De flesta namnen på taltrasten syfta på dess sångförmåga: sången föredrages vanligen i en grantopp, den är oöverträffad i fågelvärlden genom sin renhet och »konstnärliga behärskning», den är omväxlande, andra fåglars låtar inflätas stundom i sången. Samma motiv upprepas, 2—3 gånger. Namn som antyda dess sångförmåga äro **talprost**, förmänskligat, 'som talar till mänskans hjärta', **grantolk**, — den tolkar på ett härligt sätt sommarnattens stämning (jfr dock ovan Tgrn), **måltrast**, **mångmålasparv** (jfr tungomål; sparv under hämplingen m. fl.), **sångtrast**, **singetrast**, **speltrast**, **nordisk näktergal**, **talandetrast**, **taltätting** samt **klera**, **klåra**, **klåd(d)ra**, **klödra**, **klåddra**, **gråklådra**, **gråklera** (dräkten oansenlig) m. fl., sannolikt också **oxkörare**.¹⁾ Namnet klådra till sv. dial. vb. klådra; klådra och klera förutsätta ett vb; klira fågelskrik, no. klia skrika, kackla och da. klire, rödbena *Tringa totanus* (jfr vidare Hillqt s. 324 b); Rz s. 331 a: klådra 'sjunga, lalla'. **Aftonfågel** och **vaka**, **nattvaka** syfta på att taltrasten sjunger ivrigast om kvällen och långt in på natten. **Talltrast**²⁾ är en folketymologisk bildning. Angde **gäddtrast**, **björktrast** (-tröst),

¹⁾ Tgrn anför i anslutning till Johan Erikson (enl. C. U. Ekström) följande roliga härmningsramsa: Si bo'n den token — si bo'n den token, säljer bort oxen och kör med stuten. Si hur han stretar, — si hur han stretar, slaktar kon, ha ha ha, ha ha ha! o. s. v. (Härmed antydas upprepadet av samma motiv i taltrastens sång.) »Man jämföre ock, skriver Tgrn — hur nedsättande för fågelnl — en oxkörarens ideliga maningsord till sitt lata ök.» — Jfr VEVW III s. 12 a: 'han går på som en oxkörare', såges om den, som sladdrar beständigt. I ULFA Acc. 95: 4 s. 110: Jyri, jyri (= Gunrid, ett gammalt kvinnoamn enl. prof. Noreens förmodan) ligger på rena skriver mä bena, skäms du skäms du.» Och vidare: »Löh Erk, löh Erk (= Erik) får du bra mä fesk, -fesk?» (Jösse här., Vrml.).

²⁾ Runeberg sjunger i Idyll och epigram, Sommarnatten: På den lugna skogssjöns vatten satt jag hela sommarnatten — — —. Men en talltrast sjöng på stranden, att han kunnat mista anden o. s. v.

se under *Turdus pilaris*. **Fjällstare** alldeles godtyckligt givet — i fjällen sjunger taltrasten liksom staren kring hemknutarna. **Kramsfågel** — se under björktrasten. **Göksmed**. Da. tinksmed (om grönbenan) efter lätet tink, tink, tink — — —, som »svagt minder om Smedens Hammerslag på Ambolten, alltså en metallisk klang i modsetning till f. Eks. Træinstrumenters» (Harriet Jörgensen i brev). Denna fågel liksom rödbenan och andra *Tringa*-arter hava just detta metalliska varningsläte.¹⁾ Men för göksmed måste en annan förklaring ges. Smed betyder nämligen förutom arbetare i trä eller metall, ish. grovsmed, även poet: jfr isl. ljoðasmiðr 'skald',²⁾ således 'en som gör sånger'. Liksom göktytan enligt folklig uppfattning bebådar gökens ankomst, skaldar taltrasten om samma sak, därav namnet göksmed — alltså åter en poetisk tydning. — Tgrn erinrar i detta sammanhang om nusvenska rimsmed o. finska runoseppä. **Vårtrast**, vårens budbärare.

Västeuropeisk taltrast (*T. e. ericetorum*). Syst. fört.

Rödvingetrast (*T. m. musicus*). På grund av de röda axillärerna och undre vingtäckarna. Kallas även **rödvinge** (pars pro toto). — VEVW: [al]-trast *ale- Gkby, 'en trastart, som vistas i gles, lågvuxen barrskog, bland enbuskar o. dyl. i skogskanten'; troligen rödvingetrasten *turdus iliacus*'. Högst sannolikt just denna art men namnet förklaras ej av denna beskrivning på ståndorten. Vi kunna dock tillägga »bland en- och albuskar i skogskanten». Då får namnet ock sin rätta tydning. — Tgrn: **piptrast** Korsh., Böle. Rödvingens sång är en kromatisk skala *tri-dry-dry-dry*, som föredrages i växlande tempo; därav namnet, som inte gör rättvisa åt sångaren, ty denna sångstump är ganska sonor och behaglig.

¹⁾ I ett senare brev anför Harriet Jörgensen numera avlidne överläkare Otto Helms tydning av namnet: — Det danske navn kommer av Fuglens Lyd, et ustandseligt gentaget, metalklingende »Tink»; Navnet betyder: »den, der smækker til Ting», d. v. s. ved at slaa paa et Skjold eller anden Metalgenstand og varsler at man samler sig til Tinge. Altsaa: »Tinksmæk er blevet till Tingsmed. — Det skulle då vara en »fri översättning» av lätet tink = ting och smæk = smed! — Tgrn skriver: Denna tydning förefaller mig alltför litterärt konstruerad. Några belägg på att namnet fordom lytt Tinksmæk (det skulle i så fall gå tillbaka till hednatiden) finnas väl inte.

²⁾ Hllqt, Sv. et. ordb. under smed och poet.

Sibirisk rödvinge (*T. eunomus*). En nära släkting till rödvingen, hemma i norra Asien, har några gånger förrirat sig till Skandinavien och västra Europa (O. H. s. 229). I syst. fört. **sibirisk rödvingetrast**.

Svarthalsad trast (*T. ruficollis atrogularis*). På grund av den svarta hakan, strupen och krävtrakten. Hemma i västra Sibirien, en gång skjuten i vårt land (O. H. s. 230).

Ringtrast (*T. t. torquatus*). Denna trast har en böjd, vitaktig sköld över krävtrakten; därav namnet. En sällsynt häckfågel hos oss i landets nordligaste del på Lapplands tundror och i fjällen. Nlsn använder namnet **ringdrossel**, lånat från tyskan. Hos J.—K. också namnet **bergstare**, jfr fjällstare om taltrasten.

Koltrast (*T. m. merula*). Dräkten hos ♂ är glänsande kol svart. Trast se under björktrasten.

V-II: svart- *träst m. (svatträst Wp.). — VEVW: svartstare Na. — J.—K.: svartstare ♂, Smål., Rosl., gråstare ♀ Bhl., svartstare Ög., buskstare Smål., Öl., Gotl., svarttrast Gotl., (så ock Wigst.), enstare öSmål., Öl., Bl., stamstare Vg., svartklara f., Bhl., solsvärta f., Sk., muskvipa f., Vg. — ULFA: svartstarre m., »sällan skild från Sturnus» Nke; koltrast Sdml.

Honan av koltrasten är ej grå utan brun, varför namnet **gråstare** för koltrasten måtte bero på förväxling av art, liksom **svartstare** m. fl. är en lättförklarlig förväxling med staren. **Enstare** och **buskstare** emedan koltrasten håller till i buskar och är svart liksom staren; **svarttrast** (-träst) av hanens dräkt; **stamstare** på grund av att koltrasten ofta övervintrar; staren gör det i regel inte. **Solsvärta** lån från da. 'solsort'. Enl. Flk-Trp s. 1105 även selsort, äda. sulsort, folkety m., jfr no. dial. sysvorta, susvorta, sisvorta, fnord. sūsvørt, egentl. 'den helsvarta'; den första sammansättningsleden är idg. förstärkningspartikeln *su, av pronominalstammen *sve med grundbet. 'för sig'. I Wär. Wird. I s. 329 heter det, att »solsvärta möjligen en gång varit helgad åt solen». **Muskvipa**: musk 'svarta ögonhår' (V-II s. 623), muskog 'mörk, mörkhyad', jfr 'svartmuskig'; -vipa för att beteckna fågel rätt och slätt, utan särskild syftning. Angde **svartklara** se under taltrast klara m. fl. Koltrasten är liksom taltrasten en god sångare.

Kinesisk trast, japansk trast, guldtrast (*T. dauma aureus*). En i Östsibirien, i norra Kina och i Japan förekommande trast, som upprepade gånger erhållits i Skandinavien (O. H. s. 236). Den är ovan gulaktigt olivbrun, varje fjäder med bred svart spets och ett gulaktigt band innanför denna. Jfr J.—K. under *Oreocinclla aurea*, s. 9 och Lbg s. 196.

Sibirisk trast (*T. s. sibiricus*) har en gång anträffats i Norge (O. H. s. 237). Namnet antyder dess härstamning.

Släktet *Oenanthe*

Stenskvätta (*Oe. æ. ænanthe*). Vistas gärna på och invid stenrosen och på stenig mark överhuvud, där den är i livlig verksamhet: då den sitter på en sten (i upprätt ställning), skvättar den sina märken på stenen, guppar och bugar, bakroppen föres upp och ned. Lätet hickande och smackande (som att slå två stenar mot varandra) h u i t t a t a t t a t, h i p p t a t a t t a o. s. v. (O. H. s. 240). Namnen ansluta sig i många fall till skvättandet och smackandet. I fråga om stenskvätta jämföre man även flickskvätta (-o) vNyl. och -skvättu nVa 'benämning på en livlig och yr flicka' (V-II s. 209 b). Skvätta kan sålunda också tydas som beroende på fågelns livlighet.

V-II: *a l p [a?] Ru sten - *g l a f s t m. (stäingläpst Odh.); sten - *g l ä f s t a f. (stäingläpst l. -kläpst Nu. stängläpst Oö); sten - *s k v i r a f. (stäinskviro Fby); sten - *s k v ä t t a f. (stäinskvättro Ku, stenskvättro Fö); sten - *s k ö r t a r e ? m. (stain-šöttar Mlx); ler - *ä l l a ? (läirhällu Lfj.). — Dan.: röj s m a t t o, röj s j ä r s å Tvärm. — VEVW sten - t i k k f. (stæintikk Vp). — Ingves: st ä i n s k v ä t t o f., Lappfj. — J.—K.: st e n s m a c k (a) f., Vg., Bhl., Vrml., st e n s m ä c k (a) Vg., Bhl., Vbn m. fl., st e n g ö l p Vnld., st e n j u l p a Ög.; st a i n g y l p m., Gotl. (Kolm.; så ock Drgo; jfr ock Säve s. 31. Billb. s. 196 st e i n g y l p samt Wigst.); st e n g u p p a f., Möre h., Smål., Bl., st e n s p ä r t m., Bhl. (Malm); st e n s k v ä t t r a f., Klm., Vg., st e n v ä l p m., s k v ä t a f., Sdm., st e n v ä l p m., Vg. (Malm); st e n v ä p p l i n g m., Vg.; st e n s t j ä r t a f., Nke; st e n k a c k m., o. dyl. Norrl.; v i p p s t j ä r t m. — ULFA: st e n s m a c k a f. (-smöcka Vrml.), v i p p r ö v a f., Bl., st e n s k i t m. Jtl., -a Vrml.; st e n s m ä t t m. (stesmät

Vrml.); vipšårt, Sdm., stenskvättæ f., stenstjärt(æ) f., vNke, Sdm., s k v ä t a Sdm. — H. Krk s. 22 : s t e n s k v ä t t o.

Följande namn avse liksom stenskvätta fågelns vana att nedsmutsa de stenar, på vilka den sitter: **stenskit**, **stenskvira** (skvir(u) diarré, jfr V-II s. 842 a), **stenskvättra**, **stenkack** (lat. cacare) och liknande (se beläggen). På det smackande lätet syfta **stenglafst** (stengläfst), **röjsmatto** (röjs- = stenröse), **stensmått** (jfr smått 'slag, smäll' V-II s. 884 a), **röjsjärså** (*järsa 'pladdra, prata, bedja enträget' V-II s. 413 b; Dan: 'föra oljud'); **stensmack(a)**, (-smäcka, -smecka), **stenskvättra**, ävensom det av estniskan påverkade **stentikk**; jfr estn. kivi-tikk). **Stengölp** deverbativ av *gölpa 'gräla, skälla' (V-II 314 b och VEVW s. 250 b) grundbet. sannolikt 'giva ett skärande ljud ifrån sig', sv. dial. galpa 'ropa' (om vissa fåglar); jfr Flk-Trp under gylpe s. 363. — Gvsn antyder (i brev), att ordet kunde vara en ombildning av ständylp, jfr no. dial. steindylop o. vb. dylpa hoppa, 'nicka' o. s. v.; lika **stenjulpa** o. **staingylp** (no. och da. steingulp),¹⁾ medan **stenguppa** avser dess rörelser med bakkroppen och bugningar, så ock **stenstjärta**, **vippröva** och **vippstjärt** (liksom om sädesärlan). Tgrn ger följande förklaring till namnet **stenskörtare**: 'den stoltserande', 'den som yves', jfr V-II s. 854 av *skörta = högmodas, yvas, stoltsera (Ål.). ♂ ser ju ganska kaxig ut, när han spanar eller känner sig orolig och intar en upprätt ställning med något uppåtsträckt huvud. Eller: på grund av ♂:ns onekligen iögonenfallande svartvita stjärt, som man betraktat som ett skört i fågelns trevliga dräkt. Detta skört vippar och rör sig ständigt. — Stenskvättans mellersta stjärtpennor äro svarta, de övriga vita med svart spets, vilket faller i ögonen, i synnerhet då fågeln ger sig iväg. Förklaringen synes förf. i allo tilltalande — både som 'den stoltserande' och 'skörtisten'. **Stenspärt** står i samband med spärta 'sparka, sprattla, ge sig i väg med hast', (V-II sl 928 b). Det är i synnerhet sistnämnda betydelse, som stämmer väl överens med stenskvättans sätt att 'ge sig i väg', med en bugning. **Stenvalp** (-vålp); **stenväppling** sammanhänger med sv. dial. vappa 'gå o. vagga', intensivbildning till fornord.-isl. vafla och vafsa, ty. wabern med samma betydelse (jfr Weig. under wabbelig och wabern). **Lerälla** — liksom också buskskvättan kallas buskärila (se under gulärlan). Något sammanhang med ler(a) har man svårt att finna, ty någon lerälskare är stenskvättan ej, lika litet som buskskvättan.

¹⁾ Jfr Schng, Norges fuglef. s. 15 stendulp och steingulp.

Men den ses nog i sällskap med sädesärlan, t. ex. på steniga skärgårdsholmar. Tgrn tror, att en förväxling med sädesärlan föreligger. Namnet härstammar från Lappfjärd, och grannsocknen Närpes har precis samma namn på sädesärlan. — Det förtjänar måhända att påpeka, att stenskvättan är grå i dräkten, vilket kan motivera namnets förra del.

Grönländsk stenskvätta (*Oe. æ. leucorrhoea*). Syst. fört.

Ökenstenskvätta (*Oe. deserti atrogularis*). Syst. fört.

Släktet *Saxicola*

Buskskvätta (*S. rubetra*). Denna art är en nära släkting till stenskvättan (s. d. a.), med vilken den har gemensamma drag. Den vistas dock ej på stenig mark utan på buskmark, i obygdgen även på mossar (Sphagnum-kärr) tillsammans med gulärlan, på videängar o. s. v. Locktonen och varningslätet mer dämpade än hos stenskvättan, hackande o. knappande f̄y t e t e, j̄ t ö t ö, j y b och liknande. Hakan och strupen äro vita, undersidan ockragul, kroppens sidor rödbruna.

Tgrn: ä n g s s t e n s k v ä t t a f. (änjisseinsteinskvetto Korsh., Böle), moss-stenskvätta (måsasteinsteinskvetto Vö; Hson: lika Gby). — J.—K.: v i t h a k a d b u s k s k v ä t t a (Nlsn), vanlig buskskvätta (Smitt), buskeskvätta, buskärkla f. (Sundev.); krubbitare m., höbitare Smål. (ULFA); rödbrösta f., Vstml. (»Parus maj.»), knäck-fuggel m., Hls. — ULFA: (buskskvättæ f., Nke, buskskväta Sdml.).

Av ovanstående namn hänföra sig ängs-, mossstenskvätta, buskeskvätta, buskärkla till ståndorten, ärkla har ej annan betydelse här än 'en liten fågel', ty buskskvättan liknar ej ärklan, ej heller har hennes läte något gemensamt med ärklans läte; vithakad buskskvätta och rödbrösta efter dräkten; vanlig buskskvätta till åtskillnad från den svarthalsade (jfr följ. art), som är ytterst sällsynt både hos oss och i Skandinavien, särskilt i Sverige och Norge. Krubbitare, höbitare och knäckfuggel avse lätet.

Svarthalsad buskskvätta (*S. torquata rubicola* = *hibernans*). Denna art skiljes från den föregående genom sin svarta haka. Den har anträffats i vårt land endast en gång (Luonn. Yst.

1926 s. 121 och O. H. s. 245 f). Kallades av Sundev. svart-halsade buskärulan, av Smitt svarthakad l. svartstrupig busk-skvätta.

Släktet *Phoenicurus*

Rödstjärt (*Ph. ph. phoenicurus*). Stjärtens mellersta pennor svartbruna med rostbruna utfan och bas, de övriga rostbruna. Här har en kroppsdel givit namn åt fågeln (pars pro toto), vilket ju förekommer i många fågelnamn (jfr rödbrösta, rödhake, blåhake o. s. v.).

V-II: al [fågel] m. — *-f o g e l (alful Wp.). *[k u d d]-disk (a) *k u d d o- (küdudisk Nu). — J.—K.: v i p p- stjärt m. (Nlsn), k v i c k s t j ä r t (Nlsn), r a u d t r ä s s- l a f., r a u d t r i s s l a f. (-e) (Kolm., Säve), Gotl. (så ock Drgo och Wigst.), f u r u l u s f., Norrl. (Meves). — Sundev., Lbg: v a n l i g r ö d s t j ä r t m. — Nlsn: r ö d s t j ä r t- s å n g a r e m. — Rz: r ö u- f ó g e l m., Vb. — ULFA: (rö-sjatt Möre h., Eksjö rösjart Vrml., Gtbgs 1.; rödstjert Rosl. stjärt m. Nke rözärt Sdm. lika H. Krk. Gkby). — Rz s. 526: (raudträsslå 'ett slags skogsfågel'). J.—K.: Till. s. 438: Frostv. i Jtl: r ö d s t y r e s p a r v = rödstjärt, sparv = småfågel.

Alfågel kan vara påverkat av estniskan, jfr fi. 'leppälintu'; någon speciell alkogsbeboare är rödstjärten inte, ehuru den ej saknas där. **Vippstjärt** och **kvickstjärt** äro bildade på grund av rödstjärtens vana att ideligen darra på den röda stjärten som vore den en lätt rörlig stålfjäder. **Raudträssla** (och -trissla) (raud = röd) sammanhänga med ty. Drossel, jfr fsax. thrösla, mlty. drosle m. fl. av germ. *thramstala- (germ. *prastuz + *amsal-; jfr Hllqt under trast, s. 1001 b). Hör i systemet till samma familj som bl. a. trastarna, men detta kan ej hava givit upphov till folkmålsnamnet, vilket här liksom så ofta, är godtyckligt givet; i synnerhet ♂ har rostbrunt på ryggsidan, bröst och kroppssidor äro kastanjebruna — dessutom är ju stjärten röd. Enl. Drgo använt även om hämplingen (s. d. a.), som visserligen är röd men ingenting har med trast att göra. **Furulus** visar, huru intimt förknippat ordet lus är med allmogens föreställningsvärld, då en så älsklig varelse som rödstjärten fått sig tilldelat ett namn som, skulle man tycka, snarare borde framkalla en rysning. Att t. ex. trädkryparen kallas trädlus och eklus förstår man bättre, ty den kryper uppför en trädstam, tryckt mot denna. Men rödstjärten före-

drager sin ljuvliga visa, sittande ofta i högsta toppen av ett träd, en flaggstång o. s. v. Måhända är arten helt enkelt felbestämd. **Kudd-disk** är dunkelt, möjligen avses därmed rödstjärtens smackande lockton *f̄y itetettett* (jfr härmed namnet »oxkörare» för näktergalen Nu Wp. samt taltrasten Fby Kim., Hi, »oxmyssla» för sommargyllingen Oö o. s. v.). **Vanlig rödstjärt** till åtskillnad från den svarta (se följ. art). **Rödstjärtsångare** för att understryka sångförmågan. Rövåg = rödfågel.

Svart rödstjärt (*Ph. ochrurus gibraltariensis*). Denna sångare, en nära släkting till rödstjärten, är en mycket sällsynt gäst hos oss. Den har röd stjärt liksom rödstjärten (s. d. a.), men dräkten gör i övrigt ett svart intryck med gulaktig vattring på kroppsidorna, rostbrun övergump o. s. v. Nlsn kallar denna art **svart rödstjärtsångare**.

Släktet *Luscinia*

Nordlig näktergal (*L. luscinia*) — den i vårt land och Skandinavien häckande, till åtskillnad från den mellaneuropeiska, **sydliga näktergalen** (*L. m. megarhyncha*). Både J.—K. och Lbg kalla den näktergal, medan det längre namnet använts av Nlsn. Hos J.—K. även namnet **äktergal** m., öSmål., Öl. — en oriktig uppdelning av en näktergal. Själva namnet lån från lty. (jfr fsax. nahtigala av naht + gala av vb. galan 'sjunga', således 'nattsångare'). — V-ll: *nättergale m. (nättär-gala kan innehålla gen. nætr av nätt nött Ru); naht-gål m., Ngö; **oxkörare** m. (ukskerar Wp. uksker Nu Wp.). I många folkliga namn har namngivarens fantasi inlagt i sången och låtena en viss innebörd, betydelse, som är helt uppdiktad. Sommargyllingens sång har på finska tolkats som 'kuhakeihuu' (= 'gösen kokar'), varför fågeln fått namnet 'kuhankeittäjä' (göskokare). I namnet »oxkörare» är det sannolikt de kastanjettartade *d j u p p - d j u p p - d j u p p - d j u p p . . .* i näktergalens sång, som tillmätts den pådrivande verkan och givit upphov till namnet. Även i taltrastens sång kan man tänka sig att de städse flere gånger upprepade motiven *pli-pli-pli, kvickjock-kvickjock-kvickjock* o. s. v. haft samma betydelse, då den fått heta oxkörare.

Blåhake(sångare) (*L. s. svecica*). Denna vackert tecknade Lapplandssångare har fått sitt namn efter de iögonenfallande blåa fjädrarna, som finnas insprängda på och på båda sidor om hakan och strupen. Över krävan löper ett blått band. Den kallas **blåhake** (J.—K. och Lbg) samt **blåhane** (Malm, Göteb. och Bhl. fauna). Blåhane = sångare, det är ♂, 'som sjunger tidigt'.

Mellaneuropas blåhake (*L. s. cyanecula*). Hos oss endast en gång anträffad, på Karelska näset. Häckar från Estland och Danmark söderut i mellersta Europa. Jfr föreg. art. Syst. fört.: **mellaneuropeiska blåhaken**.

Norsk blåhake (*L. s. gaetkei*). Syst. fört.

Släktet *Erithacus*

Rödhake (*E. r. rubecula*). Hakan, strupen och bröstet ockra-röda.

J.—K.: rotgel (Nlsn, Sundev.) **rödhakesångare** (Hgrn), **rödhane** (Nlsn), **rödbrösta** Gtbs I. (Nlsn), **långspelafugeln**. — Wigst.: **rödbrösta n.**, Gotl. — ULFA: (rödbröst n., röbröstæ f., sNke).

Rotgel = ty. Rotkehlchen, dimin. av Kehle, strupe, da. rødkjøl. **Rödhane** jfr blåhane under blåhakesångaren. **Rödbröst(a)** en vanlig bildning på -a (både denominativa och deverbativa och avledningar med olika suffix). E. Modin, Härj., kallar den **långspelafugeln** (J.—K. tillägg s. 437). Sången är som ett sakta knäppande på ett känsligt stränginstrument, stämman sonor men ej stark; i början ljuder den något pressad, men snart pärla tonerna lätt och smekande för att övergå i en skälvande drill, med små »konstpauser» mitt under sången. (O. H. s. 263).

[**Engelsk rödhake** (*E. r. melophilus*)]. Syst. fört.

Släktet *Prunella*

Järnsparv (*P. m. modularis*). Kinderna, halsens sidor, strupen och bröstet askgråa (stålgråa); jfr O. H. s. 266 o. 268. **Järntrast** m., hos Linné (Lbg s. 179).

Släktet *Troglodytes*

Gärdsmyg (*T. t. troglodytes*). Smyger omkring i rishögar, stengärdesgårdar o. murar, snår etc. En äldre form av namnet är **gärdselsmyg**. Gärdsmygen är en pygmé i fågelvärlden; den håller alltid den smala stjärten uppåtriktad, har en kraftig, metalliskt ljudande sång och ett varningsläte, som kan förliknas vid det ljud, som uppkommer, då man drar upp ett Mora-ur, men ännu starkare.

V-II: [jordsmula f. (jurdsmula Bo Sbo He joulsmulu Vö?). — VEVW: *tj ä k a f. (tjek Pet. 'namn på en fågel med smackande eller smållande läte och vilken gärna kryper i gärdsgårdar — svartmesen, *parus ater* el. gärdsmysen, *troglodytes parvulus*?); jord- *s mö g a f. (joulsmögu Re); sten-tick f., estn. (steintick Wp.). — J.—K.: tummeliten m. (Rz s. 762 tuma-lit Finl., Öb.); surre Bhl. baskakung Sk. (Sundev.), Thomas i gärdet Nbn, meshätta f., Smål., tummeltått m., sDlr., mysing m., Klm. 1. (möjl. kungsfågel?), sten-julp m., Bhl. — Billb. s. 197: tumling-liten. — ULFA: (gärssmyg Nke), tum(m)eliten Öl., Vex. 1., Sdm., Jönk., Gbg, Bhl. Gärds-gärdsmesa f., sMöre h., o. -mygg; tätting m., Möre h., Bl.

Jordsmula o. **mysing** (av mus)¹⁾ syfta på den pygméartade fågeln, likaså **tummeliten** o. **tummeltått** med ett stänk av humor (jfr ärven lövsångaren) o. **jordsmöga**²⁾. **Baskakung** — kungatiteln delar gärdsmysen med kungsfågeln (jfr sagan om fåglarnas kungaval, antydningar redan hos Sokrates och än mer hos Plinius d. ä.; Wär. Wird., jfr under kungsfågeln o. Slti s. 81). Kallas i Thüringen Schneekönig (ULFA). Baska = 'slå, dänga' (V-II s. 36), syftar på det hamrande varningslätet (jfr ovan) eller ock = buske, 'hög av ris' Sk., jfr nht. dial. Bausch (ein Bausch Stroh; Grimm): gärdsmysen vistas med förkärlek i rishögar. **Stentick** och **surre** avse det kraftiga var-

¹⁾ Tgrn påpekar, att gärdsmysen är okänd för befolkningen i Vö. Han tror därför att ett misstag hos V-II föreligger. Däremot är *jaulsmulu* namn på lövsångaren.

²⁾ Naumann skriver i Naturgesch. d. Vög. Mitteleur., s. 199 a: »Er hüpfte so schnell, dass man eine Maus laufen zu sehen wähnt, welche Täuschung durch die geduckte Stellung — — — und durch die Fertigkeit ungemein hurtig durch enge Ritzen und Löcher — — — zu schlüpfen — — — vermehrt wird.» o. s. v.

ningslätet, som liknar både rödhakens och rödstjärtens motsvarande läten, blott att det är ännu kraftigare än dessa; **Thomas i gårdet** — sådana mänskliga tillnamn äro ej ovanliga, jfr 'ler-Maja' = kråkan och sädesärlan, 'Klas' = kajan o. s. v. **Meshätta** — namnet skulle tyda på någotslags hatt i form av uppstående hjässfjädrar eller mörk kalott (f. ö. av okunnighet förväxlad med en mes). Men något sådant har fågeln icke, det enda man man kan säga är, att hjässan är något mörkare än den övriga ovasidan. Förväxling av art ej utesluten. Namnet **stenjulp** har gårdsmysgen gemensamt med stenskvättan (s. d. a. 'stenjulp' o. 'stenjylp'). **Tjeka** står möjl. i samband med vb. keka (= tjeka) 'oupphörligen kinka' Rz 316 b. **Tumling-liten** dimin. på -ling, jfr ty. Däumling 'pys'. **Gårdsgårdsmesa** — vistas i stengårdsgårdar, **tätting** här = pygmé. **Gårdsgårdsmugg** folketym. liksom ty. -mücke i Grasmücke = graasmiege (gråsmyg).

Släktet *Cinclus*

Strömstare (*C. c. cinclus*). Vistas under häckningstiden och gärna under flyttningen vid forsar och strömdrag; till storleken ungefär som en stare, om vars läte strömstarens sirrande srip srip srip och sritt sritt påminner — staren är känd av alla, medan strömstaren ses endast under sina strövtåg genom landet sent på hösten och tidigt på våren.

V-II: vattustrast m. (vatustrast öNyl.). — VEVW: forssparv m. (foss-sparv Nä, så även Tgrn Öv. och Rz s. 857 Dlr. (Elfd.), fors- *skjåra f. (fors-stšuro Gby; så även H. Krk); [vinter-präst (vintär- Sn., Ekn.). — J.—K: vattenstare, (Linné 1746, Nlsn Vex. 1.; Wigst. Gotl.), strömkarl, forskarl (-kall), Strömkalle, strömgubbe Vstml., ågubbe, Strömjan Hls., strömpräst Hls., forspräst (försprest Jösse h. Vrml.), sepräst Hls., strömsparv m., strömskate f., forssparr m., vattensvala f. (-sölv) Hls., gäddfröken, romorre m., Hls., Norrl., forsspink m., Vrml. ¹⁾ — ULFA 95: 4, s. 110: strömstrast m., Vrml., forskung Bhl., strömskatæ f., vNke.

Forssparv (-sparr), **strömsparv** liksom om många tättingar, se under hämpling m. fl.; **vattenstare**, **forsskjora**, **strömstrast**,

¹⁾ J.—K.: Till. o. rätt. s. 438 a.

vattustrast, strömskata och vattensvala — för att ge en bekant fågels namn åt en, som söderut ses endast under vintern; **vinterpräst, strömpräst, forspräst, sjöpräst** på grund av dräkten: strömstaren är mörkt tecknad (svartbrun) utom hakan, strupen och bröstet, som äro vita; **forskung, strömgubbe, Strömkalle, strömkarl, forskarl, ågubbe, Strömjan, gäddfröken** — namngivaren har försett fågeln med appellativer, som beteckna personer, vilket ej är ovanligt; t. o. m. nom. propria Kalle och Jan- (jfr fågelnamn med Klas, Maja, Thomas o. s. v.) hava fått låna sina namn åt den intressanta fågeln, som kanske påminner om en stare eller trast men dyker ned i djupet från iskanten för att åter om några ögonblick visa sig med ett byte i näbben. Den äter bl. a. fiskrom och har också fått heta **romorre** — orre en höggradig licentia poetica. **Forsspink** = forssparv; både spink och sparv användas kollektivt om tättingar.

Släktet *Hirundo*

Ladusvala (*Hirundo r. rustica*). Häckar inomhus, bl. a. i lador, loft, på vindar; under tak på logen, svalen, i skjul etc. Svala av germ. *swalwōn (idg. beteckning saknas). Av dunkelt urspr.; motsvarigheter till ty. i ags. samt de nord. språken.

V-II: [l o f t - s v a l a f. (loftsvalu Wp.); [l o f t] s v a l e m., *l o f t (e) s- (loftissvala Nyl., nVa); [s v a l a (med u-omljud svölu Ped. Pu, svöl Np, šwöl Mlx, svälu vNyl., EF., Hvbj., Öb., svælo Ku svælu Brdö, švælu Kkr, svælo Gkby NVet. — Wbg: svälå Gkby. — VEVW: med olika utt. i Mu NVet. Korsh., Solv, Vö Mxm., Kv., Re Björkö by Nä Pö Öv., Korsn. (Vitaniemi) Pet. Nyby; s a x - [s v a l a] (-svelu Re svuæl Pö. Tgrn saxsvölo Korsh., Böle). — J.—K.: l o g s v a l a f., Sdml., s a x s v a l a Dlr., s a x s o l v a Vbn, s a x s ö l u Frostv., Jtl. — Säve s. 35: v a t t u s v a l a. — Rz s. 556 b: s a l u Dlr., s å l a, s å l u, s å l e Hls., Mdp., Åm; s o l v Vb., Jtl., s v ö l o Nb., Öb. (Esse), s v e l å Öb. — ULFA: l a s v a l a (= ladu-) Öl.; s v a l a (sölu Hls.), s v a l æ f. l a g g å l s s v a l a e s Nke *Hir. rust. et urb.* — J.—K.: Till. o. rätt. s. 440 b saxsölu Frostv. Jtl. — H. Krk. l ä d o s v ä l o, r i s v ä l o Gkby.

Saxsvala på grund av det starkt förlängda yttersta paret stjärtpennor hos gamla fåglar; **saxsolva** (i isl. analogisk utjämningsform för *solva, jfr Hllqt s. 991 b, som anför som sv. dialektformer förutom **svölu, svälu** även **såla** etc.). **Vattu-**

svala — flyger vid regnväder tätt utmed vattenytan. **Loft-svala**, **ladugårdssvala**, **logssvala**, **risvala** på grund av häckningsplatserna. **Svala** både om denna art o. hussvalan.

Östsibirisk rostgumpsvala (*H. daurica rufula*). En gång anträffad i Sydvaranger 31. V. 05 (O. H. s. 282). Sitt otympliga namn har denna svala, som bebor Östsibirien, erhållit på grund av sin rostfärgade övergump. J.—K.: **östasiatisk ladusvala**, Lbg: **ostsibirisk rostgumpsvala**.

Släktet *Delichon*

Hussvala (*D. u. urbica*). Bygger i regel utanpå hus under taklister, i fönstersmygar, på murar, stundom på klippväggar. — Svala se föreg. art.

V-II: [**ler-svala** f. (läisvälu Lmo); ***pirr-svala** (pirrvalu Nu); **väggssvala** (väggsvälu Lmo). — H. Krk: **hussvälo**, Hson: ***tirska** f. (tirska Gkby). — Tgrn: **stubbssvala** (stobbsvölo Korsh., Böle). — J.—K.: **mursvala**, **sprisvala**, **solu** Frostv., Jtl. sölve Vilh. skn., **stoppsvala** sLappl. — Säve s. 35: **bärgs-svala**. — ULFA: **svala** (sölu Hls.). — Gotl. ordb. S. 459: **kortrumpa**. — Lbg: **klippsvala**.

Lersvala av bomaterialet, lera, som fågeln uppsamlar med näbben på leriga ställen; **pirrsvala**, **tirska** och **sprisvala** efter lätet, som är kvittrande pr d; **stubbssvala** på grund av jämförelse med ladusvalan: hussvalan saknar de förlängda yttre stjärnpennorna, stjärten är 'stubbad' — lika **stoppsvala**. Sölu och sölve m. fl. = **svala** (se ladusvalan). — **Bergssvala**: »som bor å klippväggarna å Karlsöarna»,¹⁾ **klippsvala**,¹⁾ **Väggssvala**, **mursvala** efter boplatserna. **Kortrumpa**: »Svala med kort stjärt».

Släktet *Riparia*

Backsvala, **strandsvala** (*R. r. riparia*). Hos oss båda namnen lika allmänt i bruk. Strandsvalan häckar i sandiga sjö- och

¹⁾ I Esbo skärgård häcka hussvalor enl. Ernst Wasenius (muntl.) o. John Österholm i en klippgrotta på ett skär. Jfr vidare om häckning på klippväggar O. H. s. 284, Orn. Mon. 1932, s. 50 samt Lbg i F. o. Fl. 1933 s. 159 ff.

älvstränder, sandgropar, även långt från vatten, under gräsplaner på sandjord, där hon kommer åt att gräva sitt bohål i sanden; vidare under stenar, i ruiner o. s. v. Angde svala se under ladusvalan.

VEVW, Tgrn, Hson: j o r d [s v a l a] f., *-s v ä l a (jord-svelå Gkby); [l e r -s v a l a -*s v ö l a (leirsvölu Korsh., Böle). — J.—K.: s t r a n d s v a l a (Nlsn) Jönk. 1. (= strandsölo Hls.)¹), l e r s o l v a Vbn, s a n d s v a l a Eksjö Gtbg 1., j o r d s v a l a Vex. 1., s t e n s v a l a Strängn. — Rz: j o r -s v a l a Sk. — ULFA: b a c k -s ö l u Vbn, b a c k s v a l a Rosl., Jönk., b a c k s v a l æ f., sNke »på en ort, där arten knappt förekommer», b a c s v a l a Jäder, s t e n s v a l a, s t r a n d s v a l a Strengnäs.

De flesta namnen äro bildade med syftning på boplatsen; l e r s v a l a och l e r s o l v a föga lämpliga, då denna art ej använder lera som bomaterial (jfr hussvalan och ladusvalan), ej heller gräver den bohål i lerig jord.

Släktet *Apus* (= *Micropus*)

Tornsvala (*A. a. apus*). På grund av att denna fågel häckar bl. a. i kyrktorn och till det yttre påminner om en svala, med vilken den ofta förväxlas. Kallas ock i folkmål *svala*.

V-II: *r ä c k n a g e l m. (-nagäl Sj., Pg., Na Ko Htsk., Öb., lika VEVW Pet., Tgrn Korsh., och Strbg Nä); k y r k s v a l a f. (körksvalu He), s v a r t s v a l a (svattvalu Dagö, lika VEVW Oö). — Tgrn: [t j ä r s v a l a] *t j ä r o -s v ö l a (tjärušwöl Nä, lika VEVW Korsn.); s j ö k r ä k l a Ritgrunds lotsplats; s o t a r e m., p i l k a j a f., Vö (Hson och VEVW: k a j a -k a i j o Gkby). — VEVW: p e r s e e t s n. + s v a l a (perssvalu Oö). — Norrback: s k r i k a f å g e l m., Ped. — ULFA: s v a l a s M ö r e. — J.—K.: r i n g s v a l a Vex. 1. (ringsvalæ f., nästan allm.) vNke, g r å s v a l a, s v a r t s v a l a Öb, M e d e l p., s M ö r e; h u s s v a l a S m å l.; k y r k s v a l a V g.; t a k s v a l a, r e g n s p i r a f., Vbn s. Lappland; s t u b b s v a l a (Tornedalen), b e r g s v a l a L å n g t r ä s k i Nbn; n a t t s v a l a (=svalæ) vNke Sdml., r e g n s ö l u Hls.. b a c k s v a l a Nke Sdml. (baksvala skärg.), s o l s v ä r t a Sk., s v a l h ö k m., Bhl.; s k o g s s v a l a s L a p p l a n d (mindre vanl. än regnspira). — H. Krk: t j ä r o s v ä l o Gkby.

Räcknagel, ett jämförelsenamn, som avser ett järninstru-

¹) Ändrat från -sölv (ULFA 95: 4, s. 116).

ment med långt skaft och två armar i ena ändan (Tgrn o. Strbg). Detta instrument, som fordom (kanske allt ännu i vissa orter ?) användes vid hemgarvning, kan till formen förliknas vid tornsvalans silhuett. Jfr Rz s. 550 b: r ä k k - n a g e l skavjärn Norrl., Sveal., Finl. Öb.; räckjärn Öb., räckespad Nke. Till samma betydelsegrupp hör **sjökräkla**, ett lokalt namn från ovannämnda lotsplats med dess höga känningsbåk, kring vilken tornsvalor bruka kretsa. Namnet syftar enl. Tgrn på flygsilhuetten. Den grötkräkla, som användes på lotsplatsen och även av fiskare, förfärdigas av en tunn brädlapp och liknar något tornsvalans flygbild (N. b. om man borttager det långa handtaget, — vilket gäller också för namnet räknagel). Tornsvalan gör intryck av att vara helsvart — man ser den i regel ej annat än i flykten på långt avstånd; därav namnet **svartsvala** (-sulu), **tjärsvala** (på finska tervapääsky), **sotare**, **solsvärta** — det sistnämnda påverkat av danska solsort (se under koltrasten). **Gråsvala** ej berättigat annat än om man tager i betraktande ungfågeln gråsprängda panna, ryggfjädrarnas och undersidans vitaktiga fjäderspetsar och -bräm, hakan och strupen äro även hos gamla fåglar brunaktigt vita. **Pilkaja** avser de spetsiga vingarna, som likna en skära; -kaja efter kajan, som ju också är svart men inte har spetsiga vingar; dessutom är tornsvalans flykt pilsnabb. **Ringsvala** avser också flygsilhuetten, som liknar en månskära (avbruten ring), och även lärkfalkens flygsilhuett, som den är förvillande lik, om man betraktar denna falk, då den seglar högt uppe (t. ex. då man klättrar upp till dess bo). Därav namnet **svalhök**. **Hussvala** och **taksvala** liksom **kyrksvala**, emedan den häckar i ihåligheter i brädfodringen på hus, under takpannor o. s. v. Därav ock namnet **knutsvala** (Tgrn). **Skrikfågel** på grund av tornsvalans skärande läte s v i - s r i, **regnspira** efter lätet eller de spetsiga vingarna. Tornsvalan anses också (liksom svalorna) bebåda regnväder, om den flyger lågt nere: därav **regnsvala** (-sölu). **Bergsvala** kallas fågeln, emedan den ursprungligen häckat i klippbranter och kanske allt ännu gör det. Naumann skriver¹⁾ i det han räknar upp olika boplatser, bl. a.: »... in Löchern und Ritzen schroffer, hoher Felswände». Ibid. skriver dr Henicke i nybearbetning av Naumann: »Dr. F. Helm teilt mir mit, dass sie (d. v. s. die Mauer-Segler) auch gelegentlich in Uferschwalbennestern brüteten.» Detta har tydligen inträffat också i Sverige, eftersom tornsvalan fått

¹⁾ Naturgesch. d. Vög. Mitteleur., Bd IV s. 236.

heta **backsvala**. **Stubbsvala** kallas den av samma skäl som hussvalan (se d. a.), **nattsvala** emedan den är i rörelse ännu långt efter solnedgången. **Perssvala** av estn. (fi.) perse 'bak' ungef. lika med stubbsvala, stjärten har inga förlängda pennor. **Skogssvala** emedan den häckar i ödebygden i ihåliga träd.

Klippseglare (*A. m. melba*). En släkting till tornsvalan, som bebor s. Europa och är funnen i Danmark 2 gånger (J.—K.). Den har sitt namn efter häckningsplatsen i klipphålor etc. (Wth. Handb. II s. 243) och flykten, som liknar släktingens flykt. I Syst. fört.: **Alpseglare**.

Släktet *Chaetura*

Taggstjärtad tornsvala, taggstjärtseglare (*Ch. c. caudacuta*). Ett ex. av denna östasiatiska art erhållet i Finland (jfr *Sten Bergman* i *F.* och *Fl.* 1935 s. 172 och *C.-Fr. Lundevall*: *Våra fågl. i Norden* s. 16 b.). Varje stjärtpenna har i spetsen en nålvass gadd eller tagg, efter vilka den fått sitt svenska namn.

Hgrn nämner i *Skand. fogl.* s. 382, noten, »en liten svala, **Salanganen** (*Hemiprogne esculenta*), som avsöndrar ett ännu ymnigare slem (d. v. s. det slem, som avsöndras i fågelns svalg och varmed den bestryker bobalen; äggen ligga som på stelnat lim) och därav bygger de s. k. ätliga svalboen, vilka äro allmänt bekanta och förekomma i handeln som stora läckerheter.» Enl. *Hartert* (*Vög. d. pal. Fauna* I s. 843 är *Chaetura* syn. med *Hemiprogne*).

Släktet *Caprimulgus*

Nattskärra (*C. e. europaeus*). Nattfågel med ett spinnande läte, som påminner om spinnrockens surrande; -skärra även -skära t. ex. *Strindberg*, = *prata* (*Hllqt* s. 513 a); man säger ju 'skära vitsar'.

V-II: kär [i] ng-rock (kärngrok *Pg.*, vNyl. kär r-
*m ä k r a f. (tjärrmäkru *Vö VEVW*: *Re Pet.*) — även *Capella gallinago*; natt- *s k ä d d r a f. (nattsjädde *Ingå Ka Sn. Fby*); *n å t l a b b m. (nåt = natt) *Oö*; [s p i n n r o c k m. *Ten. Dan.*: *Tvärm.*; *VEVW*: *Sj Ekn.*, *Po*; * [s p å n] f å g e l m. *s p u n e; (spunafågäl *Lptr.*); s p å n - k ä r i n g f. (plur. -or)

l. *källing, *spåne-l. *spune (sponatjärrng Po Ten., Brom.); träknarr m. mNyl., Mrsk. nattskärre (?). — VEVW: *fisk-firra f. (-o Ekn.); Dan.: harapöplo Tvärm.; lika G-ll: Ko; jfr Pärfluglan.

J.—K.: nattblacka f. (Rz) (-blakkæ Ö. N. V. Nke), nattglappa f. (-glappæ Ö. N. V. Nke); nattblarra f. Smål.; (Rz); nattparra f. Klm. l. (Rz); nattskvarra f. (Rz); nattflabbaf. Sdml.; nattflaxaf. Sdml., Hls.; nattvissja f., nattmyskja f., nattamuska f. Vg.; nattmyska, nattmöskja Bhl (Rz); nattsjora f. (Rz: nattskädtra el. -sköra) Smål.; nattnorpa f. Gotl. (så ock Wigst.); nattskräva f. Sdml. m. fl. (jfr Rz s. 463 a); nattskrävla f. Sdml.; nattskrä Vstml., Dlr.; (Rz nattskräda Uppl.), nattskräva f. Sdml. (Rz); nåtskråmå (även om ugglor); spånkärning f. Smål.; V. N. Nke; (-kärning) Sdml.; spungumma, spinnrock Vgl., spånkråka f. (Hasselgr.); ärtsjua (ärtsjuæ S. Nke), ärtsjuare m. (ärtæsjuære) V. Nke, enl. Rz = ängsknarr? kärngylta (Linné 1746). ärtkokare m. Vrml.; Till. o. rätt. s. 447 a. — Louise Hagerberg: hörknarr, spismulen Smål. — Rz: nattskräva (-sköva Sdml.). — ULFA, 95: 4, s. 122: kvällskena Dalsland; spånkärning (spånkärninga s. Möre, spånkärninga, spånkärninga nSmål., spånkärning Öl., spånkärning Hls.), ärtkokare m. (artkokern Vrml.); nåtzåra, nåtflåka, (nattskræ sNke). — Drgo: nattskrære, nattnorpa Gotl.

De flesta folkliga namnen anknyta till nattskärrens spinande läte. Sådana äro **kärningrock**, **nattskädtra** (jfr skädtra 'prata o. skratta', V-ll s. 847 b); **spinnrock**, **spånfågel**, **spån-gumma**, **spånkärning** (-källing) **ärtkokare** — förmänskligt, som så många andra fågelnamn —, **träknarr** (jfr även spillkråkan). **Harapöplo** — pärlfluglan har givit upphov till detta namn, vilket sedan överförts på andra fåglar. **Nattblarra** står i samband med *blarn 'blår', jfr *blarn-kräkla 'ställning på spinnrocken för blåren, som skola spinna' (VEVW s. 53 b) och har således, om ock indirekt, med det surrande lätet att göra. Likadant är det med **nattparra** (*parra 'knarra, gnissla', V-ll s. 686 b), **nattskvarra** (sv. dial. skvattra Rz), **nattnorpa**, **nattskräva** (Rz skräva 'skrävla'), **nattskrävla** (= 'ljuda sprucket', Hllqt l. c.), **kvällskena** (skena 'lie-brynsten'; V-ll s. 809 a), **nattskråma** (nåt = natt, skråma = rispa, skrapa etc, jfr VEVW s. 210 a); **spån-**

kråka alldeles fritt uppfunnet för att beteckna en fågel, om vilken man ej annat vetat än att den spinner. **Kärrmäkra** är icke något lämpligt namn, då nattskärnan ej vistas på kärr utan tvärtom på torra backar; jfr enkelbeckasinen; **Nattflabba** (flabba = 'skvallertaska', 'skrävla').

En del namn avse fågelns ljudlösa, uggleartade flykt — dock har ♂ den egenheten att i synnerhet vid oppflog från marken smälla vingspetsarna mot varandra ovanom ryggen, varvid den visar två stora, vita fläckar, en på vardera vingen. Vid boet — om man kan tala om ett sådant, ty denna art lägger äggen på bara marken eller berget — omsvärmar den jakttagaren och »ryttlar» som en tornfalk (O. H. s. 295). På flykten syfta **nattlabb**, **nattblacka** (sv. dial. blacka = flaxa, fladdra; jfr Hllqt under natt), namn på flädermusen (= flädermusen). Enl. Rz s. 37 b är blacka 'en, som alltid är ute om nätterna', flackar omkring. Vidare **nattglappa** (glappa = ränna omkring), alla med tanke på flädermusen, som fladdrar omkring i kvällsskymningen; **nattskäva** (isl. skæfa 'röra sig hit o. dit'); **nattflacka**, **nattflaxa**, **nattskräda** (jfr uppl. nattskräda 'vara ute o. söla om nätterna', nattskrädu 'person, som är ute' etc. — från personbeteckning överfört på fågel; Gvsn i brev), **nattvissja**. **Nattmuska** (-myska m. fl.) dimin. av mus — således bildade med tanke på flädermusen, liten som en mus. Eller skulle det höra till sv. dial. musk 'mörker, skugga' (jfr svartmuskig) och avse nattfågeln? **Nattsjora** (skjura 'skoja', se under skatan), jfr ovan spånkråka. Kan också stå i samband med ty. Nachtschatten, som givit da. nattskade och fsv. natskædha; sv. dial. nattskata = flädermus = nattskjora, eller vilket synes mig ingalunda omöjligt — namngivaren har hört någon fågelkännare benämna fågeln nattskärna och tytt det som nattsjora; jfr det på Gotl. använda nattskäre (se under skatan). **Kärrgylta** är flerstädes i svenska Finland namn på morkullan (s. d. a.), möjligen föreligger en förväxling i fråga om det sverigessvenska namnet liksom i fråga om **ärtsjua** = ängsknarr. Dock är att fästa sig vid att *sjua sv. v. 'susa' i äda. betyder 'ropa', 'larma', (jfr V-II s. 795 b), varför **ärtsjuare** kan tolkas som 'den larmande'. Tillsammans med ärt-, jfr ärtblåsa 'musikinstrument av ärtskidan av sibirisk ärtbuske' (V-II s. 596 a); ärtsjua(re) passar sålunda bäst in på kornknarren (s. d. a. Jfr även ärt-sångaren.). Även om man sammanställer namnet med *ärta, 'reta' (se VEVW s. 596 a), kommer man i främsta rummet att tänka på *Crex crex*. Ty denna fågels läte är om något

ärtande. **Kärrgylta** — gylta betyder egentl. 'so, sugga' (V-II s. 305 a). **Hörknarr** = **linknarr**. Tgrn fäster uppmärksamheten vid Louise Hagbergs uppsats: Stora rovor och långt lin, i Fataburen 1913, där hon skriver: ». . . när spånkärningen (enligt uppgift även kallad nattskärnan, hörknarren och spismulen) snor på långa sträckor, blir linet starkt, men byter den ofta, brister det». Hör-lin, ett ord, som ännu lever kvar i Götaland, tolkat på olika sätt (se närmare Hllqt s. 264 under hör; jfr även Östergren, Nusv. Ordb.; hörfrö (linfrö), hörgarn (lin-garn); i Wär. Wird. I s. 323 f. heter det: spånkärningen el. natt-sjoan el. nattblackan har tydor med sig för linet o. s. v. — »Tydor» även om gertrudsfågeln el. parrfågeln, svalan, göken, tuppen m. fl. **Spismule**-ordets senare del -mule = mun (nattskärnan ger ungarna föda, 'spis' så att hon sticker näbben i ungens öppna gap och utspyr födan, som hon förvarat i kråvan). **Nattskäva** jfr. fn. skäva 'flyga', fsv. nattskäva 'fladdermus'. Jfr även Rz s. 616 b *skäva* 'prata emot utan förstånd'; nattskäva 1) *Caprimulgus*, 2) otuktig kvinna. **Nattskäddra** o. **nattskräda** likaså med båda betydelseerna. **Fiskfirra**: firra sv. vb 'snurra omkring med virrande ljud', äda. firre 'om gräshoppornas ljud' (V-II s. 191 b). Fisk i detta sammanhang kan tolkas som syftande på någon mytisk föreställning om fiskelycka i samband med nattskärnans »firrande». »Vid sjön Övre Gla i Värmland är den så allmän, att fiskare sluta fisket för dagen, när hon börjar skärta. För då slutar i alla fall att nappa» (F. o. Fl. 1942, s. 262). F. ö. betyder subst. firra 'kalas, tillställning' (l. c.). **Nermus**, svärtytt.

Släktet *Merops*

Biätare (*M. apiaster*). Denna hos oss endast en gång anträffade art har sitt namn efter den föda, som den intar, särskilt bin, humlor, getingar (O. H. s. 299). Dess hemort är sEuropa och nAfrika.

Släktet *Upupa*

Härfågel (*U. e. epops*). Enl. Slti Die deutsch. Vogeln. s. 14 skulle det ty. Heervogel uppkommit av *Hor-fogel (= Kotvogel); det sv. namnet vore ett tyskt lånord. Hllqt¹⁾ påpekar, att

¹⁾ Sv. et. ordb. I s. 259.

sv. dialektordet ofresfågel o. oäringsfågel (till oår; jfr nedan) sammanhånga med den gamla folktron, att fågeln bebådade krig och hungersnöd, och ty. heervogel skulle haft samma betydelse¹). Nekas kan ej att härfågeln har en martialisk oppsyn. Den har nämligen en prålig, solfjädersformig hjasstofs, en kam i två rader av rostbruna, uppstående fjädrar med svarta spetsar och innanför dessa ett vitt band. Tgrn påpekar, att härfågeln tidigare i Sverige kallats för vipa (jfr tofsvipan, som också har en uppstående tofs på hjässan). Han anför ett citat ur Johan Eriksons arbete: »Härfågel tycks vara ett tämligen nytt ord, upptaget hos Sahlstedt 1713, medan tidigare ordböcker ha för denna fågel namnet vipa. Folktron att fågeln skulle båda ofred, har troligen uppkommit av namnet. Ofreds-fågel är sannolikt nybildat.» Enligt Erikson skulle det halländska dialektordet oäringsfågel betyda det-samma som härfågel, ty. Kotvogel, d. v. s. träckfågel. Detta är naturligtvis oriktigt, ty äring betyder årsväxt, gröda, skörd. Jfr även Rietz s. 841 a, under År 1: »He var likol hvatt, att vi skull fa oare (= missväxt) i ar.» Och vidare: u-äring 'missväxt'; oärings-fögel 'härfågel', »anses förebåda dyr tid». Enl. Tamm skulle i härfågel ingå ett mlågt. *hêr = fht. hehara (ty. häher) = nötskrika, vilket icke kan godtagas. — Med kännedom om härfågeln's biologi är Suolahtis förklaring den naturligaste: härfågeln häckar i ihåliga träd, och dess bo är stundom stinkande (vilket härrör från en avsöndring i ungar-nas gumpkörtel — däremot skall ungar-nas ekskrementer av föräldrarna bäras ut från boet; jfr Lbg s. 259). Med nötskrika har namnet intet gemensamt. De flesta folkmålsnamnen anknyta till låtet, som skildras som dova up up up up, dova-re än gökens ku-ku. Fågeln har hos oss anträffats ett femtiotal gånger i olika delar av landet och har t. o. m. en gång häckat här, sommaren 1940 nära Björneborg (O. F. XVII, N:o 2—4 s. 81), i Sverige är han något allmännare men hör egentligen hemma i mell. o. sEuropa.

V-ll: *u p p - f u [g e] l m. (üpfül Gsv.). — J.—K.: p o p p (Rz s. 508 a), p o p p a r e g ö k m. Sk.; o p p o p p e l. o p p - f å g e l Klm.; p o f å g e l m. Bl.; o ä r i n g s f å g e l Hall. (Rz s. 841); o f r e s f å g e l, h o r s a g ö k m., h a s s e l - g ö k Smål. — ULFA 95: 4 s. 120: o f r e s s f å j e l n nSmål.; u t - u t sMöre.

¹) I Wår. o. Wird., I s. 323 f., heter det om härfågeln: »När han låter höra sig i skogen, så betyder det krig.»

Uppfugel, popp, popparegök, oppopp, oppfågel, pofågel, utut äro alla onom; om ut-ut heter det a. st.: »fins i sMöre. Ropar ut-ut och kallas därför utut. Sägnes bebåda krig». **Oäringsfågel, ofresfågel** (= 'ondha lyckofogil')¹⁾ bygga på samma skrockfulla föreställning om fågeln som spåman — ej ovanlig vid namngivning i folkmålen. **Horsagök** tyder på att namngivaren förväxlat fågeln med enkelbeckasinen, som också kallas horsgök och som genom stjärt pennornas vibrering under parningsflykten frambringa ett gnäggande ljud (hors = häst); det är detta ljud, som här jämförts med härfågeln *u p u p u p*. **Hasselgök** sannolikt på grund av ståndorten — härfågeln håller till i hagar, »i med betesmarker omväxlande lövskog» för att citera J.—K.

Släktet *Coracias*

Blåkråka (*C. g. garrulus*). Denna vackert tecknade fågel har grönblå hjässa och strupe, övergumpen är blåviolett, undersidan ljust grönblå, små vingtäckarna äro grannblåa. F. ö. ingår brunt i dräkten, vingar brunsvarta. Kråka har den fått heta på grund av den kraftiga näbben och lätet, som delvis påminner om kråkans kraxande. Den är sällsynt hos oss, sedd förstädes i landet men endast ett par bofynd omnämnda i litteraturen. I Sverige något allmännare, egentligen hemma på kontinenten och i NW Afrika. ULFA 89: 19 s. 2: blåkråkæ Nke.

Nlsn **Spansk kråka**²⁾, **drottning Kerstis kråka** Smål. Det förstnämnda av dessa namn på grund av fågelns härstamning långt ifrån, det senare för att ge denna praktfulla »kråka» ett så fint namn som möjligt. Tgrn antyder möjligheten, att spansk skulle i detta sammanhang hava betydelsen 'högmodig, stolt' (jfr Dalin), alltså: kråkan, som är stolt över sin granna dräkt (jämförd med den vanliga kråkans). Signaturen *Regulus* (Reinhold Winter) skriver (enl. Tgrn) om blåkråkan (i Fågelkåserier) » — — — kallas fågeln hos oss spansk kråka, vilket icke är så illa funnet, när man tänker på de granna spanska dräkterna». Om namnet drottning Kerstis kråka uttalar han sig på följande sätt: »I Sverige skall hon (blåkråkan) först ha uppenbarat sig på drottning Kristinas tid.»³⁾ — — —

¹⁾ I y. fsv. härfogil som övers. av *parafus* (Hllqt Till. o. rätt. s. 1262 b).

²⁾ Avbildad under detta namn hos Rudbeck (Lbg s. 252).

³⁾ Även J.—K.: anföra i Till. o. rätt. s. 447 denna sägen.

Fågeln smålandsnamn kan därför måhända gälla såsom ett utslag av folkhumor. — — —» Tgrn påpekar vidare, att drottning Kristinas namn uppträder också inom arkeologien och hänvisar till Oscar Almgrens uppsats »Ridgropar» i *Excavationes et studia*, opuscula in honorem Alfr. Hackman (Fi. Fornm. för:s Tidskr. XL); i Silobergs skn., Dlr., ligger »Drottning Kristinas ridgrop», vid Korsör finns »Drottn. K:s gångborg» etc. »Drottn. K. tillskrives ju av bygdefantasien i mell. Sverige upphovet till alltmöjligt märkvärdigt» — — — För egen del tillägger Tgrn, att man kunde tänka sig, att blåkråkan, ss. en sällsynt gäst och iklädd en praktfull fjäderdräkt samt vars ursprung bygdefolket ej kunnat förklara, satt dess fantasi i rörelse och kombinerats med drottningens namn i likhet med andra gåtfulla företeelser.

I ty. finnes namnet »deutscher Papagei» på grund av den påfallande granna dräkten (jfr Hoffm. s. 54). — **Blåcorp**, använt av Joh. Fischerström 1785 (Lbg s. 252). — Jfr även namnet blåkråka om råkan, på Gotl.

Släktet *Alcedo*

Kungsfiskare (*A. atthis ispida*). Fångar sitt byte (småfisk etc.) genom att störta sig i vattnet från en sittplats nära vattenytan. Kungsfiskaren är praktfullt tecknad, skiftande i koboltblått eller smaragdgrönt ovan och rostfärg undertill. Därav sannolikt epitetet kungs-.

J.—K.: Isfågel m., blåryggig isfågel, eisnfågel. Det sv. isfågel lån från ty. Eisvogel, vilket namn den fått på grund av ryggens stålblåa färg (fht. isarno-vogel). Andra hålla före att namnet skulle antyda, att fågeln är stannfågel — den har på ty. kallats Eisvogel ända sedan medeltiden (jfr J.—K. s. 130, noten). Hos oss är isfågeln mycket sällsynt som häckfågel (häckat i Sjundby å i Sjundeå, första gången sommaren 1939; jfr förf. i F. o. Fl. 1939 N:o 4, s. 141—143), några ggr häckande i Sverige, där den synes öka i antal (O. H. s. 306). **Eisnfågel** likaledes lån från tyskan — sannol. på grund av den roströda undersidan. **Blåryggig isfågel** efter dräkten.

Spettar

Alla egentliga spettar hava många gemensamma särdrag: de hava en kraftig, spetsig näbb, med vilken de hacka tryckta mot en trädstam, stubbe, gärdesgårdsstör etc. Dessutom trumma de under fortplantningstiden genom att med näbben slå virvlar mot en torr gren, så det ljuder vida omkring. Därför kallas de ock delvis med samma namn. J.—K.: hackspett, hackspik m. Hls.; väderspåman Smål.; träskämmare m., spånkäring f. Sdml., veaknarsk Hls. — Rz s. 5 a: 'ackspitt Dlr.; s. 334 a: knarr m. vanl. tör-ve(da)-knarr Vb., träknårr, törvedaknårr Nb. (Ö. Cal.) o. parrfågel m., Gertrudsfågel m. S. 495 b: parrfågel, vedaknarr, hakk-spjätt Smål. (Värend.). — ULFA 95: 4, s. 120: kackspik m. Vb., hackespeta f. sMöre nSmål., hackspet m. Hls., 'ackspet Rosl., hackspik m. pl.-spiter Smål., vedhuggare (vöhuggern Vrml.), spett (alla spettarter, Vrml.), drip (dryp) Hls. — Wigst. huggspit Gotl.

Hackspett, — senare delen av namnet av grundf. -speht, änsv. även hackspi(j)t, fht. spēh o. med t-suff. spēht, da. spætte o. s. v., besläktade med lat. spīculum 'spets, gadd' och spik samt lat. *Picus*; idg. rot *(s)pi-. Namnet avser den spetsiga näbben. **Väderspåman**, folktro; också **dryp** (drip) syfta på spettarnas förmenta förmåga att spå regnväder. **Spånkäring**, **parrfågel**, **träknårr** o. (**ved**)**knarr** m. fl. varianter ange trummandet; om hackandet sker på färska träd, skadar det trädet; därav namnet **träskämmare**. **Gertrudsfågel** mytol., användes om flere spettarter. **Vedhuggare** yrkesmannen, från personen överfört på fågeln; lika spånkäring, väderspåman o. träskämmare.

Släktet *Picus*

Gråspett (*P. c. canus*). Spett jfr ovan.

Som namnet i övrigt antyder, har gråspetten grått i dräkten: hjässan och huvudets sidor äro gråa, f. ö. finnes i den både grönt och gult, mindre bjärta färger än hos den större släktingen, gröngölingen (s. d. a.). Därav ock många namn.

Tgrn o. VEVW mur-gröna f. (murgryön Nä Finby). — J.—K.: gråhövdad hackspett, mindre

grönspett; grågöling m., vintergröngölja f. Nke. — ULFA s. 120: Gertrudsfuggel m. Hls. — Nlsn: Gråhövdad grönspett.

Murgrönan ses klättrande på gamla murar; **gråhövdad hackspett** = med grått huvud, **grågöling** -göling av gul liksom gölja i **vintergröngölja**, vilken liksom spettarna överhuvud oftare än under sommaren visar sig nära mänskoboningar om vintern. **Gertrudsfågel** (se under spillkråkan, vars namn överförts på denna art). **Mindre grönspett**, jfr följande art, som är större men i övrigt mycket liknar gråspetten; **gråhövdad grönspett**.

Gröngöling (*P. v. viridis*). Denna art är tillsvidare rätt sällsynt hos oss, omkring 5 säkra exemplar identifierade (Kronoborg, Parikkala, Ojajärvi, Kirvu, jfr L. Y. 1934 s. 66). Alla namnen låta sig med lätthet härledas, jfr den allm. översikten om spettar.

J.—K.: **Gröngylling** m. (Sundev.), **grönspett** m. Bhl., **grön hackspett** m., **gyllenränna** f. ('som ränner på trädstammar'), **gröngölja** (grön-jöljæ f. vNke, grön-oljæ vsNke); jfr föreg. art. Grönjöljning Sdm. **Göling** sMöre. Våtasa f. Sk., Bl., Smål.; **blötas** öSmål.: -asa och -as, enl. Hllqt¹⁾ litterärt lån från isl. áss, óss 'gud', besl. med germ. *ansa- bjälke och syftande på gamla träidoler, heliga stavar etc. Namnen bygga sålunda på föreställningen om övernaturlig förmåga att spå väder. — Hgrn²⁾ kallar den ock **gertrudsfågel** (se under spillkråkan). Nlsn anför namnet endast som norskt.

[Västeuropeisk hackspett (*P. v. pluvius*)]. Syst. fört.

Släktet *Dryobates*

Större hackspett (*D. m. major*). Till åtskillnad från den mindre arten, som också är brokig (»brokspettar») liksom denna. Se f. ö. under 'spettar'.

V-ll: *h a c k s p i t m. (hackspit Nu O Wp.; även Vb., Uppl.). — VEVW: h a c k - s p i k Nyl., Da, Hi, [s t u b b] - b u l t a r e m., *s t u b b e- (stubbultar Krby), t r ä - *k n o r r m., 'hackspett, *picus*' (liksom hackspik) Sn, En.

¹⁾ Sv. et. ordb. s. 20.

²⁾ Handb. i zool. s. 428.

H. Krk s. 38: hackspik mindre o. större hackspett Gkby. — Sundev.: vanlig hackspett. — J.—K.: hackspett m., hackspik m., hackenspetaf. o. hackspjutt m., sMöre; storspätt, huggspit Gotl.; krushackspett Hls.; rosenbjälke m. Klm.; skogsknarr m.

Angde namnen se inledn. till spettar. De förklaras av den spetsiga näbben, bultandet (hackspett m. fl.) och trummandet (träknorr m. fl.): **Hackspit** (-spik, -spjutt). **Hackenspetaf.** **Stubb-bultare.** **Träknarr.** **Vanlig hackspett.** **Storspett.** **Huggspit.** **Skogsknarr.** **Krushackspett** och **rosenbjälke** på grund av det allmänintryck den svart-vit-röd-brokiga fågeln gör, där den sitter tryckt mot en trädstam eller stubbe.

Mellaneuropeisk större hackspett (*D. m. pinetorum*). Syst. fört.

Mellanspett (*D. m. medius*). Förekommer ej hos oss, men väl i Sverige med sydlig utbredning, f. ö. i västra och södra Europa. Den liknar föregående art men är mindre än denna, ehuru större än lilla hackspetten: därav namnet. Se f. ö. under 'spettar'.

Vitryggig hackspett (*D. l. leucotos*). Denna art har vit bakrygg och övergump, varigenom den skiljer sig från andra brokspettar. Hos oss förekommer den i södra Finland upp till 63° (64°) n. br. — A. W. Malm kallar den **vitryggspett**, Hgrn **vitryggad hackspett**. Se f. ö. under 'spettar'.

Liten hackspett (*D. m. minor*). Den minsta bland brokspettarna. Se f. ö. under 'spettar'.

VEVW: *kunn-spit m. (kunspit 'ett slags mindre hackspett' Nu). — J.—K.: småspätt m.; hackspik m., Norrl. **Kunnspit** dunkelt, även om det sammanställes med kuning 'kotte'. **Småspett.** **Hackspik.** Syst. fört.: **mindre hackspett.**

Mellaneuropeisk mindre hackspett (*D. m. hortorum*). Syst. fört.

Östlig mindre hackspett (*D. m. transitivus*). Syst. fört.

Släktet *Picoides*

Tretåig hackspett (*P. t. tridactylus*). Denna spett har endast tre tår (2—4 tån) av vilka en (fjärde tån) är bakåtriktad. Nordlig utbredning, i södra o. mell. Finland rätt sällsynt. A. W. Malm¹⁾ kallar den också **nordspett** m.; i Vnl. **hackspik** m. (J.—K.).

Tretåspett (jfr F. o. Fl. 1943, s. 111). Se f. ö. 'spettar'.

Släktet *Dryocopus*

Spillkråka (*D. m. martius*). Spillkråkan är svart utom hjässan, som är röd. Spill — sammanställt med roten *spelþ klyva (jfr ty. spalten) — när spillkråkan hackar bohål, flyga spånorna vida omkring. Kråka på grund av den svarta dräkten.

V-ll: bark- *spännare m. (barkspännare He); skoghane m. (Skúhona Wp.); *skut-tuta? f. (stjutúto Htsk); spillkorp m. Hi Kim., Pg., Na Ko; Tallhacka f. (tallhacku Ped., Pu m. fl.); tallhackare m. (tallhackar Ped., Pu); *tillkråka f. (-kråko Nyl., tillkråku l. tilikrāku mVa nVa, Hvbfj. blott till-; -kruoko Sj., Py, -kruåka Fby Hi, kruaka l. -o Kim., tillkruak Ru); i Sverige flerst. tillekråka, tillkråka; trä- *bilsare m. (-bilsarä Hi); trä- *knorr Na Lfj. (i Sverige även -knarr); trä- *skorra f. (-skorro Ingå, -skorru Vö; — förf. har hört namnet i Ingå och He.). — VEVW: *illväders-fågel m. (använt om många arter), regn-fågel (reingfågäl 'spillkråkan, *picus major* (!)-, »som skriker före regnväder» Pet.); *still-kråka f. (stillkruåk Nä Öv., stellkruåk Nä, Tgrn: Nä Nämptäs); *till-kråka o. *tille- (tillkråko Gby NVet.; H. Krk, Hson: Gkby, -kråku NVet., -kråk Pet., tilikrāku sGby NVet., tilikruåk Pö Nä, Tgrn: Nä Pjelaks); torsböle-almanackan f. (tousbelalnackon Kim., så ock Ols Kim.); *trä-skorr m. Ekn., Po; trä- *skurr m. (träskurr Brom., Te). — J.—K.: svartspett m., svart hackspett, storhackspett Frostv., Jtl., tillkråka f. nÖg. Sveal. (till-kråkæ vNke, tilkråka Sdm.), tyrkråka Ög., (-kråkæ Nke). — (Rz s. 733 a: tillkråka f. *Pic. Martius* tyrkråka id.). — tillkorp Nässjö Smål. Nke Vstml.; spellekråka Vg., Smål.; spelkråka

¹⁾ Göteborg. o. Bhi fauna.

Vnl. (Sundev.); stönkråka Vbn; spilskir Vbn (Rz); spilkråka Sdm., Gertrudsfågel Vrml. (Mitteil.); tojle Gotl. (Kolm., så ock Wigst. o. Drgo)¹); hålkrok Hls. (Carls.), hulkråk (= hål-) Dalby Vrml. (Noreen); regnkråka Smål. (Carls.); Lenevärsbritta (-britta vNke), Regnstina, regnkricka f. Nbn, regnripa f., drypkråka Mdp., våtkråka Jtl., regndrypa f., öAml., pjuta f., Aml., solsvärta (? se E. Wigström Sv. landsm. VIII, 3:302). Dessutom i Till. o. rätt. s. 446 a: Sant Jæsitrud (Gertrud), hålkråka, svart krackspett m., stor krackspett, pipærn m. Härj.; stormkråka s. Lappl. — Lbg: spilkråka. — ULFA 95:4 s. 120: spelkråka, spinnkäringa, spånkäringa sMöre (-käring Sdm.); spillekråka nSmål., spilkråka Ög. tyrkråka (tyrkråke Ög. »av tyre?»); rödmössa f. (rödmössa sVermdö), svart hackspett Nässjö (-spett Hls.). — Säve s. 32: kluckarkläringi *Dryoc. mart.* ♀: 'mäd svartan rock u rauda myssa'.

Många av spillkråkans namn bero på dess vana att hacka och trumma med näbben. Sådana äro tallhacka, tallhackare, träbilsare (ett nomen agentis på -are av bilsa 'hugga'; jfr V-II s. 45); träknorr, träskorra (träskorr, träskurr), spinnkäring o. spånkäring (de två sistnämnda tillkomma främst nattskärran på grund av dess spinnande läte). Spillkorp och spilskir (skir = sjöra, skata) äro sammansättningar med bekanta namn liksom de många bildningarna med -kråka. Skoghane, egentl. 'som sjunger tidigt' i skogen. — Jfr grek. eïkanós och lat. canere 'sjunga' (Hllqt s. 224 b). Dräkten el. del av densamma har varit utslaggivande i svartspett, svart hackspett, solsvärta, rödmössa; storleken i storhackspett (spillkråkan är den största bland våra spettar). På spillkråkans många läten grunda sig skut-tuta²), stillkråka, tillkråka, tyrkråka, tillkorp (jfr göktytan), spelkråka (folkety. ombildning av spillkråka), tojle (-a), pjuta: i flykten ropar spillkråkan högljutt kr-kr-kr-kr... eller om man så vill tyr-tyr-tyr...; tryckt mot en trädstam låter den höra utdragna kilije, vårlåtet (i flykten) kui-kui-kui-kui, gällt och friskt — lätena kunna naturligtvis av olika personer uppfattas på olika sätt. Som så många andra fåglar anses

¹) Jfr Säve s. 32: »tjåla el. tylkraka»; Rz s. 771 a: tåila 'spillkråka Gotl.'.

²) Jfr skogsduvan.

också spillkråkan vara väderleksspåman; detta bevisas av namn som **illvädersfågel**, **regnfågel**, **Torsböle-almanackan**¹⁾, **regnkråka**, **regnkricka** (-kricka efter lätet), **regnripa**, **regndrypa**, **drypkråka**, **våtkråka**, **regnpytta**²⁾. Boplatsen antydes i **hållkråka**, (hållkrok och hulkråk, spillkråkan urholkar åt sig bohål i en trädstam), dessutom har den för vana att hugga stora hål i brädväggar, genom vilka den förskaffar sig tillträde till hölador och skjul, där den gärna övernattar. **Barkspännare** nom. agent. på -are av spänna (jfr under sparv-höken). **Stönkråka** heter fågeln på grund av den tunga flykten, som går i djupa vågor: vingslagen höras som pustningar. **Lenevärsbritta** (= blidväders Tgrn; jfr adj. len) och **Regnstina** personifierade som i förtroligt tilltal. **Gertrudsfågel** bygger på en gammal legend, en norsk sägen om en kvinna Gertrud, som vägrade vår Herre bröd en gång, då han jämte Petrus vandrade på jorden. Då vredgades Herren och förvandlade Gertrud till en fågel, som måste söka sin föda mellan barken och trädet och inte fick dricka annat än i regnväder. Knappt hade förvandlingen skett, innan fågeln flög ut genom skorstenen och färgades svart utom hjässan, som förblev röd — Gertrud hade burit en röd huva. Därför hackar den ständigt på trädens stammar och skriker efter regnvatten, ty den förstar alltid. Namnet har sedan överförts på andra spettar (jfr under gråspetten och gröngölingen). **Sant Jæsitrud** = Sancta Gertrud; **krackspett** (svart-, stor-) efter lätet kr-kr-kr...; **piparen** (pipärn) efter det utdragna lätet kilijje; **stormkråka** = illvädersfågel (jfr ovan). **klockarkäring** efter dräkten: »och som är förstyr för alla hugguspitar, turrar på en murken trädbult för att med sina trumvirvlar väcka maskarna under barken».

Släktet *Iynx*

Göktyta (*I. t. torquilla*). Göktytan betecknas i allmänhet som en förkunnare av gökens ankomst, -tyta eller -tita -tuta

¹⁾ Skämtsamt benämning: invånarna i Torsböle skola i äldre tider varit okunniga till den grad, att de inte kunde läsa i bok, i byn fanns det t. ex. bara en psalmbok (VEVW s. 439 b); de kunde inte läsa i almanackan, bara spå regn, om spillkråkan ropade (Ols. i brev).

²⁾ Wær. Wird. II s. XXXVII; pytta=höna. Även andra legender äro förknippade med spillkråkan: »höres hon, när man är ute på färdvägar, så betyder det intet gott...» A. a. s. 323.

o. s. v. hava avseende på fågelns kvinkande läte, som jag (O. H. s. 327) betecknat som dämpade piy-piy-piy-piy-piy (i tonläget ess -ass), vanligen stigande.

V-ll: [gökdräng (gäukdräng Wp), [gökpiga (göckpig Plx), kucku- *pia f. l. -o Nyl., Ko, [kucku-pigal. -o Nyl. (Ols., Söderh.: Kim.) EF., Brdö Fö Äl, (kukkupiga Hi Ku). — Ols. o. Söderh.: kaaltuten (kaldtuten Kim.). — VEVW [gök-piga (göckpig Nä likaså Tgrn och gök-pigo Or., Komossa by), [kucku-piga (kokopigo Tgrn: jypigo Korsh.) Pet., Pö, *pipa [nde] -gök m. (pipagök Vö), sånings-sparv m. Nkby (Tgrn: Vö, H. Krk, Hson: Gkby); vår-*tyta f. (vartyto Na) 'en vårfågel'. — J.—K.: göktita jöktytä-tēta Jäder; jök-tyta f. a. -titä f., -tit f. -tätä, jöktät gen? sNke; jökäteta vNke). — F. o. Fl. 1942 s. 262: körfågel »emedan den vanligen infinner sig just vid plognaden»; gaukpeit Gotl. (Kolm.; så ock Drgo och Wigst.); ploggök Vrml., körkär, såtita f., såtytra Hls, (Carls.), såvipa f. Bhl., såfalk m. vNke, gökähora (jökæhöræ f. vNke); tillkorp m. Vstml. (»Parus maj.») regnfågel m. Öl. (»Parus maj.»). — Säve (s. 32): gauka-peju. — Rz s. 189 a: gauk-pigä, gaukpäit. — Billb. s. 194: gaukpit. — Gotl. ordb. s. 305 a: gök-*pia (gaukpäiä), gauk-*pit m. (gaukepit -päit), gauk-*pitare m. (gaukapitare).

Gökdiräng, gökpiga, kuckupi(g)a m. fl. bero på en föreställning, att göktytan vore en gökens tjänare i ett eller annat avseende.¹⁾ Det finska käenpiika är en direkt översättning av det svenska namnet. Dessa namn bygga på samma grundåskådning — liksom göktytan förebådar ankomsten, så betjänas göken i fortsättningen av drängen och pigan. Tgrn skriver om gökpigan, att allmogen tror att den matar göken — en uppfattning som skulle hava uppkommit därav, att småfåglar stundom ses förfölja göken. Rätta förhållandet är emellertid det, att göken ju som känt lägger sina ägg i småfågelsbon; och f. ö. liknar dräkten sparvhökens dräkt, varför småfågelnarna uppfatta göken som en rovfågel och förfölja den. Enligt den finska allmogens föreställning förvandlas göken efter midsommar, då den slutar att gala, till hög och kallas

¹⁾ »... gaukapeju, som kommer 14 dagar förut (före göken »gauken») följer honom städs, ty hon säges skola föda honom så länge han ropar, ty han har då minsann ej tid att befatta sig med det världsliga...» (Säve l. c.).

också därför 'käkihaukka' = 'gökhök'. Detta att småfåglarna förfölja göken, kan ju, om man tar i betraktande att menige man inte känner till rätta förhållandet, hava givit upphov till föreställningen om matandet — varför just göktytan skulle tillskrivas den rollen, är svårt att förstå, ty knappast har väl någon sett göktytan vara i de förföljande småfågelnas skara. Att den förkunnar gökens ankomst kan man då bättre förstå, ehuru med samma skäl många andra fåglar kunde anses 'tuta' om gökens ankomst — t. ex. spettarna. Måhända är skillnaden den, att göktytans läte är högst enformigt, enahanda, och så sitter den vid sin holk eller sitt bohål, liksom i väntan. Den flyger ju ej omkring som andra fåglar. Då den sålunda väntar på gökens ankomst, måtte den väl också sedan tjäna den. Kaustinen meddelar (muntl.) att enl. en allmogeuppfattning i Vö »göken slutar att gala, när den ser de första höståtarna och blir en spännar» (se under sparvhöken). Tgrn skriver: Folktron att göken förvandlas till hök, förekommer allmänt i Sverige. Eva Wigström skriver (i en tidigare citerad uppsats): »Göken har rykte för stor otacksamhet, ty han säges hålla sig med en liten tjänare, som följer honom hela sommaren; men då göken ser den första höstacken, förvandlas han till hök, och hans första rov är då den lilla fågel, som tjänat honom.» Denne tjänare är väl göktytan.

Tgrn tillägger: I norsk dial. finns ordet *g a u k - f ö d r* = 'fugl, som fylgjer gauken'. Allmogen i Norge har alltså också trott, att göktytan följer göken och matar den. — Gökens samband med höstack framgår av en sägen, anförd i Wär. Wird. och innehållande i korthet, att göken en gång varit en man, som mördat sin hustru och gömde liket i en höstack. Vår Herre förvandlade honom till en fågel, men när göken ser den första höstacken, minns den sitt brott, slutar att ropa och blir hök. *Kältuten* (= kalltuten) och *regnfågel* antyda väderleksspåmannen. *Pipa(nde) gök*, *vårtyta*, *göktita*, *tillkorp* äro ljudhärmande namn. Sammanställningen med korp är svår att förstå, om ej därmed avses ordet korp = 'stormbådande strömoln' ('Ödens, stormgudens korpar', jfr V-II s. 479), således 'som bådar oväder, mera än regn'. Tillkorp förekommer ej i första upplagan av J.—K., men väl som namn på spillkråkan. Tgrn förmodar att felbestämning skett. »Den som tecknat upp namnet», skriver Tgrn, »har kanske talat om en fågel, som häckar i ihåliga träd och har ett gällt, entonigt läte, och den tillfrågade har huggit till med tillkorp.» Upptecknaren är i detta fall sign. 'P a r u s m a j o r': Fågel-

låtar i. Köping, 1911. — Jfr under spillkråkan, för vilken namnet lämpar sig förträffligt. **Ploggök, sätita** (-tyta), **såvipa, såningssparv, såfalk**, emedan den höres vid tiden för vårplöjningen o. vårsådden (jfr plogärta om sädesärlan). — I ploggök uppfattas fågeln rent av som en gök, om än icke som en prima sådan, vilket än mer framgår av öknamnet **gökahora**. **Såvipa** har den fått heta på grund av lätet, vilket dock ingenting gemensamt har med tofsvipan utan helt enkelt är en omytning av göktytans kvinkande p i y - p i y - p i y (= vip-vip-vip...). Sparv kallas, som ofta framhållits, mångstades småfåglar i gemen. Såfalk beror på att de små falkarna — både tornfalken, lärkfalken och dvärgfalken hava läten något liknande göktytans, ehuru de äro energiska k u i - k u i - k u i, mer vittljudande än göktytans beslöjade (något ynkliga) p i y - p i y: lätet påminner sålunda om falken. **Gaukpeit** (jfr ty. Gauch, 'gök', 'gäck' etc.), peit = pit i betydelsen 'småtting', 'barn' eller 'gråt', 'jämmer' (V-II s. 696), vilka båda passa bra in på göktytan: gökbarn och gökgråt; man jämföre ock pita ('pipa') och pit-fuglar enl. Säve s. 18 = fågelungar. **Körkar**, lätet uppfattat som pådrivande.

Släktet *Cuculus*

Gök (*C. c. canorus*). Ett germanskt ord, grf. *gauka: jfr da. gøg, no. gjøk, fht. gouh, nht. gauch 'skälm', 'narr' etc. Onom. Germ. rot *gau (se Flk—Trp under gjög s. 322).

V-II: *g u c k m. (gük Nu), [g ö k m. (gök Nu Na Hvbj., Nrp, Pörtom, Plx, Mlx). — VEVW: [g ö k göuk Si, öBo, Mörsk., Da, Gsv. Muns., Orav.; geuk vBo, göuk nÖb., gauk Nu, Oö gäuk Råg., Wp., gök Nä, iök vNyl., Så, guk Nu); [k u c k u f å g e l m. vNyl. — Tgrn: k u c k u (utt. -o) Korsh. — H ö n s s p ä n n a r e m. Ål. — J.—K.: g a u k m. Gotl., g e k, g u c k Hls., g u c k u m.; k u c k u Sdml., Vstml., Dlr. — Rz: s ä a g ö k m. — ULFA: g ö t j e n Ång., K ú k u allm. i barnspråk; Sdm.; jök m. a. Nke.

Alla ovannämnda namn bygga på gökens bekanta läte. **Kuckufågel** onom. namn + subst. **Guck** en avljudsform av fvs. gōukr (V-II s. 302 a). Södkucku — gök som höres från S, då man hör den första gången på våren, bringar sorg (vNyl., Fby), västkucku — bästkucku (Nyl., Åb.), Östkucku — tröstkucku (Bo, Si); närmare VEVW under motsv. ord (jfr även Rz s. 464 a: s ä a -gök, gläa-gök, nödgök, döagök — om han gal

i söder, väster, norr, öster). Dessa namn förknippade med skrock (jfr 'gal göken på bar kvist, blir det dåligt år'). Tgrn skriver i samband härmed, att man i Nä även säger att många oäkta barn skola födas (om göken gal på bar kvist). Samma föreställning påträffas i Sverige (t. ex. Eva Wigström skriver): »Gal han om våren på bar kvist, bådär det mången ungdoms fall och därtill dålig gröda i sen höst.» Även annat skrock är förknippat med göken (jfr Wr.—Pn I s. 261, Nlsn I s. 165, Hgrn I s. 401). **Hönsspännare** i åländsk dialekt på grund av föreställningen att göken förvandlas till hök¹⁾ eller rent av är hök (!); dräkten liknar hökens dräkt (jfr under göktytan kuckupiga och fi. käenpiika etc.)-spännare, se under falkar o. sparvhöken. **Säagök**, gök som gal i söder första gången man hör den om våren, tros bebåda god skörd. (Rz s. 713 a).

Släktet *Clamator*

Skatgök (*C. glandarius*). Denna art har en gång skjutits i Danmark. Den bebor Medelhavsländerna o. Afrika. Den gal ej utan har ett kraxande läte och lägger sina ägg i kråkfåglars bon. Därav namnet. (Se närmare Lbg s. 238). I Syst. fört.: **Strutgök**.

Släktet *Coccyzus*

Amerikansk gök (*C. a. americanus*). Syst. fört.

Släktet *Nyctea*

Fjälluggla (*N. scandiaca*). Av urnord. *ūwwalōn, avljudsform till samgerm. ūwilōn, fht. ūwila, nht. Eule eng. owl: till stammen ūw-, efter lätet (närmare Hllqt under uggla). Fjällugglan vistas uppe i höga norden på fjällen.

Tgrn: h a r f a l k m. och VEVW: *[h ä r]-f a l k *h ä r e- (härfålk Nä Öv.), *[h ä r]-u g g l a f. [h ä r e]- (häriuglu Nä Öv.); [h a r]-u g g l a *h a r e- (haræugla Hi). — J.—K.:

¹⁾ Om göken säges: första året gök, andra året hök, tredje året spärning — grundat på den tron att göken förvandlas (ULFA).

snöuggla (Nlsn), storkattuggla Frostv., Jtl., harfång (Nlsn, Malm); fjällberguv Härj. (Nlsn). Sundev.: fjäld-uggla.

Häruggla, harfalk (här-), äter med förkärlek hare och kallas falk, liksom många falkar kallas uggla. Så skriver Tgrn, att allmogen i hans barndom åtminstone i en del byar i Korsh. kallade alla större dagrovfåglar (utom havsörnen och fiskgjusen) för ugglor! **Harfång** — fångar hare: använt av bl. a. Linné. **Snöuggla** kallas fågeln av Nlsn, den visar sig vintertid även söderut (jfr ty. Schneeeule); **storkattuggla** till åtskillnad från den i Sverige allmänt kända kattugglan, som är betydligt mindre men f. ö. alls inte liknar fjällugglan: denna är nämligen mer el. mindre vit, medan kattugglan är grå-el. rostgulspräcklig (jfr. under slagugglan). Hederstiteln **fjällberguv** har fjällugglan fått, den är fjällens bjässe.

Släktet *Surnia*

Hökuggla (*S. u. ulula*). Denna uggla är undertill vit med smala (gul)bruna tvärband och liknar sålunda, vad dräkten beträffar, något en gammal hök, därav namnet. Jfr f. ö. fjällugglan.

Hökugglan kallas enl. J.—K. i Frostv. Jtl. även **Kattuggla** (s. d. a.). Så ock enl. H. Krk s. 42 i Gkby.

Släktet *Glaucidium*

Sparvuggla (*G. p. passerinum*). Den minsta bland ugglorna. F. ö. fångar den bl. a. småfåglar, »sparvar», och har fått sitt namn också av denna anledning. Uggla — se fjällugglan.

J.—K.: **Årpinne, hjulnål** Ög. (Hgrn) — båda namnen på grund av att fågelns läte förliknats vid det gnisslande ljud, som uppstår då man rör; eller vid ljudet av »en osmord nål i en hammarhjulstock».

Släktet *Aegolius*

Pärluggla (*Ae. f. junereus*). Pärlugglans dräkt är fullströdd med vita o. gråa runda fläckar, därav namnet. Uggla — se fjällugglan.

V-ll: [h a r] - *p o p p l a f. h a r e - (harapoplo 'En uggle-art': »gamla ungarlar sägas bli förvandlade till sådana». Ksl.); *p o p p l a (poplo 'Ett slags mindre uggle' Ksl., Pä). — H. Krk. Hson o. VEVW: pupu-spärring m. (pupospärring Gkby). — J.—K.: h ä r e n Hls. (Carls.). — ULFA: h a r e n.

Harpoppa och **poppla** synas vara bildade dels i anslutning till ett »popplande» ljud, som man hört i skymningen, dels beroende på föreställningen, att ljudet skulle återge harens läte. Till följd av denna osäkerhet har namnet givits åt många olika arter, bl. a. nattskärran, gråspetten (!), ugglearter o. s. v. Enligt V-ll (s. 709) betyder poppel (popäl) t. ex. flerstädes i Nyl. och Öb. 'mummel, sorl'; poppelhare 'smeknamn för haren' Kr., poppelorre 'orre i lektiden' Bo, poppla 'okväd. för en som popplar' Na; verbet poppla betyder flerst. 'mumla, skrävla', 'bjäbba', 'smattra som hagel mot fönster eller vägg'; 'om harens läte', 'om orrens kutter'. No. pupla 'sladre, pludre' — lån från norräna tunga, skriver V-ll, är måhända fi. puput-taa »om harens ljud, därest ej onom. bildning föreligger». Namnet synes i olika trakter uttalas olika: päpplu, pöpplo, päpplu, peplo, puplo o. s. v. Enl. V-ll (s. 725) betyder päppla bl. a. i öNyl. och mVa nVa 'fårlort' o. verbet betyder 'lorta'. VEVW (III s. 70) anför likaledes för päppla betydelsen lorta (om får och hare): 'du sladdrar som fåret lortar på nävern'. Både får- o. harpärlor äro runda och hårda, så man kan lätt föreställa sig, huru det låter. Huruvida haren verkligen har ett päpplande läte, har jag aldrig fått full visshet om.¹⁾ Där- emot har jag avlyssnat alla våra vanliga ugglearter och funnit att just pärlugglan har, bland många andra läten, också ett läte, som kunde stämma överens med päpplandet, det låter som hundskall på avstånd: h a v h a v h a v h a v. Andra beskriva det som »mjukt poande» eller »nästan skäl- lande o p p o p p o p p eller v a v a v a v» osv. O. H. s. 348).²⁾

¹⁾ Säve skriver s. 53: »under kalla nätter höres enligt *Hare-visan* »så ynkligt hare-skri» av den tanklöse junkern och lättsinnige dansmästaren — — —; då *huar* stackarn av köld hu hu hu! och ger löfte att han till sommaren skall bygga sig hu-hu-hu-us!» — Ett för varje jägare be- kant ljud är harens skärande skri, då den, sårad, fasttages av hundarna. Men detta är intet popplande läte.

²⁾ Utförligt om biologi och läten i Beitrage zur Fortpfl. biol. der Vög. 1930 s. 9 ff. av Olivier Meylan och Hans Stadler samt i Bulletin de la Murithienne, fasc. XLVII 1930: Contribution à l'étude des moeurs et de la voix de la Chouette tengmalm.

Ugglornas läten äro ej lätta att studera, då det i mörkret kan vara svårt att identifiera fågeln. I barnspråket kallas haren pupu(haren), och **pupuspärring** skulle tyda på, att namngivaren trott, att harapoplan rent av angriper haren, vilket naturligtvis — för så vitt därmed avses den lilla, ofarliga pärlugglan, är alldeles falskt. Det sverigessvenska **hären** som använts av A. Carlson i Sveriges fåglar, står också i samband med föreställningen om haren som frambringare av lätet.

Släktet *Tyto*

Tornuggla (*T. alba guttata*). Endast en gång anträffad i vårt land; häckfågel i södra Sverige, där den bygger sitt bo bl. a. i kyrktorn, därav namnet. Angde ugglan se under fjällugglan. Tornugglan bebor f. ö. större delen av jorden.

Släktet *Bubo*

Berguv (*B. b. bubo*). Bebor bergig skog. Uv en tydning av lätet, som är tvåstavigt ho - ou, stundom t. o. m. upprepat u h ū w u u eller h u h u h u h u.

V-II: *[h ä r] - u g g l a *h ä r e - f. (häraugul Dagö), *u b b m. Gsv., *ö g l a f. (öugl Dagö), *urby m. Nyl., Hi (urbj Bo), h a s e + u g g l a (hazugul Nu Oö). — H. Krk s. 41: u v Gkby. — J.—K.: u v m. (motsv. a u v i Älvdalsmälet och a i v i Orsamålet Dlr.), h o r n u v (Nlsn), s k o g s u v n Nke, s t e n u v Gbg Bhl. (Mitteil.), b e r g s t ö t (övre Åml.), h ä s e l u v Smål., g a s t m. ULFA 95: 4, s. 122: b e r g u v (-ur, -ulv) berjjuen Åml. = barjuven = huven (sMöre) = b e r j u l v m. Gösse här, bergulv el. s t e n u l f Bhl.; b e r g - s t ö t m. (berjstöt Vb. »emedan han stöter»), -u t e n (sic) Vex. I.; g a s t Vrml; g a s t e r - u g g l æ g a s t e r - f. vNke.

Häruggla: berguven förtär i stor utsträckning harar. Ugglan — se under fjällugglan. **Ögla** (= ugglan), **haruggla** (hazugul) av ty. Hase och ugglan; **uv**, **ubb** efter lätet (på armeniska heter ugglan bu, buč); **urby** onom. liksom no. hubro (no. dial. »hu bror»). Jfr även fsax. hūwo, mlt. hûk, nht. Uhu, lat. bubo etc., olika tolkningar av lätet. Tgrn skriver om namnet urby, att det inte blott är onom. utan även uttrycker en vidskeplig tro. Höres berguven i närheten av en mänskoboning ropa u r b y, bådardetta att någon i byn kommer att dö

och föras till kyrkogården. (Jfr vidare under hornugglan o. kattugglan). — Namnet står också i samband med ur-boe 'utbo, en som är hemma utom socknen' Smål. (jfr Rz s. 782 b och 67 b) samt det öb. by 'främmande': »Båne! jer 'et rädd för byan' Finl., Öb.; »byijar ä i grannas», grannen har främmande Kim. Med namnet ur-by förknippas i varje händelse något för befolkningen främmande, mystiskt. »Höres ufven yla i skogen, betyder krig. Skriar ufven el. ugglan vid gårdarna, så tyder det för lik, flyttning el. eldsvåda» heter det i Wär. Wird. I s. 339. **Hornuv** på grund av »örontofsarna», vilka likt horn stå uppåtriktade, en på var sin sida om pannan; **skogsuv**, **bergulv**, **stenuv**, **stenuv** efter ståndorten, likaså **bergstöt**, (-stöt jfr. trumpetstöt). **Häseluv** (=haruv) innehåller liksom hazugul ty. Hase. **Gast**, **gasteruggla** — berguven läte med det mörka, dova u-ljudet höres under lugna marskvällar, vid gynnsamma terrängförhållanden, på ända till en km avstånd och framkallar vidskepliga föreställningar. I Wär. Wird. I s. 464 f. heter det: Mänskor som i livet varit kärt fästade vid detta jordiska, som begått stora synder eller efter döden blivit förda till skogs, så att de icke fått komma i vigd jord, äro dömda att utan ro vandra omkring i mångf. olika skepnad: gastar. Det mest omtalade av dessa väsen är på samma sätt som draken o. hönan, tillika ett mythiskt djurväsen, nemligen en Uf el. en Ugglan. Jfr »skrika som en gast».

Släktet *Asio*

Hornuggla (*A. o. otus*). Har liksom berguven två uppstående örontofsar framtill på pannan, men med mindre mellanrum från varandra än hos uven. Hornugglan verkar f. ö. som en berguv i miniatyr. Angde ugglan se fjällugglan.

Namnen **hornuv** och **skogsuv** användas jämväl om hornugglan, det förra av Hgrn det senare av Nlsn. I ULFA 95: 4, s. 122 anföras **haruggla** Öb. och **hässeluv** (hässelhuvan sMöre), båda som beteckning för »hornuggla *Otis (Otus) albicollis*». Huruvida man haft hornugglan i tankarna vid namngivningen är svårt att avgöra. Hornugglan tager ej harar, den är en synnerligen nyttig fågel. I Wär. Wird. II s. I heter det: Uggle-hanen, som på eftervintern höres skrika om kvällarna i skogen, får i Wärends-målet namn av hasluven el. häsluven. Vilken uggle-art härmed menas, utsäges icke.

Jorduggla (*A. f. flammeus*). Bebor öppna mossar, myrar, kärr o. s. v. och vistas sålunda på marken. Angde uggla se fjällugglan. Hos Nlsn förekomma namnen **kärruggla** och **kortörad uv** — jordugglan har korta »örontofsar», vilka resas upp, då fågeln blir uppskrämd.

Släktet *Otus*

Dvärguv (*O. s. scops*). Syst. fört.

Släktet *Strix*

Lappuggla (*S. nebulosa lapponica*). Häckar företrädesvis i Lapplands barrskogsbälte. Angde uggla se fjällugglan.

Slaguggla (*S. uralensis liturata*). Slår förutom mindre byte t. o. m. stora fåglar ända upp till tjäderns storlek, hare, ekorre o. s. v. Angde uggla se fjällugglan. — J.—K., Till. o. rätt. s. 447 b: **Stor kattuggla** (stor kattugel). Slagugglan liknar kattugglan, från vilken den skiljer sig genom storleken, den har längre stjärt, och dräkten är ej vackert vattrad som hos denna, ögonkretsarna bestå av strålförmiga spolstreck mot kattugglands oregelbundet ställda tvärstreck o. s. v.

Kattuggla (*S. a. aluco*), Uppsynen verkar katt, t. ex. då fågeln intar försvarsställning, varvid den är nedhukad med framsträckt huvud — i denna ställning avbildad hos Heinroth, Die Vög. Mitteleuropas II s. 119. Förf. har uppfött en kattugglefamilj — mor o. 4 ungar — och kunnat konstatera denna försvarsställning. Angde uggla se fjällugglan.

VEVW: k ä r r - * m ä c k r a¹) f. — Hson: k a t t u g g l a¹) f. (kat-oglå Gkby om kattugglan m. fl. ugglor, utom pärlugglan). J.—K.: uggla, haruggla (-ugglæ v och sNke), n a t t u g g l a (Rz: natt-ögäl Vb.), s k r i k u g g l a (Hgrn),

¹) Detta namn från Re (kärrmäkru 'haruggla Strix aluco, enl. Wilh. Sjöberg') kan inte beteckna kattugglan, vilken f. ö. torde vara ganska okänd, om ens någonsin sedd i Replot. Se under nattskärran och enkelbeckasinen. Likaså torde kattugglan knappast blivit sedd i Gkby. Här föreligger alltså förväxling med andra fåglar, vilka fått sig alucos svenska namn tilldelat.

tornuggla, kattedgla (Carls.) el. ygla Hls. (katt-ugglä vsNke), nåtskråma Dlr., nåtsjåma (Noreen), även -skjåna Dlr. (Rz 464 a), klävittuggla, klä-vitt Sdml., Vstml., Dlr.; ofögel m. Vstml. (Rz), harfångeten., Smål., även hässeluv m. (Hasselgr.). — Rz s. 745 b: mausugla *Strix aluco* Dlr. (Elfd.). — ULFA: kattuggla (kattögla Åml., -ogglä Öl. o. smöre); likugla Sdml.

Haruggla — liksom om fjällugglan o. berguven, föga lämpligt namn för kattugglan, som endast i undantagsfall förgriper sig på en harunge, säkert aldrig på en fullvuxen hare; samma gäller om det småländska **harfång**, ävensom **hässeluv** (= haruv) vilka passa för den större fjällugglan och berguven (jfr Wär. Wird. under hornugglan). **Nattuggla**, **nattskråma**, **nattsjåma** (-skjåna) antyda alla, att kattugglan är en nattfågel (nåt = natt); no. skraama 'glimra', Hls. skråmt 'spöke'; no. skjaamutt 'skum, dunkel' (jfr J.—K. s. 141 och Rz). **Skrikuggla** avser denna ugglas vittbärande parningssång h u h u h u h u h u (slutet vibrerande) m. fl. läten. **Tornuggla** — häckar liksom den verkliga tornugglan, också i torn. **Likuggla**, **klävitt** och **klävittuggla** (imitationer), **ofågel** av lätet, som framkallar vidskepliga föreställningar: förutom ovan nämnda hoande parningssång har kattugglan många andra läten — måhända också något liknande »kläd vitt» — en antydan om liksvepning. Enligt en uppteckning i Sdmls Lmf (ULFA) Acc. 89: 20 s. 1 f. äro kattuggla och likuggla i folkets föreställning olika arter (»den förras ljud är hâu den senares klevit»), men båda torde vara *Strix aluco*. Det är ju en vanlig vidskepelse, att om en ugglä i mörkret flyger mot ett upplyst fönster, detta betyder att någon i huset snart kommer att dö. Ofågel = ofågel, olycksfågel 'uv, ugglä' liksom så många andra fåglar, vilka av allmogen anses bebåda olycka i en eller annan form (jfr Rz under o-fågel). **Mössuggla** — förtär möss.

Släktet *Athene*

Minervas ugglä (*A. n. noctua*). Denna ugglä bebor Europas fastland, har aldrig anträffats i vårt land och endast ett par gånger i Sverige, senast 1939 o. 1940¹⁾ häckar allmänt i Danmark. Ugglorna i gemen anses ju symbolisera visheten, men

¹⁾ F. o. Fl. 1942 s. 207; ibid. om biologi, läten etc.

det var denna uggleart, som grekerna avbildade på vishetsgudinnans, Athenes (romarnas Minerva) hjälm, varav den fått sitt förnämliga namn.

Släktet *Falco*

Jaktfalk (*F. r. rusticolus*). Häckar på Lapplands fjäll. Användes vid s. k. falkjakt och sändes för detta ändamål redan under medeltiden från Finland till utlandet (O. H. s. 376). Falk tytt på olika sätt, sannolikt lån från lat. *falx* 'skära' och syftande på den krökta näbben (jfr utförl. Slti¹). Sundev.: **stor jaktfalk** (till åtskillnad från den mindre, d. v. s. pilgrimsfalken).

Grönlandsfalk (*F. r. candicans*). Häckar på Grönland. Dräkten m. l. m. vit. En geografisk ras av formkretsen *F. rusticolus*, liksom föregående och följande ras. Sundev.: **vita falcken**. — Hgrn: **sydgrönländsk jaktfalk**.²)

Islandsfalk (*F. r. islandus*), häckfågel på Island.

Unga jaktfalkar hava blåa fötter och pilspetsformiga fläckar i dräkten, vilken hos grönlandsfalken f. ö. är m. el. m. vit. Därav namnen **blåfot**, **vittfalk**, **gerfalk**³), alla hos Hgrn.

Tatariska jaktfalken (*F. ch. cherrug*) har ett par gånger anträffats i Skandinavien. Det är denna falk, som användes av perser o. araber vid falkjakt (J.—K. s. 164). Den kallas hos Nlsn **slagfalk** (jfr slaghök under *F. peregrinus*).

¹) Die deutsch. Vogeln. s. 327 ff.

²) Sundev.: **Sydgrönlands falk**, anförd som en särskild ras »föga mindre än grönlandsfalken och islandsfalken».

³) ger-, jfr ty. Ger = spjut. Tgrn framhåller *ger* i betydelsen 'kil, vinkel' (se V-II s. 263), vilket skulle kunna syfta på fågelns flygsilhuett, »när den med vingarna hopfällda nära intill kroppen rusar genom luften efter bytet. Namnet är troligen gammalt — från medeltiden — och jag föreställer mig, skriver Tgrn, att just denna bild av falken, som kommit jägarnas hjärtan att klappa av spänning, etsat sig in i deras medvetande och gett upphov till namnet.» Härtill kan anmärkas, att så tilltalande denna tydning än är, namnet inte skulle karakterisera jaktfalken mer än de andra ädelfalkarna (lärkfalken, dvärgfalken och pilgrimsfalken), vilka alla fånga på samma sätt. Pilspetsfläckarna i dräkten karakterisera däremot just jaktfalken, icke de andra.

Pilgrimsfalk (*F. p. peregrinus*). Vallfärdar land och rike omkring; våra pilgrimsfalkar flytta i allm. i SW. riktning. Denna falk användes liksom jaktfalken vid falkjakt, ja vida allmännare än denna, emedan jaktfalken i synnerhet numera är sällsynt och svåråtkomlig.

I Nilssons fauna kallas pilgrimsfalken **pelegrimsfalk** och **valhök**, det sistnämnda på grund av att den »sedan urminnes tider häckat i samma klippa (i Bl.) vid namn Wallhall, $\frac{3}{4}$ mil från Carlshamn» o. s. v. (a. a. III uppl. I s. 23). **Mindre jaktfalk** ibid., på grund av storleken, jämförd med *Falco gyrfalco*. — Sundev.: **vanlig jaktfalk**. — J.—K.: **vandringsfalk**; **slaghök** Bhl., Gbgs län; (mycket rovgirig, slår fåglar från en pip-lärkas upp till gåsens storlek; O. H. s. 383); -hök, skillnad mellan falk och hök göres i allmänhet ej av allmogen. Jfr även slagugglan. — **Spännare** (se under lärkfalken). — **Vöschpipare** (J.—K.: Till. o. rätt. s. 448 b), identiskt med **vålspipare** (? Vålås-pipare) efter Vålåsberget, Delsbo Hls.: »Hä blir uvär, för vålspipran ä kommen.» Pilgrimsfalk *F. peregrin*. (ULFA, 95: 4, s. 124).

Tysk pilgrimsfalk (*F. p. germanicus*). Syst. fört.

Lärkfalk (*F. s. subbuteo*). Lärkfalken förtär bl. a. i stor mängd lärkor, vilka den på ädelfalkarnas vis fångar i flykten. Angde falk se under jaktfalken.

Strbg anför från Nä namnet **spännare** »av deras sätt att spanna och krama bytet». Samma namn användes även om pilgrimsfalken, dvärgfalken och sparvhöken, allt enl. samma sagesman (jfr under sparvhöken ävensom spillkråkan, »barkspännare»). ULFA: **lärkspännare** Öl.

Eleonorafalk (*F. eleonoræ*). Våra fågl. i Nord. s. 144.

Dvärgfalk, stenfalk (*F. columbarius æsalon*). Den minsta bland ädelfalkarna (jfr dvärgsparv, dvärgmå, dvärgtärna o. s. v.). Stenfalk sannolikt emedan den bygger bo på klippavsatser men namnet knappast motiverat, då även andra falkar göra så och dvärgfalken lika ofta häckar i träd. Det förra namnet hos J.—K., som även anför namnet **sparvhök**. Stenfalk efter Hgrn. I ULFA 95: 4, s. 124 heter det: »Falkar kallas vindfockar i nBhl.» Detta namn tillkommer med avseende på betydelsen tornfalken (se d. a.) men har tack vare förväxling av småfalkar o. t. o. m. sparvhök med denna överförts på dem alla. **Spännare** Nä (Strbg).

V-II omtalar från Runö ett namn **pistol**, 'benämning på ett slags hök'. Namnet passar bäst in på dvärgfalken, vilken flyger upp och ned som en skottspole, tills den lyckas fånga det för tillfället till offer utsedda bytet, en lärka, trast, svala eller annan småfågel.

Tornfalk (*F. t. tinnunculus*). Häckar bl. a. i kyrktorn. Namnet ej särskilt motiverat hos oss, då tornfalken häckar också i gamla kråkbö, på klippavsatser, i holkar o. s. v. I Sverige och Mellaneuropa skall den häcka allmänt i torn. Angdefalk se under jaktfalken.

V-II: väder- *fjuckare m. (vädärfiukarä 'Falk, astur' Lptr.)¹⁾; väder- *fuckare m. (vädärfukarä He Pä. 'Falk, astur', 'sparvhök Kim.') — [grodhök] (grådhouk m. 'ett slags hök' Ru). — VEVW: vind- *pulare m. (vindpular 'hök som vilande på vingarna i luften, spanar efter byte' Na)¹⁾; väder- *pulare (vedärpular 'sparvhöken astur nisus Na'¹⁾, Tgrn: vedärpjular Vö tornfalk, *falco tinnunculus*); VEVW: väder- knullare (vedärknullar sparvhöken astur nisus Nä)¹⁾. Tgrn: väder- pjält Nä; väder- fjåkare (vädärfjäkar Vö). — Ols.: väderfåkare m. (vädär- Kim.). — Söderh.: spärrhök Kim. — Strbg.: väderpfältare m. (veder- Nä). — J.—K.: väder- pulare (-pulære m.) vNke Vstml.; väderknullare Sdml., Dlr; spärring m. Sdml., kyrkio-falk (Linné 1746). ULFA 95: 4, s. 124: »finnes på Öl.»

Tornfalken jagar ute på öppna fält och ses gång på gång stanna sin flykt, flaxande med vingarna på ett ställe uppe i luften, spejande ned på marken efter byte, som utgöres av möss o. sorkar, grodor, ormar, daggmask, insekter, småfåglar (i mindre grad) etc. Den håller därvid kroppen nästan vågrät eller bakkroppen och stjärten något nedhängande. Så göra inga andra falkar än tornfalken och aftonfalken (se följ. art), ej heller hökarna (men väl vråkarna). Detta sätt att fånga har jag i O. H. kallat ryttlande (efter ty. rütteln). När falken uppsparat ett lämpligt byte, måttar och måttar den, sänker sig småningom i avsatser ned mot marken, upprepar rytt-

¹⁾ I båda fallen är artbestämningen oriktig, likaså 'Falk, astur', då ju astur betyder hök. Med fjuckare och fuckare avses tornfalken. Samma oegentlighet hos VEVW, beroende på, att sagesmannen tydligen, såsom allmänt är flerstädes, inte gjort skillnad mellan hök och falk. Också i finskan användes namnet haukka = hök för falkar, vråkar och hökar.

landet, tills den har säkert korn på bytet, faller sig ned och griper det med klorna. Detta sätt att uppspara och gripa bytet har givit falcken många namn, vilka med orätt också givits andra falckar och sparvhöken. Sådana äro **väderfjuckare, -fuckare, -pulare** (»luftbolare»), **-pjält, -fjåkare- -fåkare, -pfältare, vindpulare, värknulle** (jfr verben fjåka, enl. Tgrn i vörådial. 'kärna' men även 'coire'; pjälta enl. V-II s. 70 = 'coire' och 'röra sig hastigt'; i betydelsen coire är också fåka använt; pula enl. VEVW III s. 59 a 'coire'); **spärring** (använt även om många andra rovfåglar) och **spärrhök** av spärra, som åtm. på Kim. enl. Söderh. har betydelsen 'flaxa'. Dock synes mig också en annan tolkning ligga nära till hands, nämligen att namnet är bildat med -ing suffix och omljud av sparr = 'sparv' eller 'småfågel' över huvud; **kyrk-falk** av samma skäl som tornfalk. **Grodhök** 'kan beteckna tornfalcken — möjligen också någon kärrhök.

Amerikansk tornfalk (*F. s. sparverius*). Syst. fört.

Aftonfalk (*F. v. vespertinus*). Hos oss vida sällsyntare än tornfalcken; invandrat från öster. Jagar liksom tornfalcken ryttlande, men helst om kvällen. Igenkännes lätt på de orange-röda fötterna, som skiljer denna falk från alla andra våra rovfåglar. Därav också namnet **rödbent falk**, använt av Hgrn.

Släktet *Aquila*

Kungsörn (*A. ch. chrysaëtus*). Den gamla fågeln har på hjasan, nacken o. halsen guldgula spetsiga fjädrar, ordnade som fjäll, vilka gett namngivaren föreställningen om en kunglig, gyllene krona. Kungsörnen verkar också i övrigt majestätisk. Ordet örn motsvarar isl. ornn, fsax. och fht. arn; därjämte finnes en u-stam fsax. o. fht. aro (nht. aar — jfr ormvråken fht. müsäri o. några andra ss. nht. Fischaar, Hühneraar, Gleitaar; och adler = adel-aar 'ädel örn'), isl. ari, no. are; besl. med grek. ornis 'fågel' (jfr Slti s. a. s. 345 ff., Hllqt under örn). I Varend kallades örnen även spärring (se under sparvhöken).

V-II: l u s p ä l s m. 'benämning på örnar och andra större rovfåglar' Nyl., [*a r n] *å r n m. (ån Nu). — VEVW: k o t k a s m. Nu Oö Ru Wp. — J.—K.: ö r n (Säve s. 44: a r n Gotl.), l a n t ö r n, g u l l ö r n (Nlsn) s l a g ö r n Norrl.

I Till. o. rätt. s. 449 b: renkalvtjuv. — Wär. Wird.: spännare.

Luspäls: rovfågeln hava liksom de flesta fåglar, ohyra i fjäderdräkten; jfr luskask under fiskgjusen. Enl. Naumann¹⁾ parasitera i örnens fjäderskrud *Docophorus*-, *Nirmus*-, *Lipeurus*-arter, *Colpocephalum impressum* och *Læmbothrium giganteum*. Nieth.²⁾ förtecknar dessutom en hel rad med parasitarter. **Kotkas** estniskt inflytande liksom kotkast (havsörn; jfr fi. kotka). **Lantörn** till åtskillnad från havsörn. **Gullörn** efter hjässfjädrarna. **Slagörn** (jfr slagugglan; slaghök *Falco peregrinus*); kungsörnen slår renkalvar i Lappland, hare, skogsfågel, gäss, änder osv. Därpå tyder också namnet **renkalvtjuv**. I Wär. Wird. I s. 339 står: örnen heter genom omskrivning **spännaren** (spänn-ar?). Ej omöjligt synes det mig, att örnen liksom falkar och hökar kallas spännare — t. o. m. spillkråkan heter barkspännare. **Ärn**.

Kejsarörn (*A. h. heliaca*). Syst. fört.

Större skrikörn (*A. clanga*). Större till åtskillnad från följ. art. Lätet beskrives av Naumann³⁾ som gälla j e f j e f j e f, påminnande om en jagande hunds skall. Hos oss en sällsynthet, likaså i Sverige. Sundev.: **Skrikörn**.

Mindre skrikörn (*A. p. pomarina*). Jfr föreg. art. Lätet gläfsande och visslande.⁴⁾ Endast enstaka fynd i vårt land liksom i Sverige. J.—K.: **skrikörn**, **småörn**, **fläckig örn**, det sistnämnda namnet kunde med ännu större skäl användas om den större skrikörnen: ungfågeln av båda arterna hava gräddvita (rostgula) spetsfläckar på rygg, skuldror och större vingtäckare och se mycket fläckiga ut. Båda skrikörnsarterna äro mycket mindre än kungsörnen och något större än vråkarna, så att de förtjäna namnet örn.

¹⁾ Naturgesch. d. Vög. Mitteleur. V s. 209 a.

²⁾ Handb. d. deutsch. Vogelkunde II s. 178.

³⁾ A. a. V s. 228 b.

⁴⁾ W. W e n d l a n d skildrar i Beitr. z. Fortpfl.-Biol. d. Vög. 1932, h. 8 i en uppsats om denna örn lätet som gälla, hesa psiiiieck, som den låter höra vid boet och vid parning.

Släktet *Buteo*

Fjällvråk, fjösbent vråk (*B. l. lagopus*). Häckar på klippavsatser i fjällen och i skogsmark närmast därintill. Fjösbent — med fjäderklädda tarser ända ned till tårna; ordet egentl. sydsvenskt (1828) efter ä. da. *fjößer »'testar'*, med avljud i fht. *fasa, faso 'tåga, fiber'* (jfr Hllqt s. 142 a). Namnet använt av Nlsn. Vråk Nlsn 1824, i sv. dial. även *råk Smål.*, motsv. sv. dial. *våk*. Smål. dial. *-våp-*. Växlingen *vr-* och *v-* (enl. Hllqt s. 1147 b) dissimilation; av germ. **wräka* — till vb. **wrekan 'förfölja'* (= vräka). Jfr även förf. i Ur fågl. värld I s. 20, noten. Hos J.—K. vidare; *skenvåg*, (Malm) *skenvåk* Jtl., i Frostv. även *kvinhök*; *gråfalk*, *strumpvråk*; *kvihök*, *kornmatarhök* Lycks., Stensele. — Sundev.: *fjälldvråk*.

Skenvåg och **-våk** hava samma betydelse som **strumpvråk**, d. v. s. fjösbent. **Kvinhök** o. **kvihök**, liksom i fråga om falkarna en förväxling med *hök*, *kvi(n)-* av lätet, jamnade *piee*, hos ♀ mer utdraget, vibrerande, ♂:ns jamning gällare, nästan stigande (antecknat av förf. 4, VI 1931 vid ett bo i Salmijärvi). **Gråfalk** — fjällvråken saknar rostfärg i dräkten (jfr särskilt falkvråken), ehuru man inte kan säga att den är grå, ryggsidan är mörkt brun eller gråsvart med brungråa fjäderbräm, bröstet vitt med gråbruna tvärband, stjärtspetsen gråvit. Den gör sålunda ett gråare intryck än falkvråken och den mörka ormvråken (se dessa arter). **Kornmatarhök** (»då kornet matar») se J.—K. Till o. rätt. s. 449.

Ormvråk (*B. b. buteo*). Angde vråk, se fjällvråken. Dessutom användes i Sverige *-råk* i sammanställda namn, med samma betydelse. Enl. Hllqt¹⁾ *råk* = rämna, strimma; no. *raak* dets. som i sv. och da. dialekter *raag*, nämligen vråk. Det skulle sålunda finnas tre parallellformer, vråk, våk och råk med samma betydelse, sistnämnda namn på grund av dräkten, som hos ungfåglar på undersidan är längsstreckad. Orm — äter med förkärlek ormar.

J.—K.: *vråk* m. Sdml. (ormvråke sNke) *musvråk*, *musvåg* (Malm, Sundev.); *ormvåk*, *ormråk* Sdml., *snokvåk*, *råk* Smål.; *hök* m., *slaghök* Vstml., *vNke* (också *duvhök*); *svihök* Dlr., *kvi(r)hök* Norrl., *kvidfågel* m. Uppl. (Linné 1746); *pirasch*, Mdpd,

¹⁾ A. a. s. 672 a.

pirrhök Äml. Dessutom namn på -ör -ar Norrl. d. v. s. örn, ss. slagör spännar m. fl. — Rz s. 8246: v å t a k a j a 'quidfogel *Falco buteo* Smål. (Värend)'. — ULFA 95: 4, s. 124: q v i d f o g e l m. Nässjö, r å k Vrml.; r å k a, -e Vrml.

Vråk även koll. **Musvråk**, **-våg**, **ormvåk**, **ormvråk**, **snokvåk** alla på grund av den föda, ormvråken intar: möss o. andra smågnagare, ormar etc. **Hök** och **slaghök** (jfr slaguggla m. fl.) bero på en förväxling med duvhöken, vilket utvisar att namngivaren ej varit fullt förtrogen med vråkens och hökens biologi; också flygsätt och yttre apparition äro olika. Vråken är trög och långsam i vändningarna (ryttlar bl. a. liksom tornfalken), höken resolut och snabb, då den anfaller sitt byte.¹⁾ Duvhöken har korta, breda vingar och lång stjärt, vråken långa vingar, kort stjärt. Dräkten hos vråken är brun, hos höken grå, båda visserligen tvärbandade på undersidan (gamla fåglar). **Svihök**, **kvi(r)hök**, **kvidfågel** och **pirrhök** (jfr pirra 'uppgiva klagande ljud, kvida' — V-l s. 694 b) äro bildade med fågelns läte som underlag: ormvråken j a m a r liksom fjällvråken (jfr även pirrsvala). **Våtaka** har med sitt kvidande ansetts förebåda regn; jfr även vanlig glada. Om **slagör** (= -örn) gäller detsamma som ovan sades om slaghök, **spännar** ett nomen agentis på -are, uttal -är (jfr lärkfalken, vilken liksom andra falkar och sparvhöken flerstädes kallas spännare); eller = spänn-är ('spännörn') liksom kungörnen, vilket är mindre sannolikt.

Pirasch. Tgrn skriver: »Jag misstänker att ordet är onom.; no. har pira = 'være knarrig', och vår finl. dialekt pirra = 'kvida', samt pirra = 'kvinna, som jämrar sig och gnäller'. Märk, att fisk i t. ex. Härnösandstrakten uttalas *fisch*.» — Det synes mig uppenbart att namnet sammanhänger med pirra 'gnälla, kvida' (jfr VEVW s. 34 a). Härtill kan tilläggas, att hörs 'häst' i nHall. uttalas hörsch, jfr Rz s. 221 a.

Falkvråk (*B. b. vulpinus* = *B. b. zimmermannæ*). Namnet använt av förf. i O. H. s. 427 efter det tyska namnet Falkenbussard. Denna art är vida allmännare i vårt land än ormvråken. Den kallas så på grund av att t. ex. flykten är elegantare än ormvråkens, från vilken den skiljer sig också

¹⁾ Ehuru ormvråken anses som en övervägande nyttig fågel, som endast undantagsvis förgriper sig på matnyttigt vilt, saknas ej exempel på att den slår bytet. Så omtalas t. ex. i tidskr. F. o. Fl., 1930 s. 214, hurusom en ormvråk slagit ned på en duva i hökbur.

genom mycket rostfärg i dräkten, hela uppenbarelsen är gracilare än den klumpiga ormråken. Lätena avvika också från ormråkens läte (se närmare O. H. s. 429). Angde vråk se fjällvråken.

J.—K.: **rysk ormråk, stäppvråk** — häckfågel i eur. Ryssland från 65° i norr med en sydgräns från Svarta havets västkust snett uppåt till 55° i öster (a. a. s. 431). Lbg: **rysk vråk**.

Örnvråk (*B. ferox* = *B. r. rufinus*), namnet anv. av Lbg, ty. Adlerbussard. Ej anträffad hos oss; häckar i Grekland, Mindre Asien, på Sydrysslands stäpper o. s. v. (Nieth. II s. 196). Den är kraftigare än ormråken, varför den fått ärenamnet örnvråk. Se O. H. s. 432.

Släktet *Circus*

Brun kärrhök (*C. æ. æruginosus*). Kärrhökarna bebo sumpig terräng, kärr och mader, den bruna häckar i vassar invid sjöstränder. Dräkten övervägande brun. Sparsamt häckande i vårt land. Angde namnet hök se under sparvhöken. Den bruna kärrhöken förtär förutom mindre djur t. o. m. fullvuxna fåglar och kan på goda grunder kallas hök (jfr förf. i Das Vogelleben bei Ytterö s. 132). Liksom andra kärrhökar flyger den ganska makligt men störtar sig huvudstupa ned, då den upptäckt ett byte på marken, i vassen o. s. v.

Nlsn använder namnet **rostbrun kärrhök**, dessutom anför J.—K. namnen **sumphök** (Hgrn) och **madhök** Vg.

Blå kärrhök (*C. c. cyaneus*). Den gamla hanens dräkt övervägande blå eller blågrå (♀ och juv. brungula, undertill längsfläckade). Båda könen hava fjäderkrans (»halskrage») runt örontäckarna och hakan. Bebor vattensjuk ängsmark och myrar men häckar även i vass och på hedar. Den vanligaste kärrhöksarten i vårt land. Angde hök se under sparvhöken.

J.—K.: **Blåhök** (Sundev.), **hedhök** (Malm), **kärrhök med halskrage** (Nlsn). — Sundev.: **Sumphök**, häckar på sumpig terräng. Namnet **grodhök** m. (V-II: g r å d h o u k Ru 'ett slags hök') kan beteckna just denna art, som bl. a. förtär grodor och lever på sådan terräng, där det finns grodor. Att denna kärrhök angriper även smågnagare, harungar, fåglar, (vadare, änder) är ett känt faktum. I tidskr. F. och Fl., årg. 1931 s. 260, omtalas, att blå kärrhöken attackerar t. o. m.

höns (jfr även förf:s uppsats om blåa kärrhöken i Finl. Jakt- och fisketidskr. juni 1933). Den gör sålunda liksom den bruna släktingen skäl för namnet hök.

Blek kärrhök, stäpphök (*C. macrourus*). Hos oss anträffad ett dussintal gånger (O. H. s. 446), utöver de tolv i min O. H. som säkra fynd upptagna exemplaren har jag antecknat två (L. Y. 1934, s. 60, ♀ juv. och O. F. 1936 s. 77 ♂ juv., tvåårig?). Torde häckat i Skåne (C.-F. Lundevall i brev). Liknar blå kärrhöken men är slankare — att den gör ett blekt (grått) intryck kan man sluta sig till av namnen i olika språk (eng. pale harrier, fr. busard blafard). J.—K. anföra namnet **blek stäpphök** (Hgrn) och **stepphök** (Malm); Lbg stäpphök, båda efter häckningsståndorten: stäpper och öppna marker, uttorkade kärr. Namnet hök, se under sparvhöken. Angriper liksom släktingarna bl. a. fåglar, harungar o. s. v. — Sundev.: **blek sumphök**.

Mindre kärrhöken (*C. pygargus*). Måhända mindre än släktingarna, vilket dock ej framgår av vingmått, anförda i litteraturen. Från blåa kärrhöken skiljes denna art på de tydligt framträdande rostfläckarna på den vita undersidan, från den bleka bäst på att andra handpennans utskärning på yttre fanet är synlig, medan den hos *C. macrourus* är täckt av handens täckfjädrar (jfr Orgaan de Club van Nederl. Vogelkundigen apr. 1936). Denna art har ej anträffats hos oss¹⁾ och är sällsynt i baltstaterna, men har häckat i Sverige, näml. i Skåne (F. och Fl. 1932 s. 155 ff.) samt är bofast i Danmark och f. ö. Europa söder om Östersjön, i Ryssland och nordligaste Afrika, södra Ryssland o. vidare österut (se bl. a. Buturlin o. Dementjew: Полн. опр. птиц, СССР III s. 78). Den häckar på kärrängar, myrar och stäpper och bär namn därefter. Flyger och fångar på andra kärrhökars sätt. Angde hök se under sparvhöken.

J.—K.: **Ängshök** m. (efter ståndorten), **grå kärrhök** (efter dräkten o. ståndorten), **mindre stäpphök** (jämförelsenamn och efter ståndorten). — Wr.-Pn.: **liten kärrhök**.

¹⁾ En uppgift hos J.—K. s. 160, att mindre kärrhöken skulle skjutits vid Mjölö invid Helsingfors den 10. V. 1847, är oriktig. Likaså felaktig är uppgiften i Bulletin of the Brit. orn. Club N:o CCCLXXXIX s. 7: (the Hen Harrier was common) and *Montagus by no means rare!* Detta skulle gälla för »Central Finland». Här föreligger en förväxling med blå kärrhöken.

Släktet *Accipiter*

Sparvhök (*A. n. nisus*). Sparvhöken är en mordängel för allt vad småfåglar heter, och den angriper även större fåglar, särskilt ♀ slår duvor, skogsfåglar, t. o. m. höns — förutom små gnagare etc. Ordet hök (germ. *haūka-, fnord. haukr, fsax. haūc, fht. habuh, nht. Habicht — fi. haukka el. havukka gammalt lånord) sammanställes med lat. capere 'gripa' (jfr Slti a. a. s. 360 och Hllqvt s. 263) och är bildat med k-suffix liksom en del andra fågelnamn.

Hökarna äro ytterst rovgiriga, djärva och lömska, sparvhöken jagar flygande längs marken, utmed gärdesgårdar, murar etc. och griper bytet, då det flyger upp. Förf. har sett den flyga genom buskar och därvid gripa sitt byte, och det är ingen ovanlig syn att se sparvhöken jaga t. o. m. inne i städerna och angripa burfåglar genom ett öppet fönster. I flykten slår den bytet snett uppifrån eller från sidan, t. o. m. underifrån. Den sitter ofta och spanar på en trädgren invid stammen, aldrig i toppen av ett träd.

V-II: [möss] *fückare *myss- m. (mysfukarä öNyl.), *spärrhök m. (spärrhäuk Wp., spärrhöuk Sbo, Ten., Brom.), *spärrhök (spärrhöuk Sbo Bo), *hönhök (henhouk Ru, henhäuk Wp.), gök- *spärring m. (gökspäringg 'falk' Lmo). — VEVW: [elak]-fågel *ilak- m. (ilakfogäl Re 'rovfågel'), *glade m. (glada 'sparvhök *astur nisus*'); möss-hök He, *spännare m. (spennar(e) Kv., Pet., Ekn. — Tgrn: Korsh. — Gll: Ko) 'hök, *astur*', *spänn-glade m. (spängglada Na 'Sparvhök, *astur nisus*'). — Hson: spärring m. Gkby, lika Wbg, Krk. — J.—K.: Spurvehög m. Bhl.; speckhök Vrml.; spärring, spärrhauk (spärrhök Wingåker, spirhök Härad, Vanö) Gotl. (jfr Säve s. 29; så ock Wigst.) lärkspänn m. Öl., hök Sdml.¹⁾ — Säve s. 45: möjsing m. Gotl. — Gotl. ordb. s. 629 b: *mysing (spurhauk Wallin; möisingen); »stärmpink liten havssvala, den möjsingen förföljer ½ mil ute på havet'. — ULFA 95: 4, s. 124: späning m. Vb; spärrhök vNke.

¹⁾ I ULFA 89: 20 heter det: »hökarna skiljas vanl. så, att duvhöken kallas slaghök, sparvhöken hök». — Det stämmer ej överens med en annan uppgift i samma arkiv, enligt vilken båda vanligen kallas hök. Oklar är också en anteckning om spärring '*Falco tinnunculus*': »första åre jök, andra åre hök, tredje åre spärring, grundad på den tron att göken förvandlas.» Jfr härom närmare under *Cuculus canorus*.

Mössfuckare (av fucka 'bola') en förväxling med tornfalken (s. d. a.); **spärrhök**, **spärring**,¹⁾ det senare med -ing suffix av stammen i spärra 'fånga, gripa' (jfr V-II s. 928 b), således alldeles liktydigt med de namn, som äro bildade med stammen spänn- i spanna 'gripa, fasttaga, överfalla' (V-II s. 927 a-b); eller ock står det i samband med sparr o. omljud av stamvokalen. nom. agentis på -are **spännare**, **lärkspänn** (som tager lärkor); **spännglada** — enligt VEVW betyder **glada** också sparvhök; gladan är ytterst sällsynt hos oss och vanligen användas bekanta fåglars namn vid bildning av namn på m. l. m. okända fåglar. Som ofta framhållits, taga namngivarna det inte så noga i fråga om arterna. (Man jämföre ock fisk-glada och glada under fiskgjusen).

Hönhök egentl. namn på duvhöken eller hönshöken, men det försvarar sig ock som namn på den mindre arten (jfr ovan). **Gökspärring** 'falk', exempel på den vanliga förväxlingen mellan hök och falk, i detta fall sannolikt att tyda såsom göken, 'som slutar att gala och blir en spännar' (se under göken). **Elak-fågel** kan ock betyda vilken annan rovfågel som helst. **Spärrhauk**, **spurvehög** (= sparvhök) och **speckhök** samt **spärvhök** samma sak — speck, spink = sparv; **mösshök**, **möjsing**, **mysing** förtär bl. a. möss. **Spänning**, en kontamination av spärring o. spännare.

Sibirisk sparvhök (*A. n. nisosimilis*). Syst. fört.

Duvhök (*A. g. gentilis*). Duvhöken är om möjligt ännu mer skadlig ur jaktvårdssynpunkt än sparvhöken, dess byten utgöras av fåglar upp till gåsens storlek, harar, ekorrar m. m. Till levnadssätt o. vanor mycket lik sparvhöken. Angde **hök** se under sparvhöken.

V-II: h a s e (ty.) + h ö k m. (hazhäuk f. -höuk Wp.); [h ö k] *h ö c k m. Nu Wp., Ingå (m. fl. sockn. i vNyl. Na sVa, hyk Ko Houtsk); s p ä n n a r e m. Hvbffj. — VEVW: *s p ä n n h ö k m. Na. — Krk: S p ä r r i n g m. Gkby, Norrback lika Ped. — J.—K.: H ö k (liksom sparvhöken), h ö n s h ö k (hönsæhök), s l a g h ö k; h a u k Gotl., f å g e l h ö k, r y p s p ä n n i n g m. Frostv., Jmtl.; t j ä d e r s p ä n n i n g Vbn. I Till. o. rätt. s. 449 a b l i s t e r h ö k m., a n d h ö k Härj. — ULFA 95: 4, s. 124: h ö n s h ö k Vml., Göteb. l., s l a g h ö k = s l a g ö r n Äml.

¹⁾ Hos VEVW s. 313 b heter det om spärring: 'namn på vilken dag-rovfågel som helst', Gkby.

Harhök (harhöuk etc.) — hare är en stående rätt på duvhökens matsedel; **spännare**, **spärring**, **spänn-hök** se under sparvhöken spänna o. spärra. **Slaghök**, liksom **slagörn**, **slaguggla** m. fl. **Hönshök**, **andhök**, **fågelhök**, **tjäderspänning**, **rypspänning** (= rip-) alla syftande på bytet. **Bliesterhök** efter det gälla lätet k ú i - k ú i - k ú i i olika tonhöjd (se O. H. s. 449) jfr *blistra 'visselpipa' (VEVW I s. 55 b) och blistra dets. ävensom 'vissla' (V-II I s. 57 a). **Hök** (höck etc.) användes om denna art vanligen liksom om sparvhöken i Sdml. (Acc. 89: 20 s. 1).

Rysk duvhök (*A. g. buteoides*). En östlig, ljusare form av duvhöken (O. H. s. 452 f.).

Sydlig duvhök (*A. g. gallinarum*). Syst. fört.

Släktet *Milvus*

Vanlig glada (*M. m. milvus*). Gladan är hos oss en sällsynt gäst — den har anträffats endast två gånger, båda gångerna på Åland. Häckar i södra Sverige, sälls. i baltstaterna, f. ö. i mell. Europa och österut till Dnjepr-dalen i Ryssland, i Mindre Asien o. s. v. Den andra gladan, den bruna (se följ. art) har häckat två gånger hos oss. Till åtskillnad från denna kallas *M. milvus*, den i Sverige allmänna arten, vanlig glada. Glada sammanställes av Hllqt s. 189 med en verbstam gläd-'glida' och syftar på gladans glidflykt: hon seglar nämligen långa stunder på orörliga, spända vingar och 'skruvar' uppåt i spiral, en ståtlig, »kunglig» syn: silhuetten visar långa vingar och en kluven stjärt. Måhända bidrager härtill också de ljusa, spetsiga fjädrarna på huvud och hals, ordnade som fjäll liksom de guldgula hjässa- o. halsfjädrarna hos kungsörnen. Schiller ägnar gladan en hyllningssång i Wilhelm Tell, där han låter Tells son Walter sjunga (III: 1):

 Wie im Reich der Lüfte
 König ist der Weih (gladan)
 Durch Gebirg' und Klüfte
 Herrscht der Schütze frei.

Hon har ett kvidande läte, som av Voigt¹⁾ betecknas med hiä-hihi-hiä. Gladan livnär sig med ormar, grodor och fåglar etc., som fångas på marken (se närmare O. H. s. 460 ff). Namnet glada användes också om andra fåglar (se ormråken sparvhöken och fiskgjusen). — Lbg: Vanlig glada. — J.—K.: glada f., kungsglada; glänta f. Sk., Smål.; gråla f., gråla (Rz) Vg.; ormråka f. Smål. (Rz s. 489 a: ormvåka 'glada' Smål.), kvidfågel m. Varend. Onsvala f. Vml. — Sundev.: egentlig glada. — ULFA: qvifogel Vrml.; glaæ f., gladæ Nke.

Glada och **kungsglada** jfr ovan; **glänta** till vb. glänta 'glida', i da. glente = glada. Besl. med stammen glad-; jfr även Flk-Trp, under glente, s. 326. **Gråla** o. **gråla**: huvud och hals hos fågeln gråvita. Eller måhända står namnet i samband med grålig 'glupsk' (Rz s. 218) — gradag 'glupsk', grag el. gra 'glupsk', roten skr. *gri 'sluka' eller gridh 'begära, åstunda'.

Ormråk — artförväxling; **kvidfågel** efter lätet; (jfr ormråken)²⁾; **onsvala** = Odins svala, svala på grund av den kluvna stjärten, som leder tanken på den »gudomliga» fågelns likhet med en jättstor svala. I Wär. Wird. I s. 214 heter det att man kan »vita» bort henne, att hon ej gör skada på höns o. kycklingar, ifall någon till henne ropar: Gla, gla, glänta (»vit-ord»), Skam skall dig hämta o. s. v. — A. a. s. 10 kallas hon **våtakaja** vilket antyder, att gladan ansetts kunna spå regn genom sitt »kvidande». Samma namn användes också om ormråken (se d. a.).

Brun glada (*M. m. migrans*). Mörkare i dräkten än släktingen, övervägande brun. Denna art har häckat i Säräisniemi 1925 och på Åland 1932 (se O. H. s. 464 och O. F. 1933 s. 12 f.) och sedd flerstädes i vårt land, i Sverige däremot anträffad endast en gång. Häckande i ryska Karelen, baltstaterna, f. ö. utbredning som föregående art. Angde glada se föreg. art. — Wr.—Pn: svart glada.

¹⁾ Excursionsb. zum Stud. d. Vogelstimmen, 9 uppl. s. 197.

²⁾ I ULFA finnes en anteckning, där det uttryckligen heter: »gladan och vråken skiljas ej noga från hvarandra i Vestm. m. fl. orter.»

Släktet *Haliaëtus*

Havsörn (*H. albicilla*). Till åtskillnad från kungsörnen, lantörnen. Angde örn se under kungsörnen. Häckar hos oss på Åland, ytterst sparsamt vid Bottenhavet o. Finska viken samt vid Ladoga; i Sverige numera sällsynt. F. ö. flerstädes vid Ishavskusten och även på kontinenten, överallt sällsynt.

H.Krk s. 40: örn. — V-II: *s ä s? m. (sæs (Ru); fiskiuð. — VEVW: k o t k a s t m. Nu Oö Ru Wp. — J.—K.: hav-**är** m. (= örn) Hls, (Carls.), **örn**, **arn** Gotl., sMöre m. fl. **Kotkast** (liksom kotkas, kungsörn), från estn. **säs**. Tgrn synes mig vara på rätt spår, då han förmodar »att ordet är en förkortning av fi. sääski (kalasääski) och förväxling av art». Tilläggs kan, att fiskgjuse på fi. heter också (kala)sääksi. V-II anför namnet från Runö i Rigaviken, varför estnisk påverkan kan förutsättas liksom i katkast. **Fiskjude** (folkety.; se under fiskgjusen). Nlsn o. Hgrn: **Vanlig havsörn**; Nlsn **stor havsörn**.

Släktet *Pernis*

Bivråk (*P. a. apivorus*). Bivråken förtär i stor mängd insekter, honung, kakor ur geting- o. humlebon (O. H. s. 473). Angde vråk s. fjällvråken. Den är rätt allmän i södra o. mellersta Finland (upp till 66° 30'), i Sverige likaså.

J.—K.: **Vesphök** m. (Sundev.; Malm) jfr ty. Wespe-geting, hök jfr sparvhöken. Förväxling av arterna, bivråken har ingenting gemensamt med hökarna, varken i fråga om utseende eller levnadssätt. Det oakttat har den fått namnet **slaghök** (jfr duvhök, ormvråk) — det enda den veterligen »slår», är trastungar, möjligen några småfåglar, men gör ej skada på jaktvilt.

Släktet *Circaëtus*

Ormörn (*C. gallicus*). Hos oss anträffad en gång (O. F. 1933, s. 38). Ett annat exemplar, vars härstamning ej var alldeles säker, såg förf. i Finska klassiska lyceets samlingar i Viborg (jfr O. H. sid. 432, noten). Likaså i Sverige en gång fälld. Hemma i mell. Europa, nAfrika, Ryssland, Asien.

Liknar till levnadssätt mer en vråk än en örn. Lever mest av groddjur och kräldjur, ish. ormar. Den är något större än en vråk, betydligt mindre än örnen (se d. a.). Namnet efter ty. Schlangenadler, da. slangeörn.

Släktet *Pandion*

Fiskgjuse (*P. h. haliaetus*). Lever så gott som uteslutande av fisk. Besl. med fsv. giüper, sv. dial. j u d e, j u d a r, f i s k e - g j u r, no. (fiske)gjud, (-gjo eller -jo) isl. gjoðr, sv. dial. j u t e, j u t a r, fht. eringeoð o. eringrioz, ags. earngéat och earngéap (= lat. vultur 'gam'), roten *gheu, *ghou, som även ingår i isl. geyja 'skälla', gaula = sv. dial. göla 'tjuta', sanskr. havati 'ropa'; eller ock kan det sammanställas med gr. ἰχθύς fisk, st. *ghju- och betyda 'fiskare'. (Jfr närmare Hllqt s. 138 b under fiskgjuse och dens. i Nord. stud. tillegnade A. Noreen, s. 187 f.; samt Flk—Trp s. 317 under gjo). Det förefaller egendomligt, att fiskgjusens sätt att fånga inte skulle givit upphov till dess namn. Gjusen störtar sig med hopfällda vingar hejdlöst ned efter sitt byte, en större fisk, så att vattnet yr om den.¹⁾ I Luxemburg kallas fiskgjusen än i dag plompert, föschplompert, vilket betyder 'plumsare'. Till något liknande kommer man, om man ställer gjuse i samband med fnord. vb. gjösa, som betyder strömma ut med fart och dess kausativum geysa (jfr Geysir). Även fisknamnet gös 'fisken, som sprutar ut den luft, som den insupit', hör hit. I no. finnes vb. gjosa 'strömma ut med fart' (jfr förf. i Ur fågl. värld I s. 33). Dialektnamnen jute, jude hava intet gemensamt med juda(folket).

V-II: lus- *kask m. eg. luspäls Oö fiskiuð Da. — VEVW: fisk [glada] -*glöda f. (Tgrn: fiskglyöd Nä Nämpnäs); glada (gladu På Bo) i Tillägg, s. 653. — Strbg: fiskglöd Kim. — Ols.: fiskjur (med långt, spetsigt u) Kim., Hi. — J.—K.: gjuse, fiskgös Vb. (fiskljuse sNke), fiskörn m. (Nke), fiskhök m., sjöhök; fisktjuv m. Smål., fiskhötj m. Jtl., fiskjude Vrml., jude l. jude Jönk. län, jutel. jute Kbgs l., jute, fiskejute Ydre här., fiskspännare m. N.-Kalix:

¹⁾ Fiskgjusens klor äro särskilt anpassade att fasthålla en hal fisk: tårna äro alla ungef. lika långa, yttre tån vändbar bakåt, klorna under-till runda.

blåfot. — Säve: s. 45: arnaglada f. »möjligen fiskgjuse». — Sundev. fiskljuse. — ULFA: fiskjuse Vb., nSmål., Eksjö; fiskhök = fiskjuse Vb., fiskörn Willåttinge hd.; sjövråk(a) = »en stor fogel, som tar fisk i sjöarne» sMöre.

Luskask, kask = päls Ru Estl. Ngö (V-II II s. 425 b);¹⁾ jfr luspäls under kungsörnen. **Fiskglada**, **glada**, se under vanlig glada; namnet glada använt t. o. m. om sparvhöken; **fiskglöd(a)** = glada; **fiskjur**, **fiskegur**; **gjuse**, **fiskgös** (= gjuse) sammanhånga med gjosa, geysa (jfr ovan); **fiskörn**, **fiskhök**, **sjöhök**, förväxlingar med örn och hök, vilka användas kollektivt om rovfåglar (s. d. a.); **fisktjuv** mindre träffande namn, då gjusen, som ovan framhölls, ingalunda stjälar sitt byte, utan tvärtom på ljusan dag helt öppet angriper det; eller en förvanskning av fiskjur? **Fiskhöjt** till höta (hota), fsv. och äda. (jfr høde) got. hwôtjan — el. dialektalt uttal av hök? **Fiskjude**, **jud**, **jude**, **jut**, **jute**, **fiskejute** jfr ovan fiskgjuse. Vendell anför i Bidrag — — — om denna fågel: fiskljusen kallas på Dagö fiskiud »emedan han pinar fisken rätt som en jude» — en lustig tolkning, där fantasien fått spela fritt; ortografien jute, jude tyder ock på folketymologisk omvandling. **Fiskspännare** (se under sparvhöken m. fl.); **blåfot** kallas fiskgjusen på grund av sina blåa tarser och tår. **Örnglada** (arnaglada) — osäkert, om fiskgjusen avses. **Sjövråk**, vanlig förväxling av arter.

Gamar (Släktena *Gyps*, *Aegyptius*, *Neophron*)

Gåsgam (*G. f. fulvus*). Gam möjligen av romaniskt ursprung. Flk—Trp (s. 298) skriva om gam: »fabelhafter Vogel in alten Liedern und Märchen»; äda. gam, fn. gambr och gammr: till mht. gampilûn och gabilûn »ein märchenhaftes, drachenartiges Tier»; detta = spanska gavilan 'sparvhök', prov. gavanh 'en rovfågel'. Gås — svårt att förstå i detta sammanhang, då gamen lever på as; möjligen emedan den har en lång, böjd hals liksom gåsen.

¹⁾ Nieth. II s. 281 uppräknar bland parasiter i fågelns fjäderskrud *Kurodai haliaëti*, *Laemobothrion titan* subsp., *Neocolpocephalum flavescens* subsp.; *Olfersia fumipennis*; *Bonnetella fusca* etc. Hos Naumann också en hel rad med parasiter uppräknade (a. a. V s. 160 b).

Gamen är naturligtvis hos oss (liksom överhuvud i Norden) en stor sällsynthet och har anträffats endast två gånger: i Pielisjärvi 1. VI. 19 och i Puolanka 15. VI. 38 (O. H. s. 482 och tidn. Hels. San. 6/VII 38). Den hör hemma i södra Europa, Afrika och delar av Asien.

Utom gåsgamen omtala J.—K. även en annan gamart, **grågamen** m. (*Aegyptus monachus*), som även den bebor länderna kring Medelhavet, Asien till Indien och Kina och möjligen skulle fällts i Danmark (liksom gåsgamen). Den är enl. J.—K. »svartaktig eller som mycket gammal brun. Halsens nakna delar och vaxhuden smutsigt köttfärgade». (Avbildad bl. a. hos Naumann i naturliga färger.) Namnet grågam karakteriserar ej denna gam. Gåsgamen däremot är gulbrun »med gråaktig anstrykning». Grågamen kallar Lbg (s. 364) **munkgam** (hos Nieth., II s. 287 Mönchsgeier, hos Naum. V s. 318 Kuttengeier; Kutte = munkkåpa), efter »munkkåpan», d. v. s. ett vid halsens bas befintligt halskrås av tämligen breda fjädrar. Även gåsgamen har ett sådant krås, men av fina, duniga fjädrar. Jfr Rz s. 386 blågammr 'svartgam'.

Asgamen eller **asfågeln** (*Neophron p. percnopterus*) har enligt E. Lehn Schiøler (fide Lbg) en gång anträffats i Danmark. Denna gam har i nacken och på halsens sidor långa, spetsiga fjädrar. Den är betydligt mindre än de andra ovan omtalade gamarna (vinglängd omkr. 500 mm mot omkr. 700 mm hos gåsgamen och 800 hos munkgamen). Asgamen finnes i Afrika och Sydeuropa, på Krim, i Kaukasus, österut ända till NW Indien. Syst. fört.: **Smutsgam**.

Släktet *Ciconia*

Vit stork (*C. c. ciconia*). Storken har huvud, hals, rygg och undersida smutsvita, vingarna äro svarta. Till åtskillnad från följ. art, som har översidan mörkt gråbrun eller brunsvart, kallas denna art vit. Den har inte häckat hos oss men anträffats flerstädes. I Sverige och Danmark häckar den liksom överallt söderut. I Sverige kallas den ock **stork** (störsk Rosl., stork sMöre; Smål., Vg.);¹⁾ **husstork** (J.—K.).

Namnet stork är av idg. ursprung, rot *strgo- = grek. tórgos 'gam', finnes i isl. storkr, da. och mlt. stork, fht. storah, nht. Storch, a-stam. Enl. Hllqt rotbesläktat med stark —

¹⁾ Upps. Lmf. Acc. 95: 4, s. 138 o. 89: 20 s. 6.

således egentl. 'stark fågel'. Tgrn anför ett avsnitt ur Eva Wigströms rikhaltiga samling av sägner o. folktrö: »Storken har ej sagt ett enda ord, sedan han över Kristi kors ropade: styrk'en! och därigenom själv blev kallad stork — — —.» Flyger med långsamma vingslag och seglar som en örn. Havsörnens flygsilhuett liknar en rektangel med fransar i ändarna (= spärrande vingspetsar). **Husstorken** bygger gärna sitt bo på hustak i städer o. på landsbygden.

Svart stork (*C. nigra*). Svarta storken har hos oss anträffats endast några få gånger, men den är bofast i Östersjöländerna, Sverige o. Danmark samt mell. och södra Europa. Angde namnet stork se föreg. art.

V-II: o d e n s - s v a l a f. (*otsvala* Ru, *otsvalu* Da Gsv.). — J.—K.: O d e n s v a l a Smål. Ög (Rz s. 480), h a v r e r ö t Smål., s k o g s s t o r k (Smitt). Syst. fört.: O d i n s v a l a. Storken hette redan i fsv. odhinsvala (Rz 481 a), liksom också gladan har namnet onsvala på grund av den ståtliga flykten och kluvna stjärten, som ledde tanken på en svala. Svarta storken har lika litet som den vita en kluvan stjärt, men flykten är onekligen »gudomlig» och berättigar till odensdyrkarnas namn **odensvala**. Tgrn skriver: Kanske utom den ståtliga flykten även färgteckningen: den mörka, glänsande, om ock ej blåskimrande översidan, de svartaktiga vingarna o. den vita undersidan föranlett liknelsen med en svala. På grund av sin storlek blev den svalan över alla svalor, en guds, Odens fågel. **Havreröt**. Tgrn antyder med hänvisning till fornisl. hafr. 'bock' (jfr lat. caper) och växtnamnet da. havrerod 'bockskägg' (ört), *Tragopogon pratense*, och svarta storkens förlängda halsfjädrar — det yviga »bockskägget» — möjligheten av en sådan tydning av namnet, att det skulle betyda bockskägg. — Jfr även vitkindade gåsen och sjöörren! **Skogsstork** — bebor sank skogsmark och bygger sitt bo i träd.

Släktet *Platalea*

Skedstork (*P. l. leucorodia*). Fågeln har sitt namn efter näbbens form, som är lång (ända till 23 cm) och platt och i spetsen skedlikt rundad. Skedstorken är en stor, vit fågel, ehuru ej lika stor som storkarna och påminner om dem genom sitt levnadssätt: den vadar på sumpig mark och i grunt vatten.

Flykten är lik storkarnas med långsamma vingslag och ofta seglande. Den klappar med näbben liksom vita storken. Kallas enl. Nlsn o. Hgrn också *skedgås* liksom i Norge skegaas, en förväxling av arten — lättförklarlig, då skedstorken i Sverige (liksom hos oss) anträffats bara en gång. I Danmark häckar den däremot liksom flerstädes på kontinenten.

Släktet *Plegadis*

Svart ibis (*Plegadis f. falcinellus*). Denna art har erhållits endast en gång i vårt land, på 1830-talet, då det ena av två exemplar sköts på Kustö (O. H. s. 493). I Skandinavien som tillfällig gäst; häckar i Donaudalen och flera sydliga länder. Den påminner om en spov, dräkten är mörkbrun.

I Egypten är en ibis-art en helig fågel, helgad åt Isis, de gamla egyptiernas förnämsta kvinnliga gudomlighet: **Den heliga ibis** är en släkting till svarta ibisen och har det vetenskapliga namnet *Threskiornis æ. æthiopicus*. Syst. fört.: **Ljus ibis**.

Släktet *Ardea*

Grå häger (*A. c. cinerea*). Häger en an-stam: germ. hraig-an, onom. rot kraik-r el. *krik fornslav. kriku 'skri'. Hraig-uppstätt genom dissimilation, som givit fht. heigaro el. heigir. I avljudsförhållande till denna ljudform stå fn. hére och med grammatisk växling hegre = sv. häger (jfr Slti s. 378 och Flk—Trp under heire I s. 391). Hägern har ett strävt läte, starkt r r ä i r ä, k r a i k etc. Då förf. hösten 1923 vistades på Helgoland för att studera flyttfåglarna, hörde jag det av fåglar, som flögo över. Jag hade inte tidigare hört detta läte, som tycktes vara mycket bekant för föreståndaren vid »Vogelwarte Helgoland», dr Weigold, vilken på min fråga utan tvekan utropade: Reiher. Fågeln gör ett grått allmänintryck. Den enda hägerart, som häckat i vårt land. Sedd flerstädes i landet ända uppe nära Brahestad (banktjm. A. E e r o l a i brev) och 8 km norr om Kuopio (L. Y. 1933 s. 65—66). I Skandinavien vanligare än hos oss, i Danmark i runt tal 1.400 häckande par (O. H. s. 496).

J.—K.: häger, häjer, häjrek Smål. — Hgrn: vanlig häger.

Purpurhäger (*A. p. purpurea*). Denna art, som är mindre än grå hägern, är också till färgen olika: dräkten är mycket brokig, på bröstet rödbrun, halsens och huvudets sidor rost-röda och rödbrungula o. s. v. (avbildad hos Naumann VI s. 218). Angde ordet häger se föreg. art. Purpurhägern har aldrig anträffats hos oss, i Sverige hava några få exemplar skjutits, i Norge endast 3 exemplar sedda o. s. v. Den hör hemma i Donauländerna och sRyssland. Kallas i Norge Donau-pupurheire (Schng: Norges fuglef. s. 172).

Släktet *Egretta*

Stor vit häger (*E. a. alba*). Hela fjäderskruden snövit. Erhållen några få ggr i Sverige, hos oss aldrig. Häckar bl. a. i Donaubäckenet och sRyssland. Kallas också (stor) silverhäger o. ägretthäger (J.—K.). Ägrett av fr. aigrette, dimin. av aigron, héron: av fht. heigaro, heigir.

Liten vit häger (*E. g. garzetta*). Kallas också (liten) silverhäger (F. o. Fl. 1943, s. 72).

Släktet *Ardeola*

Rallhäger (*A. ralloides*). Mindre än rördrommen (s. d. a.). Dräkten påminner måhända om en rall (ryggsidan hos unga fågl.), s. d. a. och hägern. Namnet givet ganska godtyckligt snarare än på grund av dräkten med hänsyn till levnads-sättet: båda arterna leva ju i vass och bland vattenväxter. Aldrig anträffad hos oss, ej heller i Sverige men 2 ggr i Danmark (J.—K.). Bebor Medelhavsländerna, hela Afrika, sRyssland.

Kohägern (*A. i. ibis*). Lever på ängs- o. betesmarker ofta i sällskap med boskap, som den befriar från parasiter. Därav namnet. Ett sådant symbiotiskt förhållande är ej ovanligt, t. o. m. staren plockar parasiter från boskapens rygg, krokodilväktaren betjänar krokodilerna i liknande syfte o. s. v. En gång anträffad i Danmark (J.—K. s. 296). Bebor sEuropa o. Afrika, österut till Centralasien.

Släktet *Nycticorax*

Natthäger (*N. n. nycticorax*). Nattfågel. Ett exemplar, en ungfågel, erhållet i vårt land 6. XI. 35. Dess hemland är sö Europa, Afrika och sAsien. Den är något mindre än rördrommen (s. d. a.). Angde häger se under grå hägern. I Norge kallas den Donau-nattheire (J.—K.), antydande fågelns hemland.

Släktet *Ixobrychus*

Dvärgrördrom (*I. m. minutus*). Angde rördrom se följ. art. Den minsta bland hithörande fåglar. Ett exemplar har erhållits i vårt land, nära Tammerfors 19. V. 35. Angde namnet jfr vidare dvärgsparv, dvärgmå, dvärgtärna m. fl. Kallas också **dvärghäger**, **dvärgrördrom** (J.—K.), i Norge Donaudvergheire (Schng.)¹⁾

Släktet *Botaurus*

Rördrom (*B. s. stellaris*). Drom efter lätet. Förf. har hört det vid Äyräpäänjärvi. Voigt återger det träffande med h u ü ü y p r u m b y p r u m b y p r u m b y p r u m b — ett dovt bölande bukkljud, så starkt att det höres på ett par tre km:s avstånd.²⁾ Rör-, fågeln vistas i vassruggar.

V-II: [träsk]-ox[e] *träskes- m. (träskisuks Nu) syftar på det råmande parningslätet; *bums m., Gsv., Oö, rö-*bums m. (räjbums Nu, rä'bums Oö) rö-*buts (rä'ibuts m., Nu). Enl. Rz s. 550 a betyder *räj 'stim, oväsen' i Hls. och Jyll. Namnet kan sålunda skrivas **räjbums** etc. och icke rö-bums, om ej uttalet räj — också kan återge ett rö — i betyd. 'rör' (med bortfallet r, fattat som plur. änd. Jfr Hllqt s. 679 a). **Myrox**e (myruks) liksom träskoxe.

¹⁾ Norges fuglef. s. 173.

²⁾ »Somliga säga han sätter näf[we]n uti ett holt rör och böljar som en oxe, hwar af han Rördrom heter. Han skriar aldrig 2 gånger, äller 4 i rad, utan 1. 3. 5. äller högst 7 gånger.» (Jfr Linnei anteckningar s. 54).

Släktet *Phoenicopterus*

Flamingo (*Ph. ruber roseus*). Namnet efter lat. flamma 'låga' på grund av den rosaskimrande dräkten och de scharlakansröda vingtäckarna. En gång erhållen hos oss, lika i Sverige. Hemma i Frankrike, Spanien, Afrika samt vissa trakter i Asien.

Släktet *Cygnus*

Sångsvan (*C. c. cygnus*). Namnet gemensamt för alla eur. språk liksom gås o. and. Svan är enl. Hllqt ett speciellt germanskt ord, besläktat med sanskr. svānati 'ljuda', lat. sōnus 'ljud': fsax. m. fl. swan, ty. Schwan a-stam. — Sångsvan sålunda tautologi, svanens läte ett slags »sång», som jag uppfattat som nasala, något vemodigt ljudande g u a n g g u a n g g u a n g g u a n g, spröda utdragna ljud som av ett bleckinstrument. Att höra dessa läten av rastande svanar en vacker, lugn och solig vårmorgon är en sällsam upplevelse. — Svanesång är ju ock alltsedan antiken ett poetiskt uttryck för en skalds sista kväde och överhuvud en döendes sista ord. — Häckande i nFinland o. Lappland, ryska Karelen.

H. Krk s. 52: s v ä n o Gkby. — V-ll: *s v a n a f. (svāna l. -o Nyl.; VEVW: Pet.; svānu Nyl., Ngö; Rz Ög.); *ö l m t f. (ölmpt l. öl(ö)mpt Lilla Rgö Oö Wp.; VEVW: Oö Nu). — J.—K.: svan, vild svan, större vildsvan. — Sundev. (IV s. 1203) omnämner i diktverk förekommande namn på sångsvanen: flodsvan, purpursvan, silversvan, kungssvan. S. 1225: flyttsvan. ULFA: svan m. (*Cygnus*) Plur. svānera Smål., svānja f. pl. svānjer Sörml., »svana» (blott fem.) svān m. Vb; svan m. pl. svāner vNke.

Ölmt finnes i fvs. ölpt, fsv. alft och i ortnamn t. ex. Ämptöyja Ped. (V-ll s. 1154 a). Tgrn ger med hänvisning till Karsten¹⁾ och Hugo Pipping²⁾ följande tydning: den förra sammanställer ortnamnen Alpua(njärvi) med en urn. namnstam albutā 'svan', men Pipping godtar inte Karstens utredning, »ehuru han anser att tydningen möjligen är riktig». P. härleder namnet från germ. *alða äldre *alþo (lat. albus) och visar att man i likhet med Karsten kan sam-

¹⁾ Sv. bygd i Öb. I s. 183 f.

²⁾ Finl. ortn.; Skr. utg. av Åbo ak. komm. 7, 1918 s. 5 ff.

manställa *Alpua* med en mängd finl. ortnamn med förleden *amper-*, *ämt-*, *ant-* m. fl. — Det skulle således vara den vita färgen, så utomordentligt framträdande hos svanen, som gett den namnet ölm. — Jfr även *Slti* s. 407, enl. vilken de forn-germ. språken hava två namn för svanen: *elbiz* ♀ (?) och *swan(a)* ♂; i-stammen *elbiz* (**albit-i*) motsv. ags. *iel fetu*, fn. *elptr* och med suffixavljud *olpt* (**albut-*), lat. *albus*. Således uppkallad efter färgen. Detta namn har utträngts av *swan*, som allt allmännare kom till användning, både i lågt. och högt. I Schweiz torde namnet *elbs*, *ölbs*, *elsch* allt ännu förekomma. **Större vildsvan** till åtskillnad från den mindre, *C. bewickii*.

[Isländsk sångsvan (*C. c. islandus*)], Syst. fört.

Mindre sångsvan (*C. b. bewickii*). Denna art liknar sångsvanen, från vilken den skiljer sig genom att det gula på näbben ej sträcker sig ända till näsborrarna, vilket däremot är fallet hos den senare, och framför allt genom storleken: den har en vinglängd av omkring 500 mm mot sångsvanens omkring 600 mm. J.—K. anföra namnet **mindre vildsvan** (jfr föreg. art). Häckar i arktiska Asien och på de ryska ishavsoarna, ses hos oss på genomflyttning. — Sundev.-Kinb. (IV s. 1225) **liten svan**.

Knölsvan (*C. olor*). Skiljes från sångsvanen bl. a. på en stor svart näbbknöl vid övernäbbens bas samt på den orange-röda näbben. Denna art hålles tam och kallas därför **tamsvan**, eller ock, liksom sångsvanen **svan**, ävensom **svänja** Sdml. (J.—K.), det sistnämnda namnet bildat med *j*-suffix och stamvokalens omljud; f., pl. -er; även om ♂. Endast en gång skjuten hos oss, sedd på Åland, häckar flerstädes i Sverige, på kontinenten o. s. v.

Släktet *Anser*

Grågås (*A. anser*). Dräkten övervägande grå, ljusare än hos sädgåsen, särskilt skilja de ljusgråa övre o. undre vingtäckfjädrarna grågåsen från sädgåsen, med vilken den närmast kunde förväxlas vid flyktigt påseende. Bakkroppens sidor, undergump och undre stjärttäckare vita — en karaktär, som ej skiljer den från andra gäss. Den häckar mest vid havet

på skärgårdsholmar. Namnet gås, som är gemensamt för alla germ. språk har ie. anor, den ljudhärmande roten *ghans. Jfr fsv. gās, isl. gás, ty. Gans o. lat. anser, ry. gusj. Tidigare konsonantisk böjning, sedan i-stam. — Lätet g a g a, g a n g etc.

V-II: *g r å g ä s s n. (grågäss Ksl. m. fl. skn. i mell. Nyl.; gruodjäs Py); *g r ä - g ä s f. (grégås pl. grégæs Oö); [g ä s s heter göss Sj.; *g å s a ♀ (gåso Nyl, guoso Sj., Py, gåsu Ngö Vö). — VEVW: g r o v t - *g a g e l n. (gruftgagäl, sing. best. gru(v)gaglâ pl. gru(v)gagäl Bo). — **Vildgås**¹⁾ Öl., sMöre Nke. — J.—K.: **vitgås, havgås** Vb. ULFA 95: 4 s. 140: gås (*Anser*) m. gåse Öl., Smål.; gåskarl Sk. f. gås best. f. gåsan Smål., Öl., gaus nSk. gässa pl. Smål., gåskärn Rosl. pl. gässerna Rosl. 89: 19 s. 6: v i l l g å s g r å g å s, »namnen begagnas om hvar andra, ehuru man känner till, att de tillhöra två skilda arter». Nke.

I Nyl. användes **grågäss** som sing. neutr. **Grovt-gagel** för att beteckna skillnaden i storlek mellan denna art och fintgagel (namnet på prutgåsen), ett onomatopoietikon (se d. a.).

Enl. Gotl. Ordb. s. 284 'värpa gragäss (och jaugäss) uti ihåliga ekar' (!).

Bläsgås (*A. albifrons*). Runt näbbröten upp mot pannan vit, det vita når sällan upp mellan ögonens framkant; jfr. fjällgåsen. Angde gås se under grågåsen. J.—K.: **vitpannad gås**.²⁾

Ses endast på genomflyttning från häckplatserna på den arktiska tundran till vinterkvarteren, bl. a. Belgien, Holland, Brittiska öarna.

Fjällgås (*A. erythropus*). Häckar vid fjällsjöar och på tundran. Angde gås se under grågåsen. Har vit bläs liksom bläsgåsen, men det vita sträcker sig ända upp på hjässan ovanför ögonens mittlinje. Lätet visslande d j ú j u d j ú j u, krikrikriivi etc. (kallas på fi. kiljuhanhi). Den minsta bland våra gäss. J.—K.: **dvärggås** (Nlsn, Hgrn); **blistergås** Sorsele, Stensele; av *blistra 'vissla' flerst. (V-II s.

¹⁾ Vildgässens flyttning i mörka nätter har givit upphov till myten om »Odens jakt»; jfr Wär. Wird. I s. 216.

²⁾ Hgrn s. 1064 kallar bläsgåsen efter Nlsn **fjällgås** och vitpannad gås (jfr följ. art).

57 a blistra el. blistär, blistur; jfr även sjöorren). — Wr.—Pn: lappmarkens bläsgås.

Sädgås (*A. f. fabalis*). Efter födan. I motsats till grågåsen häckar sädgåsen inne i landet på myrar och mossar samt vid skogstjärnar, stundom långt från vatten; nordlig och östlig utbredning. Angde gås se under grågåsen.

J.—K.: **vildgås; gås; skogsgås** Lappl., **storgås** s.Lappl.; **grågås** Nke (se under grågåsen). Sädgåsen gör ej skäl för namnet storgås mera än grågåsen, ej ens så mycket, ty den är mindre, däremot betydligt större än fjällgåsen; ej heller för namnet grågås, ty den är mer brunrå än grågåsen. — VEVW: **lägel** l. **lagl** (lagäl Wp. Estl.) 'wildegans, saatgans (*anser segetum*)'. Namnet möjl. onom. liksom gägel (jfr prutgåsen). — Enl. Gvsn (i brev) är namnet estn., se Saxén i Sv. landsm. XI: 3 s. 161. — Wr.—Pn: **Kontinentens sädgås** 'Anser arvensis'. Rz s. 790 a: **vall-gås** *Anser segetum*; jfr vall, gräsbevuxen mark.

Spetsbergsgås (*A. f. brachyrhynchus*). De i Skandinavien genomflyttande häcka på Spetsbergen. Angde gås se under grågåsen.

J.—K.: **kortnäbbad gås, rödfotgås**. Spetsbergsgåsen liknar mycket sädgåsen men har kortare näbb och köttröda fötter (hos sädgåsen orangegula). — Wr.—Pn: **Spetsbergens sädgås**.

Sushkins gås (*A. fabalis neglectus*). En närstående ras till sädgåsen, beskriven av den ryska ornitologen Sushkin. Den är större än sädgåsen, har längre och slankare näbb o. s. v. Den har erhållits flerstädes på kontinenten under flyttning, enl. Schenk¹⁾ i Ungern, enl. Stresemann²⁾ i Mark Brandenburg, Lemmer Friesland; Hermann Grote skriver om denna ras flyttning.³⁾

Snögås, polargås (*A. h. hyperboreus*). Snögås använt av Lbg, samt förf. i O. H.; polargås av Palmén. Denna arktiska gåsart har blivit skjuten bl. a. i Norge och flerstädes i Väst-europa, sedd en gång även i vårt land, i Korpo. Den är helvit utom handpennorna, som äro svarta och handtäckarna

¹⁾ Festschrift Hartert s. 282 f.

²⁾ Orn. Monatsber. 1930 s. 160.

³⁾ O. M. 1932 s. 149 f.

samt lillvingen (tummens fjädrar), vilka äro gråa. En närstående art är **blågåsen** (*A. caerulescens*); jfr With., Handb. of Br., B., s. 200: The blue goose. Den har tidigare betraktats som en ras av samma formkrets som snögåsen.

Indisk gås (*A. indicus* = *Eulabia indica*). Ett vilsefluget, skadat exemplar av denna art fasttaget på Åland i Vårdö by (tidn. Åland 11. V. 32). Arten häckar enligt Stuart Baker¹⁾ i Ladak Tibet och så gott som säkert i västra Kina. Den finns avbildad hos J.—K., tavla 129, och är ljusgrå, har två svartaktiga tvärband över hjässan och bakhuvudet, framhalsen och bakhalsen äro svartaktiga, likaså vingpetsarna; kinder o. halsens sidor vita. Angde gås se under grågåsen.

Sundev.-Kinb. omnämna (IV s. 1286) en kinesisk gås och **turkisk** eller **sibirisk gås**.

Svangås (*Cygnopsis cygnoides*). Av denna ostasiatiska fågel skötos två exx. i Danmark vid Kalvebodstrand. Namnet anger att den vad storleken beträffar står mellan svanar och gäss. Näbben är längre än huvudet, huvud o. hals ovan bruna, halsen vit, ryggen gråbrun, undersidan gulbrun (Lbg s. 414). Angde gås se under grågåsen.

Släktet *Branta*.

Prutgås (*B. b. bernicla*). Efter lätet. Angde gås se under grågåsen. Nlsn kallar lätet »knorrande», jfr da. Knortegaas.

V-ll: *g a g e l n., vilt- *g a g e l (gagäl Nyl. gagäl öNyl. passim; gagul Nu gagäl Wp.; *k a c k e l - g å s (kakälgås Lmo 'ett slags gås'. — VEVW Till. s. 651 a: g a g e l Ekn., Brom., Ten.; f i n t - *g a g e l n. Bo, *g a g e l - g å s m. Hi. — J.—K.: t a f l a c k a Bl. (Nlsn), t a v e l a c k Öl. — Drgo: s k ä l l - e l. s k a l l g å s Gotl. (så ock Wigst.). — Rz: t a v l a k k a Bl. — Säve s. 21: s k a l l g å s 'som är mindre än grågåsen'. — Sundev.—Kinb. IV: r u t g å s, b r a n d g å s. —

Gagel, viltgagel efter lätet, som återgivits på olika sätt, alltförersom olika iakttagare uppfattat det. Förf. har tyckt sig höra som ett brus b u r u b u r u g g g g etc. från förbiflygande flockar, ett slags k a c k l a n d e, som givit upphov bl.a. till

¹⁾ The Nidification of Birds in the Indian Emp., IV s. 496.

namnet **kackelgås**.¹⁾ **Fintgagel** till åtskillnad från grovt-gagel, jfr under grågåsen. **Rut, rutgås** = prutgås.

Taflacka och **tavelack** äro möjligen också ljudhärmande, liksom **skäll-** el. **skallgås**. Taflacka användes av Sundev. om den vitkindade gåsen (se d. a.) Tgrn pekar på no. dialektorden tave 'klut, fille' och lake 'klut, fille' (= trasa). No. klut och da. klud ha båda betydelsen bl.a. 'tygremsa, halsduk'. Taflackan har på båda sidor om halsen vita strimmor, som tydligt avteckna sig på gåsens svarta hals (hos gamla fåglar). Arten heter på no. **ringgås**, alltså precis samma betydelse. (Jfr även ty. Ringelgans). För vitkindade gåsens vidkommande skulle, enl. Tgrn, »namnet syfta på de vita 'klutarna', som denna art bär på panna och kind». — I Nord. Familjeb. (ny revid. uppl.) sp. 966 talas om »Taflacka-släktet», till vilket höra *Branta bernicla*, *B. leucopsis* och *B. ruficollis* (rödhalsad gås, jfr nedan).²⁾ Sundev. anför namnet under bilden, som föreställer vitkindad gås, hos Kinb. (i motsv. text, bd IV s. 1287) förekommer namnet taflakka alls icke, han talar om **prutgås** el. **rutgås**, **vitkindad gås** och **rödhalsad gås**. Nlsn använder namnet endast för prutgåsen. *Branta ruficollis* har också vita »klutar» på tyglarna (trakten mellan näbbroten och ögat) samt vita »remсор» kring örontrakten och ned på halsen. Så fåglarnas dräkter erbjuda intet hinder för godtagande av Tgrn:s tydning. — **Brandgås** (Sundev.) på grund av den svarta dräkten (eng. Brent goos). Jfr även gravand.

Grönländsk prutgås (*B. b. hrota*). Syst. fört.

Vitkindad gås (*B. leucopsis*). Denna gås har vita kinder. Namnet sålunda bildat efter en del av dräkten. Den förekommer på genomflyttning längs Murmankusten och över vårt land i maj och juni samt sept.—okt. från och till de arktiska häckplatserna. Vintern tillbringar den liksom prutgåsen i s. delen av Östersjön och i Nordsjön, sällan sydligare. — J.—K.: **hälsing**, **havregås** Sk. Det förra efter den svarta halsen och krävtrakten, vilka skarpt avgränsas mot den vita undersidan; havregås åter på grund av födan, som utgöres av bl. a. havre, som fågeln kommer åt på havrefält. Lbg skri-

¹⁾ Ordet fogel betyder enl. VEVW a. st. även 'larmande, stojande hop'.

²⁾ I första upplagan bd VI s. 369, användes namnet endast om prutgåsen; den vitkindade kallas havregås och *B. ruficollis* rödhalsad gås.

ver (s. 413), att denna art betar hellre på land än prutgåsen. Enl. Nlsn besöker den gärna fält, som burit havreskörd. Jfr ock namn på sjöorren (havre, svarthavre Härj.). F. ö. kan havre ock ställas i samband med lat. *capere* 'bock' fsax. *haþoro*, germ. stam **habran-*, en avledn. av **haþra*, **hafra* 'bock' varmed kunde stämman att havren äldst företrädesvis användes till foder. Jfr Hllqt s. 229 a. — Sundev.: **taflacka** (pl. LVII); jfr föreg. art. Säve s. 25: **grimgäss** (Gotl. ordb. *grimgås*), efter det vita ansiktet: 'äldre, nu obekanta namn, något större än änden men mörkgråa samt med svarta fötter o. näbb' (Gotl. ordb.: — — svarta fötter o. näv). Jfr grimmad and under berganden.

Rödhalsad gås (*B. ruficollis*). Hela framhalsen och bröstet brunröda. Se vidare om dräkten under taflacka (prutgåsen). Denna sibiriska häckfågel har blott en gång erhållits i vårt land, i Danmark och Sverige ett par tre vilseflugna, likaså flerstädes i Västeuropa.

Kanadagås (*B. c. canadensis*). En i nordliga Nordamerika häckande gås, som en gång anträffats vid Norges västkust och en gång på Färöarna. Den kan i korthet beskrivas på följande sätt: huvud och hals svarta utom en mycket stor vit fläck på huvudets undersida som sträcker sig upp över kinden och örontrakten. För övrigt gråbrun med vit stjärtrot och undergump (avbildad i Handb. of Britt. B. III tavla 79). Angde gås se under grågåsen.

Släktet *Tadorna*.

Gravand (*T. tadorna*). Häckar bl. a. i gångar inne i jorden, både i sådana av andra djur grävda och i gångar, som hon gräver själv i lös sandjord. Därav också namnen **gravgås** Öl., lika Kkr, och **rävgås** (J.—K.), det senare möjl. också efter dräkten. Andra svenska namn syfta på dräkten: **brandgås** (den har mycket rött i dräkten), **ringgås** Bhl., **brokand** Hall. (den har en rödbrun gördel kring bröstet, vilken sträcker sig över skuldrorna och framryggen, f. ö. är dräkten brokig av svart, grönt, vitt och rostgult). **Jugås** Gotl. Tgrn antyder sammanhang med no. djur, även gjuv 'bergklöft' (djuv < juv < ju) och namnet skulle då ha avseende på artens häckningsplats (även klippskrevor och -hålör). — Säve s. 21: jaugås. —

Hgrn efter Nlsn grafgås, brandgås (jfr ovan). — Sundev.—Kinb. IV: gravand, jugås, gravgås. — Gotl. Ordb. s. 540: *ljugås(e) (ljau-gase) -gåse-karl ♂. S. 540 b: ljugås ljau-gas jaugas jogas jugås ljaugasi jaugasi pl. liugiäs jaugäss jugäss jaugässnar jaugas(i) *lju-gåse-karl jogasekar jogas-jogassekar. Nils Carlsson förklarar i Ark. f. nord. fil. 35 s. 325 ordet som hörande till stammen *leutra- 'ljus', således 'den lysande, praktfulla gåsen' eller möjl. 'den vita gåsen' till åtskillnad från gragasi (Gvsn i brev). Häremot talar den omständigheten, att jugås åtm. på sGotl. uttalas djugås (med tydligt d-ljud; Wigst. i brev).

Angde gås se under grågåsen (gravanden är stor som en mindre gås, löper mera omkring på land än änderna och liknar också däri gässen). And är av idg. ursprung liksom svan och gås: samgerm. *anuð- *anid-, motsv. lat. anas (anatis); fht. i-stam anut, nht. Ente fn. ønd. Onom. Om andungar anv. elling, dim. av and (jfr ty. Entlein).

Gravanden är hos oss sällsynt, som häckfågel påvisad endast i sydvästra skärgården. Norrut tillfälliga fynd. Talrikt häckande i sSverige, lika i Norge och Danmark, Estlands västkust, flerstädes söderut allmän.

Släktet *Casarca*.

Rostand (*C. ferruginea*). Dräkten är till övervägande del rostgul eller rödbrun. En stor sällsynthet hos oss liksom överhuvud i nordn. Häckar i Donau- och Volgadeltat, mell. Asien. Angde and se under gravanden.

J.—K.: rödgul and, rödgul gravand (häckar bl. a. i hål på marken liksom gravanden). **Braminand** (Kinb.) efter brahmin, hinduisk präst. Brahminismen var en naturreligion med dyrkan i synnerhet av ljusföreteelser ss. himlen, solen, elden, morgonrodnaden, varför man kan tänka, att braminanden fått sitt namn på grund av sin rödgula dräkt.

Släktet *Anas*.

Gräsand (*A. p. platyrhyncha*). Angde and se under gravanden. Gräsand emedan denna art är särskilt karakteristisk för gräsrika stränder såväl i inlandssjöar som i åar, älvar och havsvikar.

V-ll: *v i a f. Fby Hi. *v i - a n d (viand öNyl. KO; viand öNyl. pl. viändär Ko l. viendär öNyl. l. vieändär Py). — VEVW: i s - a n d f. (isänd Ksl., Lfj., Sbo, ijsänd Korsn., Petal., Öv., Pö, Nä). *a n k e s - g u b b [e] (angkisgob eller -gub ♂, ankbonde Na), g r ä s + p a r t f. (gräs-patt Wp. est. 'Ente'), *v i - a n d f. Ekn., Petal., a n d - g u b b [e] Na ♂, *f ö g e l - [k a r l] l. * - k å (r) l (føulkål Na olika arter ♂). — H. Krk. s. 52: i s a n d Gkby. — Dan.: i s a n d f. Pork. — Tgrn: Korsh., Vö. — Wr.—Pn: i s a n d vinterdr., ♂ - k å l, ♀ - k ä l i n g i Öb., - b o n d e Ål. — ULFA: å n n d r a k e m., å n n u n g e Nke; a n å n pl. ä n d e r, å n n f. pl. ä n n e r, a n d f. Örebro o. öNke. gräsänn allm. Nke. J.—K.: s t o c k - a n d f., a n d (Kinb. IV s. 1351), å n d Smål., a n d r a k e (ändrake), d r a k e ♂; v i l d a n d Sk., å k e r a n d Jtl., a n d r i k m. Vml., b l å h a l s ♂ Hls. (Kinb. IV) Nb. Tam anka: a n k a (agka etc.) a n k b o n d e ♂ ankunge; l o n k a, d r a k e Klm. l. — Nlsn tam and h u s a n d. Rz s. 116 a: e i s a n d sGotl. — Hgrn: storkand felskrivn. för stockand, åkerand.

Via av vi 'fågellek', 'kull, svärm' flerst. Jfr no. vina 'para sig' (om fågl.), smss. fågel- o. orrvi (fågelsvärm, orrspel); viand användes också om bläsand, stjärtand och vigg; isand, anländer bland de första om våren, medan isen ännu ligger, övervintrar flerstädes; samma namn även om alfågeln, berganden, knipan, storskraken; ¹⁾ ank(es)gubb(e) ♂ av tam and; ankbonde; gräspar't estn. inflytande (jfr is-par't 'alfågel'); fågelkarl användes om ♂ av olika sjöfågelarter. Stockand = da. stokand, ty. Stockente. Både Flk-Trp och Hllqt tyda namnet i avslutning till den »breda, raka näbben». Hllqt skriver: — — omnämnd hos Oedman, Bahus. 1746, som omtalar en folktro, enl. vilken stockänderna troddes växa på trä, i det att »the släppa sin säd på gamla stockar». ²⁾ Anddrake (andrake), fht.

¹⁾ Under hela sin barndoms- o. ungdomstid i Vasa hörde Tgrn, enligt vad han meddelar i brev, traktens allmoges bara använda 'isand' liksom fallet är i Vö. — Namnet synes vara rätt allmänt även i Nyl., förf. har hört det användas av fiskare och försäljerskor på salutorget i Helsingfors. Sæve skriver s. 24: »ejsänderna, 'som anlända tidigt, värpa sitt första mycket runda ägg redan va'runat (25 mars) ej i myren utan under enebuskar.»

²⁾ Lika mystiskt är enl. folktron prutgåsens ursprung; det lat. bernicla av Perna = mlat. Berna, dim. barnacula, modifierat till eng. barnacle, som betyder både *Lepas anatifera* 'rankfoting' och prutgås »därför att den senare på mystiskt sätt troddes uppstå ur rankfotingen» (anatifera = »gåsalstrande»). Jfr Lundgren Sv. Dagbl. 18. IX. 31.

antrehho av ant 'and' och lågt. drake (♂ av and), av dunkelt ursprung.¹⁾ **Åkerand** — gräsanden betar gärna på sädesfält och äter bl. a. säd; **vildand**. **Andrik** = anddrake. **Blåhals** — hanen i praktdräkt (om vintern och försommaren) har huvud och hals metallglänsande gröna (i fi. kallas fågeln bl. a. sinikaula = blåhals). **Ankbonde**, ♂ av **anka**. Sæve skriver s. 24: tamänder kallas på Gotl. också änder (icke ankor). ♂ av gräsand kallas drake, ♀ andi. — **Lonka** jfr. lanka 'anka', lankebonde 'andrik', lankera lankera! lockrop på ankor, vb. lanka 'gå med vacklande gång'; Rz s. 329 b.

Turkisk and (*A. moschata*). Enl. Nlsh s. 430 härstammar denna and ursprungligen från sAmerika, men förekommer vid Kaspiska havet och södra trakterna av Volga. Kallas hos Sundev.—Kinb. (IV s. 1322) dessutom **myskand**. Hanen skall enl. Nlsh hava »stark moskusluk». Mysklukten framkallas i näbbknölen och gumpkörteln (se Hoffm. s. 79). Jfr även *Upupa epops*.

Prakt-and (*A. falcata*). Hanen i vårdräkt är synnerligen praktfull: huvudet kastanjebrunt med grön metallglans på kinderna, nackens fjädrar bilda en yvig tofs, som slutar i en spets bakåt. Brösten o. undersidan vackert vattrade av brunt o. vitt; de inre armpennorna plymformigt förlängda, nedhängande över vingarna o. s. v. (avbildad hos J.—K., tavla 135). Denna ostasiatiska and har ett par gånger förirrat sig till Sverige.

Snatterand (*A. strepera*). Namnet efter lätet. ♀ snattrar ungefär som gräsandhonan men mindre strävt och ♂ låter höra ett u i t - r a b. Hffm. skriver s. 38: »Eine Entenart kann, besonders wenn mehrere Stücke zu gleicher Zeit hoch gehen, den Schnabel nicht halten. Man vernimmt aus der Schar bunt durcheinander klingende Reihen von kräg..., ga..., gag..., quäk... und hohe pfeifende piep... u. s. w. Das ganze Stimmewirrwort ebbt erst ab beim Niedergehen aufs Wasser; daher der Name Schnatterente.» Att den i Ekolsund kallas **middeland** (J.—K.) kan liksom ty. Mittelente tolkas så, att

¹⁾ I nht. Enterich är slutstavelsen ombildad i anslutning till namn på -rich (Heinrich) och har givit upphov till bildningar som Gänserich (av Gänser, ♂ av Gans 'gås', Täuberich av Täuber, ♂ av Taube 'duva'; jfr Slti s. 423 f). Anddrake folketymol. i anslutning till ankbonde, gåskarl m. fl. liknande.

den är medelstor — så är t. ex. bläsanden ungef. 47 cm, snatteranden 52 och gräsanden 56 cm lång från näbb- till stjärtspetsen.

Kricka (*A. c. crecca*). Efter hanens i tonläget d i klar diskant utstötta vårläte krick. Krickan häckar förutom vid gräsrika stränder och vattenstråk i skogarna, ej sällan invid utfallsdiken, lertag, starrängar o. s. v. Angde and se under gravanden.

VEVW: *[art]-knörel *artes- m. (artäsknöräl Re 'hane av kricka'). — Tgrn: arta f. (arto Korsh.) H. Krk. s. 53: arto Gkby. — Erikson Naturljud etc. s. 54: arte Gotl. — J.—K.: krickand Sdml., kräcka, krecka (NlSn s. 443; ULFA: krecka l. -e sMöre); ärt¹⁾; arte (Wigst.) arrt Gotl. (Drgo ar(r)t); knipannf., knortänn (= and) Smål.; lortand (= dyand) Vrml., Dlr., Jtl.; (ULFA: Hls.); lervätta Kal., Råneå; lortlapp Dlr.; lokand Jtl.; lóke, lók, larte, krickte; kricktand f. Härj.; lorstboll, lorstpjaska Hls.; beckasinand f. Vrml.; hästlodand (Hgrn även lödand) Jtl. — Rz 406 b: lill-krick Vb. (Skellefte). — Säve s. 24: ♂ artel. artokarl, ♀ arta el. ärtä. — Slti s. 429: krypand.

art, arta, ärtä betecknar både denna art och den följande (se under ärtan), vilka hava många gemensamma drag: de äro ungef. av samma storlek, ärtan något större än krickan; dräkten kan också giva anledning till förväxling. Efter lätet äro bildade **ar(r)t-**, **artes-knörel** (-l bildning av onom. stam), **krickand**, **kräcka**, **krecka**, **krickte** (jfr no. krikt) **krickt-and**, **knortand** (-änn); efter ståndorten **lortand**, **lortlapp**, **lervätta** (vätte = tomte), **lokand**, **lóke**, **lók** (loka = dypöarna, vattenpussarna); **larte** (sammandragning av lort-arte?); Gvsn förmodar att namnet är en förvanskning av art(a) 'ártä'. Gotl. arrt och arrtå (arrte), ordb. manusk. **Lorstboll**, **lorstpjaska**; **beckasinand** (vistas på fräkenmader liksom enkla beckasinen); **hästlodand** f. (förvrängning av lort-?); **knipand** (förväxling av art; se under knipan). **Krypand** f. efter lågt. krûpânt, nht. Kriechente — en folkety. ombildning av Krickente. **Lillkricka** (något mindre än ärtan). **Artokarl** ♂.

Gulkindad kricka (*A. formosa*). Syst. fört.

¹⁾ ULFA s. 142: ♂ kallas även ärtä Sdml. skärg. 89: 19 s. 6: krickæ krækkæ f., sNke. krikån krika Sdml.

Årta (*A. querquedula*). Enligt Hillqt ett blott nordiskt ord, möjligen av samma idg. stam ard- som lat. ardea 'häger'. Tager man i betraktande betydelsen, synes denna sammanställning ganska misslyckad — årta och häger hava rimligtvis ingenting med varandra att göra annat än möjligen de förlängda plymlika skulderfjädrarna, vilket ej har mycket sannolikhet för sig: då kunde t. ex. stjärtanden och andra med samma skäl kallas årta. Däremot kan lätet utan svårighet sammanställas med årta, det är knarrande (♂ om våren) och betecknas av Heinroth träffande »som att fara över tänderna på en kam». Honan låter vid boplatsen höra ä r r ä ä r r ä (sakta, i flykten), vilket förf. upptecknat.

V-II: *a r t m. Pä, *a r t a f. *a r t e artto mNyl., atta l. atto Fby, artta l. -o Hi Fö Ku l. -u Brdö Pu Lmo; astu Vö, at Prtm Plx, artta Strf.; Drgo Gotl.)¹⁾. — VEVW: *a r t a f. artto Na, artta Ål. — Till. s. 620). ULFA s. 142: årta pl. arter Rosl., arta Sdml. — J.—K.: **årtand** (årtånn, årtann f.). Vstml. v. s.Nke, a r t a f. Orsa (årtæ f. Nke), **lortand** f. Vrml (jfr under krickan), **dylpänn** f. Smål. (dylpa = liten vattensamling, ånn = and).

Amerikanska årtan (*A. discors*) anträffad flere ggr i Västeuropa. Syst. fört.

Bläsand (*A. penelope*). Hanen har i praktdräkt pannan ända upp på hjässan gräddvit; f. ö. äro huvudet o. halsen rödbruna.²⁾ Angde and se under gravanden.

V-II: b l i s a n d (blisand Py, blisand nVa, pl. -ändär nVa, -eändär Py; även om stjärtand); *r ö d n a c k a (rönnahko Ku, rö'nakko Ko, Houtsk. 'namn på en sjöfågel, bläsand'? hanarna kallas rönnahkgobbar Kuml.). — Tgrn: l ö v - a n d f. Korsh. Karperö (VEVW lyövånd Nä). — J.—K.: b r u n n a c k e³⁾ (ULFA: Nässjö; t j u v a n d Vb., h v i t b u k Gbgs.

¹⁾ Enl. Tgrn är uppgiften hos V-II att *arta betyder årta oriktig vad Öb. beträffar.

²⁾ Suolahti skriver s. 434: »Die von Schwenkfeld erwähnte Ente, die wegen des weissen Stirnflecks den Namen Eine Blas Endte führt, scheint eine Varietät der Pfeifente zu sein.» »Varieteten» är bläsandshanen i praktdräkt.

³⁾ I mina pojkar hörde jag forstmästare A. L. Hollméru s (i Sotkamo) använda namnet brunacke om bläsanden. Han var född i Borgå, där namnet tydligen använts. Enl. Palmén s. 392 är namnet brunacke allmänt använt.

l.; *brunnackem.* av jägare vid Vättern Nke; *bläsånn*, -an Sdml.) *vriand* f. Vbn (Sundev. IV s. 1371, Wr.—Pn: *Äl*, Nlsn Sk.); *blessand*, *gråand*, *miånd* Härj.; *bläsa* f. Vstml., *vitbuk* m. Ög. — Rz: *brunnacka* f. Sk. — Gotl. Ordb. s. 93: *brunkopp* bräunkåppa -kuppa 'En sjöfågel med brunt huvud bläsand'; Sundev. IV: *vi-and* Vermdö.

Blisand — blis 'bläs, stjärn' Ped., Pu (V-II s. 56 b), lika **blessand**, **bläsa**; **rödnacke**, **brunnacke** efter huvudets rödbruna färg; **lövand**. Tgrn skriver: Jag ville föra löv till verbet löga 'bada', av vilket ord även former med *v* finnas. Lögdag (lördag) heter i Da. o. gsv. *löwda* och da. har löve 'bada' och löverdag 'lördag'. (Jfr även fi. *lauantai!*) Löv syftar alltså på fåglarnas vana att löga (bada, simma) vid grunda stränder och i vikar. Dalin har för löga l. löga sig 'bada vid havs-, sjö- el. flodstrand'. — Unga fiskmåsar kallas lövgjuse, knipan lövknipa, vilket stöder denna tolkning. **miånd**, **viand**, **virand** efter hanens visslande vårläte; man jämföre ock fi. *viusorsa*, som tydligt återger denna vissling; se även under *gräsand*, *stjärtand* och *vigg*. Möjl. hör också **tjuvand** hit, i vilket fall *tjuv-* vore härmning av lätet. **gråand** efter honans gråa dräkt,¹⁾ **vitbuk**: den vita undersidan karakteristisk för båda könen.

Anm. Säve s. 25 nämner bl. a. fåglar **lille brunrock**, varmed kan åsyftas *bläsand* ♂ i sommardr. eller ♀, den rödbruna fasen.

Stjärtand (*A. a. acuta*). Stjärtandshanan är i praktdräkt en prydlig fågel. Ryggen och kroppssidorna äro vackert vatt-rade, framhalsen vit med en spetsig utlöpare på vardera sidan upp mot den brunsvarta nacken (jfr nedan *saxand*), stjärten lång och spetsig, de bakre skulderfjädrarna plymartat förlängda. Hanens läte *krlye* påminner om krickans, men honan har ett strävt läte, som i synnerhet nattetid verkar ganska obehagligt (jfr nedan *slipstensdragare*). Om and se under gravanden.

H. Krk. s. 53: *pikstjärt* Gkby. — V-II: **blisand* f. (*blisand* pl. -eändär Py, -*blisand* pl. -ändär nVa); *sommarand* f. (*somarand* pl. -ändär Lmo); *spikand* f. (*spikand* l. *spikand* pl. -endär Pä); *spjutand* f. (*spjutand* pl. -endär Ko, Houtsk., Wr.—Pn: *Äl.*, -bonde ♂); **viand* f. (*viand* pl. -ändär Ko); *stråand* Lmo. — VEVW: *stråand* f. Re. (Wr.—Pn: Öb. kustsockn.); Hson: [*slipstens-*

¹⁾ Även en rödbrun dräktfas finnes av *bläsandshonan*.

dragare m. slipsteinsdragar Gby. — J.—K.: spjutand (Sundev. IV och Hgrn; Säve s. 24: spjäutand Gotl.); saxand f. Vbn Härj.; spikand f. Nederkalix; viand f. (Rz s. 804) Sk., Öl. (Nlsn: jägare); silkesand f. Kristianstadstr. ULFA: spjutån, -an Sdml.; skatån f. vNke.

Namnet **blisand** tillkommer rätteligen bläsanden, med vilken namngivaren förväxlat denna art; **sommarand** utan särskild innebörd; **pikstjärt**, **spikand**, **spjutand**, **stråand** o. **skatand** på grund av den spetsiga stjärten; **viand** sammanhänger med hanens läte; användes f. ö. om olika arter (jfr gräsand, bläsand, vigg); vi betyder också enl. Rz flock (fåglar) — »månne besl. med moes. ga-vi-pan förena, fe. vedan id.»; **slipstensdragare** sammanhänger möjl. med honans läte (jfr ovan).¹⁾ **Saxand** kan hava sitt upphov i de spetsiga utlöparna, vilka likt saxblad omsluta nacken; **silkesand**: undre stjärtäckarna med rak gräns mot undergumpen äro sammetsvarta, de bakre skulderfjädrarna silkeslena.²⁾

Släktet *Spatula*.

Skedand (*S. clypeata*). Skedanden har en oformligt lång och bred näbb. Det skånska dialektnamnet **leffeländ** är tyskt långods med samma syftning på näbben, jfr ty. Löffelente. Anv. av jägare (jfr t. ex. Nlsn s. 420 o. Hgrn s. 1077). — Wr.—Pn: Liffeländ f. Pork., skoveland f. Klåvsk.

¹⁾ Tgrn vill förse namnet med ett frågetecken. Det kan ju hända, att detta namn inte vunnit allmännare användning, men det synes mig inte omöjligt, att just honans sträva, obehagliga läte inspirerat en namngivare till att förlikna det vid det ljud, som en slipsten frambringar, då man slipar på den. Jfr liknande nomina agentis på -are i ty. Sensenwetter, Grasschneider (Hoffm. s. 34 om kornknarren); och sigderifvare (Rz s. 563 b: sigdä-rälvare *Gallinula crex*) — yrkesutövares namn, överförda på fågeln.

²⁾ Säve omtalar (s. 24) bl. a. en **var-and** »vilken är brun, långlagd, har hög flykt och lägger blåaktiga ägg». Detta stämmer med stjärtanden utom att den snarare gör ett grått intryck, jämförd med t. ex. gräsanden.

Släktet *Aix*.

Mandarinand (*A. galericulata*). En gång har denna östasiatiska fågel erhållits i Vilhelmina skn i svenska lappmarken. Hanen är praktfullt utstyrd med gröna, förlängda nackfjädrar och röda, bakåt förlängda halsfjädrar; innersta armpennans infan är segelartat uppstående, bildande en triangel (bild hos J.—K., tavla 130). Dräkten f. ö. bandad, brokig. Namnet mandarin infört i Europa av portugiserna; det är bildat efter sanskr. mantrin 'rådgivare'. Mandarinerna äro indelade i 9 rangklasser, vilka utmärkas genom olika knappar (kalotter) på hattarna. Deras dräkt har broderier på bröstet och kring halsen, vita bårder utmed den fotsida kånans kanter o. s. v. (se Nord. Familjeb., ny revid. uppl. 1904: Kina, sp. 53 samt pl. I och IV till samma art.). Det är sålunda efter denna dräkt mandarinanden fått sitt namn, möjligen därtill också efter stångpiskan. Angde and se under gravanden.

Släktet *Aythya*.

Brunand (*A. ferina*). Det rödbruna huvudet och halsen äro karakteristiska för denna dykand. I Sverige kallas den (enl. J.—K.) **rödhalsad dykand** (Sundev., Wr.—Pn); **brunta** (vid Tåkern). Enl. Wigst. **brunkopf** Gotl.

Vitögad dykand; rödbrun dykand f. (*A. n. nyroca*). Det förra namnet på grund av den gamla fågelns vita iris, det senare med hänsyn till dräkten: huvud, hals och större delen av undersidan brunröda. Hos oss sedd endast en gång (O. H. s. 597), i Sverige ett par tre ggr.

Vigg (*A. fuligula*). Vigghanen har en nedhängande nacktofs, som givit namngivaren uppslaget till namnet vigg. Detta betyder ju 'kil' och återföres av Hllqt till en idg. rot *uoguh 'vara skarp el. vass'.

H. Krk s. 54 tr ä s k k o r p Gkby. — V-II: [tr ä s k - a n d *tr ä s k e s - f. (träskisand Bo Äl., trästjissand Pä); *v i d d a f. (viddo 'dykand *anas fuligula*' Nyl.); *v i g g (j) a f. (vidzu 'vigge fuligula' Lmo) Wr.—Pn.: v i g g a n d Äl., t o f s a n d Pörtö; m a r v i g g e. — J.—K.: m y r s v ä r t a f. Vb.; s m å v i g g m. sLappl.; h ä g e r a n d f. Sk. — Drgo: t o p p n a s a r s i n g. Fårö. — Säve s. 24: v i g g i (♂ viggis-karl, ♀

kvejnda). — ULFA: viggann l. vriann Vb.; tofsand Sdml. Förf.: vigg a Klåvsk. Al.; vigg e f. pl. viggor Kkr Al.; viand Sj.

Viggen häckar bl. a. i små sankar träsk, därav namnet **träskand**; **vidda**, **viggja**, **vigga**, **viggi**, **vigge**, varianter av vigg, det förstnämnda förvanskad med uppgivande av grundbetydelsen. **Myrsvärta**: viggen är visserligen svart ovanpå men har f. ö. ingenting gemensamt med svärtan lika litet som **träskkorp**, har något att göra med korpen (jfr även berganden). Myr-häckar på sank mark på en tuva. **Småvigg**, södra svenska lappmarken, till åtskillnad från »storgiggen», berganden, som alls inte har någon nacktofs. Namngivarna hava inte haft klart för sig vad vigg betyder, hava hört det och kallat de båda arterna efter deras storlek; berganden är störst. **Tofsand** efter nacktofsen. **Hägerand**: hägern har ju också en hjässstofs bestående av två långa, nedåt ryggen hängande svarta fjädrar. Att namnet förekommer i Sk. ger en viss ledtråd för förståelsen av detta långsökta namn för en and. **Viand** har jag hört användas om viggen av en fiskare i Sj., men namnet har knappast allmänare användning där (jfr bläsand, gräsand och stjärtand). **Vriann** efter lätet. Viggen har ett visslande vårläte, ej så klingande som bläsandens o. stjärtandens vissling (O. H. s. 600). **Toppnasar** »vigg». Wigst. skriver (i brev): viggen o. berganden ha räknats tillhöra samma art. De uppträda mestadels i gemensamma flockar. Har man närmare velat skilja dem åt, har man beträffande viggen tillagt ordet topp, syftande på fågelns nacktofs. Man hör också ordet tofsnasar då och då. Ordet nasar syftar uteslutande på nase-, näsa, näbb. **Marvigge**, jfr mar 'hav'; **viggand** liksom viggann Vb.

Bergand (*A. m. marila*). Häckar i Lappland vid fjällsjöar. Liknar något viggen men är större än denna och är ovan svart och vitvattrad; undertill med vit mage; huvud, hals och krävtrakt svarta liksom de undre stjärtäckarna. Kallas också liksom bläsanden **vitbuk** Nlsn s. 452. Honan har ett brett smutsvitt band (»nosgrinna») kring näbbroten, därav namnet **grimmad and** (ibid.) jfr *grim[m]a grimo 'smutsrand i ansiktet' (V-II s. 289) och *grim[m]og 'bläsig, om oxer' Fby Ku Brdö; grimmig 'sotig, brandig (om säd)', Gotl. Ordb. s. 276.¹⁾ Jfr

¹⁾ I Gotl. Ordb. heter det under grimsvärte: 'troligen berg- el. svartand, ty honan är grimsvart med en liten vit halvmåne under näbben

även ty. Grindschnabel om råkan. I jämförelse med viggen kallas berganden **storvigg** (sLappl.) och som flyttare vintertid **isand** (liksom gräsanden, alfågeln m. fl.) Öl. **Doppand** (Gtbg's trakten) utan annan betydelse än dykand (jfr även knipan, sjöorren och svärtan) — dykänderna dyka ned till botten t. o. m. på djupt vatten, medan simänderna, *Anas*-arterna, halvdyka sökande sin föda på grunt vatten, i det de böja ned halsen och vända stjärten i vädret. — Drgo anför från Gotl. namnet **veling** (användes i Gevle om stäm *Leuciscus grislagine*, enl. Gsvn även i Gotl. ordb. manusk.); samt **nasar** »bergand» (på Fårö). Tgrn förmodar, att veling sammanhänger med vb. vela 'skrävla' Äl. Rz 'skrika, gråta' Gotl. (jfr V-II s. 1098) och alltså vore ljudhärmande; eller ock syftande på artens häckplats; jfr no. veile 'sprek, revne'. Gotl. ordb. s. 286 a upptager gra-vailing. Gsvn skriver (i brev): »finnes blott hos Bachér (1830) och enl. Säve från Rone skn. Det finnes ett gotl. vb. vaila 'gråta, skrika, ropa'; möjl. därav.» Wigst. skriver (i brev): »Namnet veling för bergand tillhör det övriga Gotland och torde ha tillkommit i ljudhärmande betydelse: det är sällan flocken är riktigt tyst, utan man hör dess snatter eller om man så vill gråt. Gotl. ordb. s. 672 b: Nasar 'bergand' hör väl ihop med gotl. nasar 'näsa' och syftar kanske på den breda näbben. — Rz: **myr-svä(r)tt** Vb. (jfr under viggen — osäkert vilkendera arten avses. Kanske båda.).

Släktet *Netta*.

Rödhuwad dykand (*N. rufina*). Huvud (och övre delen av halsen) röda, därav namnet. Denna fågel är en sällsynthet i nordnorden och har erhållits endast ett par tre gånger (i Danmark). Häckar från Medelhavsländerna till det inre av Asien (J.—K. s. 350).

Släktet *Bucephala*.

Knipa (*B. c. clangula*). Av att många av knipans namn (jfr nedan) syfta på det vinande el. klingande ljud, som upp-

samt ♂ svartbröstad med vitt underliv, grå- och vitstrimmig på ryggen och med svartgrönt huvud — en beskrivning som stämmer för berganden. (Jfr även under svärtan och prutgåsen.)

kommer vid fågelns (särskilt hanens!) flykt drar Hllqt den slutsatsen att också namnet knipa egentl. är av ljudhärmande ursprung. Vari ljudhärmanden skulle bestå — knipa liknar ej den »vita vingens vinande»¹⁾ — lämnas oförklarad. Måhända sammanhänger namnet med verbet knipa (sjöv.), 'sträva så högt i vinden som möjligt vid bidevindssegling'. Då knipan lyfter, strävar den upp mot vinden för att bättre få luft under vingarna. Kanske man tytt vinandet såsom uppkommet just under denna strävan och följt med dess flykt. Även andra fåglar göra så, men då vingarna ej vina såsom kniphanens göra (♀:s vingar vina i betydligt mindre grad), har man ej så mycket fäst sig vid dem. Så har man givit »blåanden» namnet knipa. Varianter av namnet äro *kneip*, *knaipe*.

V-II *h o r s - s k r ä x a? f. Nu »ett slags skrake (mergus)» — i till. o. rätt.: »*h å l - s k r ä x a f., knipa Nu — snarare *horskr.»; [träsk]-knipa *träskes- f. (träschäsknipo Kuml.); [knipgubbe (knipgobbä ♂ Kuml., VEVW: kneipgob Pet.); sjöknipa; — VEVW: [knip-karl], *knipes-kå(r)l (knipiskål Na), [kärning ♀ (om många sjöfågelarter, flerstädes i olika varianter). — H. Krk s. 54: knipo Gkby. — Hson: grå-bus Gkby, VEVW: 'alfågel'. — Drgo: nättling ♀, vitpenning ♂ Gotl. — Säve s. 24—25: knejpa, vitpenning, ♂ blika-gubbe ♀ blika, blika-mutta. — Gotl. ordb.: s. 67 bleka, blika, hvitpenning, hvitöga, bleka-gubbe, blikä-gubbi, bleka-karl, blika-kal, blikikal ♂ till blika-mutta, -*kärning, blikakälling, blikä-mutter, brunacke, braunackä »♂ av knipa». J.—K.: knip-ånn Smål. (Rz knip Bl.), knipskalle (-kåle) en enstaka ♂ Sdml., knipkärning ♀, lövknipa juv. Ög.; donare ruggande fågel Tåkern; blankknip (blagk-) blankhanar (= gamla hanar), mögelhane ♂ juv. i tredje året, gråknipa ♀ o. -gråkniper (= ungarne) Sdml. knipoxe ♂ ad. Sth. skärg. (Rz Sdml.); knipæ sNke knejp Mora (Rz kneip Dlr.); dopping (Nlsn) Sk. (Hgrn Herjeådalen) Smål. vid Bolmen (Nlsn); isand Bhl., knortand doppand Göteb. trakten, skatand Vrml., vitsida (Hgrn Jtl.), stockand Härj., blåand, skörand, stomand, stutand Jtl. Norrl., blike ♀ Gotl. (lika Hgrn). — Rz: knip-okse ♂ Sdml. Ornö), Knaipe Dlr. (Elfd.); gnällvinge. — Billb. s.

¹⁾ Jfr Runeberg, Lyr. dikter II: Men min fågel märks dock icke.

198 brunkopp (Fauna Su. s. 123); lika Sävle l. c. ULFA: »knip» både coll. o. indiv. Öl., kulpand, klubband, vinnare Bhl.; gråknipor årsgamla Sdml. (s. 142).

Knipand, »förtydligat» genom tillägget and (änn). **Horskräxa** av hors 'häst' (jfr horsgök 'enkelbeckasin'). Det är osäkert om V-ll anser namnet betyda skrake eller knipa. Skrakhanen har i själva verket om våren ett bråkande läte, som jag betecknat med brä' ä ä ä ä ä ä ä (O. H. s. 659) och kniphonan har ett strävt läte bre bre bre eller skrocande k o k o k o k o k o o. s. v. (a. a. s. 612). **Hålskräxa** synes V-ll anföra med en viss tvekan, men det är synnerligen lämpligt för både skraken och knipan, såtillvida som båda häcka i holkar o. ihåliga träd, -skräxa lämpar sig däremot mindre bra för knipan. **Kulpand** o. **klubband** av huvudets form. **Vitöga** efter iris, som är gul l. vitgul. **Träsk(es)knipan** och **sjöknipan** är karakteristisk häckfågel vid små träsk och insjöar. **Knipgubbe**, **knip(es)karl**, **knipkalle**, **knipkäring** och deras varianter äro förmänskligade namn liksom dumjös, talprost, ankbonde m. fl. Till samma grupp hör också **gråbus** (osäkert om inte därmed avses alfågel). **Nätling** är dunkelt,¹⁾ **vitpenning** avser den vita fläcken, som hanen i praktdräkt uppvisar på tyglarna (trakten mellan näbbröten och ögat). I Varend offrades »en hvit penning» åt Necken. I vardera

¹⁾ Hasselgren Gotl. fogl. skriver ordet med ett t. Gotl. Ordb. s. 675 *nättling ♀ av knipa »fångas med snaror». — Jfr även ty. dialektordet Nessel- i fågelnamn: Nesselkönig (gårdsmyg), Nesselfink (grå flugsnappare), Nesselente (snatterand), i vilka Nessel- har betydelse 'livlig, orolig' (egentl. 'liten, orolig flicka'). Hoffm. s. 69 tillbakavisar Suolahtis antagande om sammanhang med Nessel 'nässla' (Slti under Nesselkönig s. 82). Jfr även S v a n t e D a h l s t r ö m: »Anteckningar om sjöfågel-fångst med nät» (Budkavlen N:o 1, 1938) — nät, som uppspändes med särskilda anordningar över trånga sund, genom vilka sjöfåglar plögade sträcka. Det förblir dunkelt, varför endast honan av knipa skulle kallas nätling. Även om det vore fråga om andra »snaror» (ryssjor, nät som sänkas ned i vattnet etc.) frågar man sig, varför endast honor skulle i dem fångas. — Wigst. skriver (i brev): »Man har sedan gammalt här på Gotland kastat nät efter fåglar och då företrädesvis knipa, bergand o. vigg. Men att man skulle skilja knipan från de andra och ge den särskilt namn, är oförklarligt. En svensk författare skriver: Jag minnes min grämelse, när jag en morgon vittjade mitt sik- o. abornnät och fann tre halv vuxna knipungar döda i garnet. Jfr C. T. H o l m s t r ö m m. fl.: Våra fågl. i nordn.

skon skulle bruden lägga en »hvit penning, så fick hon gott om pengar i all sin tid» o. s. v.¹⁾ På lätet och vingens vinande syfta **knortand** (jfr under krickan) och **gnällvinge** samt **vin-nare**. Dräkten har givit upphov till **blankknip**, **blankhane**, **mögelhane** (dräkten oren hos ungf.), **gråknipa** (liksom föreg.); **vitsida**; **blåand** (det metallglänsande svarta huvudet och hal-sen hos ♂ i praktdräkt); **blike** (**blika-gubbe** ♂, **blika-mutta**, **blika-käring** ♀; mutta jfr ty. Mutter och no. blik 'blek el. vit fläck på klippor, väggar etc; Rz s. 41 a) — bör (vilket också Wigst. i brev bekräftar) vara namn även på hanen liksom vit-penning. **Lövknipa** möjl. av laupä, löve 'löpa', i vilket fall namnet kunde syfta på dunungärna, vilka i flock fly undan, löpande på vattenytan; jfr även lövand (bläsand) och löv-gjusa (fiskmå). **Dopping**, **doppand** detsamma som dykare. **Knipoxe** (-okse) på grund av knipans tjocka huvud; **stutand** — knipan häckar liksom storskraken gärna i holkar (stut-holk). **Isand**, vinterfågel i Bhl. **Stockand**, jfr under gräsanden. **Skatand** och **skörand**, **stomand** och **donare**: Tgrn förmodar i fråga om det förstnämnda, att en förväxling med viggens föreligger och att skate = topp skulle syfta på viggens nacktofs (jfr ovan topp-nasar) — eller skulle man vid namngivningen tänkt på knip-hanens svart och vitbrokiga och delvis metallglänsande dräkt, som skulle leda tanken på en skata? (då vore ju också skör-and — om med skör- avses skjorå 'skata' — förklarar; förf:s anm.). Vad stomand beträffar hänvisar Tgrn på no. folkmåls-namnet stonn 'trädstam' — knipan häckar med förkärlek i ihåliga träd. Belägget är från Jtl., och då ligger antagandet om norskt inflytande nära. Donare (ruggande fågel) skulle, enl. Tgrn sammahänga med vb dunast 'få dun', vilket leder tanken på ruggning; da. har duunas i samma bet., och duunt 'dunig, dunad' om fågelungar. — **Brunnacke** liksom om bläs-anden, enl. Säve namn på knip- ♂, vilket då skulle vara ♂ i eklipsdräkt eller ♀. I vinter- och försommardräkt har näm-ligen ♂ svart, metallglänsande huvud.

Islandsknipa (*B. islandica*). Häckfågel på Island, Grönland o. i nAmerika. Något större än vår knipa, äggen också större. Förflugna exemplar bl. a. i Varangerfjord (O. H. s. 615—616). — Nlsn: **Barrows dykand** (efter John Barrow, eng. resande o. geograf, död 1848). Holmgr. s. 1123: **isländska knipan**.

¹⁾ Jfr Wär. Wird. I s. 261 o. 372.

Släktet *Clangula*.

Alfågel (*C. hyemalis*). Efter lätet. Sången är, på nära håll avlyssnad, en tydlig melodi (treklang) a a c i s e (eller h f) eller a a d f: (á á á) á - a l l i o. s. v. (O. H. s. 619), bland de vackraste fågelläten, man över huvud får höra. Säve skriver i Jaktens sagor s. 28 f: Den sången är, enligt »ett gammalt ord» så vacker, att när allarne spela, dansar havet; ja, »Vågen sjunger sin sång. Fågeln spelar sin visa. Skogen och berget lyssna: och sången stiger in i mannens bröst.»

V-II: *a l m. (al Nu Rg., Wp., Da Oö Fby. — Weste: áler), *a l l a f. (ala -o Nyl., EF., Ál. allu nVa aija Kuml., Brdö), *a l l a l l (e)? m. (alald Ru), *a l l [e] (al Ál., Kim., Hi Fby aij Kuml., Brdö ♂ av alfågel), *a l l - l u d d *a l l e - ? m. (alalüdd Ru) *a l l f å g e l l. *f u g e l m. (alfugil Ngö alfugäl Ál.), *a l l g u b b e (algobbä ♂ Fö. — Wr.—Pn: Klåvsk. aijäsögbä Kuml.); *k ö r f å g e l m. (Esbo 'något slags sjöfågel som färdas i stora flockar'). — Ols.: a l l e m. (-er) Hi. — Hson: g r å b u s m. (gråbus Gkby). — VEVW: k ö s t e r m. (kæster Nu), i s - p a r t. — Dan.: g ä l h ö n a ('fågel som översomrar här och häckar annorstädes' Pork.). — Wr.—Pn: a l l t u p p Kkr. — H. Krk s. 54: a l l o Gkby. — Drgo: a l l e m. k a u l u s, (Vigst. kaulus el. kaule) Gotl. — Rz: a l - p e s e ♂, a l l e - g u b b e, a l k ä r r i n g ♀ (alla-källing Gotl.). — J.—K.: s o m m a r a l, v i n t e r a l (Nlsn s. 480). v å r a l; a l o. ä l g u b b e ♂, a l k ä r i n g ♀ Rosl., b r u n ä l (sommardräkt), o l l Sdml., s v a r t a l (sommadr. Ög.), a l a (pl. aler Öl. Hls.), a n k a Lycksele, a a l Öl., a l l e, k a u l u s Gotl., a l l a Sk.; g a l d u s t (gaddust Gtbs l.) s t r å i r ö f, s t r å a r e (Nlsn s. 481), s t r å a n d Bhl. (Hgrn lika), h a f l u t, s ö f l o t t Koster, Bhl. — Rz s. 842 a: å r r 'alfågel' Bhl., å r t - b o n d e ♂; s. 854 b ö r r a o r r ♀ Åml., ö r r Vb., Nb. — Säve s. 28: ♂ a l l - g u b b e e l. k a u l u s - k a r l, ♀ a l l - k ä r l i n g e l. k a u l u s - d a c k a, e n y n g r e ♂ b r i n g e. — Gotl. Ordb. s. 422: *k a u l - g u b b e, -k ä r i n g (-källing), *k a u l u s d a c k a ♀ - e - å; s. 627: (alla)-m u t t a (b l e k a) m u t t a; h a l l e, a l l ä, a l l i, a l l a (sg. som i finl. riksspr.). ULFA vidare a l n., ä l f o g e l kollektivt.

Namnen med **al**, **all**, **oll**, **alludd**, **årr**, **örra** etc. äro alla ljudhärmande (se beläggen). Tgrn skriver: Vid Gotl. kust säges det att »kaul» eller allefågeln, som alltid håller sig ute i havet, höres klaga:

Alle sma fuglar kumba till lands,
men ja kumber all-lall aldri.¹⁾

Alfågeln dräkt varierar betydligt under olika årstider, därav **sommarall**, **vinterall**, **vårall**, **brunall**, **svartall**, **gråbus** (jfr knipan) o. s. v. **Allgubbe**, (-tupp), **-käring**, **årtbonde**, **kauluskarl**, **kaulusdacka** ♀, **allamutta** ♀; **blekamutta** ♀, bleka = blike (jfr knipan-förväxling med denna art), **mutta** = ty. Mutter; jfr ejdern o. knipan. **Körfågel**: om man åker in i en flock rastande allor om våren, får man höra den sällsammaste kör av sjungande hanar och kacklande honor (jfr även under storskraken! Namnet överfört på allan?). **Köster** är personifierat, ett skämtsammt namn använt i Estl. efter ty. Küster 'klockare'. **Gallhöna** användes även om ejderhonor som flyga omkring i skären utan att häcka. Enl. Dan. med långt a. **Al(l)pe**, **pese** = pojke (Rz s. 499 a), jämförbart med **allgubbe**. **Is-par't**, **estni**; jfr gräs-par't, gräsand. **Anka** givet i brist på bättre. **Stråiröf**, **stråare**, **stråand** på grund av den gamla hanens prydliga, starkt förlängda mell. stjärtpenor, vilka den simmande fågeln bär snett uppåt riktade. **Kaule**, **kaulus** (-karl, -dacka), torde enl. Wigst. användas sällan och då endast på mell. Gotl. (möjl. som ett skämt?), **bringe**, **galdust**, **haflut**, mer l. mindre svårtydda. Angde **galdust** hänvisar Tgrn på **dusog** (**duso**) 'gäll, klingande, genomträngande' (om röst; V-II s. 155); namnet skulle då betyda: 'fågeln, som gal (sjunger) med klingande röst'. Om **kaulus** skriver Gvsn: »jfr fi. kaulus-hanhi 'prutgås'. Är det gotl. ordet lån från fi?» — Det fi. **kaulus** betyder krage, vilket i fråga om prutgåsen är väl motiverat (de vita strimmorna på halsens sidor hos gamla fåglar). Alfågelshanen i praktdräkt har visserligen vit hals men också vitt huvud. **Söflott** (jfr no. sø 'sjö'; flott av vb. flotta 'falla handlöst i något blött så att det smäller'; jfr V-II 212 o. VEVW 174 a). Allorna äro tunga o. lyfta med svårighet, då de äro som fetast, och fälla handlöst, då de flytta sig i flocken; **haflut** möjl. lika med **söflott**.

Släktet *Histrionicus*.

Strömand (*H. h. histrionicus*). Vistas under häckningstiden i strömdrag. Häckfågel på Island o. Grönland samt i nö. Amie-

¹⁾ Jfr Gustaf Cederschiöld, Rytmens trollmakt. Pop. vet. föredr. vid Gbs högskola, Ny följd I s. 163.

rika. Enstaka förflugna exemplar sedda i Sverige o. flerst. på Kontinenten. J.—K. anföra namnet **harlekinsand** (Smitt), givet på grund av fågelns brokiga dräkt (bröst o. skuldror gråblåa, på huvudet o. halsens sidor vita fläckar, bakryggen svart, kroppssidorna bjärt rödbruna; avbildad hos J.—K. tavla 142).

Släktet *Eniconetta* (= *Polysticta*).

Alförrädare (*E. stelleri*). Namnet sannolikt bildat enligt samma föreställning som göktyta: den senare bebådar gökens ankomst, alförrädaren förkunnar alfågeln ankomst. Alförrädaren är en ishavsfågel, som häckar på eurasiatiska tundran från Murmankusten till Tschuktscherhalvön och under flytning genom vårt land i mindre antal hamnar i Östersjön, t. o. m. vid Brittiska öarna. — Nlsn s. 476, Sundev.—Kinb. IV s. 1449: **Stellers and** f. (uppkallats efter tyska naturforskaren Georg Wilh. Steller, död 1746).

Släktet *Arctonetta*.

Glasögonejder (*A. fischeri*). Syst. fört.

Släktet *Somateria*.

Ejder (*S. m. mollissima*). Enligt Flk—Trp (under Ederdun) ursprungligen lån från isl. æðr (o. æðarfugl). Genom dunhandel kom namnet till Engl., Holl. o. Tyskl., därifrån det lånats till Danm. och vidare till Norden: no. ærfugl, sv. åda, åd etc., jfr nedan. Germ. grdf. *ādī- (idg. *ētī), vattenfågel.

V-II: orrmor ♀ Ru, *skrya ♀ (skryia Hi, skryjja Ko, Houtsk., škrio Kkr ♀ utan ♂) *åd (ud Ål.), [å da] *oda (udu Hvbj.), åd-*skrya (Rz: 'en sina ägg berövad kringflygande ♀), ådskrio Fö Kuml., ådškrio Kkr) åga f., (åg Oö Wp.). Vitalis gås f. (vitaligås Oö, vitagås l. vitugås Nu). — O. H. s. 633 anm: gallåda »en ♀ som berövad sina ägg inte vidare värper utan flyger omkring och är mycket dum»; = skrya. — VEVW: *skrya Ål., Kö juv., *guding Fö Saltv., Jo Ko (V-II *gudung), *skrya (skria Ål., skrio Kuml., Kkr. årsgam. ♀), *åd

m. Sn. Ekn. Na (uåd Pet.), ejder (Na ejder ♀); åda f. Re ♀; åd-gubbe *ådes- (uådgob odisgob Re ♂), åd-[-kåring] *ådes-kårling (uådtjelg Pet., odistjålingg Re ♀), *hålsing m. (hålsigg Ål.) juv. — Blmqv.: *gud-
ding ♂ Iniö. — Ols.: gudingg Hi. — Wr.—Pn: gamla fågl.
ådfogel (icke eiderfogel el. eider) ♂ gudunge el. gud-
dinge, ♀ åda el. åd (resp. is-åd, grås-och sommar-
åd); årg. ♂ helsing, helsingbock Kkr, ♀ skröja,
skrya, skria. Drgo: ad (f., -i) Gotl. — J.—K.: ejder-
gås, ejderfågel, årbult o. åregusse gml ♂, år
o. åra gml ♀, årfågel Bhl.; knubbgås Sk., blan-
kare gml ♂, plussare årsunge Bl., guding, gud-
unge gml ♂, åda (åd) gml ♀ (Sth. skårg.), hålsing ung ♂
(Sandh. i Rosl.), skröja fjolårs ♀; skrya skröjer & svåger
första årets ungf. och gamla ♀:or utan ågg; ådfågel Ög.
Sdml. m. (så åven i sFinl.), skvacka ♀ berövad sina ågg
Ög., ågubbe, åd ♂ åda ♀ Hls., ådra Vnl. — Såve s. 18: ♂
kallas **karl, gubbe, drake**, gase (el. gasse) och göjding-n, m.,
♀ ad -i f., 'ona, kårling, kvejnda (eg. kviga), hyna, mutta o.
dacka Gotl.; is - a di »år mindre än vanliga ådan» (?). Rz s.
837 b: åd ♀, ad Gotl., ada Sdml.; åds-skråja »♀, som
ej haft ungar eller från vilken åggen borttagits» Sdml. (Ornö);
s. 847 b: åra ♀ Bhl., Hls, årbleg, åregusse ♂. —
Nlsn o. Hgrn s. 1100: era, ergūs Bhl. — Wigst. åd Gotl.
— ULFA: åjder, åjdergås, ådfogel kollekt.

Ånge åda, ad, ad(fågel), åd(skrya), år, åra, år(bult), orr-
(mor), åre(gusse), år(fågel), åd(gubbe), å(gubbe), ådra, åd-
(kåring), åga m. fl., se ovan under ejder, till vilket de ansluta
sig, dels förvanskade, dels med olika dialektuttal (r i st. f.
d, å i st. f. å, l i st. f. r); gase, gasse,¹⁾ (åre)gusse = gås, med
samma syftning på könet som -gubbe, årbult (enl. Tgrn för-
mänsk. namn, jfr bult 'rund o. fet gosse', VEVW s. 56)
mutta jfr ty. Mutter; se åven under ålfågel. Gudung(e),
guding(e) (göjding) gudding, av dunkelt urspr. Ejdergås på
grund av storleken, som en mindre gås (jfr gravgås m. fl.
under gravanden), och då ejdern står på en klippa, stråcker
den stundom upp halsen och liknar då en gås. Hålsing, hål-
singbock: då den unga ♂ i sept. ruggar till sin första vinter-
dråkt, blir den fram på våren mycket brokig, bl. a. är den
brunsvarta halsen nedtill m. l. m. vit (O. H. s. 633); därav
namnet hålsing, en åvledning på -ing med stamvokalens om-

¹⁾ gasse 'utskuren galt'; jfr Wår. Wird. II s. 87.

ljud. **Skrya** m. fl. former, användes både om unga ♀:or och gallådor. Tgrn visar på fsv. skrya vb. 'skria' (V-II s. 831 b) och anser namnen hava samband med ådans läte, vilket ju är ganska antagligt. **Vita(lis)gås** enl. Tgrn:s tydning möjl. vitalisl-gås = den vita, lilla gåsen; jfr no. lisle 'liten' o. V-II s. 354 liss o. litel (utt. lisl). — V-II skriver det med stor begynnelsebokstav. Tyder det på folkety. ombildning? (Vitalis pseudonym för skalden Erik Sjöberg). **Knubbgås** enl. Tgrn:s tydn.: troligen av fågelns 'knubbiga', d. v. s. satta, rundlagda, välmående skapelse; jfr Östergr.: knubbig 'tjock o. rund som en vetebulle, kort o. tjock'; V-II s. 464 knubb 'liten undersätsig person'. I Vö, Koskeby finns ett hemmansnamn Knubb, vilket tydl. från att ngn gång som ett skämtsamt vedernamn ha burits av en dess ägare, sedan övergått på gården. — Jfr ovan bult. **Blankare**: syftar enl. Tgrn på ♂:ns övervägande vitblänkande vårdräkt. **Skvacka, dacka**: Tgrn föreslår onom. tydning, jfr no. dial. skvacka 'bjeffe' och V-II s. 842 under skväk(i)a: ♀:ns läte, då hon klagat över sitt skövlade bo (jfr ovan skrya); dacka möjl. onom. **Ärbleg**: enl. Tgrn bleg trol. = 'vit' l. 'glänsande', syftar på gudungens vårdräkt (jfr ovan blankare o. V-II s. 54 under bleka 'blänka, glänsa'). Högst antagligt; jfr vidare anf. st. bleka 'havslugn', gda. belege 'vimba'; Rz 40 a fvs. bleikia 'hvitfärg', no. bleikja 'hvid plet på klippe' o. s. v. **Plussare** står möjl. i samband med ejderns sätt att dyka: liksom allan och grisslan dyker ejdern med ett plask och försvinner då blixtnabbt ur ens åsyn (O. H. s. 634), kanske särskilt iakttagbart på ungvullar, som simma omkring på ett spegelblankt hav. Jfr ock ty. namnet Plumpser på fiskgjusen (Hoffm. s. 63). Tgrn visar på plusser 'liten, obetydl. karl' (VEVW II s. 45 — i förmänskligad betydelse med motsvarigheter i bult o. knubb). — **Svága** pl. -er, med samma bet. som skröjer, svårtytt. **Is-åd, gräs-åd, sommar-åd**: Palmén skriver i Finl. Fogl. s. 437 anm.: »Uti vestra nyl. skärg. benämns dessa former is-åd och sommar-åd; man har sagt utg., att den förra värper i början av maj och har full kull i medl. av månaden; den uppgives hava ett vitt tvärband på vingen. Den senare skall sakna detta band, värpa i juni (ända till före midsommar) och finnes talrikare. Det torde sålunda vara olikheter i åldern, som betinga skillnaden; likvisst synes uppgiften om gräs- eller sommar-ådans (den yngre) värpning böra ytterligare bekräftas. — Då äggning är vanlig i skärgården, finner man sent lagda kullar långt in i juni. Förf. fann ett ejderbo i Sj. 3. VII. 15, i Kyrksl. 8. VII. 17 flere bon med ägg.

Sådana sena kullar kunna ock bero på att kråkan förstört en första kull eller att äggen tagits.

Praktejder (*S. spectabilis*). Onekligen ännu praktfullare i dräkten än ejdern, vartill bidrager den orangefärgade näbbknölen hos ♂ i praktdräkt, den rödaktigt krämfärgade krävtrakten o. s. v. Näbbknölen har givit anledning till att kalla denna art **kamguding** m. (V-II **kamgudigg** Ko Houtsk.). — VEVW **kam- *g u d i n g e** (**kamgudiniä** Hi). — J.—K.: **kamgudunge** m. Sandh. i Rosl. (Nlsn), **kamgiding** m. Sdml. (Nlsn); i Ög. kallas ♂ **äderkong**, också på grund av näbbknölen, något som den »vanliga» ejdern ej kan stoltsera med (se pl. 143 hos J.—K.). ULFA: **k a m g u d i n g** pl. kamgäss Sdml. — Wr.—Pn: **kamgudingsåd** el. **kamåda** f. Säve¹⁾ talar om praktådan.

Släktet *Melanitta*.

Sjöörr (*M. n. nigra*). Hela dräkten (hos ♂) svartglänsande. Därav många namn: J.—K. **hav(s)orre** (haf(s)orre) Sdml., **vattenorre** Smål. (VEVW anför från **Re h a v s - o r r** [e]; förf. har i Porkala-trakten hört en fiskare tala om **h a v o r r e**); **svarthavre**, **havre** Härj. (möjl. kontraktion av havorre(?); jfr *B. leucopsis* och *Ardea nigra*). Eller kunde det sammanställas med caper och syfta på ♂:ns näbbknöl om våren? **svartand**, **svärta** Jtl. (jfr följ. art) svärtae f. sNke; **småsvärta**, **lillsvärta** (mindre än svärtan, se d. a.), **blistersvärta** sLappl. (V-II anför samma -blistäršva(r)to- för »ett slags svärta» Fby); sjöorren har bland andra läten även ett starkt visslande läte **fli y fli y** (O. H. s. 644), som blistersvärtnan har att tacka för namnet (jfr även under fjällgåsen). — H. Krk s. 53: **gråbus** ungf. (se under alfågel o. knipa). **doppand** Gbgs trakten (dyker förträffligt; jfr följ. art och berganden); **pjuk** Bl., Wigst.: Gotl.; efter lätet.

Hgrn omkastar — avsiktligt — sjöörr och svärta och kallar den förra 'svärta, sjöörr'. Jtl. svartand, Kalm. **pipare**, vilket sistnämnda liksom pjuk avser det visslande lätet hos sjöorren. Han skriver: »Namnen på denna o. följande art bliva ofta förväxlade.» Enl. honom »borde sjöorren kallas svärta hellre än svärtan» — vilket ju nog har fog för sig, då

¹⁾ Jakt. sag. s. 21.

den är helsvart, medan svärtan har sin vita vingspegel liksom orren.

Svärta (*M. f. fusca*). Dräkten hos ♂ svartglänsande, vingspegel vit.

H. Krk s. 53: *svärto* Gkby. V-ll: **svarta* f. (-o, -u Fby Hi; Öl.); **svärt* m. *svät* Fö, Kuml.; [*svärt*] - **svärtes*-gubbe (*svätisgobä* Ål.), *svärtsa* (*svätš* Rg., Wp.); [*svärt*] - **kamp* **svärtes*-m. (*svätiskamp* Fö Kuml., Brdö); [*svärt*] - *karl* **svärtes*-kå [r] l (*svärtiskål* Houtsk.). — H. Krk s. 53: *svärtkåla* Gkby. — VEVW: [*svärt*] - **gams* **svärtes*-m. Re [*svärt*] - *gubb* [e] **svärtes*-Na, [*svärt*-*karl*] **svärteskå* [r] l Na. — Blmqv.: ♂ **kollim*. Iniö. — Drgo: *svört* m. Gotl. — J.—K.: *storsvärta* f. Vb., *skorrsvärta* f. sLappl., *salsvärta* f. Härj., *svartand* f., *svartänder* sMöre, *svärt* m. Gotl., (*svärtand* Vb.), *svärtgubbe* o. *svärtkar* ♂, *svärtkåring* ♀ Sdml., Ög. (*källing* Vb.); *doppand* f. Gbgstrakten, *spansk tiste* nBhl. — Wigst. *svört* Gotl. — Hgrn: *sjöorre* m. — Säve s. 23: *svärtiskve* jnda ♀, *grejmsvarti* (*sotsvärta*) »som är mindre (!), helt kolsvart även under vingarna och värper vita ägg» Gotl. — Sundev. IV s. 1459 snärtgäss, felskrivn. för *svärtgäss*. — ULFA: *myrsvärta* (mindre, mera brun), *sjö-el*. *havs svärta* (större, mera svart) Vb.

De flesta namn avse den svarta dräkten (jfr olika varianter bland beläggen). **Storsvärta** till åtskillnad från den mindre sjöorren och viggan. **Skorrsvärta** efter det dovt rullande låtet *prä prä* (O. H. s. 650). **Svartand** liksom bergand o. sjöorre. **Svärtgås** på grund av storleken. **Salsvärta** = sadelsvärta (jfr J.—K. s. 356); kan det möjl. sammanhänga med sal 'lugnvatten mellan tvänne forsar' och antyda svärtans tillhåll (jfr salskrake). Svärtan häckar ju förutom i skärgården också vid Lapplands fjällsjöar i Sverige och Norge och flerstädes i finska o. ryska lappmarken, bl. a. vid älvarna (O. H. s. 651). Eller syftar sadel på den med näbbknöl försedda näbben, jfr ty. »Sattelnase»? Eller skulle namnet hava något gemensamt med sadelfjädrar (fjädrarna på ryggen närmast stjärtroten; jfr Hgrn s. 642)? **Doppand** (= dyk-) jfr föreg. art m. fl. **Spansk tiste** på grund av den simmande fågelns värdiga uppsyn (*grandezza*), särskilt ♂ men även ♀, då hon för ungar, med den tjocka halsen uppåtsträckt; tiste syftar på den likaledes svarta tejusten eller tobisgrisslan, som dess-

utom har röd näbb och röda fötter liksom svärtan. **Sjörre** förväxling med föreg. art. **Myrsvärta** möjl. honan, **sjö- l. havsvärta** hanen. **Grimsvärta**, jfr grimmad and under berganden o. grimgås under prutgåsen. Svärthonan är grimmad (gråsprängd) vid näbbroten, så härmed avses just svärtan, (även om Säve synes förbisett, att hon har vit vingspegel). I gotl. Ordb. s. 276 heter det: grimsvärte = grylla, d. v. s. tobisgrissla — som då skulle »värpa vita ägg»! Här måtte föreligga något misstag. Se vidare under berganden. Dunkla äro **svärtkamp**, **svärtgams** och **kolli**. Enl. Hllqt s. 295 a kamp 'häst', på ett el. annat sätt sammanhängande med no. da. gamp id. Det skulle alltså syfta på svärtans ovighet, klumpighet (jfr namn sammansatta med höna o. pytta m. fl.). Tgrn sammaställer kolli 'svärthane' med fi. lånordet kolli¹⁾ i den allmänna betydelsen av hane, »också björnhanen (l. c.) kan tänkas hava inspirerat vid namngivningen på grund av svärtans klumpiga, tunga och satta habitus».

Gubbe, karl, käring, kvinna liksom om många andra sjöfåglar för att skilja könen.

Anm. Säve omnämner s. 25 bl. a. fåglar **vitögar**, varmed kan åsyftas svart-♂, som har vit iris. Det har också den vitögade dykanden *Aythya nyroca*, men den är så sällsynt, att den ej här kan komma ifråga. Vidare finns det ju arter med gul iris, t. ex. knipan och viggan — så det är omöjligt att avgöra, om någon speciell art med namnet avses. F. ö. anv. Säve en hel del namn på fåglar, omöjliga att identifiera på grund av de bristfälliga beskrivningarna. Sådana äro: *bauta* 'som är litet större än alfågeln'; *fiskahyna*, *fiskapicka*, *strömmingahyna* »stor som en årta och kommer hit (till Gotl.) vid Mikaeli tills. med allarna»; *nasa* »stor som en ad, helt gråblåaktig (?) och har mycket bred näbb samt är sälls. (= bergand?); *pränta* el. *fiskapränta*; *rulla*, *rulland* »nästan stor som en gräsand»; *skäffling*; *torkmäula* »lik svörten men mindre samt med vita prickar på ryggen samt lykta fötter». (i verkligheten tordmule — men de vita prickarna på ryggen?); *veling* och *brokveling*, »som är brokig under vingarna, allt fågelarter, som benämnas mycket olika på olika ställen och som ej här kunna närmare bestämmas». »Nättling är också en sjöfågel» o. s. v. Lika är det i Gotl. Ordb., t. ex. s. 11: and 'helt svart med knöl på näbben', varmed ej kan åsyftas annat än ♂ av sjörre eller svärta — men den kallas på anf. st. »Gräsand *Anas boschas*». Lika tveksam blir man i fråga om arten, då det talas om *grå-*, *is-*, *spak-*, *stor-*, *svart-*, *var-*, *vildand*. Vidare *anda-ruggare -ri* (väl en ruggande and överhuvud), *grimdrake* 'som ruggar och gömmer sig i vassen' således egentl. 'svärthonans

¹⁾ VEVW s. 393 b, 394 a.

hane'. På s. 51 omnämnas *svart-, berg- el. bläsanden* (l), som 'ankommer i apr. och flyttar i sept.' S. 90: *brok-*veiling* »något större än den vanliga *velingen*; *hvitgrön-gul- och rödsiftande, småprickig och brokig* (l); *velinghanne* o. s. v.

Vitnackad svärta (*M. perspicillata*). Liknar svärtan men saknar vingspegel och har i nacken en stor, nedåt avsmalnande vit triangelfläck, över pannan en bred, framåt avsmalnande likaledes vit fläck och på den ansvallda röda näbbroten en stor vit fläck, som omgiver en mindre svart fläck. (O. H. s. 654). Det är sistnämnda prydnad jämte det röda bandet tvärs över näbbroten, som förskaffat fågeln namnet **glasögonand** (Smitt). Detta är ett lån från ty. Brillenente, som givit da. och no. brilleand och vidare det svenska namnet. Den vitnackade svärtan är en nordamerikansk fågel och häckar möjl. även i nö. Asien. Hos oss liksom i Skandinavien ses den som ytterst sällsynt gäst under vårflyttningen.

Släktet *Mergus*.

Storskrake (*M. m. merganser*). Till åtskillnad från den mindre (se följ. art). Lätet bråkande *brä' ä ä ä ä ä ä* (O. H. s. 659), enl. andra återgivet *skräk*. Honan skraka efter lätet *skräck* eller en femininbildning till skrake (Hllqt s. 756 a). Honan är grå och skiljes också härpå från följ. art.

V-II: **skräckmäse* m. (skräkmåsa Skrake fågel Ål.) *skræxa* f. (Skräks Nu Wp., skræks Da Nu Oö Rg., Wp.), **skräck* Kkr juv., [*skräck*] **skräckja* f. (skräkjo Fby, skrätja l. -o Str., På Hi Drfj., Ko, skrætjo Kim., Vlj. *Mergus merganser* el. *serrator*); **hørs-skræxa* f. (hoskræks l. huskræks 'Ett slags skrake' Nu); **hørs-skrake* m. (håskraka nVa håskrak Kuml.), **hå-skrake* m. (håskraka Lmo »större skrake»). — Wr.—Pn: *skraknisse* ♂ Ål., *skraka-gubbin* ♂, -*käringen* Brahestad. — VEVW: **hålskrake* m. (holskraka Bo Gkby, holskrakstup Bo ♂), [*skrak*]-*kärigg* **skrake*- ♀ Gkby; [*skräck*] **skräckja* f. (skrek skretjun Petal. *Merg. merg.* ♂ ♀ *Merg. serr.* ♂ ♀). — Hson: *hålskrake* m. (hålskraka Gkby; ♂ *skrakakål*, ♀ *skrakatsærigg*). — Ols.: *skrätja* Hi. — H. Krk s. 54: *hålskraka* Gkby. — Blmqv.: *holk-*skräckja* f. (hålk-skrättjo Iniö); *stubb-*skräckja* f. (ståbb-skrättjo Iniö). — J.—K.: *skrake* ♂ *skräckja* ♀ (skrækkæ sNke,

skråka ♀ Sörml.), stockand f.; skräckfågel (Koll.) Sdml., Ög.; hålskrake ♂ hålskräcka ♀ skrackand f. Ög.; hålskrake m. Vstml.; stutskrake m. Jtl.; storskräcka f. Smål., Gotl., gulskräcka f. Bl.; snipand f. Gtbgstrakten; körfågel m. — Rz s. 90 b: dipping m., dykand *Merg. merg.* sSk.; dopfågel m. id; s. 820 b: vrak-fågel,¹⁾ kör-fågel. — Säve s. 21: gull-skräcka (pl. -ur) *merganser*; skraga ♀ (pl. -ur), skräcko-karlen ♂. — Nlsn o. Hgrn: hålskräckfågel m. Kalm. — Sundev.—Kinb. IV s. 1535: strömand f., laxand. — Gotl. ordb.: gra-skräcka f. *Mergus* »är litet större, kommer o. flyttar förrän isskraken». — ULFA: stor tran-ån f. spig-ån (ån = and) Hall. = lorstån Hls; »skrak» m. coll. Klm.; skräcka f. Vb., skrappann blankhane ♂ Sörml. — Wigst.: gulskräcka, »ibland gulpennning» Gotl. —

De flesta namnen anknyta till lätet och boplatsen, så skräckmåse, skräxa, skräck(a), skraga, skräckja, skrätja; hors-skräxa, hors-skrake (hors 'häst' av det gnäggande eller bråkande á á á . . ., jfr även horra 'rossla' V-II till s. 1182²⁾), hå-skrake, hål-skrake — storskraken häckar med förkärlek i holkar och ihåliga träd, hålskräcksfågel, holk-skräckja, stubb-skräckja (avser boplatsen); likaså stutskrake (jfr knipan). Skräckfågel, skrappand, skrackand; storskräcka femininbildning av skrak (stor- till åtskillnad från följ. art). Stor tranand, dålig i smaken, lortand dets., okväd. Gulskräcka, gullskräcka och laxand på grund av den laxröda undersidan hos ♂; stockand jfr gräsanden; gulpennning jfr 'vitpenning' om knipan. Snipand på grund av den långa, smala näbben. Blankhane om hanen i praktdräkt. Dipping o. doppfågel — skicklig dykare; strömand — häckar gärna vid rinnande vatten. Spiggand; körfågel, vrakfågel: som känt »draga storskrakarna not» i fiskrika vikar, d. v. s. de simma i rad mot land och driva fisken på grunt vatten, där de med lätthet fånga den. »Sedan de ätit sig mätta», skriver Rz på anf. st., »simma de ut på fjärden och låta sig vräka av vågen». Förf. har bevittnat en sådan »notdragning» vid Manamansalo i Uleåträsk. Gråskräcka antyder honans gråa dräkt.

¹⁾ Om vrakfågel heter det i ULFA 89: 20 s. 9: »är i mell. Sörml. ett gemensamt namn för simföglar, när de slå sig ner i flockar (med undantag för and)».

²⁾ Det är ej uteslutet, att namnet förväxlats med hål-skrake.

Liksom om många andra fågelarter, enkannerligen sjöfåglar, användas -nisse, -tupp, -gubbe och -karl (kål) om hanen, -käring om honan.

Småskrake, pracka (*M. serrator*). Till åtskillnad från den större (se föreg. art). Lätet strävt prä-prä-prä-prä (O. H. s. 664). Vistas (liksom f. ö. också storskraken) på stengiga stränder och bygger sitt bo på marken under en buske. Lever av fisk. Namnen anknyta huvudsakligen till lätet, ståndorten, födan. Honan är gråbrun (jfr storskraken).

H. Krk s. 54: pra c k o. — V-ll: [s k r ä c k]-*n i s s (e) *s k r ä c k (e) s- (skrättjissnis ♂ Houtsk.), r ä t - s k r a k e m. (rætskraka nVa), s t e n - *s k r ä c k a f. (stänkskrako öNyl. — RZ 666 a Bhl. — ULFA: Eksjö Jönk. l.); s t r a n d - *s k r a k a f. (stran(d)skraka l. -u 'Ett slags skrake' Brdö. — ULFA: Sdml.); p r a c k - *n i s s e (praknisä vNyl., EF., Brdö Fö Äl., prahnisä Hi Utö Kkr Kuml. praknisnis Na ♂. — Ols.: pracknisnis Hi). — VEVW: *p r a c k e s - n i s s (praknisnis Na). — Blmqv.: *p r a c k - n i s s e lniö, *b u s k - p r a c k a f. (båskprako lö). — Wr.—Pn: s k r ä c k a, ♂ s k r ä c k e n n i s s e Äl., r ä t s k r a k e m. (? J:stad), s t e n s k r a k e m. — J.—K.: P r a c k a (så ock Drgo Gotl.; prackæ sNke), p r a c k n i s s e o. s t e n s k r a k e ♂, p r a c k a o. s t e n s k r ä c k a ♀ Ög.; s k r ä c k a f. Vstml., Vrml., s t e n s k r ä c k a f. Smäl., Bl., s m å s k r ä c k e, a r d Gotl. (så ock Wigst.), s n i p a n d f. Vrml., Bhl., v i p a n d f. Bhl. [Rz s. 813 a: v i p p - a n d], b e r g a n d f. Vrml., f i s k a n d, s i m p a n d f. Härj. Ög., Vrml., Koster; j o r d s k r a c k a Jtl., g r å s k r o k o, s k r ä t t j a f. Vb. — Säve s. 21: t u p p - s k r ä c k a *Mergus serrator*. — Rz: a r d sGotl. — ULFA: f i s k æ Nke.

Efter lätet äro bildade alla sammansättningar med **skräck-, -skrake, -skräcka, -skraka, prack-, prackes-, -pracka, -skroko, -skrättja**. **Rät-skrake**: Tgrn visar på rate 'rad',¹⁾ prackorna flyga i rad; el. rate 'långsträckt stengrund' (hålla till vid stengrund); el. rate 'mängd el. skock av simmande fågel'; **ard** (årder, av allm. utt. äl, jfr no. ard 'treplug': »plöjer vackert en lugn vattenyta»). **Sten-skräcka**²⁾, **strand-skrake, busk-**

¹⁾ V-ll s. 738 a.

²⁾ Säve skriver s. 21: gullskräcka *Merg. merganser*, tupp-skräcka med sin långa tofs i nacken *M. serrator*, stajnskräcka, som är mindre och utan nacktofs; ejsskräcka, graskräcka, knippskräcka och lejlaskräcka, »som är sälls. och blott vid

pracka, **sten-skrake**, (-skräcka), **berg-and**, **jord-skracka** syfta på ståndorten. **Småskräcka** jämförelsenamn (jfr föreg. art), **snipand** liksom storskraken på grund av den långa, smala näbben, med ännu större skäl än om denna. **Vip(p)and** på grund av de förlängda stripiga nackfjädrarna som namngivaren förliknat vid tofsvipans nacktofs (vipa = tofs); **fisk-and** o. **simpand** efter födan, **fiska** deverbativum. **Gråskrake** skulle bättre lämpa sig för storskrakshonan, ty småskrakhonan är mer brun än grå. **Tuppskräcka** = topp-, med tofs i nacken. Nisse använt skämtsamt liksom om andra sjöfågels-hanar.

Salskrake (*M. albellus*). Lätet kortare och strävare än hos prackan (O. H. s. 669) k r ä - k r ä - k r ä. Hllqt sammanställer första leden med färgadj. *sal = nisl. sölr 'smutsig', no. sal 'blek gråblek', fht. salo 'smutsig'. I Bhl. skall förekomma avledn. salet- 'med mörkare färg på ryggen', en betydelse som passar in på både ♂ och ♀ (s. 689 a). Det skulle då gälla ♂ i eklipsdräkt och ♀, ty praktdräkten är ingalunda »smutsig» och knappast kan man säga det om någon dräkt överhuvud. ¹⁾ Snarare kunde man här tänka på sadel, i det att den svarta ryggen med sina två svarta utlöpare mot den vita halsen och krävtrakten kan därmed förliknas. (Varför däremot svärtan skulle kallas sadelsvärta, är oklart; se d. a.) — En förklaring, som ligger närmast till hands är anknytning till sal 'lugnvatten mellan tvenne forsar' (jfr Wär. Wird. I s. 130) och syftar på salskrakens uppehållsort. Denna tydning kan, synes det mig, tillämpas också på svärtan. Salskraken uppträder ofta i sällskap med knipan och kallas därför också **salknipa** f. (Nlsn); vidare hos v. Wright Sv. Fogl. 14 häft. **kamgiding** ♂ (jfr praktejden). Något skäl för detta namn finnes knappast, om ej möjligen bakhuvudets svartgröna förlängda fjädrar, vilka jämte de förlängda vita pannfjädrarna bilda en otydlig hjässstofs; -giding lånat av ejderhanen (se även under praktejder).

Bastard mellan salskrake och knipa kallas **knipskrake** (O. H. s. 668). Säve talar om **knipskräcka**, varmed avses samma bastard.

islossningen synts vid Rone.» Alltså osäkert vad med de sistnämnda menas — möjligen salskrake.

¹⁾ Jfr lat. namnet! På eng. heter fågeln smew or white Nun, på ty. bl. a. Weisser Säger, på fr. piette blanche.

Släktet *Phalacrocorax*.

Storskarv (*Ph. c. carbo*). Den största av sitt släkte. Storskarven har ett k r a x a n d e läte (O. H. s. 676), ungf. grymtande k v o k v o k v o u. Namnet skarv gemensamt för alla germ. språk, uppenbarligen ljudhärmande:¹⁾ ags. scræb, da. skarv, fn. skarfr, ty. Scharbe. Tgrn hänvisar på möjligheten, att Skarvörarna utanför Sastmola erhållit sitt namn av fågelarten. Karsten (Strödda bidrag etc., Suom. Mus. X 1903 s. 34) sammanställer namnet (Meri)karvia med nämnda ögrupp, vars namn skulle innehålla skarv (skärv) i betydelsen 'stenröse, hög av lösa klippstycken' (Rz). K. hänvisar till en mängd ortnamn i Sverige med förleden skärv, skarv och påpekar att i nyno. finns ett ord skarv med bet. 1) 'stenig höjd på fjället, 2) flat låg bergsknalle, som sticker upp på åker el. äng' (det sistnämnda en sekundär betydelse? förf:s anm.). K. förutsätter ej, att Skarvörarna någon gång i forntiden skulle utgjort häckningsplats för skarvar. Dock kunde man tänka sig, att ögruppen fått sitt namn av den för fågeln så karakteristiska vistelsen och häckningen på sådana kala, branta med avsatser försedda klippor i havet. (Märk att på Oö storskarven kallas för skärv). Enl. M a t i a s S k a r d, Nynorsk Ordb. betyder skarv förutom 'sjörav' bl. a. 'naken klippe'. — På samma sätt anför W e s t m a n ²⁾ »det i nordiska ortnamn ofta förekommande ordet skarv med betydelsen 'skrovlig klippa'», likaså med hänvisning till Karsten ³⁾. Fågelnamnet skarv kan, enl. Westman, icke komma i fråga »emedan det icke är vanligt i skärgården, där fågeln kallas havstjäder». — Storskarven häckar visserligen numera icke vid våra kuster annat än i Petsamo vid Ishavet och stundom i Ladoga (O. H. s. 676). Men (mest ungfåglar) ses från aug.—sept. m. el. m. regelbundet både vid kusterna och i inlandet; t. ex. i åländska skärgården ses skarvar hela sommaren, likaså händer det att man ser vagabonderande skarvar i Finska o. Bottniska viken mitt i sommaren. De översomrande skarvarna här äro att betrakta som relikter från den tid, då vårt land efter istiden var översvämmat av det s. k. Yoldiahavet. Märk särskilt häckningen i Ladoga. För skarv i betydelsen klippa etc. preteras ingen etymologi. Namnet havstjäder är visser-

¹⁾ Flk—Trp s. 988 Slti s. 393, Hllqt. s. 730 a.

²⁾ Nyländska önamn I, s. 314.

³⁾ Sv. bygd I, s. 318 f.

ligen gängse bland skärgårdsbefolkningen, men jag har hört även skarv användas (t. ex. på Klåvskär, Åland). I Sverige förekommer fågelnamnet skarv, i Norge likaså (t. ex. kvitlaarskarv, syftande på den vita lårfläcken hos gamla fåglar), och i Danmark är det lika vanligt. Jfr även isl. dilaskarfur. Mycket talar sålunda för, att de skrovliga klipporna fått sitt namn efter fågeln. Den gamla fågeln är svart med blå glans, den är stor som en tjäder, simmar och dyker förträffligt och livnär sig av fisk, bl. a. långa ålar (O. H. a. st.). I systemet stå skarvarna nära pelikanerna.

V-II: skär v Oö. — VEVW: havs-tjäder (havstjädor Hi; Tgrn: havstjäder Björkö Korsh; o v ä d e r s f å g e l ibid.). — J.—K.: skarv, ålkråka (så ock Wigst. Gotl.), ålkrok, havstjäder Bhl.; pillkan Gotl. (så ock Wigst.); kormoran. — Sundev. III s. 1132: havskorp, dilaskarf, ålekråkor l. hafsörnar, fiskfogeln; s. 1131: schalack.

Namnet **havstjäder** betingat av storleken och den svarta färgen (jfr sjöorren — 'havsorre'). Den kallas enl. Tgrn **ovädersfågel**, emedan den anses båda dåligt o. stormigt väder, när den kommer in mot land. **Ålkråka**, **havskorp** av det kraxande lätet, även av födan, liksom **fiskfågel**. På Heligmans fyrland i vÅland hörde förf. namnet ålkråka användas av fyrvaktare Jansson (1924); det var tydligen importerat från Sverige. **Skärv** = skarv, **pillkan** = pelikan, **havsörn** efter storleken. **Kormoran** är lånord, jfr fr. cormoran, eng. cormorant av lat. *corvus marinus*; väl främmande för folkspråket? **Dilaskarf** (jfr isl. dilaskarfur) o. **schalack** svårtydda.

Mellanskarv (*Ph. c. subcormoranus* — *sinensis*). Mindre än föreg. art. Nlsn var den första i Sverige, som fäste uppmärksamheten på denna fastlandsras (se närmare hos Lbg s. 499 ff.). Dock skriver Nlsn (s. 515): »Färgen hos begge formerna synes vara temligen lika, hvarföre jag här skall beskrifva dem gemensamt» (det förtjänar att påpeka, att mellanskarvens dräkt går mer i grönt, storskarvens i blått).

Kråkskarv, **toppskarv** (*Ph. a. aristotelis*). Lätet beskrives som snarkande eller grymtande (O. H. s. 679), namnet kråkskarv sålunda efter lätet. Angde skarv jfr storskarven. **Toppskarv** (t o f s s k a r v) kallas denna fågel på grund av 40—50 mm långa plymfjädrar, som efter ruggning i okt.—febr. framväxa på hjässans främre del och bilda en framåt böjd tofs,

som åter försvinner i juni. Kråkskarven är en oceankustfågel, som ses bl. a. i Petsamo vid Ishavskusten — preparator Mäntyoja fann den t. o. m. häckande vid Petsamofjorden (mötesrefer. Hbl. 29. III 38).

Dvärgskarv (*Ph. pygmaeus*). Syst. fört.

Släktet *Pelecanus*.

Pelikan (*P. o. onocrotalus*). Denna sydländska fågel har tre gånger förirrat sig till vårt land. Den är helvit och har en väldig näbb med en hudsäck undertill och krökt spets (näbbnagel). Namnet anses vara ett österländskt lånord (grek. pelekán till pélekys 'yxa'; med syftning på näbbens utseende; jfr Hllqt s. 569 b). Nlsn s. 521 använder namnet **vit pelikan**. (Sundev.—Kinb. IV s. 1151 p e l e k a n).

Krushuvad pelikan (*P. crispus*). Syst. fört.

Släktet *Sula*.

Havsula¹⁾ (*S. b. bassana*). Stjärten lång, graderad. Den mest kända häckplatsen är Bass Rock i Forthfjordens mynning vid Skottlands östkust. Om vintern stryker fågeln omkring och följer med sillstimmen — ses undantagsvis vid vår ishavskust och i Östersjön (O. H. s. 684). Namnet sula enl. Hllqt s. 906 ett västskand. ord i bet. 'klave', »väl efter stjärten form», något dunkelt, då stjärten svårligen kan förliknas vid ett 'kreatursbindsle' ej heller vid ett 'klavelikt vinkelinstrument för mätning av grovleken hos träd' (jfr Östergren sp. 1048). Nilsson förklarar namnet (s. 510) på följande sätt: »Sula eller Sulu är ett gammalt norskt ord, som ännu brukas i fjälltrakterna och betyder svala. Havsula är således hafssvala, och fågeln har fått detta namn för sin höga, sköna flygt af samma skäl som Svarta Storken kallas Odens Svala». Också Hgrn skriver s. 940: sula är ett norskt ord, som betyder svala.

Tgrn har en annan tolkning av ordet. Han utgår från no. sule 'søile', och fågeln skulle fått sitt namn av de höga, pelar-

¹⁾ J.—K. skriva havsula; så ock Nlsn o. Hgrn.

liknande klippor, som utgöra dess vistelse- och häckningsplatser. Vid Skottlands kuster finnas basaltklippor, och denna bergart uppträder ofta i formationer av pelare. »Det är norskt sjöfolk, som vid Skottlands kust sett fåglarna på basaltpelarna och av dessa inspirerats till namngivningen. Ett stöd finner jag i namnet berghammar, givet i anslutning till häckplatsen; likaså i bas och bass.» — »Basalten är vanligen mycket förklyftad, ofta i regelbundna pelare. Den bekanta Fingalsgrottan vid stranden av ön Staffa på *Skottlands* (kursiv. av Tgrn) vkust är en b-grotta.»¹⁾ »Jag undrar», skriver Tgrn vidare, »om inte bas och bass just beteckna basalt. Bass-Rock vore då 'basaltklippan'.»

Basalt heter också på eng. basalt o. basalt²⁾, något bas och bass med denna betydelse finner jag ej. I Nord. Fam. bok (gamla uppl.) II sp. 39 står »Bass (The Bass), klippö på Skottlands ö. kust». Sannolikt har dock namnet Bass just den av Tgrn antydda betydelsen. Flk—Trp förklara också under sula II namnet sula identiskt med sula 'Säule' (pelare) och syftande på den långa, kilformiga stjärten. — Snarare synes mig då den kraftiga, långa spetsiga näbben komma i fråga. Eller — måhända har Tgrn rätt.

J.—K.: *Sillebas* Bhl., *bergshammar* (Hgrn), *bergsman*; *bass-gås* (basegås) Göteborgstr. *Sille-* efter födan; -hammar har i isl. o. no. även betydelsen klippbrant (Hllqt s. 222 b); bas och bass- avser häckplatsen, -gås godtyckligt använt. *Spansk måse* (Tjörn, Hgrn) för att beteckna främmande härkomst, måse förväxling av arterna: havssulan är en väldig, vit fågel med svarta vingpetsar. Namnet *Jan van Gent* (Koster) personifierat, ej ovanligt vid namngivning — betecknar härstamningen liksom spansk måse.

Släktet *Oceanodroma*.

Klykstjärtad stormsvala (*O. l. leucorrhoea*). Namnet efter den djupt kluvna stjärten. En liten oceanfågel (ca 21 cm lång), som flyger omkring på oceanen och i flykten påminner om en svala, har endast två gånger förirrat sig till vårt land. J.—K.: *stormseglare*.

¹⁾ Östergren sp. 303.

²⁾ Eng.-sv. ordb. av Nilsson, Widmark, Collin s. 76 b.

x² sigldi

Släktet *Hydrobates* (= *Procellaria*).

Stormsvala (*H. pelagicus*). Ännu mindre än föreg. art och oceanfågel liksom denna. Kallas av Nlsn **lilla stormsvalan**¹⁾ och på Kåringön i Bhl. **sjöpink** m. (J.—K.). Sundev. IV s. 1172: **stormvädersfågel** m., **stormfink** m., **-(s)pink** m. möjl. lika med sjöpink. Säve skriver om stormpinken i Jaktens sagor s. 29: »— som ibland jagas ditut av möjsingen» (sparvhöken; se d. a.). Stormsvalan är emellertid mycket sällan sedd i Sverige, och man har också givit en annan tolkning av namnet. Wigst. skriver (i brev): »Den omnämnda stormpinken eller stormspinken vållar mig huvudbry. Jag har hört namnet som barn — — — har för mig att det är fråga om snösparven, som på sin flykt undan storm och snö söderöver varslar om vad han har i släptåg.» — Emellertid tyder benämningen »liten havssvala» om stormpinken hos Säve, anf. ställe, på att fågeln setts sommartid. Snösparvarna färdas i flock, ofta då vintern redan gjort sitt inträde. Därför synes det förf. naturligast, att med den »lilla havssvalan» avses stormsvalan. Linné: stormvädersfågelen *Procellaria*.

Släktet *Oceanites*.

Havslöpare (*O. oceanicus*). Häckfågel i ishavet. Torde en gång iakttagits vid Svenska kusten (J.—K.). En liten oceanfågel, endast 18 cm lång. Sundev. s. 1173: **St. Pehr'sfågel**; slår sig ej ned på vattnet utan springer längs ytan, flaxande med vingarna; namnet syftar på Matthei evang. XIV: 29—31, då Petrus gick över vattnet till Jesus. — Hartert skriver,²⁾ »... nach Art der Schwalben umherfliegend, oft mit den ausgebreiteten Füßen das Wasser berührend.» Jfr föreg. art.

Släktet *Puffinus*.

Större liran (*P. gravis*). En atlantfågel, häckar enl. Hartert a. a. s. 1423 på Tristan da Cunha. Funnen rätt ofta på ströv-

¹⁾ Hoffm. anför s. 66 för lilla stormsvalan namnet Petersvogel, Petersläufer. Petrus var fiskarens skyddshelgon. Jfr vidare under havslöparen. Skall, då den visar sig i närheten av fartyg, båda storm och oväder (Hoffm. s. 79).

²⁾ Vög. d. pal. F. s. 1412.

tåg vid norska kusten. C:a 50 cm lång (jfr följ. art). — Sundev. IV s. 1182: **stora liran**.

Mindre liran (*P. p. puffinus*). Ses liksom föreg. art då och då vid Norges kuster. Den är en atlantfågel, mindre än föreg. art. (ca 33 cm). Kallas också **dykarestormsvala** f. (se J.—K.); jfr ty. nordischer Sturmtaucher. Följer skickligt vågberg o. -dalar tätt utmed havsytan, flaxande 5 à 6 ggr och sedan i glidflykt (Hartert a. a. s. 1420). Lirorna skiljas från stormfågeln på att de kunna dyka, medan de senare äro »luftfåglar». — (Sundev-Kinb. IV s. 1177: **lilla liran**).

Grå lira (*P. griseus*). Oceanfågel liksom föreg. arter. Funnen vid Norges västkust. Till storleken är hon mitt emellan de båda andra lirorna. Namnet efter den gråa undersidan (se J.—K.).

Medelhavsliran (*P. p. mauretanicus*), Syst. fört.

Dvärgliran (*P. assimilis baroli*), Syst. fört.

Släktet *Fulmarus*.

Stormfågel (*F. g. glacialis*). Tillhör norra Atlanten. Till storleken ungef. som den större liran. Ses regelbundet vid Henöarna i Petsamo kringstrykande även sommartid men mest om vintern; sedd eller tillvaratagen några få gånger även i sFinland. J.—K.: **mallemack** Bhl., **tjalk** m., Kåringön i Bhl., **havhäst** m. (Sundev.), **isstormfågel** m. Det förstnämnda av holl. malle-mucke (Rz s. 426 a: m a l e m a k k), det sistnämnda efter ty. Eissturmvogel. Havhäst möjl. på grund av de synliga näsborrarna, som sitta i ett rör vid näbbens bas som tvänne sammanvuxna tuber eller det kacklande (gnäg-gande?) lätet, som av Hartert a. a. s. 1437 beskrives som »ein heiseres wie g a g a g a g a klingendes Gackern». Tjalk är dunkelt — i ULFA s. 144 heter det: kallas av nordsjöfiskare »tjalk». Brukar ej sällan slå ned på båtarna. (Måhända är också detta namn bildat efter lätet.)

Släktet *Diomedea*.

Svartbrynad albatross (*D. melanophrys*). Tillhör liksom alla albatrosser södra halvklotets hav. Albatrosserna äro väldiga fåglar, i synnerhet är det fallet med arten *D. exulans*, vanligen kallad **albatross**, som har en längd av över en meter. Den »svartbrynade» har en skifferfärgad fläck framför ögat, som fortsätter över detsamma (jfr J.—K. s. 416). Albatross är enl. Hllqt s. 56 en förvrängning av sp. och portug. alcatraz bl. a.: 'pelikan'. Två exemplar av den svartbrynade erhållits på Färöarna (J.—K.).

Släktet *Thalassogeron*.

Gulnäbbad albatross (*T. culminatus*). Ett exemplar erhållet vid Kongsberg i Norge 1837 (?), då även ett annat exemplar torde erhållits; jfr J.—K.: s. 416 b. Se f. ö. under svartbrynad a. I Syst. fört. = **Grå albatross** (*Diomedea chrysostoma*).

Grönnäbbad albatross (*T. chlororhynchus*). Ett exemplar skjutet vid Island år 1844; jfr J.—K. s. 416 b. Se f. ö. under svartbrynad a.

Släktet *Podiceps*.

Skäggdopping (*P. c. cristatus*). Alla doppingarter äro skickliga dykare: de »doppa» näbben i vattnet och försvinna ljudlöst i djupet, utan att plaska med vare sig fötter eller vingar (jfr ty. Blitzvogel). Så göra ock lommar. De livnära sig liksom dessa med bl. a. fisk. Efter ruggningen i febr.—maj har fågeln på hjässan en bakåt tudelad tofs och runt omkring huvudet nedtill ett krås av rödbruna, guldskimrande fjädrar. Strupen, framhalsen och hela undersidan äro vita, silkeslena. Den simmande doppingen ses ofta bära ungarna på ryggen, medan dessa äro alldeles små. Lätet är dovt och påminner om grodans kväkande: k a r r p r a u o. s. v., som ett rullande tungspens-r. Skäggdoppingen häckar i vassbälten i havsvikar men även i träsk. Den är den största av sitt släkte.

V-ll: *frunt-docka f. frontduko 'dopping, podiceps' (Pä), *frunt-nacka f. (frontnako 'dopping, podiceps' öNyl.), *hors-skräck(j)a f. (hoschräki 'dopping' Ru,

håschkrako 'dopping' Kuml., Brdö l. [hå r- »synes dock fast otroligt»]; *k a r u d a f. (karúdo Ksl.; förf. har hört det flerst. i sydfinska skärg. o. på Ål.); *v å - s k ä r a f. (våskäru Sbo Bo, våstjæru På 'dopping'); *t y l l a f. (tylu Lmo 'dopping, *podiceps*'); *t r ä s k - g r i p m. (träsgrip Brdö 'dopping, *podiceps*'). VEVW: [t r ä s k] - g r i p *t r ä s k e s - m K o *Podiceps cristatus*. — Tgrn: *s k ä g g d o p p a r e m. (stjegdopar Korsh., Karperö *Podic. crist.*). — Dan.: k a r u d a -d o f. Pork.¹⁾ — J.—K.: d o p p i n g m.; s i l k e s a n d f. Sk., Smål.; d o p n ä b b m. Sdml., d ö p a r e m. v N k e, l o m a n d f. Karlstad, f i s k a n d f. Hornborgasj., å l k r å k a f. Tåkern; h a r t i n, k u s k m. Kvarsebo i Ög.; v i t s t r u p i g d o p p i n g m. (Nln), s t o r d o p p i n g m. (Malm). — Gotl. ordb. s. 545 a: s i l k e s - l o m. — ULFA: m ú g a Sörml.

Frundocka av frunt 'frans' (V-II s. 232 a) och *ducka sv. v. itr. 'dyka' sålunda ett nom. agentis; **fruntnacka** avser hjäss-tofsen. Något osäkert förefaller det, om **horsskräckja** verkligen avser också skäggdoppingen, i vilket fall hors väl sammangår med det knorrande lätet (»horra»; jfr även under stor-skraken). Tydligt ljudhärmande äro **karuda** och senare leden i **ålkråka** liksom **sjökråka**, medan den förra leden i ålkråka liksom i *fiskand* syfta på födan. I **våskära** är vå = våg, skära enl. Tgrn = skär i plogskär (plogbill, som skär jorden vågrätt)²⁾; jfr no. skjer o. skjere 'langjern til plog' (ristel), alltså 'fågeln som likt en plog skär vågen'. Vi skulle då ha en motsvarighet till ard för småskrake. **Träskgrip** syftar på stånd-orten; grip 'dyrbarhet, kreatur' (V-II s. 290 a) användes även i andra sammans. (koliggrip okv. för en snuskig person); kan knappast här återopas. Jfr även eng. great crested grebe, fr. grèbe huppé, grèbe av okänt urspr. **Skäggdoppare**, **dopping**, **doppnäbb**, **döpare** utan vidare klara, likaså **vitstrupig dopping** och **stordopping** (jfr ovan). **Kusk** får vår fågel heta, emedan den »kuskar» sina små ungar, simmande med dem på ryggen.³⁾ **Silkesand** heter den med rätta med syftning på

¹⁾ Wr.—Pn skriva s. 646: »Doppingarnas allmogenamn hos oss kunna icke alltid hänföras till någon viss art. Svenska kustbefolkningen kallar dem t r e s s g r i p (merendels *P. cristatus*) på Ål. och i Pork., i Kyrksl. s j ö k r å k o r o. k a r u d o r, på Pörtö f r o n t d o c k o r. I Vasa skärg. kallas doppingen f j o r n a.»

²⁾ Östergren V s. 189 a.

³⁾ Det lapska namnet kusk på halvenkla beckasinen har däremot en annan innebörd och pekar på denna fågels läte, som förlignats vid en hästs klappande hovslag (jfr O. H. s. 887).

—båru-
statta

den silkesvita undersidan (skinnet användes av damer till muffar m. m.). **Lomand** o. **silkeslom** (liksom silkesand) be-
teckna förväxling av arter; **tylla** och **hartin**,¹⁾ **fjorna** = fjåna
(jfr svarthakedoppingen), **mugga** svårtydda.

Gråhakedopping (*P. g. griseigena*). Denna art har grå haka
(och strupe), halsen ända ned på krävan rödbrun. Därav
namnen **gråstrupig dopping** Nlsn och **rödhsad dopping** m.
(se J.—K. s. 419).

[**Nordisk gråhakedopping** (*P. g. schiøleri*)]; syst. fört. I min
Lintukirja (Otava 1936) har jag upptagit denna form som syn.
till fg., vilket Lundevall icke beaktat.

Svarthakedopping (*P. auritus*). Huvud och haka svarta.
Från övernåbben mot nacken ett band av silkeslena bakåt
förlängda rödbruna och guldgula fjädrar, som bilda tofsar,
»öron»;²⁾ strupens sidor svarta av förlängda fjädrar som bilda
ett krås; undersidan silkesvit. Mindre än föreg. arter. Kallas
av Nlsn **svarthuvad dopping** m., dessutom anföras J.—K. nam-
net **silkesdopping** (Smitt). — V-ll (s. 1174: »en sjöfågel. Vil-
ken?»); Tgrn, VEVW: **skäggdoppare** Korsh. (jfr skäggdop-
pingen) **fjåna** (fjåno Björköby). — Wr.—Pn: **träskkaruda**,
fjorna Öb. (= fjåna). I Syst. fört. också **kärrodopping**.

Svarthalsad dopping m. (*P. n. nigricollis*). Framhals och
kräva svarta. I storlek närmast föreg. art. Hos oss sällsynt,
likaså i Sverige, där den också erhållit namnet **sydländsk dop-
ping** m. (Hgrn s. 1006).

Smådopping (*P. r. ruficollis*). Hos oss mycket sälls. Icke
heller i Sverige användes något annat namn. Den minsta av
sitt släkte.

¹⁾ Tgrn skriver: I no. förek. tulle 'något tåpelig, underlig kvinne'.
Hllqt har tyła 'vara lustig, nojsa' — och antyder möjligheten att fågeln
på grund av det egendomligt utstyrda huvudet förlriknats vid en tokigt
o. löjligt utstyrd kvinna'.

²⁾ Lbg anför s. 531 att man »stundom hör, att denna art också på
svenska kallas **örondopping**»; jfr ty. Ohrensteissfuss.

Släktet *Colymbus*.

Islom (*C. i. immer*).¹⁾ En ishavsfågel, som häckar på Island, Grönland och i öNordamerika. Kringströvande sedd bl. a. vid Henöarna, ej sällan vid Danmarks och Norges västkust, i Sverige ett fåtal gånger. J.—K.: **immer**, **imber**, **emmer**, **ömmër**, **hymber**, **havhymber**. Hgrn har utöver dessa namn även **lom**. — ULFA: Ið m m., Nke (utan angivande av arten). — **Himbryn**. Immer etc. nordiska namn både i isl., da., no. och sv. Lom nordiskt, jfr isl. lómr 'skrik', V-II s. 559 lom-ma 'genljuda'. J o u r d a i n beskriver klangfulla, vittljudande rop h o o o - h o o - h o o - h o o - - - (O. H. s. 713).

Vitnäbbad islom (*C. adamsii*).²⁾ Till åtskillnad från föreg. art, som har svart näbb. Ses årligen vid Henöarna, ertappad t. o. m. vid sydfinska kusten. Häckar i skogsregionen från Vita havet till Tschuktscherhalvön. Både denna och föregående art imponera genom sin storlek (inmot 1 m, mot storlommen, 74 cm och smålommen 59—71 cm). Angde lom se under islommen.

Storlom (*C. a. arcticus*). Till åtskillnad från den mindre av våra två vanliga lomarter. Angde lom se under *C. immer*. Har liksom alla lommar fötterna sittande långt bakut. Lätet är vittljudande, tjutande o ö eller kväkande ä o, snarkande knr knr knr o. s. v. På vardera sidan av den svarta ryggen och på skuldrorna har storlommen fyrkantiga, vita fläckar bildande stora rutor och på halsen vita strimmor.

V-II: *a l m. (al 'lom *colymbus*' Nu), [s j ö] - *a l *s j o - n. ('om *Colym bus arcticus*' Oö),³⁾ *l j o m (lijom Rgö lijum Wp., 'lom *Colymbus*'). — VEVW: p e r s j a l k a f. (pešajalg 'lom *eudites*' Ru); *l a l a r e m. (lalar 'Colymbus lom' Oö), k a a k k u r i (kakar Gkby Ned. Vet. 'lom'), k a k a r i (kakar Nyl., Fby), k a k k u r i (kakar Re Pet., Nä). — Rqvist: k a k a r n

¹⁾ Jfr The Ibis 1933, s. 346.

²⁾ Enl. ett meddelande av den 1. II. 43 från sekreteraren i Ostrobothnia Australis, Vasa, har ett ex. av denna art den 18. XII. 42 skjutits i Björkö skärgård. Exemplaret är uppstoppat och förvaras i O. A.:s samlingar.

³⁾ Säve s. 26: Sjölomen (el. H a v g a j t i = havsgeten '*Colymbus*'), om vilken sägnen går att vår Herre gav den onde lov att skapa en fågel, men denne glömde fötterna o. kastade dem i förgälsen efter fågeln, varför dessa sitta så långt bakut. »Med det hemska skriket» tyder lika mycket på smålommen.

m. Pyttis. — Wlund: k ä k k o r n 'storlom' Ped. — Dan.: k ä k ä r e m. Pork. m. fl. — Wr.—Pn: k a k a r e Ingå, g a g a r a Pork., k a k k u r a J:stad. — Tgrn: k a k u r Korsh., Vö Mmo Orav. Pörtom. H. Krk s. 60 lika. Gkby. J.—K.: l o m m., r u t l o m m. Ög, k r u s l o m m. Sdml, k a k a r e m. Nyl. — Säve, Havets o. fisk. sagor s. 10: a u s t - f u g e l. — ULFA: l o m (lūm Hls. låom. Hall.): a) h a f s l o m (större, *arcticus*) k r u s l o m Sdml., b) smålom el. vanlig lom mindre Vb. (se d. a.), l ō m både stor- o. smålom. v ä r g å s f. vNke *Columbus* (!) (utan angivande av arten).

Namnet **al** användes naturligtvis i främsta rummet om al-fågeln, **sjöal**, sjo- enl. V-ll endast om storlommen (ej smålommen). **Ljom**, **sjölom** = lom, något närmare angde arten angives ej lika litet som för det från estn. (fi.) lånade **persjalka** ('med fötterna i baken') och **lalare** (ett nomen ag. av vb. lala 'kackla', jfr V-ll s. 536 a). **Kakare**, gagara, kakkura, käckor, kaakkuri, kakari, kakkuri — alla efter smålommens läte, = fi. kaakkuri, en del av dem användas också om smålommen med vilken den större släktingen förväxlas,¹⁾ medan **rutlom** avser ryggens färgmönster och **kruslom** de vita, krusiga strimmorna, som begränsa en rektangulär svartglänsande ruta på framhalsen. **Austfugeln** (som törhända är lommen, aust = öst; Tgrn). Detta bekräftas av Wigst., som (i brev) skriver: »Den av Säve omtalade austfågeln är storlommen. Den benämnes ännu av äldre så, då den torde varsla för ostlig vind.» **Havsget** onom. **Vädergås**, spår väder.

Smålom (*C. stellatus*). Smålommen är något mindre än storlommen. Den häckar stundom i ganska små skogstjärnar, där andra sjöfåglar saknas, gärna i sådana med gungfly på åtminstone någon del av stranden. I vinterdräkt är den brunsvarta ryggsidan liksom beströdd med vita pärlor (fläckar). Flyglätet är mycket karakteristiskt k a k ä k a k a k ä.

Wr.—Pn: h a f s l o m; k a c k u r a J:stad. — Strbg: **kackur** Nä, H. Krk s. 60 lika Gkby, påverkat av fi. kaakkuri.²⁾ — J.—K.: **kakare** onom.; **lom**; luma Hls, (se under islommen) **tjärnlom** efter häckningsståndorten, **pärllom** Kalm., jfr vinterdrakten. **Dalarölots** Sdml. — lommarna använda under flytt-

¹⁾ Hgrn säger uttryckligen s. 1013: »Landtbefolkningen hos oss gör ingen skillnad i benämningen på denna och följande art», d. v. s. Smålommen.

²⁾ Märk att namnet gakkur användes också i lapskan.

ningen vissa stråk; skämts. benämning, förmänskligat. **Grå-lom** Sdml. (ULFA s. 146) efter dräkten. **Vanlig lom** (jfr beläggen under storlommen).

Släktet *Columba*.

Ringduva (*C. p. palumbus*): Namnet duva är ljudhärmande och finnes i alla germ. språk: fsax. *duða*, eng. *dove*, fht. *tûba* (jôn-stam) nht. *Taube*, isl. fsv. *dúfa*. Ringduvans läte har jag uppfattat som 5-stavigt *grugrugrurugrugru*, skogsduvans som tvåstavigt *grövó, gö-vó*. Ringduvan har på vardera sidan av halsen en vit fläck, som t. o. m. i flykten tydligt avtecknar sig.

VEVW: *skogs-duva* f. *skosduvo* Si Hels. -*duo* Esbo 'Ringduvan *columba palumbus*'). — H. Krk *duvo* s. 43. — J.—K.: *ängsduva* f. Vg., *hustruduva* Vär., *Knulteduva* Vär., *sjutut* Öl. (Linne 1746), *skute* Gotl. (Kolm.; så ock Drgo, Gvsn, Wigst.). — Rz s. 609 a: *skuta* 'ringelduva' Gotl.

Skogsduva, emedan den häckar i skogsbackar invid odlingar; **ängsduva** — ses ofta t. o. m. i flock ute på öppna fält i närings-syfte. **Hustruduva**: ringduvan kom till en hustru, som höll på att ysta och bad henne om lite ost. Men kvinnan ville inte ge. »Så skall jag sitta i alla tider och skämma ut dig» och begynte ropa: »*hu-stru, hu-stru, stor-- har du*». Då ville kärigen muta henne och kastade osten efter henne. Osten fastnade på duvans vinge och där sitter en rund vit fläck än i dag. Men duvan får ännu i vSmål. namn av hustruduva.¹⁾ Detta hustru-hustru ett slags imitation av ringduvans kutter, vilket givit upphov till den fantastiska myten.

Knulteduva: göken o. duvorna skulle valla en stut var sin dag; det gick illa för göken, stuten »hof ner sig i ett kärr o. satte livet till». Häröver blev knultduvan (ringduvan) arg och menade att han »hade skjutit ut stuten i kärret». Allt sedan ropar hon: **Skjutut** (»du Tyke skut ut min stut»). Jfr Vär. Wird. anf. st.; Tgrn påpekar, att knulte är onom.: jfr. knullra kväka (om grodor) o. knulla i bet. 'knurla ss. duvor' V-II s. 464 b. — Säve s. 37 kallar ringduvan **knulrygg**. **Skute -a**: Gvsn skriver (i brev): Enl. Säve har hon fått namnet av lätet, i det hon klaggar över att göken bytt till sig hennes ungar och ropar »skjut

¹⁾ Jfr Vär. Wird II: XXVIII o. en annan mytisk sägen ibid. XXXVII.

ut den göken, skjut ut» (Ordb. reutr. s. 872 b). Enl. en anteckning i ULFA Söderm. Lmf. 89: 20 s. 5 användes *duva* både om denna o. om följ. art; *ibid.* s. 4: *ringduvæ f. allm., tutterduvæ vNke* (= kutterduva).

Skogsduva, blåduva (*C. ænas*). Skogsduvan gör ej mera skäl för detta namn än ringduvan. Angde duva se d. a. Blåduva kallas den på grund av att dräkten uppvisar mycket (grå)blått: huvud och hals, bakrygg, undersida o. s. v. Lätet *grō-vó grou-vó, gō-vó, kō-ó*, slutstavelsen alltid mer betonad.¹⁾

J.—K.: *vildduva f. Nlsn, hultaduva f. Smål.; e k duva f. Sdml., susduva, tusduva f., Dlr., nylke Gotl. (Kolmodin; så ock Drgo, Wigst.). — ULFA, Acc. 95: 4, s. 126: åkerduva Smål.; kutterduva sMöre; turturduva (tute(r)duva Smål. Vstml.); ibid. 89: 19 s. 4: skogsduvæs., öNke.*

Vildduva Eksjö Vml. ej mera motiverat än för ringduvan, tvärtom häcka båda ej ogärna alldeles i människans närhet (båda som motsats till tamduva); **hultaduvan** häckar i skogshult, **ekduvan** i ihåliga ekar. **Turturduva**, lånat av släktingen (se d. a.), **kutterduva**, duvan kuttrar, **tutterduva** (jfr ringduvan). **Susduva** och **tusduva** äro dåliga härmningar av lätet. **Nylke** synes vara ett nylika (med lågt. avledn. änd.?), en parallell till gotl. **dullika**, sv. dial. *dulka 'duva'* (Gvsn i brev). **Åkerduva**, ses liksom ringduvan på odlingar, äter bl. a. åkerärter, säd (O. H. s. 732).

Klippduva (*C. l. livia*). Den vilda klippduvan häckar kolonivis i klippgrottor vid havet. Den saknas numera i Skandinavien,²⁾ men finnes häckande på Brittiska öarna, Pyreneiska halvön o. s. v. **Tamduvan** anses härstamma från

¹⁾ En sägen förmäler, att skogsduvan från början haft sju ägg och skatan två, men hon hade av den sistnämnda lurats att byta och får nu aldrig mera än två ägg. Sin sorg över detta olycksöde klagar hon genom att ropa »sju för tu» (se Lbg s. 553). — Förf. har i ett blåduvsbo funnit tre ägg, vilket för kuriositetens skull må antecknas (O. H. s. 732).

²⁾ Ännu i första uppl. av Nord. fam.bok (III, 1880: sp. 1545) står om klippduvan bl. a.: Hon är blott en gång funnen i Sverige, i Bhl., men förekommer i mängd på några smärre klippöar vid Norges vestra kust, — — — der hon häckar i klipphålor och bergskrefvor utmed hafskusten — — —.

klippduvan och uppträder i talrika former. Till de tama duvorna hör bl. a. **brevduvan**.

V-II: ***vänje-duva** f. (väniduvo öNyl.). — J.—K.: **körkeduva**, **tornduva** Vg. — Sundev. s. 169: **kroppert** l. **kroppduvan**, **bredstjärtade duvan**, **jakobinen** l. **kronduvan**, **fjösbenta duvan**, **tummelette n.** — **Hemduva** sMöre.¹⁾ — Lbg: **bagdett**.

Brevduvan användes, särskilt tidigare, men allt ännu som postbud bl. a. i krigstid. **Vänjeduva**, som vant sig vid människors närhet; likaså **hemduva**. **Kyrkduva** och **tornduva**, emedan duvan gärna häckar i kyrktorn. **Kroppduva** l. **kroppert** jfr ty. Kropf 'kräva': hos alla duvor pöser krävtrakten hos ♂, då den krämar sig för ♀, men hos kropperten är detta parti särskilt utstående. **Bredstjärtade duvan** kan slå upp stjärten i hjulform liksom kalkonen och påfågeln. **Jakobinen** l. **kronduvan**, en väldig duvras, så kallad efter den höga jakobinmössan under franska revolutionen: kronduvan har fjädrarna i nacken och en rad nedåt vardera sidan av bakhalsen uppåtböjda (avbildning av jakobin i Nord. fam. bok sp. 1191, bd 12 (1910)). **Fjösbenta duvan** har fjäderklädda tarser o. tår (jfr fjösbent vråk). Lbg omtalar (Sv. fågl. s. 554) en duvras **bagdett**, från Bagdad. **Tummeletten** flyger utmärkt och tumlar därunder om i luften. Hgrn s. 592 ff. uppräknar talrika duvraser, ss. **påfågelsduvan**, vars förnämsta prydnad är stjärten med de många pennorna, vilka kunna utspärras o. upplyftas; **trumduvan**, som frambringar ett egendomligt ljud, närmast påminnande om ett dovt trummande; **manduvan** med nacken och baksidan av halsen försedda med en vit man av långa fjädrar; **hönsduvan** eller **malteserduvan**, nästan så stor som en höna; **måsduvan** el. **korsduvan**, som är nästan helvit och har några rader av uppåt och mot varandra riktade fjädrar på bröstet, varigenom ett slags krås uppkommer; och en hel mängd andra raser.

Skrattduva (*C. risoria*). Skall hållas som burfågel. Lätet skildras av Sundev. som skrattdikt h i h i h i r i h r i, som även ♀ låter höra.

Flyttduva l. **vandringsduva** (*C. migratoria*) tillhörde Nord-Amerikas skogar. Den förekom fordom i flockar på flere miljoner. Bona skattades på sin ena unge, innan den lämnat

¹⁾ Upps. Lmf. acc. 95: 4, s. 126.

boet. Numera är flyttduvan på grund av hänsynslös förföljelse ytterst sällsynt eller kanske helt utrotad; jfr Nord. Fam. bok Bd 8 sp. 678 (1908).

Släktet *Streptopelia*.

Turturduva (*S. t. turtur*). Lätet turrurturr... Angde duva se under ringduvan. Uppges ha häckat en gång i vårt land; f. ö. tillf. fynd, lika i Sverige. Direkt lån från lat. litterat. i ty.; bibliskt namn (Slti s. XII). Förr även **turtel-duva**, ty. Turteltaube — genom dissimulation.

Större turturduva (*S. o. orientalis*). Tillhör Asiens mell. o. östra delar ända till Japan. I Sverige funnen 3 ggr. Kallas av Smitt **kutterduva** liksom skogsduvan.

Släktet *Syrnhaptes*.

Stäpphöna (*S. paradoxus*). Dess utbredningsområde är söRyssland till Transkaspien och Mongoliet. Företager då och då massvandringar västerut och har hamnat både hos oss och i Sverige. Den häckar på stäpper och i sandöknar och kallas ock **sandhöna** (Säve, Hgrn).

Släktet *Burhinus*.

Tjockfot (*B. æ. ædicnemus*). På grund av fågelns rätt tjocka tarser (pars pro toto). Lbg talar i texten, där han behandlar denna art, om **tjockfotingen**. Den är hemma i mell. o. sEuropa, men har några gånger förrirat sig till Sverige. Hos oss är den ej anträffad.

Släktet *Cursorius*.

Ökenlöpare (*C. c. cursor*). Hemma i Nordafrikas och Arabiens öknar (Lbg s. 567). En gång anträffad i vårt land, lika i Sverige. En utomordentligt snabb löpare och förtjänar sålunda väl sitt namn (Lbg a. st.). Till familjen ökenlöpare höra dessutom följande två släkten.

Släktet *Piuvianus*.

Krokodilvaktare (*P. æ. ægyptius*). Lever på Nilens sandbankar, där han plockar iglar av krokodilerna och vågar sig t. o. m. in i odjurens vidöppna gap, för att förskaffa sig någon läckerbit. Dessutom varskor han krokodilerna genom att skrikande flyga därifrån, om fara hotar. (Lbg s. 566). Möjligt en gång erhållits i Sverige. J.—K. kalla fågeln **krokodilvaktare** i texten, på tavlan 104 står krokodilvaktare (så ock Sundev. s. 343 i texten.).

Släktet *Glareola*.

Vadaresvala (*G. p. pratincola*). En stäppfågel, som är hemma bl. a. i Europa och vistas på kala slätter med föga eller ingen växtlighet, helst vid grunda vattensamlingar (Lbg s. 568). Aldrig funnen vare sig hos oss eller i Sverige (men väl en gång i Danmark). — J.—K.: **sandhöna** på grund av den ovan gråbruna dräkten (jfr även stäpphöna). Den **svartvingade vadarevalan** (*G. nordmanni*), en gång anträffad i Norge. Hemma i Ryssland, inåt Centralasien (Lbg a. st.).

Släktet *Hæmatopus*.

Strandskata (*H. o. ostralegus*). Färgfördelningen i dräkten — svart ovan till, vit undertill — har givit jämförelsenamnet åt denna strandfågel. Folkmålsnamnen äro legio.

V-II: strand- *skjora f. (strandstoro Ped., Pu Lmo Kron., strandfoura Kim., Hi, strandshjäro öNyl.). — Hson och VEVW -skjora Gkby (J.—K.: Strandskjura, strandskjur Smål., Öl.); H. Krk strandskjuro Gkby; albläktö (Dan.: Pork.); *alblick m. l. -bläck Ål., alabläck Pojo, *[al]-blicka f., -bläck a, *ale-Kim.; *[al]-blistra *ale- (aliblistru Lmo), *[al]-blix m. *ale- (alblilst Pojo, Kim., kanske även alblisks Po); *al-pligg (al-plig Ål., Kuml.) *al-plitt *ale- (alplit Eck., Hld), *al-fläkt *ale- (al l. alabläkt Po, albläht Fby Hi Wp.), *al-blek (äl-bläk Brdö), al-, alabliskt m. Po (Tgrn: aliblikt Korsh. Björkö by), *alvigg m. (alvig Ko, Houtsk. Brdö), *al-vrick m. (alvrik Brdö), *al-vrickel l. -vräkel? (alavrakil Na). —

VEVW: *albert m. Nu, *al-bräcka Ål., *al-bräckt Ål., *alverick m. Kkr (så ock Fagerström), al-vigg m. 'en fågel: »beckasin (Na) så ock Blomqv.: Iniö 'strandskata';¹⁾ [a l]-*viggel m. *ale- (alavidsjel Hi), [a l]-*vräkel *ale- (alavrakil 'ett slags fågel' Na); [a l]-*tyska *ale- (alitsk(o) Gkby, så ock Tgrn Kaskö); i Tillägg: [a l]-*blikta (aliblikto Re, aleblekto Bjärnä), *[a l]-fläkt m., *ale-bläkt m. Petal. — J.—K.: al-bräckt Smäl., Öl. (Nlsn), albräcka Ög., albrök Sdml., Uppl. (Nlsn) [ULFA 95: 4 s. 140: Rosl., Söd.], alverick m., albleck Ål. alblekta f., alvigg Nyl.; spikgubbe Sdml., Uppl.; tjel el. tjäll Bhl. (Malm; anv. även för rödbenan); marspiss, marspitt m. (Kolm., Hasselgr. Gotl.; så ock Drgo. — Gotl. Ordb. mav-spit mav-späit = mar[r]späit -speit?). Gotl. ordb. 593 a: strandridare.

V-ll: strand-*kille? (stran-tjilä Kim.), *glip m. Ål., Utö Hi Kim.; i Tillägg: [*glip a] *glupa f. Hi (Ols.: glip »tjockt l» Hi Kim.); *kylbene (tjylbäina Ko Houtsk., Tjilbäina Ål., Ko), *pickelm. (pikil Ko). — VEVW: *plytare m. (plytar Re). — Blmqv.: skraddare Iniö. — Wr.—Pn: spikgubbe Ål. (lika i Sverige Rosl., Söd.),²⁾ alvreck alverick Klåvsk., albleck Leml., glip Hi, alblekta f., alvigg m. Nyl., strandskjura f. Öb. — ULFA a. st. strandvipa Öl. — Wigst. sylspit Gotl.

Strandskjora och liknande namn förklaras på samma sätt som strandskata; **strandvipa** se under tofsvipan. De allra flesta med al-sammansatta namnen anknyta till lätet, antingen direkt eller som ombildningar. Under parningsspelet om våren flyga flere fåglar i ring ganska högt uppe, långsamt, ibland med vibrerande vingar: sången därvid fascinerat plī plī plī plī snabbt, utan avbrott. Även hör man korta metalliska bt bt bt bt, vilka förtätas till en räkka larmande ljud, som av en spärrhake; stundom drillar den som en storspov och går på stranden med näbben

¹⁾ Då tre kända helsingforsare en gång landade på Föglö och frågade, huru öborna kallade »den där fågeln» (pekande på strandskatan), fingo de till svar: »dubbelbeckasin» (E. Wasenius muntl.). Namnet beckasin användes i själva verket även om många andra vadare än beckasinerna. (Jfr drillsnäppan m. fl.). I ULFA Acc. 95: 4, s. 138 heter det om beckasin: »Kollekt.-namn på alla snäppor Söd.»

²⁾ ULFA 95: 4 s. 140.

pekande nedåt, långsamt och betänksamt, verkar idiot. Har fågelns ungar, varna båda föräldrarna oupphörligt plitt plitt plitt... och pli' pli'. Flyttande strandskator låta höra nasala kupli, kupli, i flock även drillen och de metalliska kip kip och pli' pli' (O. H. s. 744). Förleden al- tyder på albekransade stränder, men strandskatan förekommer på alla grusiga och steniga havsstränder, även gräsbevuxna sådana, samt klippor och skär (jfr nedan altyska). Följande namn kunna utan svårighet betecknas som ljudhärmande: **abläcka**, **ale-** **alblick(a)** (-bläck -blök), **alabläck**, **alfett**, **alpligg -plitt**, **-fläkt**, **-bläkta** (-blekta), **-blikt**, **-vigg**, **-bräcka**, **-v(e)rick**, **-viggel**, **-vrickel** -vräkel¹⁾ -bräkel, **pickel** (l-bildningar), **alblikt** -blekta, **alebläkt** **albräckt** (möjligen personifierat och folketymologiskt liksom) **Albert**; **plytare** (nom. agent. på -are som ropar plýt plýt); **skräddare**, förmänskligt, lätet uttolkat som 'klipp klipp, stuppj, stuppj' (Blomqv.). Till samma grupp höra de rena ljudhärmande (?) **glib**, **glip**, **glipa**, **glypa**. **Alblix** kan sammanställas med *blixta vb. Fö Kim., nVa NVet. 'väsnas, larma, stoja' (jfr ovan), **alblistra** (jfr blistersvärta) med vb. *blistra Nyl., Ngö Gkby NVet., Al., EF., Öb., Da Gsv., Rg., Wp., Ru Nu Kkr 'vissla' (jfr V-ll s. 57 b o. 57 a). **Tjäll** (Nlsn s. 155 Tjald eller Tjäll) jfr isl. tjaldari 'passgångare' (vilket väl stämmer överens med fågelns betänksamma gång »med näbben pekande nedåt») samt da. tjaldar rödbena och no. da. kjeld strandskata. **Marspiss** o. **marspitt** av mar- 'hav' (blott i sms)²⁾ och spiss, spitt = spett; lika **sydspitt** på grund av den kraftiga, mejselformiga näbbens likhet med spettarnas, särskilt spillkråkans näbb: jfr hugguspäit 'hackspett' (se d. a.). I späit ingår en långstavig, avljudande (?) form av roten *spi- 'sticka' (Gvsn i brev). **Albrok** kan sammanställas med brok 'mörk fläck' — men något sammanhang i betydelsen förefinnes ej; snarare kan ordet likställas med liknande onom. namn. **Strandridare** — *Char. hiaticula* o. **strandryttare** = svartsnäppa — men lätet, som i Gotl. ordb. anf. st. återges med »sofi, sofi, sofi» tyder på, att härmed avses strandskatan. Tgrn ger följ. intressanta o. sannolika tydning av namnet: det innehåller en humoristisk liknelse,

¹⁾ Tgrn antyder en möjlighet att namnen -vrickel o. -vräkel skulle åsyfta fågelns sätt att gå o. röra sig. Jfr V-ll s. 1111 b *vrickla »vrida av och an l. åt sidorna».

²⁾ Jfr fsv. mar maer 'hav', fsax. meri 'hav' ty. Meer (Rz 430 a), marelid 'havets fosforescens' (Gotl. ordb. 593 a: marilden).

ungef. = 'tullsnoken'. »Fågeln snokar ju ständigt längs stränderna och ger alarmsignaler, när den ser något misstänkt. Dalin har strandridare 'beriden kustvakt' (tydligen i bemärkelsen att hindra smuggling). Då jag — skriver Tgrn — 1937 ett par sommarveckor vistades vid Ljugarns badort på Gotl. (tidigare hamn- o. fiskeplats), var jag där i tillfälle att se ett vackert 1700-tals hus, »Strandriddarehuset», tidigare tullhus, nu hembygdsmuseum. Jfr även Bengt Bergman, Genom gotländska bygder s. 55 f.» **Spikgubbe** skämts. om 'fågeln, som ropar spik, spik, spik'. **Strandkille** är hos V-II försett med ett frågetecken. Det kan tydas som ljudhärmande, liksom strandkyllare 'rödbent snäppa' (utt. strantjularä). **Kylbene** sammanhänger med refl. vb tjyl-sä vNyl. 'förkyla sig'. Strandskatans blackröda fötter, som dessutom se något svullna ut, kunna ju lätt framkalla föreställningen att fågeln »fryser om fötterna», där den vadar barfota i det kalla vattnet. Jfr kylbening under drillsnäppan. **Altyska** till adj. [tysk, som betyder 'vild, oregerlig, tokig Ped., Pu. m. fl., dum, envis' Na (jfr V-II 1059 b). Att här uppfatta al- som annat än en förstärkande förstavelse, är svårt — 'alskogsdumbom' verkar alltför mycket uppkonstruerat för att övertyga.

Släktet *Charadrius* (= *Eudromias*).

Fjällpipare¹⁾ (*Ch. morinellus*). Alla till släktet *Charadrius* hörande arter hava ett pipande (visslande) läte. Därför heta de alla -pipare, ur språklig synpunkt nomina agentis på -are ('vilka pipa'). Fjällpiparen bebor Lapplands fjällhedan ovanför eller norrom trädgränsen (O. H. s. 750). Bröstet och sidorna hos denna art äro pomeransgula, vilket är så karakteristiskt, att den fått ett folkmålsnamn, som syftar just på denna karaktär: **pomeransfågel** (Malm). I Härj. kallas den **fjällo** (angde -lo jfr under ljungpiparen). Dessutom kallas den i Frostv., Jtl. **fjällvipa** efter lätet, som återgivits på olika sätt: vid oppflog s r r r; locktonen en kvittrande vissling vitevi vitevi, en ruvande fågel kīrie kīrie, dryy dryy, under parningsflykt pitivi pitivi (jfr O. H. s. 749—750).²⁾ Under flyttningen ses fjällpiparen på stubb-

¹⁾ Sunde.: fjäldpipare.

²⁾ Namnet vipa användes i främsta rummet om tofsvipan, vars läte ganska exakt återger namnet. Det har sedan överförts på andra fåglar med pipande läte.

åkrar och kallas därför **liten åkerhöna** Frstv., Jtl (se J.—K.). Höna här med bibetydelsen »hönsig» — den är nämligen ytterst tam och låter stryka sig över ryggen, då den ligger och ruvar. Och så trippar den fram 'som en liten höna' (jfr pulla som smeknamn) och stannar plötsligt, en egenhet som f. ö. är utmärkande för alla arter av detta släkte. Jfr även de med pytta — i Jönk. län kallas fjällpiparen **mosapytta** — sammansatta fågelnamnen, varendmålets höna, vilka alla äro ganska satta i kroppen (ljungpiparen och de kortbenta småsnäpporna samt tofsvipan; t. o. m. den klumpiga spillkråkan kallas ju regnpytta).

Större strandpipare (*Ch. h. hiaticula*)¹⁾. Till åtskillnad från den mindre (se följ. art). Strandpiparna äro små strandfåglar (den större ungef. 19 cm, den mindre 17 cm) med många gemensamma drag: sättet att röra sig, »rulla» fram, d. v. s. trippa på sanden med korta, snabba steg och plötsligt stanna; lätena äro likartade, dräkten likaså o. s. v. Större strandpiparens karakteristiska lockton är *d̄yi, pl̄ui, v̄ui, d̄ui, br̄yi* m. fl. liknande xylofonartade, ganska svaga ljud, alltid stigande ungef. $d < e$ (O. H. s. 754 o. 757). Har fågeln ungar, försöker den genom förställningskonster länka människans uppmärksamhet från dem: den gör sig lam eller släpar sig fram med hängande vingar o. stjärt o. s. v. Stundom flyger den ett stycke ut över havsytan, lockar hela tiden tjypp tjyp tjyp och vaggar oupphörligt i flykten åt höger och vänster, som vore den drucken. Stundom låter den höra en drillande »sång» *bliriblibliri... tí tí tí v̄etå v̄etå v̄etå, vegeto vegeto vegeto...*

V-ll: **ludhdhane -hona läte t̄u-líb, t̄u-líb* 'Regn-pipare, *Charadrius*' Nu. strand-**stickel* m. (strandstikil Sbo 'strandpipare', strandstijil Pg., Kim. 'beckasin'); strand-**spickel* (strandspikil Rg., stranspitjil Ingå 'strandpipare'; jfr Rz 684 a: strandpikel Nke); strand-**pryckel* (strandpröktjäll l. -prötjäll 'strandpipare, *charadrius*' Ko); strand-**strickla* f. (stranstritjilo Lptr., strandstriklo Gkby 'strandpipare *charadrius hiaticula*'); strand-**strykel* m. (stranstrikil Fö, stragstritjil = föreg., Kuml.); **svattryggus* (svattryggus 'större strandpipare *Char. hiaticula*' Ru). — VEVW: strand-**spryc-*

¹⁾ Den i Lappland och på eurasiatiska ishavskusten häckande rasen har jag i O. H. kallat **nordöstlig strandpipare**.

kel m., 'strandpipare *charadrius*' Ekn.; strand-*streckel m. Vårdö idem; strand-*streckel m.: 1) mindre vadare; snäppa Ekn., Esbo Gkby; 2) beckasin Kv., Re; 3) strandpipare, *charadrius*-arter Pet.); strand-*strepel m. (stranstripil 'mindre vadare; snäppa' Esbo). — Rz s. 67 b bydi 'en brockfogel' Bhl., myr-görel, myrgörel *Char. hiat.* Vb. — J.—K.: strandpipare m. Vrml. (Carls.), större strandrulling, m. (Hgrn) sandrulling,¹⁾ tilla f., tillika f., gryll m. Sk. (Nlsn), grulla f. Öl. (Carls.), grill m. strandridare Gotl. (Carls.; Kolm.; så ock Wigst.), miena f.²⁾ (Kolm.) Fårö (Säve s. 19: mjéna l. grilla *Char. hiatic.*), strandåd m., strandstrykel m. Sth. skärg., strandstreck Hls., Persupare Mollös Bhl. (jfr tobisgrisslan); sjesöle Delsbo; enl. Sv. ldsn. XI 4, 91 — översatt 'strandpipare'. — Gotl. Ordb. s. 9 b: alvar-höna. — Sundev.: vanlig sandrulling, egentlig sandrulling (s. 341). — Gvsn: myr-görel 'större strandpipare'. — Säve s. 25: tulle. Wigst.: meina (felskr. för miena?).

Luddhane, ovisst vilken art därmed menas; att skillnad mellan könen i belägget antydes (-hane -hona) gör saken ännu mer oklar, då menige man knappast kan skilja mellan könen hos någon *Charadrius*-art. Lika osäkert är det med många andra namn, vilka användas ej blott om olika arter utan t. o. m. olika släkten. Sådana äro **strandstickel** strandpipare och beckasin;³⁾ **strandst(r)ekel** både mindre vadare, snäppa, beckasin o. strandpipare; **strandspickel** strandpipare; **strand(s)pryckel** och sjesöle, strandpipare *charadrius*; **strandstrepel** mindre vadare o. snäppa. Den större strandpiparen avse däremot **strandstrickla** och **strandstrykel**. Några äro bildade i anslutning till lätet, andra avse tydligen trippandet på stranden — märk att streckla, strickla och stricklare betyder också sädesärla. I Gotl. ordb. s. 545 b anföres lang-*streckel, langstrikel 'lek att hoppa långt'. Jfr ock likartade namn under strandskatan. **Svartryggus** till åtskillnad från mindre strandpiparen: den förra är mörk ovan, den senare ljus, sandfärgad.

¹⁾ Sundev. använder liksom framför många andra fågelarter attributet egentlig också framför sandrullingen.

²⁾ Gotl. ordb.: grilla *hiatic.* på Fårö, »mjena är den lilla strandlöparen».

³⁾ Hos Wr.—Pn läsa vi s. 83: Enl. stud. R. Sievers är arten på Klåfskär känd endast under namn af enkel beckasin och skall såsom sådan årligen fridlysas i kyrkorna. Jfr roskarl o. strandskata.

Bydi och **tylle** avse tydligen *hiaticula*, ehuru detta ej uttryckligen säges i beläggen, namnen återspegla fågelns lockton (jfr fi. tylli), **tilla** o. **tillika** sången. **Strandpipare** användes om den större arten i Vrml. **Större strandrulling** och **sandrulling** syfta på fågelns sätt att röra sig, **egentlig** l. **vanlig sandrulling** till åtskillnad från de två andra, mindre vanliga arterna; **strandridare** (jfr under strandskatan). **Gryll**, **grulla**, **grill**, **grilla** (-e): Tgrn antager att dessa namn (för strandpiparens vidkommande) äro ljudhärmande och inte besläktade med grylle (tobisgrissla), vilket namn ju återgår på fsv. gryt 'stenrös' och inte låter förena sig med strandpiparens häckningsställen. **Miena**: Såve skriver a. st.: »anländer först och säges därför 'trampa isbänken burt' (den landfasta isen)». ¹⁾ Gvsn vill (med en viss tvekan) i namnet se en ljudhärming; jfr mjäka o. dyl. — Möjligen kunde man hänvisa till fsax. meni 'halsband', namnet skulle då syfta på det breda vita halsbandet och vara tillämpligt på både den större och den mindre strandpiparen. **Strandåd** alldeles godtyckligt givet utan tanke på vad med åd egentligen avses. **Strandstreck** möjligen en folkety. förnkling av -streckel och liknande l-bildningar. **Sjesöle** svårtytt. **Per supare** syftar, då det gäller denna art, på dess förställningskonster och den vaggande flykten. **Alvarhöna** (se under ljungpiparen). **Myrgörel** (-il) av lätet? Jfr V-ll *myr-gylla 'pipa som åkerhöns' och *gorla vb. 'porla, gurgla, harkla' (Gvsn i brev). Snarare en l-avledning till görja 'gyttja' (jfr grönenan). — Jfr även no. gyrje 'mudder, gjörme' (Tgrn).

Mindre strandpipare (*Ch. dubius curonicus*). Till åtskillnad från den större (jfr föreg. art). Att denna art inte begåvats med några folkmålsnamn, tyder på att allmogen ej kan skilja de båda arterna åt. Hos J.—K. finnas däremot också sådana: **mindre sandrulling** (Sundev.) o. **mindre strandrulling** (Hgrn), **smårulling** (Kolm.; angde -rulling se föreg. art). **Strandvipa** övertärd från att beteckna särskilt tofsvipan, vars läte namnet motsvarar särdeles väl, men mindre strandpiparen har en lockton piy piy priy förutom en mängd olika ljudyttringar liknande dem hos den större släktingen; locktonen skiljer man från dennes lockton på att den är fallande medan *hiaticulas* lockton är stigande. Jfr närmare härom O. H. s. 761—762. Den sitter ofta en stund på stranden något framåt-

¹⁾ En ungefär likartad tydning av isppjärna 'sädesärla' är ganska allmänt utbredd bland allmogen i Nyl. Jfr d. a.

lutad, knixar då och då med huvudet uppåt: därav namnet **strandsittare**. Räckor av vittljudande pil-pil-pil och piy piy piy m. fl. läten har ansetts båda kallt väder, varför den fått heta **nordanvä(de)rstyta** Nlsn (-tyta användes i Finland om göktytan; se d. a.). — Rz s. 471 a: n ö l a - v ä r s - t y t a *Char. dubius* (= nordanväders-); 'framkallar genom sitt ängsliga entoniga skrik nordanvind' Sdml., Uppl. (jfr även Söderm. Lmf. 89: 20 s. 6).

Svartbent strandpipare (*Ch. a. alexandrinus*) hör ej till vår fauna men häckar flerstädes i sSverige och kallas av Nlsn **vitbröstad strandpipare** — en karaktär, på vilken denna art skiljes från de båda föregående arterna, vilka hava ett svart band över bröstet; och av Sundev. o. Hgrn **svartbent sandrullning** (de andra arterna hava gula el. hudfärgade ben).

Asiatisk pipare (*Ch. leschenaultii columbinus*). Syst. fört.

Släktet *Pluvialis* (= *Charadrius*).

(Nordöstlig) **ljungpipare** (*P. apricaria altifrons*).¹⁾ Ljungpiparen bebor fjällhedar, mossar o. myrar, under flyttningen ses den på havsstränder och inne i landet på åkrar o. betesmarker. Sommardräkten är karakteristisk med sina runda gula och vita fläckar på den brunsvarta översidan; över näbbroten går ett brunsvart band, ovanför detta ett brett vitt band över pannan; det vita diademmet över pannan fortsätter över ögat. Locktonen är oändligt vemodig och kan återgivas med utdragna pli y pi y o. s. v. Vårsången är än mer tilltalande, särskilt då man hör flere fåglar sjunga samtidigt: tirriy tirriy, griyviy griyviy eller r̄iyti r̄iyti---

V-ll: malms-*grilla f. (malmsgril Wp.); mo-*pit m. (mopit Nu); regnkattä f. (ragukat Wp. 'regnpipare *charadrius*'); regn-*pitare m. (rägnpitare vNyl.). — J.—K.: brockfågel (brokfögel), ljungspole, (Nlsn Sundev.) regnpipare; åkerhöna Sdml., Dlr. (-höna vNke), åkertupp (alla efter Nlsn); ljungvipa Sk. (Nlsn),

¹⁾ Den sydliga (västliga) rasen *P. a. apricaria* har ej påvisats häckande i vårt land.

ljungspov (Sundev.), **vass-spove** Vg., **lerbena** (-benæ f.; v., sNke och flerest.), **lertrana** Sdml., **Nke** (Nlsn); **myrpytta** Smål. (Nlsn) **mosapytta** (Carls.), **hagatitta**, **lerpyyt**, **allvargrim** (alve- Öl.) (Nlsn) i Till. o. rätt. s. 451 b **allvargremla** Öl.; **allvarhyna** (Säve s. 33: **allvrhyna**. »Kallas ock ajdur- eller hajdhyna»). (Wigst.: Gotl.); Gotl. ordb. s. 9 b: **alvar-höna** **alvare-allvre-alvrähynå**¹⁾ **lerpipa** Öl.; **aiterhyna** Gotl. (Kolm. så ock Wigst. o. Drgo); **tirrilihöna** Vstml.; **fjällripa** nBhl.; **fjäll-lo**, **ragge** Härjed. — Rz s. 410 b: **ljung-viva**, **lyng-spolemHls.**; s. 445 b **måslippa** (= måsse-lippa 'en fågel av snäppesläktet' Smål.); **ljungspove** id. Vg., s. 800 a: **vass-spove**. Billb. s. 201: **åkerhöns** 'Pluvialis', **heidhöns** 'apricarius'. — F. o. Fl. 1942, s. 263: **dubbelbeckasin**.

Malmstrilla (malm-alvar, -grilla, jfr större strandpiparen). **Brockfågel** (jfr ty. brach 'i linda, i träde'), anger fågelns rastplatser under flyttningen. **Ljungspole** (lyngspole) = **ljungspov(e)**; **vass-spove** (= vattenspov, spår regn; jfr storspoven); Rz s. 660 a: **spova** 'gå med högfärdiga åtbörder'. Spole en l-bildning, jfr fsv. *spōe, varav nsv. spov (närmare under storspov). **Regnpipare** (jfr ty. Regenspfeifer), anses båda regnväder; **ljungvipa**, -vipa liksom strandvipa om mindre strandpiparen (se d. a.); **ljungviva** personifierat, snarast att uppfatta som ett smeknamn; **hagatitta** (= -tyta, jfr mindre strandpiparen). Efter lätet äro också följande namn bildade: **lerpipa**, **tirrilihöna**, **regnkatta** (jfr lavkatta om lavskrikan på grund av det jamande lätet), **regnpitare** jfr *pita '-pipa' o. drillsnäppan; möjligen också **mopit** (med långt i) och **lerpyyt**. **Myrpytta**, **mosapytta** (pytta i värendmålet²⁾) = höna; jfr även tofsvipan o. *Calidris*-arterna samt pulla, smeknamn; **mosslippa**. Sammansättningar med höna: **åkerhöna** (-tupp), **hedhöna**, **alvarhöna**, **etterhöna**. Alvar = alfvar; så kallas på Öl. de kalkstenslager (»alf»), vilka äro betäckta av endast ett ytterst tunt jordlager. Åkerhöna också = raphöna i vNke. Etterhöna, svårtytt (hos Säve ajdur). Tgrn skriver: »Det är väl långsökt att hänvisa till de vita o. gula fläckar (jfr Östergren i ettergul), som på fågelns ryggside sitta längs fjäderkanterna och

¹⁾ »stor som en bläcka (d.v.s. tofsvipa), hon ropar 'dyr-tid, dyr-tid, dyr-tid'. Även **alvar-höns**, **alvar-allvär-hyns**, **alvur-hyns**; **alvår-alvårr-hynå**».

²⁾ Jfr Wär. Wird. II s. 88.

ge intryck av att den blivit bestänkt med gula etterdroppar, eftersom den gula färgen förbundits med giftet.»

Alvargrim jfr sv. dial grima 'fläck l. smutsstreck i ansiktet', grimig grimlig 'smutsig, brokig' (se Rz s. 212); grim subst. (jfr grimmad and = bergand, gategrim sädesärta); grim i alvargrim syftar sålunda på ljunpiparens fläckiga dräkt. **Alvargremla** sekundär l-bildning. **Lerbena** och **-trana** efter rastplatser under flyttningen, -trana åter ett bevis på huru godtyckligt ett fågelnamn kan användas för en fågel, som alls inte gör skäl för det.¹⁾

Fjällripa kan likställas med de namn, som äro sammansatta med höna o. pytta. **Dubbelbeckasin** använt även om andra arter, av okunnighet. **Fjäll-lo** (jfr sv. o. no. fjeld-lo om fjällpiparen, Behringslo om den amerikanska brockfågeln m. fl. liknande). Lo lika med da. hjeile, äldre da. hejle av *heid-lô; lo fn. lô lôa 'ljunpipare'. Snarare än med fn. lô 'låg slätt utmed vattnet' kan ordet sammanställas med idg. *la- 'skria' som finnes t. ex. i lat. *larus* och syfta på lätet (jfr Flk-Trp s. 391 under heilo). **Ragge** enl. Tgrn 'fågeln, som spår regn' = regnpipare; jfr ragg 'duggregn' (V-II s. 731 a). Ordet finnes i da. dial. under formen rug, rog, sv. dial. rugg. Dan. nämner ett namn **åkerjamon** (def.) om en fågel, »som ses i flockar om våren, har kort näbb och korta ben och inte är en vadare». Både fjällpiparen och ljunpiparen ses under flyttning på åkrar, de ha jämförelsevis kort näbb, den förra även korta ben, den senare ej påfallande korta. De äro visserligen vadare. Lätet är vemodigt pipande, jamande om man så vill, namnet tyder på att det uppfattats så av namngivaren — om det överhuvud betecknar endera av dessa arter.

Amerikansk brockfågel (*Ch. dominicus*), med två geogr. raser, en nordamerikansk o. en sibirisk, den asiatiska anträffad en gång i Norden, på Jaederen i Norge (se J.—K. s. 239). Lbg s. 576 kallar den **asiatisk ljunpipare** (*Ch. dominicus fulvus*). I Syst. fört. heter den **amerikansk ljunpipare**.

Släktet *Squatarola*.

Kustpipare (*S. s. squatarola*). Denna art häckar på arktiska tundran österut från halvön Kanin och ses hos oss endast

¹⁾ Rz s. 398 a om ler-bena och ler-trana: 'vistas på trädsgården Sdm'.

under flyttningen, huvudsakligen vid havskusten. Påminner om ljungpiparen men är något större och ljusare i dräkten med vitt i st. f. gult på ryggsidan. Lätet en mycket karakteristisk vissling piyvi (O. H. s. 771). Malm kallar den **kustvipa** (angde vipa jfr under fjällpiparen m. fl.), Nlsn o. Sundev. **grå brockfågel** (jfr angde brockfågel under ljungpiparen) efter den ljusa dräkten.

Släktet *Vanellus*.

Tofsvipa (*V. vanellus*). Efter den långa nacktofsen, som fågeln vanligen håller uppåtriktad. Om våren utföra hanarna ¹⁾ flyg lekar, varvid de göra djärva kast med sina breda, i spetsen spärrande trubbiga vingar, som avvika från alla andra vadares vingtyp. Vingslagen tunga, som en blåsbälgs pustningar v u b v u b. Lätet ynkligt gnällande (påminnande om uggleläte) irrifri rio kviri, kioi; kvilikvöikiöi o. s. v. (O. H. s. 775). Den häckar på betesängar nära stränderna och mossar nära vatten.

Fagerström: tivitta Kkr. — J.—K.: vipa (Sundev.), toppvipa (Nlsn), kovipa (Hgrn) Klm., (ULFA: sMöre), tivipa Smål. (ULFA: Vex. l.) vassvipa, hornvipa f., »bälghandske» Vg., mosavipa f. Nke, bläcke Gotl. (Hasselgr.; så ock Wigst.). — Drgo bläcke l. bläcka f. Gotl. (så ock Billb. s. 201). — Gotl. ordb. s. 74 a: *bläcka (bläkkä bläckå bläcku). ULFA: vipæ öNke, mosavipæ vNke, tofsvipæ sNke.

Namnet **vipa** trots försök till andra förklaringar tämligen säkert onom. (lätets allmänna karaktär), liksom lokalamnet **tivitta** på Kökar, **tivipa** och alla sammansättningar med -vipa: **kovipa** efter betesplatsen, där den ses tillsammans med kor; **vassvipa** = »vattenvipa» (jfr vass-spove under *Char. apricarius*); **toppvipa** och **hornvipa** efter nacktofsen, **mosavipa** efter en häckningsståndort. F. ö. kan det användas alldeles godtyckligt ss. t. ex. i nors-vipa 'fiskmåse' Dlr. (Rz s. 471 a), som ingenting gemensamt kan hava med tofsvipans läte. **Bläcka** (-e) troligen en j-avledning av stammen i sv. dial. blacka 'flaxa, fladdra', motsvarande no. och isl. blaka 'fladdra' (jfr den tumlande flykten, se även under nattblacka *Capri-*

¹⁾ Vagn Holstein (1935) påstår sid. 18 att endast ♂ utför dessa flygkonster, ♀ flyger mest lågt och korta sträckor åt gången.

mulgus); **bläcke** troligen en dialektform med till ä eller e försvagat a.¹⁾ **Bälghandske** syftar på de tunga vingslagen, vilka låta som pustningar. Bälghandske (= säckhandske) har finger bara för tummen, men en fri tolkning visar på tofsvipans spärrande vingspetsar (handske). — Tgrn anför vb. bälja, bl. a. 'skrika, gråta överljutt' (V-II s. 112 a). Med denna tydning skulle »fingervantar» stämma bättre, ehuru kombinationen i övrigt verkar lika problematisk som i bälghandske. — Eller ock kunde, som Tgrn påpekar, namnet syfta på tofsvipans flygsilhuettt jämförd med en bälghandske, vilken var bred och nedtill tvärt avhuggen. — Däröf kan man gott förena sig, även om vipans flygbild skulle kräva en »tumme» även på motsatta sidan av handsken, motsvarande fågelns stjärt, medan tummen skulle motsvara huvudet.

Släktet *Chettusia*.

[Stäppvipa (*Ch. gregaria*)]. Syst. fört.

Släktet *Arenaria*.

Roskarl (*A. i. interpres*). Framryggen grönglänsande svart med en stor rostbrun fläck i mitten, skuldror och mellersta vingtäckfjädrar rostbruna, f. ö. brokig av vitt o. svart: så är huvudet vitt med svart vid övernäbbsroten, halsryggen vit med smutsbruna fläckar o. s. v. (O. H. s. 779). Fågeln läte skarpt gnisslande, som jag skrivit *k u i t t i k u i t t i - k v e t e t e t e t e*, förra delen liksom betänksamt, senare delen tempo presto (a. a. s. 780). Namnet roskarl syftar på den brokiga dräkten: sv. dial. rosig 'blommig, brokig' enl. Hllqt s. 654 b »säkert med skämtsamt anslutning till ä. nsv. roskar, rospigg». Alla andra namn syfta på det gnisslande lätets allmänna karaktär — i många av dem ingår också »tr», som mycket bra uttrycker just lätets skarpa, uddiga ljudröck. Sådana äro **hötring** m. (Sundev.), **hötrick** m. Klm, **vittring** m. östra skärg. i Sverige (ULFA 95: 4, s. 141: vättring Sdml. skärg.). — Rz s. 532 a skriver liksom Nlsn *h v i t r i n g 'strep-silas collaris'*, tydligen en tolkning efter fågelns vita bakhals

¹⁾ Sv. Akad. Ordb. B. 3585. — J.—K.: s. 234: »bläcke av blakk 'svartaktig', har knappast tillämpning på namnet.

med en utlöpare på halsens sidor. F. ö. på anf. st. h ö t t r i k k, **höltring** m. Hall. — Hos Wr.—Pn s. 105 heter det: I literaturen benämnes arten vanligen tolk, roskarl; Sadelin anför **fisklita** [jfr drillsnäppan!]; allmoge från Kökar kalla den vittrik (från svenskarnas vittring, höttring af hötter, hafstång). Enl. stud. R. Sievers bär fågeln på Klåvskär namnet **dubbel beckasin** [jfr strandskatan m. fl.]. Dessutom hava J.—K. ytterligare **vitträck**, **kvetträck** (jfr no. kutterutt) ävensom **rikabolt** (Säve s. 19 rikabålt) Gotl. (Kolm.), enl. Wigst. o. Drgo detta även på Fårö. Gvsn (i brev): Ordb. reutr. s. 760: 'ropar r i k i r i k i r i k i (Fårö C. Säve); bolt='bult'; -bult skulle då syfta på den satta kroppsformen (korta ben). — På Kökar också enl. Fagerstr. namnet **vittrik**, onom. V-II anför från Ru och Rg. **tolk** 'snäppa *totanus grylle*', en oklar nomenklatur. Emelertid finnes hos Rz s. 744 a namnet från Gotl., Weste: '*tringa interpres*'; som visar, att härmed avses roskarlen men även *Tr. calidris* rödbenan; Öl. t u l l k. Lbg skriver¹⁾ om 'interpres-tolk': av Linné givet av misstag »på grund därav, att en annan liten rödbent vadare, rödbenan, kallas tolk, vilket anses syfta på fågelns långa ben». ²⁾ Namnet överfördes sedan på roskarlen — samma namn betecknar ju ofta många skilda slags fåglar. Sundev. använder namnet **strickla** f. jämväl för roskarlen; det återspeglar utan gensägelse ypperligt roskarlens läte. — VEVW: ***prylla** f. (pryllö Hi) och **strandkyllare** m. (strandtšyllarä Hi), hos V-II s. 947 a i betydelsen rödbena, båda ljudhärmande, — namnen med »» som bärande konsonant lämpa sig naturligtvis vida bättre för rödbenans mjuka jodlingar än för roskarlens skarpa, stammande strof.

Släktet *Recurvirostra*.

Skärfläcka ³⁾ (*R. a. avosetta*). Hela fågeln vit förutom huvudet ovan och bakhalsen till något mer än halva sin längd svarta, ett brett, svart band längs den hoplagda vingen och ett likadant långs skuldran. Ben o. fötter blyfärgade. Denna »skära» dräkt är det som givit fågeln dess namn (se Sundev. anf. st.: »skär = ren, ej skärgård»); -fläcka av fläck.

¹⁾ Sv. fågl. s. 602.

²⁾ I O. H. s. 783 felaktigt citat efter Lbg s. 602: röda ben i st. f. långa ben.

³⁾ Sundev. s. 38 skärflicka, feltryck, se samma förf. s. 301.

Aldrig anträffad i vårt land. I Sverige häckade den fordom, bl. a. vid skånska kusten, på Gotl. och Öl.; från slutet av 1920-talet har den åter invandrat till Skåne, Skanör, och har upprepade gånger setts också på Öland (F. o. Fl. 1942, s. 225). I Danmark talrikt häckande o. flerstädes vid Östersjöns o. Nordsjöns kuster.

Billb. s. 202: **alfit**; lika Wigst. Gotl. — Säve s. 20: »någon gång har också alfiten, med sin uppböjda näbbspets, visat sig här, ss. åtm. 1850 vid Rone (och på Närsholm).

Tgrn skriver: — fit kanske onom. i likhet med de da.namnen brogeblit, blitte och bliit. Men andra möjligheter föreligga. Vi ha no. fit m. 'fot, labb' o. fit f., pl. -jar 'lav eng' (Skard). Båda dessa ord locka till tolkningsförsök. Fit = fot skulle syfta på fågelns simhudsförsedda fötter (jfr isl. fit f. 'hud mellan tårna').¹⁾ Al- skulle ha fogats till 'fågeln med simfötter' i likhet med de många al, med vilka strandskatans namn utrustats. Fit 'lav eng'. Hllqt går från fit = 'vissa strandområden' över till ortn. Fittja av en plur. form av isl., fsv. fit' sidländ jordsträckning vid vatten' — således antydande ståndorten.

Släktet *Himantopus*.

Stytlöpare (*H. himantopus*). Lbg skriver s. 605: Första gången jag såg den i naturen, var vid en liten saltsjö i den transkaspiska öknen. Den gjorde på mig — — — ett högst egenartat intryck, då jag såg den jämförelsevis lilla fågelkroppen högt över vattenytan buren av de åbakligt långa, smala benen o. s. v. Denna målning ger den nödiga förklaringen på namnets innebörd. — Fågeln är hemma i medelhavsländerna o. även österut samt Afrika ända till Kap. Endast några gånger har den förirrat sig till Norden, närmare sagt Danmark, senast 1882.

Släktet *Philomachus*.

Brushane (*Ph. pugnax*). Allmänt kända äro hanarnas »kämpaspel» om våren: ett större eller mindre antal hanar samlas på en strandäng eller liknande lokal, där de gå löst

¹⁾ Hllqt II, s. 213 b under fittja 'knippa' o. s. v.

på varandra, men angreppen äro oftast mer skenbara än verkliga (O. H. s. 786). Hanen har i praktdräkt ett nackkrås och en hals- o. bröstsköld av till färgen mycket varierande fjädrar, som ge fågeln ett martialiskt utseende. Många namn syfta också på både kämpaspelen och halsprydnaden.

V-II: v a d - *b u t s m. (vabüts Nu) [k a p p h e r r e (kaphär Lmo). — VEVW: [m o s s] - *g ö k *m o s s e - m. (mosagök Repl.) * [k r a g] - *b u s s *k r a g e - m. (Hson: kragaboš Gkby). — H. Krk s. 47: k r a g a b u s s Gkby. — J.—K.: u v ä r a Öl., p u r r h y n s Gotl. (Wigst. purrhyna), h a s s e l o r r e Vg. — Drgo: p u r r h y n a Gotl. — Billb. s. 201: p u r r h ö n s. — ULFA. Acc. 95:4, s. 138: l u r v - h a l s (lurvhäf Hls.).

På hanens prydnadsfjädrar syfta **kappherre** (»med kappa»), **kragbuss**, **lurv-hals**, **purrhöns** -hyna -hyns (efter en hönsras med yvig fjäderklädnad).¹⁾ **Mossgök** (gök i betydelsen 'skälm, lustigkurre'; jfr ty. Gauch); **hasselorre** (kråma sig liksom orrtupporna vid orrspelet; jfr ty. Haselhuhn 'järpe'). **Uvära** jfr vädrog l. -ot (værat) 'som angår väderleken' (V-II s. 1120 a), således 'en som uppför sig så, att han kan förliknas vid ett yrväder'. **Vadbutts** ('som vadar'), -butts (jfr rördrommen, som ju också har yviga fjädrar på hals och krävtrakt). Vad -büts beträffar, kunde man tänka på sammanhang med sv. vb *butsa (büts) 'rista upp marken med hornen' (V-II s. 102 a), för rördrommens vidkommande, emedan den bölar (och således kan tänkas böka) som en oxe, för brushanen, som under kämpaspelet böjer ned huvudet och skenbart bökar upp jorden; jfr fi. namnet i Lappl., 'tokkimus', som har just denna betydelse; samt beträffande **vad-buss** vb *bussa 'stånga (om gumsar), stöta, knuffa' (V-II s. 101 a).

Släktet *Crocethia*.

Sandlöpare (*C. alba*). Bebor arktiska tundran och ses hos oss endast under flyttning, också då ganska sparsamt men dock regelbundet förekommande. Rastar på sandstränder, där den löper utmed vattenranden. Därav namnet.

¹⁾ Wär. Wird. II s. 88.

Släktet *Calidris*.¹⁾

Kustsnäppa (*C. c. canutus*). En arktisk fågel liksom sandlöparen m. fl. småsnäppor, och ses endast under flyttningstiderna, talrikare än föreg. art. Möjligen häckat på Island, eftersom Nlsn kallar den isländsk **strandvipa** (vipa se under tofsvipan). Hgrn kallar den **kustvipa**, Malm **kustpytta** (pytta = höna, se under ljunpiparen). J.—K. ytterligare **strandsnäppa**; snäppa jfr fht. snepfa (ty. Schnepfe), egentl. = mlty. snippe = snipp, besl. med snibb och snipa 'smal båt' etc,²⁾ avser sålunda snäppornas merändels långa, smala näbb. Namnet gemensamt för alla germ. språk.

Kärnsnäppa (*C. a. alpina*).³⁾ Häckar i Petsamo på kärmark, mycket talrik under flyttningen. I sommardräkt äro bröstet och magen framtill svarta, i vinterdräkt är undersidan rent vit, krävtrakt och hals gråa med bruna strimmor. Lätet är sirrande d r y y, vid boet kraftigt k r ü ü (som med polis-pipa; jfr O. H. s. 801). Angde snäppa se under kustsnäppan.

J.—K.: **sumpsnäppa** (Sundev.—Kinb.), **kärrvipa** (Hgrn) efter häckningsståndorten, angde vipa jfr tofsvipan; **strandvipa** f. Smål., Vgl. och **sommarpytta** f. (Malm) avse genomflyttande fåglar, vipa en förvanskning av vipa, pytta se under ljunpiparen och kustsnäppan samt *Calidris*-arterna; **föränderlig strandvipa** (Nlsn) liksom fr. *bécasseau variable* och **svartbröstad snäppa** f. (Kolth.) syfta på olika sommar- och vinterdräkt, **syring** m. Kalmartr. på lätet (jfr fi. *suosirriäinen*). Tgrn skriver: »antagligen med förmänskligande betydelse». Under hänvisning till Rz anför Karsten⁴⁾ till förklaring av hemmansnamnet Syring i Korsh. syring 'liten gosse'. — Mig tilltalar denna förklaring ej.

¹⁾ Palmén skriver s. 187: I st. f. den av Nlsn i literaturen införda benämningen strandvipor, hvilken kan vara missledande, har prof. Sundevall föreslagit småsnäppor . . . — Jfr f. ö., vad Sundev. skriver om både vadar- o. a. namn, vilka användas om flere olika arter och att samma fågel i olika trakter har olika namn (ljunpipare = -vipa, åkerhöna, brockfågel, ljunspole o. s. v.; åkerhöna också = raphhöna, kovipa både tofsvipa o. storspov o. s. v., strandstrigel om *Calidris* arterna m. fl.).

²⁾ Hllqt s. 817 b.

³⁾ Man skiljer mellan olika geografiska raser av denna art, bl. a. **Schinz' kärnsnäppa**, **västsibirisk kärnsnäppa**, **ostsibirisk kärnsnäppa** m. fl. Schinz, schweizisk naturforskare, död 1861.

⁴⁾ Sv. bygd i Öb. II s. 85.

Spovsnäppa (*C. testacea*). En arktisk fågel, tämligen sälls. under genomflyttning. Namnet efter den bågböjda, jämförelsevis långa näbben, som leder tanken på spoven (se d. a.), ehuru storleken alls inte överensstämmer: spovsnäppan är nämligen en liten vadare, något större än kärnsnäppan och mindre än kustsnäppan (omkr. 21,5 cm från näbb- till stjärtspetsen). Många andra namn avse den böjda näbben: **spovvipa** f. (Hgrn), **bågnäbbad strandvipa** f. (Nlsn) - angde vipa se under tofsvipan, **bågpytta** f. (Malm; jfr ljungpiparen m. fl.).

Småsnäppa (*C. minuta*). Den minsta av släktet, mycket sälls. häckfågel hos oss i höga norden, ses under flyttning. tills. med andra småvadare. Heter hos Hgrn **småvipa** f., hos Nlsn **lilla strandvipan** f., hos Malm **småpytta** (jfr tofsvipan o. *Cal. canutus*, *alpina* o. *testacea* samt ljungpiparen).

Bröstfläckad småsnäppa (*C. maculata*). Häckfågel i nö. Sibirien och nordvästligaste Nordamerika. En gång vinddriven till Norge. Har en skarp färggräns mellan det vita ovan- och nedanom krävan, som givit Lbg anledning att kalla denna fågel med ovannämnda svenska namn (se Sv. fågl. s. 671). Angde snäppa se under kustsnäppan.

Amerikansk småsnäppa (*C. minutilla*). Syst. fört.

Mosnäppa¹⁾ (*C. temminckii*). Allm. häckfågel i Lappland och vid Bottniska vikens kust söderut ända till Gkby. Mycket talrik under flyttningen. Hgrn: **movipa**, Nlsn: **Temmincks strandvipa** f., J.—K. dessutom **dvärgpytta** f. (-vipa och -pytta se under tofsvipan och ljungpiparen m. fl.). Temminck holändsk zoolog, död 1858.

Tuvsnäppa (*C. melanotos*). Syst. fört.

Skärnsnäppa (*C. m. maritima*). En tundrafågel, som sällan ses under flyttningen hos oss (t. ex. i Åls skärg.), vida allmänare längs Skandinavien västkust. Den är dyster i dräkten med svartgrå halsrygg, mörk rygg och har jämförelsevis korta ben (O. H. s. 816 f). Den kallas av Nlsn **svartgrå strandvipa**,

¹⁾ Palmén skriver s. 212: »För denna art har allmoge på Kōkar uppgifvit namnet **killbena**. (Jfr kylbena o. -bening under *Haematopus* o. *Tr. hypoleucos*).

vassbärare och skärmus Bhl.; av Hgrn skärvipa f. och av Malm strandpytta, jfr angde -vipa o. -pytta under tofsvipan o. ljunpiparen samt de andra *Calidris*-arterna; -mus efter de korta benen och den mörka dräkten. Vassbärare m. får denna snäppa heta, emedan som Nlsn skriver (s. 237) »man ser hela skaran vika tillbaka för vågen och åter springa fram, då denna drager sig undan.»

Släktet *Tryngites*.

Rostbröstad snäppa (*T. subruficollis*). Syst. fört.

Släktet *Limicola*.

Myrsnäppa ¹⁾ (*L. f. falcinellus*). En liten vadare, något mindre än kärnsnäppan, vars ungfåglar den påminner om men skiljer sig bl. a. genom sin breda, platta och i spetsen något nedböjda näbb (O. H. s. 821). Bebor bl. a. myrar i finska lappmarken. Kallas av Hgrn myrvipa, av Nlsn brednäbbad strandvipa, av Malm myrpytta (-vipa och -pytta, jfr *Calidris*-arterna). Meves (fide J.—K.) kallar fågeln brednäbbad (sim)-snäppa — den simmar ej utan vadar som andra små vadare, varför sim- i fråga om denna art är vilseledande; jfr *Phalaropus fulicarius*.

Släktet *Terekia*.

Grå långnäbba, tereksnäppa (*T. cinerea*). Fågeln rygg-sida är (brun)grå, näbben lång, uppåtböjd. Denna är hos oss en sälls. häckfågel (några bofynd i Yxpila och Pyhäjoki), allm. vid Dvina och österut och bl. a. vid floden Terek, som utfaller i Kaspiska havet (O. H. s. 826), efter vilken den fått sitt namn tereksnäppa. J.—K.: utom detta namn, efter Meves flodsnäppa f. Angde snäppa se under kustsnäppan. H. Krk s. 46 sandskata Gkby — ett namn, alldeles godtyckligt givet.

¹⁾ Säve skriver s. 18: — — — och alla slags snäppor kallas myr-fugl (på Gotl).

Släktet *Tringa*.

Drillsnäppa (*T. hypoleucos*).¹⁾ Angde snäppa se kustsnäppan. Första leden avser drillsnäppans allom bekanta läte («sång») pipipiti pipipiti..., återgivet på olika sätt men omisstkännligt genom sin rytm. Den är vår vanligaste vadare både inne i landet vid våra tusen sjöar och vid havskusterna o. i skärgården. Säkert är att många av de namn, som tillskrivas de mindre vanliga *Charadrius*-arterna, åtminstone i främsta rummet tillkomma drillsnäppan (strandst(ri)ekel, -spickel, strandspryckel m. fl.), Tgrn påpekar att både V-ll och VEVW ange för strān(d)stritjil betydelserna 'strandpipare *charadrius*; V-ll dock även drillsnäppa'. Men den förra arten är sälls. och okänd för allmogen, varför den knappast kan åsyftas, åtm. för denna landsdel (Öb.). Drillsnäppan kallas även av bildade strandpipare. (Så ock i Nyl. Hg). (Ån mer besynnerligt förefaller det att namnet beckasin användes för drillsnäppan och strandskatan.)²⁾ Drillsnäppan sitter gärna på en sten, en kullfallen stam o. dyl., vippar oavlatligt med bakkroppen liksom sädesärlan samt företager små flygturer i båge utåt och tätt utmed vattenytan, varvid den piper snarare än drillar sin sång i snabbt tempo. Då den sitter, låter den höra kortare ljudyttringar, fina visslingar s i p i s i p (kallas på fi. rantasipi) eller längre räckor i tempo legato t i d i didididi, t i h i t i h i med trycket på första stavelsen, o. s. v.

V-ll: s t r a n d - * f i c k e l m. (strandfikil Fby), -l ö p a r e m. (strandlöypar Lmo); -s k i t e l m. (l. -s k e t e l?) (stranststil Ped. Pu m. fl. i nVa); -*s p i c k e l m. (strandspikil Rg strānspitjil Ingå). — Rz 684 a -p i k e l m. Nke); s t r a n d - *s p i r v e l m. (strānspirvål Ål.) -*s p r y c k e l m. (l. strands-*pryckel? strān(d)s)prykyl Ko) -*s t r i c k e l l. *-s t r e k e l m.

¹⁾ Palmén skriver i Finl. fogl. s. 163: Vår svenska kustbefolkning sammanfattar alla små vadare som besöka stränderna (oftast *Char. hiat.* o. *minor*, *Tot. hypoleucus*, *ochropus* o. *glareola* samt *tringa*-arterna) — [d. v. s. enl. modernare nomenklatur *Calidris*-arterna] under benämningarna: strand-strykare, -springare o. -strykel Ål. samt -stritjil o. -löjpar Öb. och -stripel Pork. — I ULFA en anteckning: »bäckasin, under hvilket namn de flesta småvadare sammanfattas. — Blott av jägare tillagdt *Scol. major* o. *gallinago*» Nke.

²⁾ I ULFA en motsägande uppgift Acc. 89: 20 s. 6: »Öfriga arter af *Totanus*-släktet (utom *T. hypoleucus*) kallas gemensamt bekasin.»

(-strickil Bo Fby, strandstritjil Brdö, strandstritjil Vö [så ock Kaust.], strandstritsil Lmo Kron., strandsträtjäl Mlx 'drillsnäppa l. strandpitare; »beckasin i Vö»). — Sundev.: strickla. — Rz 684 b: strandstrikel m. Vb., Nb. Aml. strannstrick m. Hls., strandstreck m. — V-ll: skogs + fi. sirkka 'regnpipare *charadrius*' (?) »bådar regn». *kylbening m. (tjylbenigg Fö; jfr kylbene *hæmatopus*). — Dan.: strandsprykil m. Ingå Tvärm. — H. Krk s. 48: stricklo. — Tgrn: -streckel m. Korsh., strandstrykare m. Överm. — Blmqv.: tulpare m. Iniö. — J.—K.: strandstrigel m., stricklaf. (Sundev.), strandstreck m. Hls.¹⁾, -strita f., -olle m. Vnl.¹⁾ -stryttjel m., spirelnick m. Vb., stran (d) dikta f. Frostv., Jtl., -kyl m. Ög.; -kytare m., -jägare,¹⁾ -jyklaf. Sdm., -felæf. Nke; -pipare¹⁾, -vipa¹⁾, -sittare, strannlo, -pipa, fisstjelita, fisstjnsnipa, bäckasin Härj.; strannvipæ s. vNke. ötjeteta f. Vstml.; tolkapiga Öl. [Rz s. 744: öarna i Östersjön], fisklita f., fiskelite f. Bhl.; beckasin m. Vrml. — Myr-görel m. jfr under *Char. hiaticula* o. *Tr. glareola*.

Av de 44 namn, med vilka drillsnäppan begåvats, äro 33 sammansatta med strand-, avseende således den utpräglade strandfågeln. Några namn understryka ytterligare denna karaktär, nämligen sammansättningarna med -löpare, -strykare, -olle, -jägare, -sittare, -skitel m. fl.; från andra fåglar överförda namn, vilka ej karakterisera drillsnäppan, äro t. ex. de med -vipa o. -lo sammansatta samt namnet beckasin (bäckasin). Till lätet anknyta, förutom drillsnäppa, spirelnick (rytmen), strandpipa, -fela o. s. v. Tolkapiga tillhör myten. Många namn äro så lika varandra, att de beteckna endast varianter av samma namn (-strikel, -streckel, -stryttjel, -strick, -streck;²⁾ fisklita, fiskelite, fisstjelita).

Med **strand-** sammansatta: **strandfickel** (möjl. till *fickla 'fjäska'; jfr V-ll s. 188 a); **-löpare**, **-strykare**, **-stryttjel** (= strykare); **-jägare**, **-sittare**, **-strickla** (Sundev.) (jfr sädesärlan

¹⁾ ULFA Acc. 95: 4, s. 138; strandjägare: »jämte andra små vadare»; strandolle: »snäppa»; strandvipa: »o. andra små vadare». Lika om strandpipare.

²⁾ Sundev. skriver s. 301 om strigel: »Man får även höra det under form av strickla. Uti Rietz — — anföres det under ordet strandstreck, som uppgives i Hls. vara namnet på sandrullingen» — — —.

strickla o. hos Weste 'charadrius', stricklare sädesärla: således 'en som trippar på stranden som en ärla'); till samma grupp höra **strandstrickel** -strikel -strick o. -streck (-strek), -streckel (jfr även större strandpiparen), möjl. också **-strigel**. **Strandskitel** (-sketel?) -l-bildning av stammen i *sketa 'nedsmutsa' (där den sitter på sin sten) jfr [skita]fita med samma bet. på Ål. (V-II s. 810 o. 813). **Strandpickel** överfört namn (jfr strandskatan). **Strandpickel** jfr adj. *spicken 'spinkig' (VEVW s. 296 b) således i bet. 'liten stackare', **strandspirvel** i samma bet. som *spirrvinkel (V-II s. 916 a) 'spelevink'. **Strandspryckel**, -spryckil möjl. = föreg. Tgrn skriver med hänvisande till V-II s. 714 b pryckel (jfr ovan beläggen), att fågelnamnet möjl. har samma betydelse 'gosse, stackare' — »ett mycket vanligt ord, som enl. uppgift av vöråbor alltid är förknippat med betydelsen 'liten'». **Strandpitare** efter lätet, jfr *pita 'pipa, klaga' (V-II s. 696 b). **Skogssirkka** 'regnpipare charadrius' kan knappast beteckna någon charadrius-art, men möjligen drillsnäppan, som ju kan förekomma vid små skogssjöar. Ljudhärmande äro **strandpipare -pipa**, möjl. också **strandkyl**, **-strita**; **ötjeteta** (jfr tyta i göktyta o. mesarterna) ötje- likaledes onom., möjl. en förväxling med rödbenans (ty)rytty-rytty-rytty... (jfr rytmen ötje-ötje-ötje); **fisklita**, fiske- o. fisstje-, **spirelnick** (märk rytmen i dessa ord). **Strandkytare** tillkommer rätteligen rödbenta snäppan och sammanställes med *kyta 'slå' jfr no. kyta 'skjende; true' (= hota:¹) rödbenan varskor genom sitt intensiva tjý' tjý'..., då fara hotar (VEVW s. 684 a); men för drillsnäppan är det ej karakteristiskt. **strandlo** jfr under ljungpiparen.²) **Strandolle** använt skämtsamt liksom om många andra vadare. **Tolkapiga**: rödbenan heter tolk och drillsnäppan anses stå i samma förhållande till tolken som göktytan till göken (jfr gökpiga; se även under grönbenan). **Fisstj(e)snipa** syftar på den långa, smala näbben, sammansättningarna med fisk- svärförstådda, drillsnäppan varken äter fisk eller har något med fisk att skaffa. Också allmogen, skriver Tgrn, vet utan tvivel, att den inte äter fisk. Det är möjligt att hela namnet är ett härmningsnamn — att fiskaren tyckt sig höra dessa två ord i fågelns läten. Det är ju inte märkvärdigare än att gotlänningen »översatt» morkullans knortande o. pispande till följande lilla ramsa: »två två, —

¹) V-II s. 519 a.

²) I ULFA Acc. 95: 4, s. 139 heter det »Tringa-arter kallas 'strandlo' i Jtl.»

två korgar fisk, — korgar fisssk¹⁾ **Strandgykla** av *gyckla 'jonglera' (VEVW s. 243 b), jfr harlekingsnäppa under svart-snäppan. En annan betydelse 'söla' (anf. st.) skulle även passa in på namnet, ty drillsnäppan sitter ofta liksom begrundande på sin sten eller något strandvrak. **Kylbening** (jfr *Hæmatopus*) överfört namn liksom **strandvipa** (jfr tofsvipan) och **beckasin**. **Strandfela** 'strandmusikant', jfr *fela 'fiol' (fila på fäilon = mht. 'violen auf der fiedlen', fvs. fiöla, fsv. fipla; V-II 186 a, Rz 137 a). **Tulpare** o. **stranddikta**, det senare använt även om grönbenan. **Myrgörel** (jfr större strandpiparen, grönbenan och storspoven) till *görja Rz 230 b, da. 'mudder'; jfr mudderklire 'drillsnäppa'.

Grönbena (*T. glareola*). En liten, högbent vadare med ljus olivgröna ben, som häckar på kärr, myrar o. gräsrika stränder. Den har grå halsrygg, ryggen är svartbrun med stora vita fläckar längs kanten av fjädrarna, så att fågeln ser ut som vore den beströdd med vita små stjärnor. Den ses under flyttningen flockvis på sank, gräsrika stränder, flyger upp ofta en o. en eller några få åt gången med ett lätt igenkännligt läte tshi-tshi-tshi-tshi, sipisipisip, djipip o.s.v. Om våren drillar den ganska melodiöst kluilitt dill-dill-dill... och liro-liro-liro-liro (kallas också på fi. 'liro'); jfr O. H. s. 831 f.

V-II: *gör(j)el m. (iyril »en vadarefågel som plägar sitta i gyttjan». Vö). — H. Krk s. 48: gytispov. — Tgrn: Kyllare m. (tjyllar Korsh.). — J.—K.: Kärrsnäppa f., grönbent snäppa f. (Nlsn), strandlöpare m. (Sundev.); gråsnäppa f. Vrml., stranddikta f. Vnl., myrgörel m., lillklyfja f. Vb., strandstritjel m. Överkalix [-strigel Sundev.], småklövja f. Frostv., Jtl., spirelnik m. Vilh., strannlo m., illvärsfugl m. Härj.

Görel och **myrgörel** jfr *görja 'dy, gyttja' (Rz 230 b), en l-avledning. Det är väl främst denna vadare, som avses med V-lls fågel 'som plägar sitta i gyttja'. (Samma namn användes f. ö. också om drillsnäppan och storspoven se d. a.). Efter ståndorten (häckningsståndort o. rastplats) äro vidare bildade: **gytisov**, **kärrsnäppa** (samma namn även för *Calidris alpina*), **strandlöpare**, **-dikta**, **-strigel**, **-stritjel**. **Strannlo** jfr -lo under ljungpiparen o. drillsnäppan. **Gråsnäppa** o. **grönbent**

¹⁾ Jfr Säve, Havets o. fiskarens sagor s. 21.

snäppa avse dräkten, ange snäppa se under kustsnäppan. Låtet avspeglas i **kyllare** (jfr rödbenan) och **spirelnick** (jfr drillsnäppan). **Lillklyvja** o. **småklövja** efter parningssången (jfr under gluttsnäppan och rödbenan). **Illvärsfågel**, anses genom sina sångprestationer o. övriga låten båda oväder (jfr illvärsfågel, hårdvärsfågel, järavärsspärv om snösparven och andra liknande namn).

Skogssnäppa (*T. ochropus*). Ange snäppa jfr kustsnäppan. Häckar i sank kärrmark, bevuxen med gran o. björk, dvärgbjörk, *Calla palustris* etc. Boet vanligen i gammalt trastbo. Ben o. fötter i sommardräkt gråa. Under flyttningen vår o. höst anträffas denna snäppa, vanligen ensam, på vattendränkta betesmarker i något dike el. på liknande platser. Vid oppflog kastar fågeln, varvid den låter höra ett kvittrande tyitt-(-vitt-vitt), flykten som en svalas (O. H. s. 835 f.). Förf. har hört även andra låten av denna vadare, tyityitt tyitt förutom vid boet ihållande bytt bytt bytt o. s. v. Mindre vanlig än grönbena.

J.—K.: **gropsnäppa** (Hgrn, Sundev.) efter rastplatser; **grop-svala** (Sundev.) efter flykten, **gråbena** (Malm), **enkel beckasin** o. **gråbent snäppa** (Nlsn) jfr ovan. — ULFA:Madvipa¹) (mavipa Eksjö), **horsgök** Smål. (eg. namn för enkla beckasinen, se d. a.)¹): det fordras en mycket stark fantasi, för att i skogssnäppans låte finna någon likhet med gnäggning, likheten är i själva verket ingen. Men som ofta är fallet, har även här en bekant fågels namn använts för att uppkalla en mindre känd. Nlsn skriver också s. 217: »kallas av jägare ibland *Enkel beckasin*». Jfr vad som ovan sagts i noten under släktet *Calidris*.

Gulbent snäppa (*T. flavipes*). Syst. fört.

Rödbena, rödbent snäppa (*T. t. totanus*). Sundev. **rödbening**, alla efter benens högröda färg. Skärgårdens vanligaste snäppa, vars gälla sång och lock- resp. varningslåten ljuda dag o. natt: jodlande bliriblririblriri--- liyky-liyky-liyky-liyky, tyryttyryttyryttyrytt--- och tjy tjyhÿhÿ tyhÿhÿhÿ och kiv-kiv-kiv--- samt plí-plí-plí-plí-plý-plý-plý med ters inter-

¹) Acc. 95: 4, s. 138: mavipa l. horsgök Eksjö, *Tot. ochropus*, gropsnäppa.

vall o. s. v. (O. H. s. 839). De flesta folkmålsnamnen syfta också på lätena.

V-II: *kyl-lare m. (tjyllar(ä) Fby Hi) o. strand-*kyl-lare (stranntjylarä Ingå stranntjyllarä Hi; *kyl-lbene 'snäppa totanus' m. (tjilbena Fö); *snibba f. (snibu Ngö 'snäppa sp.');

*kyl-lra f., snäppa totanus' tjyl-dru Re); vilja [vi]gå m. vilagå knüll knüll knüll Oö). — Tgrn: *kyl-tare (tjytar Björköby Repl.). Hson: *strandstreckel m. (stranstreksil Gkby). — VEVW: *kyl-lare m. Korsh. 'snäpparter'; *gyttjespik m. (dzytispik Pet. 'snäppor totanus');

*tolk m. Oö, (Wigst. Gotl.). — J.—K.: rödbent snäppa f. (Nlsn) tjyllare m. Öl., Gotl.; stolck stulck m. Gotl.; tjuv m., gruul m., norapjuka f. Klm. I.; tyll m., tylla f. Sth. skärg.; klöfjefågel m. Jtl.; tjäll m. Bhl. (Malm). — Sundev.: rödbening. — Säve s. 20: tulk l. stälk. — ULFA. tolck Öl., vestolck m. sMöre, tyll m., tylla f. Rosl., strandstrik m. Vb.¹⁾

Efter lätet bildade: **kyl-lare**, **strandkyl-lare**, **kyl-lbena** (med kort y, jfr kylbene *Haematopus* och -bening *Tr. hypoleucus* med långt y), **kyl-lra**, **kyl-tare**, **tjuv**, **norapjuka** (norr-), **tyll**, **tylla**, **stranstrik**. **Vilagå**, folklig imitation av det joddlande lätet.

Angående **tolck**, **stolck**, **stulck** heter det hos J.—K. s. 273 anm.: betr. rödbenas ofta anförda namn tolck — — torde följande ur ett brev från prof. E. Lidén vara av intresse. Efter att hava framhållit att namnen stolck el. stulck (stilk el. stelck, stelckur) äro olika former av samma ord, betydande stjälk, skaft och syftande på fågelns långa och iögonenfallande ben (jfr no. rödstilk, rödbena) säger han: »vad slutligen biformen tolck, som har en mycket ringa utbredning, angår, så är den utan tvivel ej ursprunglig i förhållande till stolck, som i olika former tillhör hela det nordiska språkområdet. Rimligast synes det mig, att det är en s. k. subtraktionsbildning, d. v. s. har förlorat s genom oriktigt avdelande av med stolck sammansatta namn, vilkas första led slutat på s. Den redan av Linné föreslagna sammanställningen med vårt vanliga ord tolck (jfr *Streptilas interpres*) är ur betydelsens synpunkt ganska orimlig.» — Vad ordet tolcks utbredning vidkommer, förtjänar kanske att påpeka, att rödbenan ju egentligen är en skärgårdsfågel, namnet tolck härstammar ej blott från Öl. och Gotl. (liksom stolck och stulck!) utan även från Vormö samt Born-

¹⁾ Acc. 95: 4, s. 138.

holm. (Jfr grantolk under taltrasten). **vestolk** (ve-stolk (?) de ständiga veropen: tj̄ȳ tj̄ȳ--?). — **Snibba** avser den typiska snäppnäbben, jfr örnsnibb och no. snibba 'snibb'. **Gyttjespik** = föreg., samma namn använt i Gkby trakten även om spiggen *Gasterosteus* (se V-11 a. st.). **Tjäll** avser de höga benen; jfr strandskatan. **Strandstrekkel** jfr större strandpiparen m. fl. **Klövjefågel**, jfr lillklyfja o. småklövja under grönbenan; se närmare storklyfja under gluttsnäppan. **Gruul**, en tolkning av något av dess läten (liksom gryll, grulla, grill för större strandpiparen).

Isländsk rödbena (*T. t. robusta*). Syst. fört.

Svartsnäppa (*T. erythropus*). Den gamla ♂ (o. ♀) är tämligen svart med vita prickar om sommaren, i vinterdräkten mer grå. Locktonen kort o. energisk tjú-itt, sången tr̄ȳī-y t t r y ī - y t t r y ī... Mer än andra av våra vanliga snäppor är denna art elegant i sina rörelser (se plansch 115 hos J.—K.) även då den vadar och simmar i näringsbestyr (O. H. s. 842—844). Den överträffas i elegans endast av dammsnäppan (se d. a.). Svartsnäppan kallas av Carlson (Sv. fogl.) **svartgrå snäppa**, **harlekínsnäppa**, av Sundev. **strandryttare**, det förstnämnda efter vinterdräkten (som anlägges från aug.—jan.), det sistnämnda efter elegansen¹⁾; harlekin- efter de vita prickarna i dräkten.

Gluttsnäppa (*T. nebularia*). Den största bland våra sirliga, högbenta snäppor, därav namnet **storplutt** (Sundev.—Kinb.). — Nlsn: **glutt**. Lätet tjū-tjū-tjū (mera legato än rödbenas korthuggna tjý...), i tonläget c, ciss, d, hörbart på långt håll; även tlui-tlui-tlui; parningssången om våren utföres medan fågeln flyger högt uppe, upp och ned: djyvý-djyvý-djyvý (tonläget h), stundom med trycket på första stavelsen: tlityitlityi, tjýtli-tjytli... Namnen **glutt**, **storklyfja** f. Vb., **klövi**, **klövja** f. Härj., uppenbarligen ljudhärmande liksom motsvarande namn hos grönbenan och rödbenan; jfr den förras jodlande kluilitt, den senares liyky liyky. Det finska namnet viklo återger ju ganska tydligt namnet (vi-klovi-klovik-klovi...).²⁾ **Såsfuggl** m.

¹⁾ Sundev. skriver själv s. 300: »Strandryttare är en av mig inventerad översättning av det fransyska Chevalier» — — —.

²⁾ Klövja sammanställes av Albert Hedeby med parningssången; jfr F. o. Fl. 1928 s. 159.

Härj. (såfågel), »emedan det vid hennes ankomst (3—12 maj) till Sveg, där namnet brukas, anses vara tid att så» (J.—K. sid. 276, noten).

Dammsnäppa (*T. stagnatilis*). Häckfågel i söEuropa, sRyssland, vSibirien. Hos oss en gång anträffad (O. H. s. 852). Den sirligaste bland snäppor tack vare den spensliga näbben o. de höga benen: en gluttsnäppa i miniatyr (a. a. s. 851). Det svenska namnet efter det latinska stagnum 'damm' och ty. Teichwasserläufer. Angde snäppa se under kustsnäppan. Den kallas hos Sundev.—Kinb. träsksnäppa.

Släktet *Phalaropus* (= *Lobipes*).

Brednäbbad simsnäppa (*Ph. fulicarius*). Simsnäpporna skiljas från alla andra släkten inom familjen *Charadriidae* på att de hava tårna försedda med simflikar. Den ena av de två hos oss förekommande arterna har bred näbb, den andra smal, förutom olikheter i dräkten. De simma lätt som miniatyrmåsar, nicka med huvudet och halvdyka efter föda liksom simänderna. I vattnet snurra de ofta runt på samma ställe, ett slags parningsspel, men samtidigt en instinkthandling att få vattnet i rörelse, varigenom insekter och små snäckor drivas upp på ytan och bortsnappas (O. H. s. 854). Den brednäbbade häckar på Island och Norra Ishavets öar och ses som sällsynt genomflyttare i vårt land. Angde snäppa se kustsnäppan.

Smalnäbbad simsnäppa (*Ph. lobatus*). Jämförelsenamn, jfr föreg. art. Den smalnäbbade simsnäppan, eller **simsnäppan** som den också kallas, är häckfågel i Lapplands björk- och videregion, mycket sälls. i barrskogsområdet och har någon gång häckat även sydligare (en gång bl. a. i Finska viken); jfr O. H. s. 859. Till levnadssätt påminner den mycket om den brednäbbade simsnäppan. Vid Tåkern i Sverige kallas den **äm-and** f. (J.—K.). Tgrn sammanställer äm- med no. eim 'damp, gov, opstigende dunster' — här i betydelsen 'dimma'. I Nä. har han antecknat vb. ema (äim) = dofta, ånga (t. ex. om häggens blomdoft: det äimar från dem). Jfr även Hllqt II s. 183 Emån el. Äm- av fsv ember, eem 'imma' = isl. eimr 'dimma, rök'. Det är ett egendomligt sammanträffande, att

äm-and är från Tåkern, alltså nära Omberg, vars förled har samma betydelse. Varför dimma förknippats med fågeln, är dimdunkelt.

Släktet *Limosa*.

Myrspov (*L. lapponica*). Angde spov se nedan under storspoven. I sommardräkt är ♂ ovan till brunsvart med rostfärgade fjäderbräm, halsryggen är rostbrun, svartstreckad, mantel och skuldror hava rostfärgade fjäderbräm; framhalsen och hela undersidan äro roströda. Myrspoven är något mindre än småspoven och har svagt uppåtböjd, lång näbb. Den bebor högmossar och myrar i Lappland och flyttar söderut på sensommaren, i juli och augusti. Angde spov se under storspoven. Nlsn kallar den **roströd långnäbba** f.,¹⁾ Smitt egentlig **rödspov** m. (till åtskillnad från följ. art), Sundev.—Kinb. **lappsnäppa** f.; i Sk. kallas den **augustisnäppa** f. (flyttar i augusti) o. **kopparsnäppa** f. (J.—K.).

Rödspov (*L. limosa*) kallas också **svartstjärtad långnäbba** f. på grund av att den vid roten vita stjärten är svart i spetsen. Angde spov se nedan under storspoven. Kallas av Nlsn också **svartstjärtad rödspov** m. (myrspoven har tvärbandad stjärt) — liknar f. ö. mycket föreg. art. Den kallas också (raud- el.) **tvärspov** m., efter den i spetsen tvärhuggna näbben, på Öl. och enl. Wigst. på Gotl.; **fåvitta** f. efter lätet, som av J.—K. (s. 282 b) återgives som kiivitt el. viivitt och skall påminna om tofsvipans läte.

Rödspoven, som är häckfågel i Sverige, har hos oss konstaterats några få gånger: det första exemplaret målades av konstnären Lennart Segerstråle under en utfärd till Hamnskär i Pernå skärgård den 16 aug. 1933 (bilden sändes älskvärt av hr Segerstråle till förf. och befinner sig fortfarande i min ägo). Den 4 okt. s. å. sköts ett exemplar i Joensuu-trakten.

Släktet *Numenius*.

Storspov (*N. a. arquata*). Till åtskillnad från den mindre arten, småspoven. Beträffande spov(e) och med ū av ö fram-

¹⁾ Långnäbba om släktet *Limosa* infördes av Nlsn.

för vokal spūv samt en med l-suffix bildad parallellform spol, spov[e]l m. fl., jfr fsv. *spōe med senare tillskott av w mellan två vokaler till germ. *spovan 'ila', jfr fsax. spōd lty. sik spōden 'skynda sig', lat. spatium och lånordet spatsera. En avledning av *spoe sv. dial. spova 'gå med högfärdiga åtbörder', även 'spionera'. Således 'fågel som har snabb flykt' eller 'fågel med högfärdiga åtbörder' eller 'som spionerar' (= är misstänksam, skygg); jfr Hllqt under spole och spov. Hit höra även dialektformerna spyel o. spjuling m. fl. — Häckar mycket allm. (på odlingar) och kärrmark, mer sydlig utbredning än småspoven.

V-ll: [spov] *s p u v m. Hi *s p o (v e) l m. s p o l Ksl. Ru., VEVW: yngre spool Esbå) v a t t u - *s p o (v e) l m. (vatuspōl Dagö Nu Oö Rg., Wp.), *s p o [v] l i c k (j) a f. (spoliko Hels. skn, spolykjo Sbo, spolitjo Lptr.; Rqvist: spolittjä Pyttis). — VEVW: s k a m m. Na. — Ols.: s p o o l m. Kim.; Dan.: Tvärm., Pork. m. fl. — Söderh.: s p o u l s p o v m. Kim. — Kaust.: v a t u s p o u v m. Vö. — J.—K.: s p o v Nke, s p o l e, m. h ö g s p o v vSmål., r e g n k v i c k a f. Neder Luleå; v i n d s p o v m.; v i n d s p o l e m. (Nlsn) Vestml¹), v a t t s p o l e m. Uppl. (Hgrn); v a s s p o o l m. Öl.; n o r d a n v ä r s s p j u l i n g m. Sth. skärg.; ? s p y e l (spyel l. spygel l. s p j u l i n g m.), n o r d a n v ä d e r s - p l i g g (nolavärspligg m. Hls.);¹) m y r g ö r e l m. Löväng.; k o v i p a f. Allbo h., Vex.,¹) l å n g n ä b b a f. tullare m. (Nlsn). — Rz: 660 a o. 800 a v a s s - s p o v e m.; v ä d e r s p o l e.¹) — ULFA: v i n s p o l e Jäder; Sdml. Lmf., h v e n s p o l e vNke, s p o l e s p o v sNke. Nordaust.

Spov, spuv och smss. **vattuspov, högspov** (stolt uppsyn), **vindspov** (spåman); **spol(e)** o. **?spyel, spjuling** och smss. **väder-spole, vindspole, vattspole, vasspol** (o. -spove- spår vind o. regn; jfr vasspove om lungpiparen), **spolicka** (smeknamn), **spolittjä** dets.; **spolspov, tautologiskt; regnkvicka, nordanvä(de)rsspjuling, nordanvä(de)rspligg** (spåman); **skam** »anses vara skapad av den onde; därav dess namn och därför ätas icke heller dess ägg» (VEVW IV s. 177 b);²) jfr skamsfugl om skatan. **Myrgörel** jfr större strandpiparen, drillsnäppan och grönnenan; häckar på kärrmark (allm. även på odlingar); **kovipa**, vistas på betesmarker (jfr tofsvipan); **långnäbba**, jfr

¹) ULFA acc. 95: 4, s. 138.

²) Enl. Wår Wird. I sid. 479 är skam 'den onde' själv, människans onde följande.

Terekia cinerea och *Limosa*-arterna **Tullare**, skämtsam benämning efter lätet ('tullförvaltare'), som jag återgivit med bl. a. klōi, dlōi, tryitryitryi (O. H. s. 868) och som lika gärna kunde skrivas tullī, tullī; — kanske helt enkelt »den som ropar tullī, tullī'. **Nordaut** — kommer från detta väderstreck.

Småspov (*N. ph. phoeopus*). Motsättningsnamn; jfr *storspoven*. Till levnadssätt lik denna, mycket allm. på Lapplands mossar och myrar, mindre allm. längre söderut. Kallas (J.—K.) **myrsnipa** Härj. (-snipa jfr drillsnäppan och kustsnäppan). Rz s. 410 b har namnet **ljungspov** (ljong-spove Vg.). Småspovens läte höres dagen lång i Lappland på lämpliga lokaler. Följande namn äro bildade i anslutning till lätet: **väderspole** m., **regnvipa** f. Bhl., **kvidbonde** (Nlsn), **nolavärspigg** m. (jfr *storspoven*), alla med en underförstådd antydning om småspoven som väderleksspåman; angde -spole o. -vipa se under *storspoven* och *tofsvipan*. **Kvidbonde**, 'som alltid jämrar sig över vädret'. Hos J.—K. Till. o. rätt. s. 453 a anföras från s. svenska lappmarken namnen **långnäsa** f., o. **långnäbbfågel** m.

Släktet *Limnodromas*.

Beckasinsnäppa (*L. griseus scolopaceus*). Har vissa likheter med beckasinerna, andra med snäpporna. En nordamerikansk fågel, som en gång vinddrivits till Sverige (se Lbg s. 628). Angde snäppa se under *kustsnäppan*, beckasin under *dubbelbeckasin*. Avbildad hos J.—K. pl. 118.

Släktet *Bartramia*.

Långstjärtad snäppa f. (*B. longicauda*). Efter den långa stjärten, som skiljer denna fågel från andra snäppartade. En nordamerikansk häckfågel, som en gång vinddrivits till Danmark (se Lbg s. 630). Angde snäppa se under *kustsnäppan*. En fin bild av denna art hos Wetmore.¹⁾

Kallas även **Bartrams snäppa** (J.—K. Till. o. rätt. s. 452). Syst. fört.: **Höglandssnäppa**.

¹⁾ Birds s. 15.

Släktet *Capella*.

Dubbelbeckasin (*C. media*). Till åtskillnad från den mindre, enkla och ännu mindre halvenkla beckasinen (se dessa a.; jfr dubbeltrast). Beckasin lånord; jfr fr. *bécase* (av *bec* 'näbb') 'morkulla', dim. *bécassine* — alla beckasiner hava en påfallande lång näbb. Gemensamt namn i alla västgerm. språk. — J.—K.: **beckasin**, **mosapytta** f. Smål., vGöinge (pytta = varendmålets höna, använt även om ljungpiparen och *Calidris*-arterna).

Enkelbeckasin el. **horsgök** (*C. g. gallinago*). Mindre än föreg. art. Angde beckasin se under dubbelbeckasinen. Hors = häst (jfr eng. *hors*, fsax. *hros*, fn. *hross*), -gök överfört namn.

Horsgöken »gal» på sitt sätt: om våren hör man vid kärrmarker, tuv- o. starrängar, buskbevuxna myrar, där fågel häckar, från höjden hans parningssång *d j e h é p p d j e h é p p* o. det allbekanta gnäggande el. bråkande ljudet, som framkallas, då fågeln i 45° vinkel plötsligt susar nedåt, drar in vingarna till hälften och spärrar ut stjärtpenorna: luftströmmen ledes då från vingens kupiga undersida mot de yttre stjärtpenorna, vilka försättas i vibration och åstadkomma det nämnda ljudet. Om våren hör man från den på marken sittande ♀ tvåstaviga tickande läten, vilka upprepas länge o. väl. Även ♂ låter höra liknande läten (O. H. s. 882—883). De allra flesta folkmålsnamnen anknyta till det gnäggande ljudet. V-ll:s *alblixt* åsyftar strandskatan, *strandstickel* drillsnäppan, ehuru de i beläggen översättas med »beckasin». Lika är det med *k ä r r m ä c k r a*, vilket namn enl. V-ll också skulle betyda »nattskärria». Här måtte ett misstag föreligga, liksom beträffande VEVW:s uppgift (enl. Sjöberg), att samma ord dessutom skulle betyda 'haruggla *strix aluco*'. Visserligen har ju nattskärria sitt bekanta spinande läte, och kattugglans sång kan väl i nödfall kallas »påplande» — men en som känner fåglarna o. fågellätena, har svårt att godkänna dessa namn. Samma uppfattning har också Tgrn, som skriver, att uppgifterna äro oriktiga.¹⁾

V-ll: [*h i m m e l s g e t* f. (himilsgäit m. Nyl., Bo Mrsk., himilsgäit Sj., himälsjäit Ko, himildjäit l. -jäit l. -jet vNyl.,

¹⁾ I detta sammanhang kan i förbig. nämnas, att Tgr har ett enastående material av fågelanteckningar gjorda av honom under en lång följd av år om fågelläten, fenologi, biologi m. m.

öNyl.; enl. skrock, upptecknat på Brdö i Ksl. »förvandlas gammalpigor till sådana»; jfr harapoppla (ULFA: Hls., Nässjö. — J.—K.: Smål., Öb. — Gll: himlaget Korpo. — *häst(a)-gnägg(j)are m. (hästagnägjar Nu Oö, hästgnägjar Wp., hästgnäg Nu Wp.); *kjuillbening (tjulbening Kkr); kärr-*mäckra f. (tjärmäkra Re Prtm, Tgrn-mekro Repl., Björkö by); [moss]-*mäckra *mossese-f. (mosamäkra Ped., Pu Lmo m. fl.); [moss]-*ticka *mossese-f. (musatik Nu Wp.); *mäckerbäss(e) — enl. H. Krk s. 49 Gkby — (mäkärbäs l. mäkälbäs nVa — jfr Vl.-Älf. bräkarbock 'caprimulgus; no. mekregeit id.);¹⁾ strand-*stickel m. (strandstikil, -stitjil Kim. Pg.-strätjil Vö); [a]l-*blix *alē-'beckasin Lmo'. — VEVW: *mäcker-bässe Gkby N. Vet. (lika Hson, Rqvist: mäkerbäss Py, Wlund: Ped.; Norrback: mekärbäss Ped., Krk: mäkelbäss Gkby; J.—K.: Öb., Strbg: mekälbäss, myrmäklä Nä), regn-*mäckra f. Kv. (Tgrn lika Korsh. Böle by). — J.—K.: horsgök m. allm. (hrossagaukr Härj., hoessajök smöre, hörsgök Sdml., hörsgök Smål.);²⁾ hafretiggern Älem i smöre²⁾; bäckastränte Smål.; kvällgimra f. Torsö i Väneren; russgök m. Gotl. (Billb. s. 200, Wigst.), haramjäker-mjäker m. Vnl., Åml.; haramäkra Vb.²⁾ haramäkra f. Åml.; värgeta f. Härj. (vår-Hls.)²⁾, vä(de)rgett, -getta f., rösselgök m.,²⁾ myrsnipa (mir-) f. Hls. (enl. Ordb. äv. allmogeord i Hls. om morkullan), myrmäckra f. Vb. Nb., brätjäbottjen m., d. v. s. »bräkbocken», hörsbottjen, mirbottjen Dlr., bräkbocken även i Vrml.; märrgök m. Vstml.; bekasin, vallpiga Sdml. — Rz 263 a: hórsa-gök, hórsgauk Ru, hórsgnägja Dagö; róss-guggu Dlr.; myr-mäkker Vb., möjr-mäkker Nb., öCal.; mörsnajpa, måjr-snäipa Dlr. — ULFA: horsæjök m., v. och snke o. flerest., hårsjök snke; »blott känd av sitt gnäggande läte».

Namn, som syfta på det gnäggande (bräkande) ljudet under

¹⁾ I anslutning till vad ovan sades om kärmäckra, måste jag betvivla riktigheten av också dessa meddelanden. Schaanning (Norges Fuglefauna s. 102) anför under Natravn *Caprimulgus* endast nattravn, natteknarr, nattekurre, kveldknarr, huldreok, men ingen bräkarbock; däremot finnas mekker-geit, mekregauk, mekrejo som namn på — enkelbeckasin. — I ULFA 95: 4 s. 140 kallas enkelbeckasinen orätt *Gallin. media*.

²⁾ ULFA 95: 4, s. 140.

parningsflykten: **himmelsget himlaget**, **hästgnäggare** (hørsi-gnägga); **kärrmäckra**, **mossmäckra** (mosse-), **regn-** (förutsäger regn), **myr-**, **haramäckra** (-mjåker, -mjaker; hära = starr-gräs); (mäckra vb. 'bråka, skratta fult' V-II 630 a), **myrmäcklo** (= mäckra, myr-mækker, möjr-mækker); **mäckerbäss** (mekär-) **mekäl-** (mäkel-); **bräkarbock** (bräk-), **hørsbock** (= häst-), **myrbock**; **rösselgök**, **russgauk**, **hrossagaukr** (jfr ty. Ross 'häst'; horsagök, hors-gauk, ross-gukku), **märrgök**; **kvällgimra** (jfr Flk-Trp s. 310 gimmerlam 'ungt får'; V-II s. 266 b *gimmer 'tacka'); **värgeta** (-gett, -getta; vär = väder el. vår); **vallpiga**; **mossticka** (mosse-) efter ♀:ns läte 'ticka ticka'. **Myrsnipa** (mör-snajpa, måjrnsnäpa; jfr fn. myrisnipa) syftar på den långa näbben (angde snipa jfr drillsnäppan, skrakarna o. morkullan). **Kjulbening** (jfr strandskatan o. drillsnäppan). **Bäckastränte** (tränta vb. 'vanka, slå dank'; jfr V-II 1044 b; bäckas förkortn. av beckasin).¹⁾

Släktet *Lymnocyptes*.

Halvenkel beckasin (*L. minimus*). Ännu mindre än enkla beckasinen. Angde beckasin jfr dubbelbeckasin. J.—K.: **halvbeckasin**, **dvärgbeckasin** (Malm) — angde dvärg jfr dvärggås (fjällgås) m. fl.; **hårnsnäppa** (Nlsn), på grund av den strimmiga dräkten; **dysnäppa** (Sundev.) — trycker på sankaställen. **mygga** Vml. (Mitteil. schw. Akad. d. Wiss.); **rörsnäppa** (Wr.—Pn) — angde snäppa se under kustsnäppan.

Släktet *Scolopax*.

Morkulla (*S. r. rusticola*). Mor, 'tät skog, lågt land bevuxet med granskog, skogbevuxet myrland'; jfr Rz 444 a; kulla eg. 'flicka', möjl. smeknamn (liksom pulla); morkullan är särskilt omhuldad i jägarkretsar. Hon är större än beckasinerna, har en oformligt lång näbb och är satt i kroppen, pampig ännu mer än beckasinerna. Oftast stöter man upp henne i fuktig blandskog o. i lundmark. Allbekant är ♂:ns parningsflykt, det s. k. »draget»: fågeln flyger vid solnedgången i olika vida ringar kring myrlaggar el. mellan bergiga skogsbackar, ett

¹⁾ I Wär. Wird. II s. XXVII heter det: strandstrikare = bäckastränta = strandgyckla.

par tre gånger med $\frac{1}{4}$ tmes pauser, stundom även i morgongryningen. Den låter därvid höra ett knortande ljud p r p r p r ävensom pispande plit. Några förf. göra gällande, att dessa ljud »födas i halsen, gå i krampaktiga vågrörelser genom bröstet o. buken o. stötas hörbart ut g:m anus, som därvid arbetar konvulsiviskt och kränges ut o. in» — iakttagelser på sårad fågel (O. H. s. 891—892). — Kullan spelar en stor roll i folkfantasien.

V-ll: k ä r r - * g y l t a f. (kärlylto Hels., [VEVW: Si, -gilto Bo] -gilt Nu, tjärdjylto Lptr.); k ä l l - * g y l t a f. (tjälylto På Liljd.). — VEVW (efter Hson): [lång-näbb m. (langnebb Gkby); kurbits korbits m. (korpits est. Wp.). H. Krk s. 49: långnäbb o Gkby. J.—K.: hasselhöna, hultingskrabba Sk. (Nlsn); knispa, kväll-, knårt-, kvällknårt, kvällknorr, draresp, trårispa (draresp Smål.); enl. ULFA i Vex. l.; hultenbilta -böлта sMöre (Hsslgr.), hultadämpa Nke; trollruckla Frostv., Jtl. (Ekman), moröja Jtl., Härj. enl. ULFA i Hls.; myrsnipa mir-Hls.; einsneipe Gotl. (Drgo lika). — Säve: ajna-sneipa. — ULFA: kúla; morkullæ f. a., morkullæ vNke.

Kärrgylta (käll-)¹⁾ i avljudsförhållande till galt (svin) på grund av fågelns pampiga yttre med samma grundbetydelse som pytta (höna) i många fågelnamn (jfr ljungpiparen o. *Calidris*-arterna); **hasselhöna** (jfr ljungpiparen: hasselorre), **moröja** (röja = tjäderhöna)²⁾, således båda med liknande innebörd som föreg. Till samma grupp hör möjl. också **hultingskrabba**. Vidare **kurbits** (korbits) 'pumpa' och **hultenbilta** (-böлта) jfr *böling 'klumpigt föremål el. levande varelse' (VEVW s. 112 b.) och bult (y. fsv. bolt), bl. a. betydelser även 'grobian' (jfr Hllqt under bult s. 70 b), hult = skogsdunge; **trollruckla** 'den mystiska skogsjungfrun'. Eller möjl. onom., jfr no. rucl 'rallande lyd' o. rugl 'oren halslyd', samt nusv. rackla 'harkla' (Tgrn). I Jmtl. har befolkningen den vidskepliga föreställningen att morkullan använder sin näbb till att med den sticka sönder juvret på getter o. kor, varför man dödar ungarna, då de påträffas (Lbg s. 710). Jfr liknande skrock i fråga om *Caprimulgus* »getmjölkare». Jfr även den vidskepliga föreställningen om bjergaharar, trollharar, mjölk-

¹⁾ Märk att nattskärnan av Linné kallas kärrgylta.

²⁾ Jfr no. rugda 'morkulla'; ordet röj röja o. rugda enl. Hllqt s. 680 b »sannol. till en ljudhärmande germ. rot hrüh, hrüz (idg. kruk)».

harar »hvilka av trollbackorna utsändas för att dia böndernas kor». ¹⁾ **Hultadämpa** dunkelt (jfr dämpad belysning), möjl. som visar sig, när det skymmer i hultet, liksom nåtsjåma om kattugglan till no. skjaamutt 'dunkel'.

Långnäbb(o), **myrsnipa** (mir-), **einsneipe** (ajna-) syfta alla på den långa näbben (angde snipa se även under drillsnäppan, stor- o. småskraken; ein- = en(buske). Gvsn (i brev): bör vara ainsneipe, ordb. s. 168 b: aine 'ene' (buske). — Jfr ock Sæve s. 22: »Når ajnabusken gynnar råjka» (när enbusken börjar ryka). — Måhända står namnet i samband med att enen hölls som ett heligt träd (jfr Wår. Wird. Till. o. anm. IX). Alla de andra namnen syfta på morkullsdragets »knortande» och »pispande»: **knispa**, **kvällknispa** (skymningsfågel), **knårtknispa**; **kvällknårt**, **kvällknorr** samt **draresp** och **trårispa** (jfr 'rispa tyg').

Släktet *Larus*.

Dvärgmås ²⁾ (*L. minutus*). Den minsta av sitt släkte. Mås(e) bildat med s-suffix (jfr fsax. mēu, ty. Möwe; gemensamt namn för alla germ. språk). Anses av en del forskare sammanhänga med måslätet, som skulle påminna om kattens jamande och återgå på en stam maiw-. En parallellform med k-suffix ss. måke m. fl. (se under de andra måsarterna). Att måslätet skulle hava den avlägsnaste likhet med kattens jamande (jfr Hllqt s. 500 b) har jag aldrig kunnat uppfatta, möjligen kunde därmed avses ungfåglarnas bettlande läten; däremot kan man gärna förena sig om antagandet, att lätet ligger till grund för namnen, både de med -s- och de med -k-suffix bildade. Visserligen stämmer just denna minsta måsarts läte ej med namnet mås, dvärgmåsens läte är nämligen energiska *kekkekkek*, *kijkijklijä*, *kidij*, *dsäkkadsäkkä* (O. H. s. 899); men så mycket mer de största arternas, vilket väl kan återges med *måu måu* lika väl som med *gåu gåu*.

Mås (*Larus*) heter i Hall. (*feskamåg*), på Öl. o. i Smöre *måse*, i Smål. *feskamåka*; *glavu*, *fisktärna*,

¹⁾ Wår. Wird. I s. 115.

²⁾ Enl. Drgo kallas mås på Gotl. mave. Se under de olika måsarterna. Nlsn skriver måse.

mås Gesta, fiskmåse fisktjyv Vb., Med. (ULFA s. 144).

Glavu ljudhärmande, **fisktärna** förväxling av arter, likaså **fiskmåse** o. **fisktjuv**; se under de olika måsarterna.

Skrattmås (*L. r. ridibundus*). Efter lätet: k v á - k v á samt ungfåglarnas gnäggande řřřřř. Angde mås se under dvärgmåsen. Tgrn: **skrämås** m. Bj.-by. J.—K.: **hattman** Öl. (Hgrn), avser sommardräktens mörkbruna huvud liksom **svarthattsmave** (Säve s. 25: svarthattsmave) Gotl. — Drgo: **svartnacke** Fårö — pars pro toto. — **Skrikmare** (Billberg s. 200). — Säve s. 25: **Skramave** 'en måse, som har svart mössa'; se under skrântärnan.

Hattmås (*L. m. melanocephalus*). Syst. fört.

Fiskmås (*L. c. canus*). Efter födan (som denna art har gemensam med alla måsar, varför namnet med samma skäl kunde användas för dem alla). Angde mås se under dvärgmåsen.

V-ll: fisk- *mása f. (fiskmuoso Py), *gjud m. (gjud fiskmåse el. labb Nu Oö; ingår ock i sms. fisk-*gjud); *mós m. (mous fiskmåse Po Ten. »sälls. ord redan i min barndom»); *mása -o f. (Ingå Sn Ka Na Ku Fö Brdö, muoso Py muaso Kim. muása -o -u Fby Hi »fiskmåslarus glaucus». Ingår även i smss. fisk- o. skrännåsa); *mös a f. (mouso fiskmåse, larus glaucus (?) Po). — VEVW: *rok m. (rok 'unge av mås, tärna, trut' Kö); storm-fågel m. vNyl. Pet. »Fiskmåsen, larus canus, som vid annalkande storm söker sig åt land». — Wr.—Pn: kixkaja Pork., homåka. — Tgrn: gjusa (juso Björköby). — J.—K.: mås, måse; måk, fiskmåke Vgtl., Vrml.; måka (Nlsn) Bl.; fiskmåg, lille mågen (= no. maage), liten gråmåve; värpe-måve Bhl.; måga, säing Koster; fiskmåns Hls., Dlr.; mave Gotl.; lövgjuse juv. Ög.; gjuse Öl. (Sv. Jäg. förb. tidskr.); strömmingshök Härj. — Noreen: fisk-hök.¹⁾ — Rz s. 142 a: fiskemåns Vg. s. 471 a: nors-vipa Dlr.; 'fsv. nor = sund'. ULFA: måke vNke; måse s., ö. Nke; fiskaemåke m., Nke. (Fisk)mås(a)²⁾ -e -o o.

¹⁾ Dalmål s. 46.

²⁾ Att V-ll skriver »fiskmåslarus glaucus» är ägnat att förbrylla, då fiskmåsen icke kan hava detta namn. Uppenbarligen avses härmed *larus canus*, ty *glaucus* 'vittruten' är ganska sälls. i Finska viken och igenkänd endast av ett fåtal.

mösa, (fisk)måk(e) -a, (fisk)måg -a, måve, mave m. fl. varianter (jfr även under dvärgmåsen). **Liten gråmåve** till åtskilln. från den större gråtruten, som den liknar; lika är det med namnet **lille mågen**. **Råk** står i samband med **råk(ur)** 'fiskavskräde' (V-II s. 768 a) och nsv. **råk** 'innanmåte i fisk'; jfr även **gråtrut** o. **tärna**. **Stormfågel** »som söker sig åt land vid stormväder» kan lika gärna beteckna vilken måsart som helst. **Gjud** användes även om labben, fiskgjusen och havsörnen (se d. a.). **Värpemåve** — det är vanligt bland skärgårdsbefolkningen att »ägga» måsfåglar (o. a. sjöfåglar, ss. sim- o. dykänder), d. v. s. taga första och andra äggkullen och låta dem värpa nya kullar. **Strömmingshök** och **fiskhök** med den vanliga överföringen av andra fåglars namn. **Gjuse** användes om många måsarter, förutom om fiskgjusen (s. d. a.), **lövgjuse** om ungfåglar. Angde **löv-** se under **lövand** (bläsanden) o. **lövknipa** (knipan). **Fiskmåns, fiske-** förmänskligade namn med ett stänk av humor, eller folketymologiska ombildningar. **Säing** med omljud av stamvokalen i så- fsv. **sä** (jfr **säd** m. fl.) och -ing-avledning. Det norska **sæing** förklaras av Flk—Trp s. 1230 som »eine Ableitung von såð n., 'Saat': man sieht den Vogel oft auf dem Felde, wo er von der Saat frisst». Jfr även no. **sæding** 'gråmåse', varav sambandet med **säd** ännu tydligare framgår (Tgrn). **Kixkaja** o. **homåka** torde numera ej användas. Båda ljudhärmande: **lätet** t. ex. **gika gika, kvick kvick, homåka** efter de större arternas »hoande». **Norsvipa:** enl. Rz av fsv. nor 'sund'; **vipa** jfr under **tofsvipan**. Man vore frestad att sammanställa namnet med **fisknamnet** nors (Tgrn).

Gråtrut (*L. a. argentatus*). Efter dräkten, som hos gamla fåglar är ovan »måsbå», silvergrå, f. ö. vit utom ett svart tvärband innanför de vita vingpetsarna: ungfågeln är mörkt gråbrunspräckliga med vit övergump (O. H. 914 f.). Trut efter den långa näbben. En s-lös växelform till strut; jfr sv. dial. **trut** 'flaskmun', **tut** 'mun'; da. **trutmund** 'med utstående mun'.¹⁾

Tgrn: **g j u s a f.** (jiuso Korsh. m. fl. sockn., även **fiskmås, sillmås**). — VEVW: **gråsjälstrut** m. (**grofsestrut** Repl.); ***lång tyta f.** (**laggtyto** 'trut Na'); **r å k m.** (**rök** 'ung gråtrut'

¹⁾ Hillqt s. 1013 anser **trut** som fågelnamn vara av »ovisst ursprung», ej identiskt med **trut-mun**.

Hi); trut m. 'havstrut gråtrut sillmås'. — J.—K.: silvermås; gråmås, trut Vrml.; hagall (Nlsn), grågall, skåre, vitskåre, stor gråmåve Bhl., vitbak Koster; vitgjuse Ög.; gjause Gotl.¹⁾. — Gotl. ordb. s. 51: bergsgjuse bärgsgjaus bergsgjausa, berggjausa, s. 285 a: *grå-gjusa f. (gra-gjausu 'den största bland fiskmåsar').

Gjuse m. fl. varianter (se under fiskmåsen o. fiskgjusen).²⁾
Trut användes liksom gjuse om många måsararter. **Gråsälstrut**: där sälar finnas, där samla sig ock trutarna. **Gråmås**, **stor gråmåve**, **silvermås** efter dräkten (jfr ty. Silbermöwe); angde måve o. mås se under dvärgmåsen); **grågjuse**, **vitgjuse**, **vitskåre** likaså efter dräkten; **skåre** enl. Tgrn syftande på fågelns häckplats (jfr no. skard o. skar n. 'bergkløft'). Samma ord ingår i vår dial. skåre l. skåle 'koja l. stenvall vid skytte för vettar'.
Berggjuse³⁾ m. fl. varianter efter häckningsståndorten.

Vitbak på grund av den vita övergumpen, en karaktär, på vilken man igenkänner också ungfåglarna och kan skilja dem från unga sillmåsar.⁴⁾ **Hagall** och **grågall** äro ljudhärmande — gråtrutens läte bl. a. g a o - g a o; jfr eng. gull, fr. goéland av bretagniska gwélan (O. H. s. 912). **Långtyta** av tut 'mykning, mun' — avser den långa näbben, ej lätet som i göktyta m. fl. **Råk** — grårutungar infinna sig liksom annan vitfågel vid fiskrensingsplatser för att komma åt fiskavfall.

Gulfotad gråtrut (*L. a. omissus*) skiljer sig från föregående ras, som har gråa fötter, genom de gula fötterna. Den häckar i Vita havet samt hos oss på inlands mossar o. i inlandsträsk på klippor, medan den gråfotade häckar i skärgården (jfr förf. i O. H. s. 917 f.). Syst. fört.: *L. a. cachinnans*. Många författare erkänna icke *L. a. omissus* som en särskild geografisk ras. Enligt Hartert⁵⁾ häckar *L. a. cachinnans* på Atlantiska oceanens öar o. kuster samt i Medelhavet, Svarta o. Kaspiska havet.

¹⁾ Kolmodin, Gotl. fogl. Enl. Gotl. ordb. s. 260 är *gjusa gjausa gjause jausa jauså gjauså = fiskmåsa, sillmås, gråtrut, havstrut; fiskljuse = mås.

²⁾ Ordet gjuse anses av många forskare vara ljudhärmande.

³⁾ Säve s. 19—20 talar om »flere arter gjausur (fiskmåsar) eller bärgs-, holm-, o. storgjausa»; möjligen = gråtrut, sillmås (fiskmås), havstrut.

⁴⁾ Också den mycket mindre fiskmåsen igenkännes på den vita övergumpen.

⁵⁾ Die Vög. d. pal. Fauna s. 1725.

Sillmås, silltrut (*L. f. fuscus*). Angde mäs o. trut jfr under dvärgmås o. gråtrut. Sillmåsen skiljer sig från tidigare omtalade måsfåglar genom den svarta ryggsidan och de ovan svarta vingarna. Ungfågeln är mörkare gråbrunspräckliga än gråtrutens ungfåglar. Lätet kvaå kvaå, kaå kaå som hos trutarna. Förtär fisk, sannolikt mest död sådan liksom andra måsar o. trutar.

VEVW: gjusa f. (Huso Hi. — Hg: jusa Klåvsk. o. flerst. i sydfinska skärg., där också kaja användes); svarttrut m. Re. Wr.—Pn: ljusa, årsungen ljusrok Ål., gråstrut Pork. — J.—K.: sillmåkaf., trutm. Sdm., Hls. (Nlsn); gjuse Sdm. (Nlsn: ljuse); sillgjuse Ög.; gjause Gotl.; gjusa, gjusrok m. juv. Ål.; havgall m. (haggall), svartskåre, svartbag, stormåge (= no. maa-ge), sillmåve Bhl.; silleslygare sillstimsvisare nHall.; smågall (Malm). — Söderm. Lmf: juse. — Såve s. 20 holm-gjause.

Svarttrut på grund av dräkten, likaså **svartskåre** (-skåre jfr under gråtruten) och **svartbak** (bag = rygg). **Gjusa** (-e) (holmjusa) m. fl. varianter se under gråtruten; på Klåvskär kallade Sjöberg endast sillmåsen för gjusa, ej de andra måsararterna; på Björkö kallas enl. Tgrn endast fiskmåsen gjuse, medan sill-, grå- o. havstrut ha de högsv. namnen. **Sillgjuse**, **sillmåka**, **sillslukare** o. **sillstimsvisare** tyda liksom sillmås och silltrut på, att denna art skulle ha specialiserat sig på sill (vilket dock ej är fallet). **Trut** avser också andra stora arter. **Stormåge** o. **sillmåve**, måge måve varianter av mäs; jfr under dvärgmåsen. **Havgall** o. **smågall**, gall efter lätet liksom om gråtruten, smågall till åtskillnad från den större havstruten, som sillmåsen påminner om i dräkten. **Gjusrok** ungf., jfr under gråtruten. **Kaja** efter ett av de många lätena. **Gråstrut** efter häckning på gräsrika skär.

Blek silltrut (*L. f. intermedius*). Liknar den vanliga silltruten utom att den svarta ovansidan är skiffergrå. Denna ras förekommer i Hallands o. Bohusläns skärgårdar. — Hos oss ej anträffad. Syst. fört.: **Västkustens silltrut**.

Engelsk silltrut (*L. f. graellsii*). Syst. fört.

Havstrut (*L. marinus*). Angde trut jfr gråtruten; havs- på grund av att den vistas längst ute i yttre skärgården. Havs-

truten är mycket större än sillmåsen, som den liknar med sin svarta rygg och vingarnas svarta ovansida. Lätet liknar gråtrut och sillmås gå u gå u men är ännu vildare, nästan råmande.

V-II: glåptrut m. Re. Förf.: stortrut m. Ål. och enl. H. Krk s. 60 Gkby. — Wr.—Pn: trutrok (årsunge) Ål., istrut. J.—K.: havsmås (Nlsn); havsmåka Sk.; fisknäpa Sjötorpsjön Vg.; stormås Vrml.; stortrut, havsgjuse Sdml.; havsgloffs Ög.; gjause Gotl.; havgall, hagall, svartskåre, svartbak (Sundev.: svartbag Fårö), stormåge Bhl.; storgall (A. W. Malm); trut svarttrut sFinl. — Säve s. 20 stor-gjausa' (def.).

Trut o. **gjause** se under silltruten. **Glåptrut**, efter fågelns glupskhet (den slukar ganska stora ejder- o. andra sjöfågelungar med hull o. hår); jfr glåp 'gap', glåpa sv. vb. 'äta hastigt o. snålt'; även glupa **havsgloffs** («glupande ulv»); -gloffs påverkat av glupsk (jfr glufs 'snål', glufsa 'glupa, sluka');¹⁾ **havgall, hagall, storgall** efter lätet. **Stortrut, storgjause, stormåge,**²⁾ **stormås**²⁾ liksom storgall syfta på den väldiga uppenbarelsen. **Havsgjuse, -mås**²⁾ **-måka**²⁾ liksom havstrut avse vistelsen ute i yttersta havsbandet. **Svartskåre** se under gråtruten o. silltruten. **Svarttrut, -bak** (= no.) efter dräkten liksom svartskåre. **Fisknäpa**, jfr no. näpa tr. v. 'få fatt på', i detta fall i bet. nappa, gripa, fånga; eller sv. dial. nuppa 'äta ofta o. sniket'.³⁾ Se även under fisktärnan: feskanäpa. **Trutrok** (jfr under fiskmåsen), **istrut** — båda knappast numera använda.

Vittrut (*L. hyperboreus*). Angde trut se under sillmåsen. Vittrut efter dräkten, som är helvit utom ryggens mitt och skuldrorna, samt vingtäckarna, vilka äro »måsbåa». Denna ishavs fågel är imponerande genom sin storlek, större t. o. m. än havstruten, och ses vår o. höst som ganska sälls. genomflyttare både vid syd- o. västkusten, ej sällan även vintertid (O. H. s. 930).

V-II: (s j ä l] - g u m s [e] (*fälagums* Ksl.). — VEVW: s j ä l - k o f s a f. Ko. — J.—K.: i s m å s a f. Rosl.; Silvermåns m. Hls., borgmästare (spetsbergsfarare); stor vitvingad trut m. (Nlsn); stor vittrut m. (Malm),

¹⁾ V-II s. 274 a och 275 b.

²⁾ Jfr dvärgmåsen.

³⁾ Jfr Hillqt II s. 711 a; medd. av Tgrn.

skälgumse, gråskälstrut, kutgjusa f., sFinl. Syst. fört.: »borgmästare mås».

Sälgumse, »som stängas med sälar», d. v. s. visar sig där sälar finnas o. fångas; med samma betydelse **gråsälstrut** o. **kutgjusa** (kut = sälunge). **Sälkofsa**, öknamn efter kofsa 'sköka'.¹⁾ **Borgmästare**, förmänskligat på grund av den »mäktiga» apparitionen, eller som Lbg skriver²⁾: »Måhända, emedan den så myndig tronar på fågelbergens klippor.» **Stor vitvingad trut** o. **stor vittrut** till åtskillnad från den mindre, lika tecknade vitvingade truten (jfr följ. art). **Ismåsa** efter den högnordiska häckningszonen, ej att förväxla med ismåsen *Pagophila eburnea* (se d. a.); angde måsa se under dvärgmåsen. **Silvermåns** förtroligt, efter dräkten; jfr gråtruten; angde -måns jfr under fiskmåsen.

Vitvingad trut (*L. leucopterus* = *glaucoides*). Dräkten i huvudsak lik vittruten (O. H. s. 930). Den vitvingade är mindre än vittruten och kallas enl. J.—K. i Sverige **lilla vittruten** (Malm); dessutom **vitvingad måse** (Sundev.—Kinb.) och efter den arktiska häckningszonen **polarmås** (Smitt). Angde måse o. mås se under dvärgmåsen, angde trut under sillmåsen.

Släktet *Rissa*.

Tretåig mås el. **ringtjåe** (*R. t. tridactyla*). Namnet efter den förkrympta baktån. Liknar en fiskmå, men yttersta vingspetsen är svart. Ungfågeln har ett svart band tvärs över halsryggen och ett brunsvart längsband längs den hoplagda vingen, vilka bilda en ring; därav namnen med ring-. Ishavs-fågel, som i ringa antal passerar vårt land, huvudsträcket går längs Skandinaviens västkust (O. H. 932 ff).

J.—K.: **tretåig måse** (Nlsn); **ringkedja** Bhl. (Hgrn), **såing** juv. Gåsö i Bhl., **såing** och **simna** ad., **ringtjåe** juv. Bhl., **ringtjåd** (Malm). Såing användes också om fiskmåsen (se d. a.). Lbg skriver³⁾ om de unga kryckjorna: »I synnerhet vid pågående sillfiske samlas den i mängd kring vadarne.» — Namnet användes både om unga o. gamla fåglar. I Norge användes

¹⁾ Jfr V-II s. 473 a o. VEVW s. 390 b.

²⁾ Sv. Fågl. s. 745.

³⁾ Sv. Fågl. s. 714.

säing också om gråtruten. Simna dunkelt. Namnet **kryckja**, som man ser använt i litteraturen, är lån från no. kryckje, bildat efter lätet, som uttryckts bl. a. med krikūva krikūva (O.H. s. 934).

Släktet *Pagophila*.

Ismås (*P. eburnea*). Den tillhör »de eviga isarnas rike». Strövar om vintern söderut (O. H. s. 938). Dräkten vinter o. sommar hos gamla fåglar helvit. Kallas också därför **vitmås** (J.—K.).

Släktet *Xema*.

(**Sabines**) **tärnmås** (*X. sabini*). Cirkumpolär. I Norden anträffad ytterst sällan, i vårt land en gång skjuten, en ungf. utanför Björneborg 13. X. 29. Av en tärnas storlek, också flykten påminner om denna (O. H. s. 940); dessutom har den kluven stjärt ungefär som skräntärnan. Sabine (Sir Edward), eng. forskningsresande † 1883.

Släktet *Rhodostethia*.

Rosenmås (*R. rosea*). Denna arktiska fågel har endast en gång skjutits i Skandinavien, nämligen 6. V. 1909 vid Mohavn i Finnmarken (J.—K. s. 397). Den är helvit, särskilt på undersidan med vacker, starkt rosenröd anstrykning. Angde måse under dvärgmåsen.

Släktet *Sterna*.

Fisktärna (*S. h. hirundo*). Småfisk (spigg m. fl.) torde utgöra tärnans huvudföda. Namnet tärna av urnord. *pirnōn (med a-omljud *pernon, en -n-avledning av onom. stam; ¹⁾ jfr lätet tir-rää, triōi, kriovi-kriovi etc. (O. H. s. 943).

V-II: grästärna f. (grästæη Nu); *tre-ägg *tri-(triädjin el. vanl. -ägin Sott., Kim., vNyl., triädjin Brdö, triädji Ku); *[tre]-ägga *tri-m. (triägo Fby triädju

¹⁾ Hillqt s. 1050 a.

Hi). — VEVW: is-tärna f. (istæn »som anländer före grästärnan». Nu), tirro fi. Bo »rödnäbbad tärna *Sterna hirundo*» f. [tärna] *tälna f. Kv.; *tridd m. (träḍ o. treḍ Petal.); *sjökaja f. (-o Si), *[te]-ä tiä f. (tia-g Petal.); tiira »minsta arten av fiskmåse» f. öNyl. Si., f. kaja Si. — Hson: tirrorå Gkby f. (Wbg, Krk o. H. Krk: tiro). — J.—K.: tärna (tana fesktana Smål. Hall)¹⁾; hättentärna Sk. (Nlsn), hätter- (Hgrn), makrilltärna (Hgrn)²⁾ Bhl., feskanåpa Vg.; gliben Kyrkösund Bhl., tiärp Vstml. — Gotl. ordb. mar-*spit 'tärna' (marspeit, -späit). — Lmf. Acc. 89. 19 s. 5: tärnæ (vid de större sjöarna) Nke.

Det förefaller förf. sannolikt, att förväxling delvis ägt rum mellan denna o. rödnäbbade tärnan, vilka av menige man icke kunna skiljas åt: fisktärnans vanliga läte tirrorå är tydligt tvåstavigt, medan silvertärnans läte är triä, diftongerat. Distinktionen *istärna* och *grästärna* är knappast hållbar, alla tärnor anlända till Finska viken omkring den 10 maj, aldrig medan isen ligger. Ej heller är tärnan »den minsta arten av fiskmåse», ingen mås överhuvud. Fisktärnan lägger 3 ägg, och namnet *treägg*, *tri-*, *-ägga* är en fyndig folkslig imitation, vars upphovsman haft öra för det tvåstaviga lätet. Namnet på -a är ett nom. ag., 'som lägger tre ägg'. Det ljudhärmande *tirro* påverkat av finskan, liksom *tiira*, *tirrorå*. *Tälna* en variant av *tärna* med vanlig växling r:l. *Kaja* o. *sjökaja* syfta egentligen på sillmåsen, som med rätta bär detta ljudhärmande namn. *Tridd* är enligt anteckning hos VEVW s. 448 a 1) interjektion, härmning av tärnans läte, 2) st. m., *Sterna hirundo* (i barnspråk). *Teä*, *tiä* avser rödnäbbade tärnan, uttalsanvisningen i belägget synes mig missvisande — det rätta vore *täq*. *Glib* enl. Tgrn av gli 'fiskyngel, småfisk'; jfr Hllqt s. 190 under gli: till ä. nsv. sv. dial. glia, alltså 'det som glänser i vattnet'. *feskanåpa* (jfr under havstruten fisknåpa) o. *makrilltärna* utsäga fisktärnans huvudsysselsättning, att fånga fisk; angde nåpa se under *Larus marinus*. *Hättetärna* heter fågeln på grund av sin svarta »hatt» (hjässa; jfr svarthättan *Sylvia atricapilla*). *Tiärp* är ljudhärmande. *Marspit*, jfr strandskatan o. hagguspäit (hackspett), murspit (nötväcka), *kunspit* (lilla hackspetten).³⁾

¹⁾ ULFA, s. 144.

²⁾ Rz 426 a.

³⁾ Måhända syftar mavspäit på tärnan (mavmåse) och marspäit på strandskatan; se d. a.

Rödnäbbad tärna, silvertärna (*S. macrura* = *paradisea*). Båda namnen efter dräkten, den fullvuxna silvertärnan är silvergrå och har helröd näbb (fisktärnans näbb är svart i spetsen). Den häckar delvis på samma skär som fisktärnan, dels i oblandade samhällen. Förväxlas oftast med fisktärnan, endast den vana iakttagaren med öra för lätena uppfattar strax olikheten i bådas läten: silvertärnans läte är finare, ofta påminner det om större strandpiparens dlli, och det diftongerade tri ä är behagligt klirrande, medan den något större släktingens tirr-rää är skarpt. Från vår svenskspråkiga yttre skärgård, där denna art är hemma, finnes också blott ett folkmålsnamn, nämligen **tjuv Ål**. Eckerö. Detta namn har ingenting med lätet att skaffa utan hänför sig till fångstsättet; f. ö. ej karakteristiskt för denna art mer än för andra tärnor. Möjligen har namngivaren sett den i flykten snappa bort en fisk, som någon mås fällt. Labben kallas ju ock tjuv-jon (se d. a.). Det rikssvenska silvertärna användes knappast hos oss, lika litet som **polartärna** (J.—K.): silvertärnan (Malm) har, jämförd med fisktärnan, en nordlig utbredning, häckar från Uleåträsk norrut vid floder o. insjöar, vid ishavskusten och på dess öar. Angde tärna jfr fisktärnan.

Engelsk tärna (*St. anglica* = *Gelochelidon n. nilotica*). Aldrig funnen hos oss, i Sverige en gång. Häckfågel i Danmark och Europa söderut från 55° n. br., Afrika, Asien o. s. v. (J.—K. s. 405). **Trubbnäbbad tärna** efter näbbens form, som är kortare och mindre spetsig än hos andra tärnor (jfr Lbg s. 766).

Dougalls tärna (*S. dougalli*). Efter upptäckaren dr McDougall (jfr Lbg s. 758). Kallas av Kinberg **rosentärna** f. på grund av den undertill rosafärgade dräkten. Häckar söderut från 57° n. br., tidigare torde den häckat t. o. m. i Danmark. Nordligare aldrig funnen. (J.—K. s. 409.) Angde tärna se under fisktärnan.

Kentsk tärna (*S. sandvicensis*). Efter Kent i England, där den först upptäcktes (jfr Lbg s. 759). Kallas av Malm **dubbel-tärna** f., den är nämligen större än fisktärnan (jfr dubbeltrast); av Kinberg **Kent-tärna** f. Förekommer vid Atlantens o. Nordsjöns kuster. Häckar numera i Sverige, hos oss aldrig anträffad (J.—K. s. 410). Angde tärna se under fisktärnan.

Småtärna, dvärgtärna (*S. albifrons*). På grund av sin litenhet (endast omkr. 21 cm mot fisktärnan 39 cm och skrän-

tärnan 53 cm¹⁾). Häckar i Sverige, hos oss sedd endast en gång (O. H. s. 951). Angde tärna se under fisktärnan.

Släktet *Chlidonias*.

Svarttärna (*C. n. niger*). Den gamla fågeln har svart huvud o. halsrygg, ryggsidan är mörkt skiffergrå, undre sidan gråsvart. Hos oss en gång häckande, sedd o. skjuten upprepade gånger. Häckar i Sverige o. ostbaltiska länderna samt längre söderut (O. H. s. 954). Angde tärna se under fisktärnan.

Vitvingad tärna (*C. leucoptera*). Mer svart än svarttärnan, men den har mycket vitt på vingarna (förutom övergumpen och stjärtäckarna, som också äro vita). Häckar i söEuropa o. längre österut. I Sverige anträffad en gång; tillfälligtvis anträffats här o. där i Europa, ända till Irland (jfr Lbg s. 771). Förf. såg denna art i sällskap med svartärnor o. dvärgtärnor vid Elbes mynning den 22. VIII. 23. Kallas av Smitt **vitvingad svarttärna**. Angde tärna se under fisktärnan.

Släktet *Hydroprogne*.

Skräntärna (*H. caspia* = *t. tschegrava*). Lätet obehagligt, skrånande och grymtande skräskräa, krä-krä-krä (O. H. s. 955). Stor som en mås, något större än fiskmåsen. Angde tärna se fisktärnan. Häckar mest i enstaka par på utskärsklippor (hos oss *en* koloni), i Sverige också kolonivis, t. ex. vid Öskären Ög., Ljusskär o. Lövjeskär i Sdml. skär-gård.²⁾

V-ll **skrån**mås f. Lmo (skrån^m Bergö kapell i sVa), **skrån**måse (Weste), **-måsa** f. (skræn^måso Fö Kuml.). — J.—K.: **skratärna**, **skriktärna** Bhl,³⁾ skrån^måse (Nlsn o. Hgrn) Uppl., Sdml., **skrimave**, **skrimóv** Gotl. (skrā-måve); **rev**tärna Vätern, efter häckningsståndorten. — Såve s. 19 **skrik**mås (skrej-måve). Wr.—Pn: **skvärmås** Pork.

¹⁾ Förf.: Lintukirja s. 190—192.

²⁾ F. o. Fl. 1933 s. 79 f.

³⁾ Rz 597 b.

Släktet *Stercorarius*.

Storlabb¹⁾ (*S. s. skua*). Efter gången: sv. dial. labba 'gå tungt o. ovigt' jfr Hllqt s. 391 a. Jfr ock subst. labba 'lunsa'.²⁾

En mörkbrun tung fågel, stor som en korp. Häckfågel på Island, Shetlands- o. Orkneyöarna, möjl. Färöarna, höst o. vinter kringstrykande,³⁾ sedd i Skandinavien och vårt land några få gånger. J.—K.: **havslabb** (Sundev.), **skualabb** (Smitt). Skua- efter isl. skumur, av samma stam sku- som i lat. *obscurus* 'mörk'. F. S t e i n b a c h e r säger i en anmälan av F i n n S a l o m o n s e n s Zoology of the Faroes LXIV Aves, K:hamn 1935⁴⁾ om *Stercorarius skua*: »... die ihren Artnamen von einer der Inseln (= Färöarna) erhalten hat.» Omvänt kan man tänka sig, att fågeln givit sitt namn åt ön. Varför skulle den lilla Skuö givit sitt namn åt denna fågel, då den säkert mycket talrikare häckat på de andra öarna? Det ligger närmare till hands att antaga, att fågeln givit namn åt den lilla ön, om den någon gång häckat där. H a r t e r t skriver,⁵⁾ att storlabben häckar på Färöarna och att den »åtminstone en gång häckat på Orkneyöarna». Lbg⁶⁾ talar om, att denna art häckar på Island o. Färöarna, Shetlands o. Orkneyöarna; på de båda sistnämnda har den tack vare fredning på senare tider ökats, »medan den på Färöarna sannolikt är utrotad». Det är svårt att avgöra, vilken tolkning av namnet som är den rätta. Mig synes sambandet med skumur o. *obscurus* hava företräde.

Bredstjärtad labb (*S. pomarinus*). Denna labb har sitt namn efter de förlängda mellersta stjärtpennorna, vilka icke äro spetsiga som hos följande labbarter och ofta vridna i spetsen. Den är större än både spetsstjärtade och fjälllabben men mindre än storlabben.⁷⁾ Arktisk fågel, som ses söderut på genomflyttning. Kallas i Sverige enl. J.—K. **labb**, **labbe**, **mellanlabb** (Malm), **storlabb** (Sundev.—Kinb.). Angde labb se under storlabben.

¹⁾ Nlsn skriver **labbe**.

²⁾ V-II s. 533 a.

³⁾ O. H. s. 960.

⁴⁾ Jfr O. M. 1936 s. 30.

⁵⁾ Vög. d. pal. F. s. 1757.

⁶⁾ Sv. Fågl. s. 773.

⁷⁾ O. H. s. 962.

Spetsstjärtad labb, vanlig labb (*S. p. parasiticus*). Häckar vid Ishavskusten, ganska sälls. i Bottniska o. Finska vikarna. Den förekommer i två dräktfaser, en ovan mörkbrun, undertill ljus och en helt o. hållet svartbrun fas. Mellersta stjärt-pennorna äro 5 å 10 cm förlängda o. spetsiga men styva. Lätet har jag uppfattat som måsartade jap jap jap j p; kih o kich; Merikallio skriver ku ä k ku ä k iju iju. Lever tillsammans med måsar och tärnor och tvingar dem, på labbars vis, att utspy föda, som dessa nyss fångat och fångar upp den skickligt i flykten.¹⁾ Många namn syfta på detta näringsfång. Angde labb se under storlabben.

V-ll: mås-pinare m. (måspinar(ä) Strf På vNyl. Ko, VEVW: mo@spinara Hi), *[s k e t] - Bertel *s k e t o - (fitu-bätäl Bergö, VEVW: fet-, fet- Petal.), tärnhök m. (tærhäuk Wp.); *gjud m. (jud Nu Oö). — VEVW: [skomakar (e) Nä Kaskö Krist. landsk. (Tgrn lika); svart-Lasse Re. — H. Krk s. 60 tjuvmåns. — Tgrn: tjuv-jö Bj.by. — Ols.: kiöp Hi. — Strbg: trütpinar, skomakar, stjitbärt. — J.-K.: labb Rosl., Sdml, labbe Hls.; svartlasse, ge-ut et-ut (Hgrn), Elof (Elev)²⁾ Älun (Bhl.); tjuvjo, kustlabb (Kinberg), smålabb (Malm). — Gotl. ordb. s. 261: gjuspinare gjausa-gjauspeinare -päinarä, gjaus-päining [= föreg.].

Labbe(e), kust-, små- se under storlabben, smålabb jämförelsenamn — mindre än föreg. arter; **måspinare, tjuvjo** (-jo efter lätet)³⁾, **truppinare, gjuspinare** m. fl. varianter, **tärnhök, ge-ut et-ut** avse alla labbens näringsfång, vars föraktlighet ytterligare understrykes i namnet **Skit(o)bertel**. **Kiöp** återger ett av labbens många läten, kih o kih o (jfr O. H. s. 966). **Skomakar(e), Svartlasse** o. **Tjuvmåns** förmänskligt, syftande på den mörka dräkten och sättet att fånga födan. **Gjud** se under fiskmå; sannolikt avses med namnet just labben snarare än måsen. Jfr även fiskgjuse o. havsörn. **Elof, Älun**, personnamn överförda på fågeln.

Fjälllabbe (*S. l. longicaudus*). Efter ståndorten. Stjärtens mell. pennor ända till 25 cm längre än de övriga, och böjliga.⁴⁾

¹⁾ O. H. s. 964 ff.

²⁾ ULFA s. 144.

³⁾ Flk Trp s. 473: 'hat, ebenso wie isl. kjöi und färöisch tjöi seinen Namen nach dem Schrei des Vogels.'

⁴⁾ O. H. s. 970.

J.—K.: labb(e) (se under storlabben o. föreg. art), långstjärtad labbe (Nlsn), stjärtlabb (Malm), berglabb (Sundev.—Kinb.), gåmåås Lejpikvattn., Jtl. Angde måås jfr dvärgmåsen.

Släktet *Alca*.

Tordmule (*A. torda*). Denna art karakteriseras av den höga, från sidorna starkt hoptryckta svarta näbben, som hos gamla fåglar är refflad på tvären och försedd med ett vitt tvärband. Senare leden i namnet syftar på näbben, den förra är enl. Hllqt¹⁾ det nord. *torð 'smuts' av idg. *dr-to till roten *der-. Denna betydelse stämmer överens med den snuskiga fågeln: kring boplatsen är klippan vitkalkad av fåglarnas ekskrementer, som jämte de uppkastade fiskresterna sprida en formlig stank.²⁾ Fågeln kallas också alka, ett lån från isl. o. no. alk(a), bildat med k-suffix av stammen *al(l)a- av samma onom. rot *el- *ol 'skria',³⁾ som återfinnes även i andra fågelnamn. Alkans läte är dovt kurrande r r r r r r.⁴⁾ Vid häckplatserna bland stenörar flyga alkorna ständigt av o. an, ofta i sällskap med grisslor, vilka häcka på liknande platser. Med en duns plumsa de i vattnet, simma o. dyka efter fisk — och flyga åter upp. De benämnas stundom med samma namn, grissla, vilket är bildat just efter häckplatsen (se närmare under följ. art.).

Wr.—Pn: tur(r) m u l a t o r m u l a västra Nyl. o. Ål. skärg., m å r r o. s k a r r i Va skärg.; t r u b b e (Sadelin). — V-ll: *m o r r m. Px Bergö, *t ä r v e s- [m y l a], -*m j u l a f. (tärvismjulo Hsk). — VEVW: *s k a r r m. Re (Tgrn: lika Bj.by). — Ols.: t ä r r m u l H i. — Dan.: t ä r m å l a f. Pork. — Fagerstr.: t o r d m u l a Kkr. — J.—K.: t u r e m u l e (Nlsn o. Hgrn) Bl., Ög., t v ä r m u l e Uppl.; t o r d (Nlsn o. Hgrn), t ö r d Gotl. (så ock Drgo), m u l e Åml (Nlsn o. Hgrn), m u l g r i s s l a Prästgrund Hls., a l k a, s i l l a l k a, b r e d n ä b b a d a l k a, t r u b b a l k a k l u n s a l k a, k l u m p a l k a Bhl. — Gvsn: t ä r r k - m ä u l å o. t o r r m u l e 'finnes endast från Vamlingbo'. Jfr även Rz: 745 a, b, s. 447 a. — Säve s. 25: t j o c k m u l e.

¹⁾ Sv. et. ordb. s. 990 b.

²⁾ O. H. s. 976.

³⁾ Flk-Trp s. 21.

⁴⁾ O. H. s. 975.

Efter näbbens form äro följande namn bildade: **tärvesmjula**, **torrmul(e)**, **tårnk-mäulå**, **tordmula**, **turmula**, **tormula**, **turemule**, **tvärmule**, **tjockmule**, **mule**, **brednäbbad alka**, **trubbalka**, **trubbe** o. **mulgrissla**, av de många varianterna är en del folkety. tydningar: tårn-, tårnk- o. s. v., t. o. m. tärvesmjula ('torrvedsmule'), vilket sistnämnda lika litet som de andra hava någon mening, medan tvärmule är välfunnet. På lätet syfta: **alka**, **morr**, **skarr**; det sistnämnda kan också sammanställas med no. skarra v. intr. 'gå sakte og ustött' (Tgrn). **Tord**, **törd** o. förra leden i tordmule m. fl. efter de stinkande boplatserna, **sillalka** efter födan, **klunsalka**, **klumpalka** efter den satta kroppen och sättet att röra sig — på klipporna sitta de stödande på hela tarsen; vid nedflog på vattnet plumsa de som alla alkfåglar.

Garfågel (*A. impennis*). En utdöd fågelart, som ännu i medlet av förra århundradet häckade bl. a. i Norge (O. H. s. 973). Namnet är bildat efter isl. geirfugl (geirr = spjut) och torde enl. Hllqt vara en färöisk form¹⁾; det syftar på fågelns näbb, som är spetsig och proportionsvis ej så hög som hos tordmulen (avbildad hos J.—K. tavla 165). Hos Sundev.—Kinb.: **geirfugl** (pl. LXXX; i texten III s. 994 garfogel).

Släktet *Uria*.

Sillgrissla (*U. a. aalge*). Grisslorna likna till skapnad mycket alkorna och trivas bra tillsammans med dem. I ett avseende skilja de sig från dem, nämligen genom sin raka, mot spetsen avsmalnande näbb. De simma och dyka utmärkt och leva av bl. a. fisk. Den »sydliga» formen uppträder i olika geogr. raser, i Östersjöbäckenet häckar sillgrisslan endast på Karlsöarna vid Gotl. (O. H. s. 980). Uppges ett par gånger hava blivit sedd vid vår sydkust, senast 28. VI. 31 i Esbo skärgård (O. F. 1933 s. 40). Grissla sammanhänger med gryt 'stenrös', (jfr isl. grjót) och betyder således en 'fågel som lever bland stenrös'. — Grisslorna häcka också i väldiga kolonier på fågelbergen vid Ishavets kust o. på dess öar. Kallas enl. Hllqt²⁾ i Ög. g r o t t 'grissla'. Växlingen tl > sl liksom i nässla, fsv. naetla, sv. dial. nättla; i för y beror enl. Hllqt »väl på dialektisk utveckling». Syst. fört.: **Isländsk sillgrissla**. — **Karls-**

¹⁾ Sv. et. ordb. s. 180 a.

²⁾ Sv. et. ordb. s. 202.

öarnas sillgrissla (*U. a. intermedia*); Färöarnas sillgrissla (*U. a. spiloptera*); Helgolands sillgrissla (*U. a. helgolandica*); engelsk sillgrissla (*U. a. albionis*).

J.—K.: spetsalka (Sundev.), snipalka, alka, sillalka Bhl.; grissla, sillknipa Sdml.; silldopping (silladopping Sundev.—Kinb. s. 1014) Bl.; spissnäbb Gotl.; sydgrissla (Hgrn), lomvia (Nlsn); spetsnäbb.

På den spetsiga näbben syfta namnen **snipalka** (samtidigt förväxling av arter), **spetsalka** (som föreg.), **spetsnäbb**, **spissnäbb** (pars pro toto).

Alka visar åter, huru samma namn användes för att beteckna olika arter, **sillalka**, **sill(a)dopping**, **sillknipa** (**-knejpåre**) likaså, samtidigt med att de ange fågelns näringsfång (**-knipa** också ett nom. ag. = **-knipare**; jfr **tobisgrisslan**). **Grissla** o. **grott** utan speciell karakteristik, **sydgrissla** till åtskillnad från spetsbergsgrisslan, **lomvia** efter det norska namnet ¹⁾ på spetsbergsgrisslan (se d. a.).

Spetsbergsgrissla (*U. l. lomvia*). Liknar sillgrisslan men har grövre näbb. Namnet anger en av denna arts många arktiska häckplatser. Den kallas också **Spetsbergens sillgrissla** och **Brünnichs grissla** (Nlsn, Sundev.), det senare namnet efter den danska naturforskaren Brünnich. Hgrn kallar den **nordgrissla** som motsättning till föreg. art, vilken häckar också sydligare, Sundev.: **spetsbergsalk**. Öster om Tajmyrhalvön finnes en närstående ras, den s. k. **Pallas' grisslan** (*U. l. arra*), jfr Lbg s. 792. Angde grissla jfr sillgrisslan.

Tobisgrissla (*U. g. grylle*). Angde grissla se under sillgrisslan. Tobis efter sin vanliga föda, *Ammodytes*: ofta ser man fågelns dyka upp med en sådan dinglande på tvären i näbben. Den äter också annan fisk, vilket en del namn antyda. Unga grisslor användas i skärgården liksom äggen till mänskoföda. I sommardräkt är den fullvuxna fågelns helsvart utom en stor vit fläck på vingen, i vinterdräkt är den mer el. mindre vit på huvudet o. undertill. Ungfåglarna äro först ovan mörka, undertill suddigt gråbrunaktiga. Betraktar man fåglarna utanför häckplatsen, skall man finna, att de ofta simma med näbben framsträckt under vattenytan; eller ock doppa de

¹⁾ Olika tolkningsförsök till detta namn hos Flk—Trp s. 654 under *lomvie*.

ideligen näbben i vattnet. Både från flygande o. simmande fåglar hör man deras fina, pipande locktoner, utdragna s s i, s i p i p s j ē - p s j ē - p s j ē, så spetsigt att det påminner om ängpiplärkans ist. Flykten är vaggande (O. H. s. 985).

Wr.—Pn: grisla f. (allmänast); grislo Gkby Lmo; spita (-ar Ksl.) — Ols: grischlf., pl. -or Hi. — Strbg: hackapigg, tist m. Nä. — Förf.: grisselpojke juv. Klåvsk. — J.—K.: gris(s)la (Nlsn: med ett s) Rosl., vanlig grissla; grisselpojke juv. Rosl. Sandh., (»dunklädda ungar»)¹⁾ grissel Hls., gresla (Nlsn), gröttla Smål. (Nlsn), gryyl Öl, grylla (Nlsn), sillknipare Gotl.; sillknipa sommardr., grått (vinterdr. o. juv. Ög.); iste Sk. (Nlsn), teiste, teste (Nlsn), tist(e) (»sommardr.»)¹⁾; Per Sup (persupp i vinterdr. o. som unge),¹⁾ Per supare, Olle drucken Bhl. — Säve: grautl el. grylla Karlsöarna. Drgo: grylle, strymmingshyna (vinterdr. Gotl.). — Gotl. ordb. gryllokarl ♂, *grylla grilla »små kolsvarta med röda fötter o. näv»; *grytel m. grautle vinterdr.). — Jfr även Rz s. 727 b. — ULFA: »m u g g o» unga grisslor Sdml.; täjst; gnissla (sic).

De flesta namnen äro varianter av gris(s)la, ss. grischl, vanlig grissla (till åtskillnad från sillgrisslan), grissel, grått, gresla, grötla, gryyl, grylla -e, grilla, graut(e)l (jfr gryt); sillknipa o. sillknipare (jfr sillgrisslan) tyda på, att grisslan förtär sill; lika strömmingshöna. Mugga -or f., jfr vb. mugga 'småtugga, mumsa' (V-II s. 618 b). Grisselpojkar ätas allm. i skärgården. Låtet anges i namnen iste, teiste, teste, tist(e). Den vaggande flykten och sättet att simma med näbben under vattenytan eller doppa den i vattnet avspeglas i de förmänskligade Per Sup, Per Supare, Olle drucken. Hackapigg, spita — sticker man handen i bohålet, får man ett kraftigt nyp av den spetsiga näbben. Gryllokarl (man frågar sig om namngivaren gjort skillnad på ♂ och ♀!).

Släktet *Alle*.

Alkekung (*A. alle*). Den nästminsta av alkfåglar. Namnet givet på skämt, jfr t. ex. kungsfågeln, den minsta i vår fågel-fauna. **Alkeknott** Bhl. (Sundev.) understryker fågelns liten-

¹⁾ ULFA, s. 146.

het, **sjökung** (Nlsn o. Hgrn) Gtbg s. l. skämtsamt liksom alkekung, jfr no. polarkonge, da. sökonge. **Grönlandsduva** (Nlsn o. Hgrn) anger en av fågelns arktiska häckplatser, -duva godtyckligt överfört namn (jfr da. Grönlandsdue, fi. jääkyyhky = isduva). Enligt Lbg kallas denna lilla alka av fångstmän **rotges** — möjl. en fantasiprodukt efter det skorrande lätet. Detta återges med trr trr tet tet trrr. Det höres på långt avstånd, när tusentals snarvla samtidigt. Eller skulle det hava något samband med ön Rott utanför Stavanger? Tgrn utgår ifrån no. rot n. 'råttenhet' och rota v. tr., som bl.a. betyder 'söla ned, smutsa' samt no. geis 'damp', alltså ånga, 'stark utdunstning'. Namnet skulle sålunda syfta på den vidriga stank, som utgår från artens häckningsplatser.

Släktet *Phaleris* (*Cyclorhynchus*).

Starik (*Ph. psittacula*). Bildat med k-suffix av ry. adj. стари 'gammal'. Namnet lånat från ry. старик 'gubbe'. Bebor Stilla havets nordligaste delar. En gång funnen i Sverige (J.—K., s. 432). Stariken är mindre än en alkekung (24 cm lång), namnet skämtsamt. Hos Buturlin-Dementje w¹) finnes den jämte andra alkfåglar illa avbildad och kallas белобрюшка ('vitbuk') *Aethia psittacula* medan cma-puk (N:o 10) är en annan nära besläktad fågel än den hos J.—K. och Lbg avbildade och kallas *Synthliboramphus antiquus*; så ock i texten s. 186 o. 187. I synonymiken till белобрюшка upptages lat. namnet *Phaleris* men ej för den, som kallas старик. Stariken är ovan mörk, undertill vit och har bakom ögat en vit fläck och borstlika, vita fjädrar, vilka bilda ett bakåtgående streck. Avbildad hos J.—K. tavla 165 och hos Lbg s. 801. Hartert anför²) både släktet *Aethia* med tre arter och *Phaleris* med en art, *psittacula*, men inga vare sig tyska eller svenska namn. Hos Reichenow³) heter *Phaleris psittaculus* 'Staryktaucher'. Pleske⁴) omnämner denna art som *Ombria* (*Phaleris*) *psittacula* och kallar den Parroquet Auklet = »den lilla alkan-papegojan» (på grund av den höga, från sidorna hoptryckta näbben). I Nord. Fam. bok, gamla

¹) Полн. опред. птиц СССР I s. 248 N:o 9.

²) Vög. d. pal. F. s. 1783 o. 1787.

³) Die Vögel I s. 86.

⁴) Birds of the euras. Tundra s. 182.

uppl. sp. 1220 kallas *Phaleris psittacula* på grund av den vita fläcken bakom ögat **glasögonstarik**; på samma ställe anföres en annan art av starikesläktet, **hjälmдықaren** *Ph. cristatella*, som har en »buske av skärformigt framåtböjda fjädrar på pannan».

Släktet *Fratercula*.

Lunnefågel (*F. a. arctica*). Också denna alkfågel karakteriseras genom den vidunderliga näbben, som är mycket hög vid basen och starkt hoptryckt från sidorna, till färgen röd, gul o. grå. Den är en arktisk fågel men häckar förutom på Norra Ishavets öar (t. ex. på Henöarna tusentals par) bl. a. på Grönland och vid Sveriges västkust, en annan geogr. ras på Normandiska öarna. Den är klumpig som alla alkfåglar. Namnet enligt Flk—Trp¹⁾ möjl. efter fågelns feta kött; sammanhänger etymologiskt med länd »det feta köttet under ryggraden vid njurarna». Hllqt synes anse denna etym. föga trolig.²⁾ I andra upplagan av sin et. ordbok skriver Hllqt s. 596 b (enl. Tgrn): »... från no. lunde m. = isl. lundi. Säkerligen med Falk Ark. 41: 136, till nisl. lundir, vita strimmor i ansiktet, särsk. långs näsan: lunnefågeln har just ett dylikt vitt band över näbben.» Tgrn påpekar, att »det vita bandet» borde ersättas med gula tvärband. — Hllqt har tydligen förväxlat lunnefågeln med tordmulen, som har ett »vitt band över näbben», medan lunnefågeln näbb är mot spetsen röd, vid basen blågrå med en gul valk runtomkring och flere gulaktiga tvärband. Jag kan icke avfärda sambandet med länd, »det feta köttet» o. s. v., ty lunnefågeln har ett läckert kött, som jag själv avsmakat, och som kan jämföras med ripa. Då jag exkurrerat på Henöarna i Ishavet, där lunnefåglar häcka i tusental, har jag lite varstans funnit skinn av lunnefågel, dragna aviga över näbben. Det såg ut, som skulle fåglarna vara sålunda fladda antingen av människor eller möjligen av havs- o. gråtrutar, av vilka det ävenledes fanns imponerande skaror. Jag föreställer mig, att dessa rovgiriga fåglar utbildat ett bekvämt sätt att genom en sådan operation tillgodogöra sig lunnefågelns läckra, kött, utan att behöva taga befattning med den stora näbben, som skulle vålla besvär. Märkligt nog har Hllqt i andra upplagan bortlämnat orden »föga troligt» och ansluter sig till

¹⁾ Norw.—Dän. Et. Wb. s. 662 sub lunde.

²⁾ Sv. et. ordb. s. 428 b.

Falk—Torps åsikt om namnets sammanhang med »köttet kring njurarna». Men huru går detta ihop med det »vita bandet över näbben»?

Kallas hos Nlsn o. Hgrn **grönländsk papegoja** o. **utländsk alka** i Mollösund Bhl. **Klunsalka** eller **Pär** (J.—K.), det sistnämnda något förlöjligande. Lbg skriver¹⁾ att lunnefågeln ibland kallas **sjöpapegoja** på grund av den stora näbben och de granna färgerna.

Engelsk lunnefågel (*F. a. grabæ*). Syst. fört.

Grönländsk lunnefågel (*F. a. naumanni*), Syst. fört.

Släktet *Otis*.

Stortrapp (*O. t. tarda*). Denna art häckade ännu i förra hälften av 1800-talet i södra Sverige men ses numera där liksom hos oss endast som vilseflugan gäst. Trapp enl. Hllqt²⁾ sannolikt lån från polska dropp: mhty, mlty., nht. trappe, da. trap(pe). Stortrappen är större än en tjäder och har högre ben. Den kallas så till åtskillnad från småtrappen (se d. a.). Nlsn kallar den också **trapp** el. **pommersk kalkon** (jägarspråk; Hgrn),³⁾ Hgrn **europisk struts**.⁴⁾

Småtrapp (*O. tetrax orientalis*). Hälften mindre än stortrappen (se d. a.). Kallas av Nlsn o. Hgrn **lilla trappen** och **dvärgtrappen**. Småtrappen häckar bl. a. i söEuropa. Hos oss liksom i Sverige vilseflugna exemplar. Syst. fört.: **(Östlig) småtrapp**.

[**Västlig småtrapp** (*O. t. tetrax*)]. Syst. fört.

¹⁾ Sv. fågl. s. 800.

²⁾ Sv. et. ordb. s. 1000.

³⁾ »Vill man skjuta den, skall man leda en häst framför sig och så nalkas honom» (Skåne). (ULFA 95: 4, s. 140).

⁴⁾ Namnet struts av grek. strouthos megálē (= den stora fågeln); jfr Hllqt s. 883 a. De kortvingade fåglarnas grupp omfattar följande familjer: afrikanska strutsar, nanduer (Amerika), kasuarer (Nya Guinea) och emu (Nya Holland) samt snäppstrutsar eller kivi (Nya Zeeland); jfr Reichenow, Die Vögel I s. 68 f.

Släktet *Chlamydotis*.

Kragtrapp (*Ch. undulata macqueenii*). Häckfågel bl. a. på Sydrysslands stäpper. Kringstrykande en gång anträffad hos oss liksom i Sverige. Igenkännes på fjädertofsar, vilka finnas såväl på hjässan som på halsens sidor o. över krävan.¹⁾ Angde trapp se under stortrappen. J.—K.: **halskragetrapp** (Carlson), **asiatisk krag(e)trapp** (Sundev., Wr.—Pn); **passgångartrapp** (»för sig på marken med ståtlig hållning»).²⁾ Nlsn: **kragetrapp**.

Släktet *Grus*.

Trana (*G. g. grus*). Tranan fängslar vår uppmärksamhet främst under flyttningen vår och höst, då den i ståtliga plogformationer drager förbi, trumpetande gr-gr även återgivet t r i t r o; efter detta läte är också namnet bildat: fsax. krano, fht. kranuh (a-stam, med k-suffix), grek. geranos, lat. grus, idg. rot *ger-; fsv., isl., no., da. trane.³⁾

V-ll: [t r a n a f. (trana Ru, tranu Dagö, Gsv; med u-omljud **trönu** Ped. Pu., **tränu** Rg Wp Nyl., Fby; Kim. (så ock Söderh.); Pg Na Ko mVa nVa; så ock Kaust.: Vö); **träno** Gkby (så ock Wbg), NVet, träny Hsk, træno Kuml., tränu Hi, traṇu Kkr, tren* sVa, träen* Mx). — H. Krk s. 60 t r ä n o. — VEVW: [t r a n a *träna (trana tranu Lapptr, trono Muns., træno Or. Mxm Kv, tranō Kv söKorsh., treno NV, Mlx, tren tranon Korsn., træen tranon Korsn. Vitaniemi, Öv.); **sädes-trana** o. *s e d e s-, -*t r ä n a (sestranu Si sæstrano Ksl sæstrano f., Tusby »trana som flyttar tidigare på hösten vid skördetiden»); **potäts-trana** -t e t s (testrano Hels. 'som flyttar den tid på hösten då potatisen tages upp'. — **Egentlig trana** Sundev. s. 313. — **Markensfågel** Ås skn Klm. län »emedan hon reser vid tiden för Frömarknad på sÖl. omkr. 15 sept.». (J.—K. s. 289, noten). I Nke **tranae**.

Släktet *Anthropoides*.

Jungfrutrana (*A. virgo*). En mycket vacker fågel, som förtjänar att kallas sirlig (Lbg s. 814). Därav det svenska nam-

¹⁾ O. H. s. 1001.

²⁾ Lbg: Sv. fågl. s. 807.

³⁾ Hllqt: Sv. et. ordb. s. 999. o. tillägg s. 1272.

net. Hon är mycket mindre än vår trana, häckar i mell. Asien o. söEuropa och ses i nordn som mycket sälls. vilseflugan gäst; i Sverige ett par tre gånger, hos oss ej anträffad. Kallas av Nlsn s. 164 **numidisk trana**.

Släktet *Rallus*.

Vattenrall (*R. a. aquaticus*). Häckar i täta vassar, men i vårt land har häckning tillsvidare icke konstaterats. Den är dock iakttagen flerstädes, ända från Bamböleträsk nära Fredrikshamn i öster till Ål. i väster (jfr O. H. s. 1011 och F. o. Fl. 1933, s. 192). Häckar i Sverige. Lätet skildras som »den nödställda grisens skrik» (Snellman i tidn. Åland). (På Island kallas den keldusvin). Namnet rall förekommer varken i Norge el. Danmark men väl i ty. Wasserralle, som Slti¹⁾ sammanställer med fr. râle eller dess latiniserade form rallus (ralla). — Ljudhärmande ursprung, jfr rassla. Kallas på Öl. **grulle(?)**,²⁾ synbarligen efter lätet.

Släktet *Porzana*.

Småfläckig sumphöna (*P. porzana*). Namnet dels efter dräkten, som är ovan svart med små vita fläckar längs fjäderrarnas kanter på halsen och stjärtäckfjädrarna; dels efter ståndorten, som utgöres av vassbälten och sumpmark med högt gräs o. annan växtlighet, som erbjuder gott skydd (O. H. s. 1012 f). Den kallas hos Hgrn **sumphöna, kärhöna, rörhöna**, hos Sundev. **egentlig kärhöna**.

Dvärgsumphöna (*P. pussilla intermedia*). En gång anträffad i Sverige. Hos oss aldrig sedd. Den minsta av de tre sumphönsarterna.

Liten sumphöna (*P. parva*). Mindre än den småfläckiga sumphönan. Häckfågel i Sverige o. östbaltiska länderna. Ej anträffad i Finland. Kallas hos Sundev. **lilla kärhönan**, hos Sundev. o. Hgrn **lilla rörhönan**.

¹⁾ Die d. Vogeln. s. 299.

²⁾ ULFA acc. 95: 4, s. 136.

Släktet *Porphyrio*.

Gråhuvad sultanhöna (*P. polycephalus seistanicus*). En i Indien hemmahörande art, som skjutits i Norge två gånger och av Schng o. Lbg förmodas vara ur fångenskap rymda exemplar.¹⁾

Syst. fört.: **purpurhöna** (*P. porphyrio* (?) *seistanicus*). Jfr ty. *Porphyrio caeruleus* 'Purpurhuhn' (Hartert, Vög. pal. F. s. 1846).

Släktet *Crex*.

Kornknarr, ängsknarr (*C. crex*). Kornknarren vistas i brodd-åkrar, klöverfält och på tuviga ängar. Dess knarkande läte rrēk-rrēk har givit upphov till talrika folkmålsnamn.

V-II: *prāts(a) f. Rg; [rāg]-*skraks m. *ruge- (ruaskræks pl. -ar Nu); *skāra f. (stjāru Strf. Py; VEVW: Ksl.); *skārhōna (skārhōno Hels. Sbo, stjārhōno Pö Ljd f.); rāfsvridare m. (-vridar l. -vridar Ko); sādes-knarr m. (sæsknarr Brdö); āker-*skrāxa f. (ākuṣkræks Oö); *ākerskāra f. (uokārṣkāru Sj; Söderh.: Kim. — Dan.: åkersjäro -a Östersundom); *knark-sparv m. Ped. Pu; korn-*knark m. (kouṣknark Vö); *krāka f. (kræku f. Ngö); āker-*knark m. (ākār-Mlx Vö; Tgrn: Nā Öv.), (h) ākerknärpa -o f. Fö. — VEVW: *skāra f. (skaro Ksl); āker-hōna f. (-o Na Gallinula crex (?)); āker-*knark m. Pö Petal. (Blqv.: lika Iniö); *burr-vina f. (būrvin Gsv.). — Fgstr.: ākerknarr m. Kkr. — Förf.: o ākerbrākon Sj. — H. Krk s. 50: rāgstjäro.

J.—K.: knarr m., ängsskāra, rāgskāra, nattskāra, vaktelkung (Nlsn); ākerskāra Ög; horsaskāra, sāaknarr, ākerhōna Smål.; ärteknarr, kornknark, rugstret, bjuggbit Vg; ärtesjua Nke (Rz); rāggknark, ākerknark, rāgskerkā Vrml.; grāsknarr Sdml.; knark knerkæ Nke; virsnarp Orust; kornsnärp Malös Bhl.; grāsand öUppl.; knarsk, rāgknärpen Dlr.; kornskrika (kvānnskrajka Mora); kvönn Orsa; rikmännen Rättvik; sigdä-rājfvare Gotl. (Drgo: seidereiver ibid.).

¹⁾ Jfr Norges fuglef. s. 164 och Sv. fågl. s. 826.

— Rz s. 4 b: åker-höns n. (akerhyns kornknarr Gotl.); s. 542 a: råg-gnarsk 'rågknarr' Hls, Delsbo; rög-skära *Crex*-knerkæ Nke s. 563 b: sigderifvare; s. 842: äring-sfögel 'sädesknarr' Smål., Varend. — Acc. 95: 4, s. 138. Upps. Lmf.: räfsax Rosl. skär-sax Rosl., gnarp (gnarspen Ramsjö Hls.); knarp (Knaspen Herj.); kornknarr el. åker-knarr Med.; korn-knarpa el. åker-snarpa Öl., kornknarpa sMöre; rågknarr Smål., Eksjö; åker-reka (akorreka Hls.); knärk (knärsk Hls.), råg-skär(a) (rög(er)-sker Hls.); korn-knarp (-knasp Jtl., Herj.); äng-knarr Göteb. l.; ängs-skärra Vex. l.; ängs-snarpa (ängsnärpa Nässjö); gräskära Sdml.; kaffekvarn Uppl.; havretigger Ålem sMöre. rågstretæ vNke.

De flesta namnen äro bildade med stammen knarr-, (-kner-, -gnar-), som återger det knarkande lätet, antingen ensam eller med (s)k- el. -p avledning o. i sammansättningar med ord, vilka ange ståndorten, i en del fall som förled, i andra som efterled: knarr, knark, knerka, knarsk; gnarp; gräsknarr, åker-, åkersnarpa, kornknark, -knerk, -knarp(a), råggnark, rågknarr säa-, sädes-, åkergnark, -knark, -knärpa, ängknarr, ärte- (till vb. ärta = reta). Det sammansatta knarksparv förklaras av att kornknarren ytterst sällan visar sig, varför namngivaren, som ej sett fågeln och antagit den vara rätt liten, tillgripit det gängse namnet sparv. Ljudhärmande äro vidare de med skära (skärta) bildade: skära, gräs-horsa- (o. horsaskärta) natt- (kornknarren höres dygnet om) råg- (och rågskärta) rög-, skärhöna (förklaras på samma sätt som knarksparv, blott att man trott fågeln vara större), åkerskära ängs-, ängsskärta. Skärsax har som förled stammen i det »skärande» verbet och understryker på sitt sätt genom tillägget sax det bekanta ljudet, som höres från åkern. Till samma grupp av namn höra sigderifvare (lievässare; sigde = lie) och räfsvidare (jfr namnet slipstensdragare om *Anas acuta* ♀:ns sträva läte), rävsax, rågskära. Ljudhärmande namn äro vidare kornsnärp, (rågsnärpen), virsnarp (av adj. virogär 'som är vid dåligt lynne')¹⁾ åkersnarp(a), kornknarpa, ängs-snarpa med labial avledning liksom åkerknärpa; rågskerka, rugeskraks råg-, åkerskräxa. Åkerbräko (akorreka) (jfr no. aakrreka, -rikka, -rikta), burrvina, kornskrika, kräka, präts(a), ärtesjua (jfr även nattskärran) höra också till de ljudhärmande.

¹⁾ Jfr V-II s. 1108 b.

Bjuggbit (som biter i hårt bröd?), Tgrn anser namnet vara en motsvarighet till rågsåra (råg dock utbytt mot korn [bjugg]) och åsyftande fågelns läte, som liknats vid det ljud som uppstår, när ett skärande el. bitande redskap arbetar i säden. Man säger ju att lien biter bra, när eggen är skarp. — Påfallande är förekomsten av r i så många av kornknarrens namn: det avspeglar ju bra lätet. Därför har man kanske valt också namnet **gräsand** för kornknarren. **Kvönn** (korn), **rikmännen**, **rugstret**. Tgrn tolkar det sistnämnda som rågstretare, där senare leden syftar på fågelns ständiga sång lik ett oupphörligt strävande o. arbetande i åkern (jfr även no. strit n. 'anstren-gelse'). Rikmännen: förra leden, skriver Tgrn, står tydligen i samband med reka (rek) v. itr. 'knarra', fvs. hrika,¹⁾ den senare leden i förmänskligande betydelse, ehuru flertalsformen är egendomlig. **Vaktelkung** finnes också i da. vaktelkonge, lånat från tyskans Wachtelkönig: kornknarren uppfattad såsom anförare för vaktlarna under deras flyttning.²⁾ Slti återför namnet på det lat. *ortygometa* (vaktelmoder), som använts som släktnamn. Hoffm.³⁾ anser denna tolkning »föråldrad» och visar på en förment likhet mellan kornknarren och vakteln, blott att den förra är betydligt större, ävensom likartad ståndort. Jag kan ej finna någon likhet mellan den kortbenta, satta hönsfågeln, vakteln, och den högbenta, slanka kornknarren, som f. ö. gärna håller till också på fuktig ängsmark. Det synes mig, att namnet vaktelkonung är lättförklarligt i betydelsen ledare. Även andra fågelnamn visa ju hän på föreställningen om olika arters inbördes förhållande eller beroende av varandra: sådana äro alförrädare, som bådar allans ankomst, gökpiggen, som är gökens tjänstehjon. — **Åkerhöns** o. **åkerhöna** äro bildningar, som syfta enbart på ståndorten. **Åringsfågel** 'som spår gott år'. **Havretiggern** jfr *caper*. »Kaffekvarnen går» säges om kornknarren, då den skriker (ULFA).

I Gotl. ordb. s. 648 förväxlas kornknarren och nattskärren: natskära etc., nattskäwa ängsknarr *Caprimulgus* (sic); sigderäivare *Crex* = spinnrock (sic) kornknarr: 'en liten fågel, som om natten flyger hastigt upp o. ibland flyger i ansiktet på folk' — något som kan inträffa med nattskärren men ingalunda med kornknarren o. s. v.

¹⁾ Se V-II s. 740 b.

²⁾ Jfr Heusslin, Vogelbuch Zürich 1557, fide Hoffm.

³⁾ Vom Urspr. etc. s. 69.

Släktet *Gallinula*.

Rörhöna (*G. ch. chloropus*). Som namnet antyder, vistas denna »höna» på sumpig terräng med skyddande växtlighet. Därpå tyder ock ett annat namn, **sumphöna** (Kolth.) — vars bekantskap vi redan gjort i samband med släktet *Porzana*, och **vasshöna** (Malm) samt det hos Nlsn förekommande namnet **grönfotad sumphöna**, bildat efter fågelns gulgröna fötter; jfr ty. Grünfüssiges Teichhuhn. Rörhönan är hos oss en ganska sällsynt fågel, vars bo funnits bland annat i Bamböle träsk nära Fredrikshamn (O. H. s. 1021 o. muntl. meddel. av bankdir. S e g e r c r a n t z om ett annat bofynd dårsammastädes). Den har dock anträffats flerstädes i vårt land, och i Sverige är den regelbundet häckande.

Släktet *Fulica*.

Sothöna (*F. a. atra*). Sothönan är helsvart utom en hornartad vit plåt på pannan. Den kallas enl. J.—K. i Ög. **sotare**, i Vg., Sdml. **sjöorre** (*Jöore*) (efter den svarta orrtuppen) och i Vg. vidare **madtupp**, vilket syftar på sumpiga häckplatser. Nlsn kallar den **vattenhöna**. Fågeln, som enl. Wr.—Pn ännu 1873 var en sällsynthet hos oss, har utvidgat sitt häckningsområde och är numera en vanlig häckfågel i större delen av landet. Lika i Sverige, norrut ända till Hls. — Söderm. Lmf. **sumphöna**.

Släktet *Tetrao*.

Tjäder (*T. u. urogallus*). Tjädern är den största bland våra skogshöns. Hanen är ovan mörkt gråbrun, vackert vattrad, undertill svart och vit spräcklig med ett metallglänsande grönt band över krävtrakten. Honan är gulbrun med svarta tvärband. Namnet tjäder med stor formväxling är enl. Hllqt ¹⁾ ljudhärmande och går tillbaka på ett germ. **peþura*, besläktat med grek. *tetrax tetráon orre*. Dialektformer äro tiur (jfr no.), fjäderhane, fjærtupp. Ordet tjäder förekommer endast i de nord. språken. Honan kallas röj, röja (m. fl. former), motsvarande isl. **hrøygr*, sannolikt till en grundf. **hreygr*. En avljudsform i sv. dial. ry ²⁾.

¹⁾ Sv. et. ordb. s. 982 b.

²⁾ Jfr Flk—Trp s. 934 under röi.

V-II: *glop m. 'ettårig ♂' Mlx; [tjäder] *tjädur (tjädur Nyl., Fby Kim., Pg., tjädur Hi, tsädur nVa (enl. H. Krk s. 43 = ♂ Gkby), tsödur Ped., Pu, kädur Fby tädur Nu); *rö l. *röjmor ♀ (röyj Py., Lptr., Bo; räij Wp räij Nu n., Lptr. el. f.) tjäder- *röja f. (tjädröyja Na Ko Houtsk.), *öra l. *röja (röyjo Gkby NVet, — så ock H. Krk s. 43. —, röyju Hvbffj. mVa nVa röyj sVa, räij Wp räij Nu). — VEVW: met' sis est. metses f. Nu, (jfr fi. metso); *glop m. (glopp Plx). [tjäder]- *röja f. *tjädur- Na. — Norrback: röjo Ped. — Strbg: röij Nä. — J.—K.: teder Sdml., tjöder ♂ rödja ♀ Hls., röj Mdp. töddur ♂ röj ♀. Frostv., Jtl., tjäder ♂ röja ♀ Vbn, tjär ♂ rä, ra ♀ Dlr. (riksspr. rö), fjärhane o. skogstupp ♂ ry ryhöna ♀ vNke Vrml., fjärhan fjärtupp ♂ fjärhöna ♀ Vg., Smäl., röijo Öb., gråfågel Åre, Jtl., storfågel Umedalen. — Rz s. 142 a: fjäderhöna Sdml., fjärhöna Vg., fjädertopp Sdml., fjärrurr Dlr., fjärtupp, fjärtopp Ög Klm., fjärtoppe Sdml., fjärhane Vg., Hls., Bl., Sk., fjärhan Vnl., Bhl., fjäran Dls., Gsv., fjäderhane ibid. (Bisk. Brask Calendar. i Link. Bibl. Handl. 1: 266); s. 731 b: tidur (l. tidor) terör Nb, tjädarr Vb. tjödur tjödör Dlr, tjodder id. Gstr; s. 545 a: ry (rya) ♀ Vnl., Hall., Bl., röj Norrl., röja Fryksd., rä Dlr., rödj(a) Hls., röi röja Öb. — ULFA. Fjärhane Vex. l., fjörhane Bhl., fjäran Vrml. rödja ♀ Hls. (= rya), ryrhöna Dalsl.; päle ♂ Sdml.; tjäderhöna, ryhöna, ry f. vNke; tjedarn Vb., tjearn Ång., fjäran Vrml., tedoel. tedor Herj. (med o menas väl tonlöst r, z)

Det är främst varianter av tjäder och rö som benämna denna våra skogars stolthet, också med ytterligare bestämning för hane o. hona: **fjærtupp**, **fjärhan(e)**,¹⁾ **skogstupp**, **fjädertopp**, **fjärrurr**; samt **röjmor**, **röja**, **tjaderröja**, **ryhöna**, **fjärhöna**, **fjäderhöna**. Skämtsamt användes **Pelle**, dessutom **glop** för ♂ ungf., i avljudsförhållande till glap i isl. afglapi 'gapa' (se Hllqt under glöp); (jfr ung glöp 'en som står o. ser dum ut'). Unga tjädertuppar göra verkligen skäl för namnet: de kunna sitta ganska lågt i ett träd och gapa på den skällande fågelhunden utan tanke på att faran lurar i form av en smygande

¹⁾ Om fjärhanen l. tjädern heter det i Wär. Wird. I s. 323 f.: »Tros höra skogs-nufvan till. Visar han sig framme vid gården, så bådar det intet gott.»

jägare. Vidare lånordet **metsis**; **gråfågel**, **storfågel**. Tupp, ä. nsv. tåpp, topp(e) efter tuppkammen, hane av germ. *hanan (fsax., fht. hano m. fl.) jfr lat. canere 'sjunga', grek. eïkanos 'som sjunger tidigt'.¹⁾ Fjäurr, se under orre.

V-II **rockelhane** (rokälhana Na) (användes även enl. VEVW om steril tamhöna, som gal som en tupp) = **rackelhane**: bastard mellan tjäder ♀ och orre ♂; jfr rackla 'haskla, efter fågelns grymtande spel och rackel 'slem, som sitter i halsen' (Rz 548 a). Vad namnet rockel vidkommer, skulle det väl lämpa sig också för riptuppen, som då den flyger upp låter höra ett »rocklande» läte. **Rackelhantjäder**, bast. mellan [orre ♂ × tjäder ♀] × tjäder ♀. **Riptjäder** bastard mellan tjäder ♀ o. ripa ♂. — ULFA: r a k k e l h a n e, r å k k e l h a n e Nke; r o k e l h a n e Björndammen.

Släktet *Lyrurus*.

Orre (*L. t. tetrix*). Namnet orre av germ. *urzan- 'handjur, avlare'. Femininbildning ynn (av *yrn) av germ. *urzni *urzniön; bildat som røy 'tjäderhöna'.²⁾ — Detta är lingvistens tolkning av namnet; den stora allmänheten talar om orre med tanke på den goda orrstecken, medan allmogen, som vanligen inte äter fågel, med namnet orre förknippar den svarta orrtuppen (jfr bonnorre som benämning på kråkan) o. s. v.

V-II: [o r r e] *u r r e m. (ur Fi Hi Na Ko Houtsk.); o r r m o r f. (ormør pl. -u ♀ Ru. — Tgrn, VEVW: orr-mør Plx Pö Korsn.); *p o p p e l - o r r (e) (popälör l. orä pl. -ar 'orre i lektiden' Bo); *v e r n a f. (ve7 Dagö Nu), *v e n a f. (veno öNyl., Ko Houtsk. venu Re Kr. vjenu Kr. bjenu Lmo; ven m. Pä sVa. — Norrback: jeno Ped.); [o r r] - *v e n a *u r r - Ko f. (Tgrn VEVW Strbg: årrven Nä Prtm Petal.); *h o n - o r r e f. (hør pl. -ar Wp). — Kaust.: s v a r t - o r r e ♂ g r o - o r r e ♀ (H. Krk s. 44: svartorr, gråorr Glkby). — J.—K.: o r r h ö n s o r h ö n s u r h ö n s (n. sing. el. coll.) v ö r r ♂, v o r r h ö n a v o r r a ♀ Dlr., v ä r r e Älvd., Dlr., v o r r e ♂ Mora (Noreen, Dalmålet); o r r t u p p, o r r h a n e ♂, o r r h ö n a o r h ö n a ♀, o r r a ♀ Nb. (Mitteil. orn. Kom.), ö r o r r ♀ Frstv., Jtl.; y n n (av y r n) Älvd., Dlr., i n n a (av y n n a) ♀ Mora (Noreen), »båda urgamla fem. bildn. till orre». Till. o. rätt. s. 451 a v o r r (e n) ♂, ö r r ♀ s. Lappl. — Rz s. 488—489: o r r h ö n a,

¹⁾ Hllqt s. 224 b.

²⁾ Hllqt s. 553 b.

orre, orrtupp, orr-ven Nb, urr-hynn's Coll.; s. 802: (órr)-vena ♀ Nb (Kal.), vānid. Öb; s. 342 b: kókk orrtupp Bhl. — Nlsn: orrhöns. — ULFA: orrtyp Dlr., ortru (?) Herj.; röja Vb., Vrml.; örre m. orrhönæ Nke; ore.

Alla dessa namn äro varianter av orre och ynn, ibland sammansatta för att understryka könet: rya (jfr tjäderhöna), orrmor, honorre, orrhöns, orrhöna, vorrhöna; orrtupp, örre, orr-tråd(?), orrhane, orrkarl. Svartorr(e) är den metallglänsande svarta hanen, gråorr(e) den gråaktiga honan av den gråa färgfasen (hos den andra fasen dominerar det rostgula i hennes dräkt). Då ordet ynn förekommer i varianterna bjena, jena och ven(a) o. s. v. kan man sluta till, att b-et här har fornord. härstamning. Poppelorre avser hanens »ruklande»¹⁾ kutter under orrspelet, vilket jag återgivit g u r r ú g g u r r ú g u r r ú.²⁾ Urhöns jfr da. urhane av mlågt. ūrhane o. mht. ūrhan. Kock ljudhärmande, jfr da. kock, isl. kokr, fr. coq, eng. cock, fi. lånord kukko samt vb. kackla, kuckla o. s. v.; står i avljudsförhållande till kyckling. Orrtråd jfr tråda 'trampa'.

Riporre, bast. av dalripa ♂ × orre ♀.

Engelsk orre (*L. t. britannicus*). Syst. fört.

Släktet *Tetrastes*.

Järpe (*T. b. bonasia*). Namnet järpe är enl. Hllqt³⁾ ett speciellt nordiskt fågelnamn, substantiverat av isl. jarpr 'brun': fsv. iærpe = isl. jarpi samt avlägset besläktat med raphhöna o. ripa. Fågeln är (grå)brunspräcklig (O. H. s. 1041 f.).

V-ll: rismor f. (rismör def. rismuru pl. rismeru Ru); skog-järpe m. (skúnjarp Wp.). — J.—K.: järpkarl ♂ (-kall), järpkäring ♀ (-källing). Till. o. rätt. s. 451 b: jæssjpe, lilljæssjpe Härj. — Sundev. Nlsn: Hjerpe. ULFA: gärspe Norrl., garspe Hls.; gärspanke, gärspegubbe, gärsphöna = järpen o. järpan Norrl., Vb.

Bastarder: ripjärpe (ripa ♂ × järpe ♀), järporre (järpe ♂ × orre ♀)?

¹⁾ Jfr Säve s. 33.

²⁾ O. H. s. 1039.

³⁾ Sv. et. ordb. s. 286 a.

Släktet *Lagopus*.

Dalripa, snöripa (*L. l. lagopus*). Dalripan bebor bl. a. torvmossar i låglandet. Dalripa som motsättning mot fjällripan (se följ. art), snöripa efter vinterdräkten. Den är i vinterdräkt helvit (♂ okt.—mars, ♀ okt.—apr.) om sommaren m. el. m. brunrödspräcklig. Enligt Hllqt¹⁾ är namnet ripa identiskt med nordsv. dial. rypa (jfr ösv. dial. rypo, ripo), dalm. rjåppa, isl. rjupa etc. till idg. roten *(e)rub-spräcklig.

V-II: [*r y p a] *rupa f. (rypu Nkby nVa, rypo Gkby NVet., rupu Lmo, rupo Gkby, ryp rup Mlx. VEVW: ruup Korsn., Plx). — VEVW: snö- *rupa (ſnø o. snøruup Plx.). — Rqvist: korabaddjá Py. — Noreen, Dalm. s. 148: ripa *roppa *röppa *rippa. — J.—K.: snöripa skogsripa (Nlsn), dalrypa Vnl., rioppa Dlr. Älvd., roppa (råppa) Mora, röppa Orsa, rypkall ♂ (-karl), rypkåling ♀ Norrl. Rz 537 b: ryp, ruup Vb., råppa, snjo-råppa Öl., Dlr., råppa Nb., röpa VDr., rupå rypå Öb. (Finl.); rjåpp-kall ♂ Dlr., Älvd., rip-kall id. Hj.

De flesta namnen äro varianter av ripa. **Skogsripa** som motsättning mot fjällripan, som bebor kalfjället o. den trädlösa tundran. **Rypkall** o. **-kåling** den vanliga (förmänsk.) benämningen på ♂ o. ♀ hos många fågelarter. **Korabaddjá** omnämnt endast från Pyttis, vid första påseende så ganska obegripligt. Hos Wessman²⁾ finnes ett vb. kåra (utt. kar korar 'prata, sladdra' Repl.) och hos V-II³⁾ samma ord *kåra (kora 'prata skröp, röra ihop' Ksl.). Detta stämmer synnerligen bra överens med riphanens (jfr ovan rockelhane) redan nämnda läte. Hos Wessman vidare⁴⁾ badda sig (bad sæ sv. v. refl. 'ligga i sand, mull ol dyl., skrapa med fötterna och slå med vingarna; om fåglar') Nu, och hos V-II⁵⁾ *badd-est? badäist m. 'oregerlig sälle' He Sbo; jfr fi, äystätä 'bullra, larma' (?). Även den oregerliga sällen och det larmande oppfloget gå väl ihop med snöripans sätt att uppträda.

Bastard: **Moriporre** (korsning av skotsk moripa ♂ o. orre ♀.

Moripa (*L. scoticus*). Syst. fört.

¹⁾ Sv. et. ordb. s. 647 a.

²⁾ Saml. av ord I s. 437.

³⁾ Ordb. s. 520 a.

⁴⁾ Saml. av ord I s. 25 b.

⁵⁾ Ordb. s. 27.

Fjällripa¹⁾ (*L. m. mutus*). Som motsättning mot dalripa. Angde ripa se d. a. Sundev.: fjäldripa. — Rz 537 b: fjelle-rup Vb.

J.—K.: **fjällskarr** Frostv., Jtl. Fjällripstuppen skall hava ett skorrande läte (O. H. s. 1052), som kan sammanställas med det hos V-II²⁾ anförda vb. *skarra (skar 'skallra, genljuda' Ped., Prmo — fsv. no. skarra v. Sk., Smål., Ög. Rz 580 b Fryksd.). Jfr även namnet skarr om tordmulen, också det bildat efter fågelns läte.

Bastard: **fjällriporre** (fjällripa ♂ × orre ♀); **fjälldalripa** (fjällripa × dalripa).

Dalmoripa (dalripa × moripa). **Bastardripa** (moripa × [moripa × dalripa]).

Släktet *Perdix*.

Rapphöna (*P. perdix*). Rapphönan omnämnes första gången från Finland i slutet av 1700-talet. Från södra Finland har den småningom spritt sig norrut (O. H. s. 1058 f.). Den bebor odlade fält. Rapphöna motsvarar ty. Rebhuhn, no. da. raphøne, jfr mlågt. raphôn, fht. rep- rebhuon, mholl. raaphoen, holl. raphoen, besl. med ry. рябка id. till fslav. adj. *rebu* 'brokig' (jfr även ripa).³⁾

V-II: brodd-järp [e] m. (brodjärp Wp. brudjarp l. brudjarp Nu, brudjarp Oö), ny-järp l. *hjarp m. nyjarp l. nyhjarp Prtm, Petal.); myr-*gylln. (mýryl Prtm.); åkerjarp [e] m. (h)åkerjarp Fö). — VEVW: åkerhöna f. (ogerhen Gsv. Tgrn: åkerhön Nä. H. Krk s. 44: åkerhöns n., Gkby); åker-järpe m. (okærjarp Nä Öv; Tgrn åkerjarp Nä). — Rz s. 4 b: agerhöna Sk.; 838 b: åkerhöns (agerhöns) Hls., Bhl., n. Sverige. J.—K.: åkerhöns n. l. plur.? (ager-) allm. (Malm, Nlsn, Rz); järpe Mollösund Bhl. — Sundev.: vanlig rapphöna. ULFA: rāphōna pl. -hōns, rāphōnæ åkerhōnæ Nke (Sdml. Lmf.).

¹⁾ Lokala raser av fjällripan äro **grönlandsripan** (*L. m. rupestris*), **islandsripan** (*L. m. islandorum*), **spetsbergstripan** (*L. m. hyperboreus*), den förstnämnda av Sundev. kallad **grönlandsk ripa** (*L. reinhardi*).

²⁾ Ordb. s. 806 b.

³⁾ Hllqt, Sv. et. ordb. s. 628a.

Broddjärpe åkerhöns, åkerhöna, åkerjärpe emedan rapphönan vistas på (brodd)åkrar; -järpe förväxling av art; **nyjärpe** invandrat i mannaminne (jfr nykråka om råkan i Korsh., således en socken ej avlägsen från nyjärpens hemtrakt i sv. Öb.). **Myrgyll** jfr myrgörel om grönbenan o. storspoven. I så fall skulle namnet hava ngt gemensamt med *görja 'dy, gyttja'.

»Muterad rapphöna» (*P. mut. montana*). Syst. fört.

Släktet *Caccabis* (= *Alectoris*).

Rödhöna (*A. rufa*). En till berghönssläktet hörande art, hemma i svEuropa. Liknar rapphönan.

Släktet *Coturnix*.

Vaktel (*C. c. coturnix*). En rapphöna i miniatyr. Namnet vaktel hette i fht. wahtala, i nht. heter det Wachtel — bildat med -tl-avledning av stammen wak-, som ingår i got. st. v. wakan, fsax. õ- verbet wakôn, fht. wahnôn o. s. v.: idg. rot ueg- i lat. vegere 'vara munter'.¹⁾ Att förutsätta en onom. stam wak- emedan waktelslaget enligt lty. tolkning är wak-di-wak²⁾ övertygar ej, då man tolkat det trestaviga waktelslaget på de mest olika sätt med olika vokaler i stammen. Så återger den goda finl. fågelkännaren C. A. A s c h a n³⁾ lätet med h y t t - h y t t - h y t t, tyskarna säga b ü c k - d e n - R ü c k, flyglocktonen är trül-reck-reck⁴⁾; engelsmännen tolka waktelns slag som wit-widwit, wet-my-lips, clic-a-lik, but-for-but Sundev. skriver s. 293 a: det kunde lika gärna skrivas trup-tu-rup o. s. v. Vokalen a finnes endast i den lågt. tolkningen. Vakteln bebör odlade fält (åkrar, klöverfält etc.) och höres mest om natten, vilket ger ytterligare stöd för namnets samband med vaka. Hos oss är vakteln en sälls. häckfågel, varför iakttagelser om denna fågel och dess läte hos oss äro mycket sparsamma, en »översättning» av waktelslaget till fi. saknas mig veterligen h. o. h. Nlsn, Hgrn: **lilla rapphönan**.

¹⁾ Jfr Walde s. 812.

²⁾ Slti Vogeln. s. 261.

³⁾ O. H. s. 1060 f.

⁴⁾ Hartert Vög. pal. Fauna s. 1940.

Släktet *Phasianus*.

Fasan (*Ph. colchicus*). Efter floden Phasis, en i Svarta havet utfallande flod i Colchis (O. H. s. 1067). Lånat från lat. Sunde v.: **egentlig fasan**. Nlsn: **Vanlig fasan**. Hgrn: **V a n l i g F a s a n** o. **Ä d e l f a s a n**. Vår **jaktfasan** är en blandras — av fasanen finnas mellan 30 o. 40 raser. Vi tala om **ädelfasan** (*Ph. c. colchicus*) utan vit halsring, **ringfasan** (*Ph. c. torquatus*) med en öppen vit halsring, **mongolisk fasan** (*Ph. c. mongolicus*) även den med en framtill öppen halsring o.s.v. Jfr närmare om fasanens raser O. H. s. 1066. Syst. fört.: **grön fasan** (*Ph. c. versicolor*). Hos Sunde v. s. 278 a: **silverfasan** (*Ph. nycthemerus*), som härstammar från öAsien, hålles tam i zool. trädgårdar. Den är ovan till vit, undertill svart, också stjärten är vit. **Guldfasan** (*Ph. pictus*) ävenledes en kinesisk art, med mycket gult i dräkten, den fasanart, som i Egypten, där den ytterst sällan lär hava förekommit, torde givit upphov till sagan om fogeln Phoenix. I Nord. Familjeb. IV (1881) sp. 1045: **Amhersts fasan** (*Ph. Amherstiae*) från östra delarna av mell. Asien. Efter en eng. generalguvernör över britt. Ostindien W. P. A m h e r s t, earl av A., † 1857. Syst. fört.: »**muterad fasan**», »**engelsk fasan**» (*Ph. mut. tenebrosus*).

J.—K.: **Fasanorre**. bastard av orre × [fasan × ringfasan].

Släktet *Syrmaticus*.

[**Kungsfasan** (*S. reevesii*)]. Syst. fört.

Släktet *Gallus*.

Bankivahönset (*G. gallus*), från vilket **tamhönset** härstammar. V-ll: **hane** m. (hani Nyl. hana Hi). — VEVW: **trådare** m. (vNyl., Na »tuppen trådar hönan»); **daga-vetare** (dagavetaṛṇ Ekn., Si. Egentl. 'den som viter dagen'); **dagavetering** m. (dagavataṛiggṇ Sj., dagavetaṛṇiggṇ Ål. Br.). — Nlsn: **bankivatuppen** (*G. bankiva*), **Sonnerats tuppen**¹⁾ (*G. sonneratii*), **tama tuppen** (*G. domesticus*); Nlsn uppräknar en hel del tamhönsraser: **tofshöns** el. **topphöns**, **fjösbenta höns**, **bantamhöns**, **dvärghöns**, **dubbla sporrhöns**, **spanska höns**, **podoliska höns**,

¹⁾ Pierre Sonnerat, fransk naturforskare † 1814.

krullhöns el. purrhöns (jfr brushane: purrhyna), **gumphöns**, **Cochin-China höns** o. s. v. — ULFA: **Tamhöns**: öns Rosl., plur. hönfa Vb; **tjockling** Smål., **tåppe tupp(e)** smöre, **tåpp Öl**; **kångken** Vb., Med., **kångken Jtl.**, Med., **tokken** Sk., ¹⁾ **hane** Vb.; **tippa** Vb. nSmål. (efter lockordet), **typpa** Med. (av tupp, typp), **pylla Öl**. (jfr smeknamnet pulla o. fr. poule 'höna' liksom dialektordet kock till fr. coq); **pytta** smöre.

J.—K.: steril tamhöna **turre** Bhl., sannol. efter dess hesa galande liksom rockelhane (se under tjädern).

Släktet *Pavo*.

Påfågel (*P. cristatus*). Lånord från lat., som finnes i alla germ. dial.; det svenska på- närmast från meng. pá. ²⁾ Sundev.: **vanlig påfågel** (Nlsn, Hgrn lika); ds. s. 279: **svartvingad påfågel** (*P. nigripennis*), **malayiska påfågeln** (*P. spicifer*). Nlsn: **vild påfågel** (*P. c. sylvestris*); **tam påfågel** (*P. c. domesticus*). Jfr även Hgrn s. 642 ff. ULFA: **påfogel** Sdml.

Varieteter. Nlsn: **brokig påfågel** (*P. c. varius*); **vit påfågel** (*P. c. albus*).

Släktet *Meleagris*.

Kalkon (*M. gallopavo*). Fågeln härstammar ursprungligen från Amerika, som i äldre tider ansågs vara en del av Indien (jfr indian!), och uppkallades efter den allm. kända staden Kalikut. Kalkon en kortform till ä. nsv. kalkunsk hane, höna. ³⁾ Motsvarigheter i no. och da. kalkun, holl. kalkoen, lågt. *kalkôn o. s. v.

Sundev. s. 280: **tam kalkon** (*M. g. domestica*; Hgrn lika); s. 283: **mexikansk kalkon** (*M. mexicana*). Nlsn: **vild kalkon** (*M. g. sylvestris*).

¹⁾ Av gsv. þolikin = dylik.

²⁾ Jfr Slti Vogeln. s. 225.

³⁾ Hllqt Sv. et. ordb. s. 292 a.

Släktet *Numida*.

Pärlihöna (*N. meleagris*). Efter de talrika små vita fläckarna i fågelns dräkt.

Sundev., Nlsn, Hgrn: vanlig pärlhöna.

Släktet *Colinus*.

Virginisk vaktel (*C. virginianus*). Den hör till familjen trädvaktlar och dess hemland är Nordamerikas östra stater. (J.—K. s. 227 b). Införd i Sverige.

III.

ÅTERBLICK.

Den normala människan måste i högre eller lägre grad stå i kontakt med den omgivande naturen. Att fåglarna i alla tider fångslat människans uppmärksamhet, faller sig helt naturligt; hon lärde snart inse, att hon hade antingen nytta eller skada av dem, många fåglar gävo henne en närande föda både genom köttet och äggen, vilket urinvånarnas jägarfolk snart kommo underfund med. Fåglarna blevo en handelsvara. Men de tilltalade också hennes estetiska sinne, då många bland dem buro dräkter i granna färger. Människan smyckade sig med fågelfjädrar o. plymer. Fåglarnas sång tjusade örat, och man begynte hålla fåglar i bur. Att fåglarna mycket tidigt spelat en roll i människans hushållning, visa sådana namn som gås o. and, vilka hava indogermanskt ursprung. Man såg vår och höst väldiga skaror av flyttfåglar draga förbi, regelbundet återkommande företeelser: det stimulerade fantasien. I skogarnas djup hördes mystiska fågellåtar, saga, myt o. skrock spåras i många namn. Odin hade sina korpar Hugin och Munin, vilka sutto på hans axlar och bringade honom budskap om vad de hörde och sågo under sina flygfärder i alla land. Därav uppkom föreställningen om gudens allvetenhet. Namnet Hugin (l. Hugen) sammanhänger med håg, Munin (l. Munen) med minnas: de blevo sålunda en personifikation av tanken och trånaden, som drev Odin till rastlös verksamhet.

I den mån människan begynte odla jorden och fick fasta bostäder, kom hon ock i intimare beröring med olika slags djur och fåglar. Hon lärde sig att imitera fåglarnas läten. Hon gav akt på deras dräkt och gestalt, deras biologi och begynte giva dem namn. Många namn anknyta omedelbart till lätena, s. k. onomatopietiska, ljudhärmande, ofta med talrika varianter. Andra åter uppkallades efter fåglarnas storlek, kroppsformen, enskilda kroppdelars egenheter o. s. v. Vidare fingo

många fåglar namn efter sina åtbörder, häckningsståndorten och vistelsen under näringsökandet och rastplatserna under flyttningen. En del fåglar, som voro särskilt omhuldade, fingo smeknamn och t. o. m. förmänskligades, andra tilldelades öknamn. En jämförelse med mänskan, hennes görande o. låtande, dräkt m. m. spåras i många fågelnamn. Sällsynta fåglar fingo namn efter vanliga arter och husdjur, deras läten o. egenskaper; t. o. m. döda ting kunde genom det allmänintryck de gjorde tjäna som förebild vid namngivningen. Mänskliga prestationer sammanställdes med fåglarnas rörelser, och namn gävos därefter; eller ock tjänade mekaniska instrument och det oljud de åstadkommo som underlag vid namngivningen, både när det gällde ljudhärmande och andra namn. I mångt fågelläte tyckte man sig spåra en viss innebörd: sålunda ansågos (och anses fortfarande) många fåglar förutsäga väderlek, ond tid o. s. v. Många namn bygga på boets läge, födans art och sättet att tillägna sig denna. Fåglarnas supponerade härstamning har skapat många benämningar på fåglarna, lån från andra språkområden äro inte heller sällsynta. Folkhumorn har lämnat många bidrag till namnskatten, okunnighet och folketynologiska omtydningar hava förvanskat en hel del. I olika dialekter hava samma fåglar kunnat få olika namn, en del fåglar bära också ända till ett femtiotal o. därutöver olika svenska namn. Å andra sidan kan samma namn beteckna många olika arter, förtydligande tillägg göras ofta, där ett enkelt namn inte tillräckligt klart återger fågeln i fråga, då den ursprungliga betydelsen råkat i glömska. Eller ock innehålla namnen tautologiska sammansättningsleder. De många namn, som ofta givits samma fågel, äro ej sällan så regellöst bildade, så godtyckligt skapade, att någon lagbundenhet i dem ej kan påvisas. I andra fall kunna i språket gängse avledningssuffix spåras.

A. Onomatopoietiska namn¹⁾

1. Enkla ljudhärmande namn:

al, alla -e -u alald alalüd; de kunna alla uppfattas som direkt efter sången bildade. fink, fint (bofink). guck, gauk geck göck

¹⁾ Härli inbegripas alla fågelnamn, vilka på ett eller annat sätt hava något samband med lätet.

gucku kucku, gök delvis till oigenkännlighet ombildade. glip (strandskata). kaja. kioop (spetsstjärtad labb). kvint = fink. lissldjet liss- (svartmes), med trycket ömsom på förleden, ömsom på efterleden liksom sången, morr (tordmule). pink = fink. oppopp, popp (härfågel). sirr -a -o (sidensvans). skarr (tordmule). skerr stjär (skata). skräck (skrakunge). spickekött (talgoxe), fritt efter rytmen i sången. spittetjett (lappmes). steglits, stiglits med växlande accent. teä, treägg, tridd (härminnsnamn, fisktärna). tvint = fink. tippetjett (svartmes). tirr (dubbeltrast). tirro (tärna). tojle (spillkråka). ubb (uv) vint = fink. åd, åg (ejderhona).

2. Sammansatta, ljudhärmande namn.

a. Subst. + onom. namn:¹⁾

alblicks, -blikt. alplitt, alverick, aliplint aliplät (strandskata). entita. fettvint (talgoxe). kyrkhack, kyrkkaja (kaja). mopit (ljungpipare). nattskrä (nattskärna). talgtita (talgoxe). talltita (nordisk mes).

b. Onom. namn + subst.:

alfugil, allgubbe. glåprut (havstrut). kejråka (kaja). kuckufågel. kvinhök kvi(r)hök (fjällvråk). pirrsvala, sprisvala (hussvala). stellkråka, stillkråka (spillkråka). tillkorp, tillkråka (spillkråka). tjeksparv (nordisk mes). tjetsparv (bofink?). uppfugel (härfågel). viand (stjärtand m. fl.).

c. Adj. attribut + onom. namn:

gulsparv, -spink, -speck, gröntjitt, -tjätt, gålatjittsparv (med ett förtydligande substantiv).

3. Avledda ljudhärmande namn.²⁾

a. På -a, -o, -u, -å:

arta. glipa, glypa (strandskata). golatjitto (gulsparv). karuda -o (skäggdopping). klera, klåddra klåddra (taltrast). kråka. kärmäckra mossticka (enkelbeckasin). pititjitto (sädesärta). råka. sirra -å (sidensvans). sjora, -o, -å, sjoura sjöra stjouru

¹⁾ Jfr även under J.

²⁾ Jfr även nedan under T.

m. fl. (skata). sjäska sjöska (alsiska). skräcka, skräckja, skrätja, skräxa (storskrake). tränu (trana). nutaskvätjo, nötskrika. spetlinka -o, u- spitilinko -u, spititjittu (sädesärla). steglisa, steglitsa. svana, -u. svartstirra (stare). tjirra (sidensvans). tofsvipa. våskära, -u, -stjäru (dopping). tirska, -å (hussvala). tita, täta tyta (mesar m. fl.). tjäka (nordisk mes). åda (ejderhona).

b. På -are:
golatjetare (gulsparv). lalare (lom). plytare (strandskata). spititjekare (nordisk mes). kyllare, tjtare (grönben). tofstjekare tofstjetare (tofsmes). vitare (bofink) m. fl.

c. På -k:
alvrik (strandskata). hög. knark (kornknarr). pjuck (domherre). pjuk (sjöorre).

d. På -l:
gagel

e. Med avlett verb i pres. part.:
pipa(nde)gök (göktyta). talan(de)trast (taltrast). vitan(de)sparv (bofink).

4. *Namnet återger läten, jämförbara med mänskliga o. andra begreppsligt fastställda ljudyttringar.*

alskrika, blåskrika (nötskrika). bräkarbock (enkelbeckasin). droppsparr (gransångare). enskrika, flarskrika (lavskrika). filarefågel (talgoxe). grankäxa (gransångare). hästgnäggare (enkelbeckasin). kackelgås (prutgås). kokvittra (sädesärla). kaxiken (snöskata). långspelafugel (rödhake). lövsångare. näktergal. nötskrika. pipkrums (bändelkorsnäbb). piplärka. piptrast (rödvinge). skogsknarr (hackspett). skratmås. skrikörn. skrätärna. skvattertrast (snöskata). speltrast (taltrast). stensmacka, stenskvattr (stenskvätta). surre (gärdsmyg). sånglärka. taltätting, taltrast. träskorra -o, -u. (spillkråka).

5. *Namnet leder tanken på personer, djur o. föremål, vilkas ljudyttringar likna resp. fåglars läten.*

blåkråka. gräshoppsångare, harapoppla (pärluggla). hjulnål (sparvuggla). himilsgäit, horsgök (enkelbeckasin). krubbitare

(buskskvätta). köster (alfågel). körkarl (göktyta). lavkatta (lavskrika). mäckerbäss, mäkelbäss (enkelbeckasin). möllare (ärtsångare). oxkörare (näktergal). slipstensdragare (stjärtandhona). snöskata. spinnrock, spånkäring (nattskärre). svensk kanariefågel (grönfink). såfalk (göktyta). årpinne (sparvuggla).

6. Namnet anger sångens kvalitet:

bastardnäktergal. kuddiska (rödstjärt). lortskrika (nötskrika). långspelafugel (rödhake). mångmålasparv, nordisk näktergal (taltrast) oxkörare (taltrast). slipstensdragare (stjärtandhona).

B. Namn givna på grund av dräkten el. en del av densamma.

1. Hela dräkten (allmänintryck).

brandgås (prutgås). brokig flugsnappare, brokspett. brun kärrhök. grå flugsnappare. grågås. gråmes. gråsiska. gråsparv m. fl. med grå- sammansatta namn på sparven. gridelinstare. gråstare (ungfåglar). gråspett. gråtita. grönfink. gröning (gulspurv). grönhämling. gröngöling m. fl., gyllenränna. grön-siska. gulhämling. gröntakärle (gulärle). gullärle = gulspurv = gulsiska. gulpittitjeta = gulärle. rosenfink. rostbofink (bergfink). rödfågel, rödolle, rödtjuxa, rödskjora (lavskrika). solsvärta (koltrast). svartkråka. svartspett. svartstare. svarttrast. svartsvala. svart o. vit flugsnappare. tjärsvala (tornsvala). vit falk. vit stork.

2. Namnet bygger på en del av dräkten.

blåskrika (nötskrika). blåfot (fiskgjuse, grönländsfalk). blåhake. blåhals (gräsand -♂). brunacke (bläsand). gråbuk (sparv). gråkappa (kråka). gulbrösta (bastardnäktergal). rotgel (rödhake). rödbena. gulvamb (gulspurv). rödbröst (domherre). rödbrösta (buskskvätta). rödnacka (alsiska). rödmossa (spillkråka). rödstjärt. rödvinge. svarthätta, vitbuk (bergand, bläsand). vitsida (knipa).

3. Dräktfärgen påminner om vissa metaller.

eisenfågel. gullörn. järnsparv. kopparsnäppa, silvertärna.

4. *Färger i dräkten pointerar skillnaden mellan närstående arter.*

blåmes, gråmes, svartmes. brokspett, grönspepp, svartspett. grå flugsnappare, svart o. vit flugsnappare, vithalsad flugsnappare. gråbent snäppa, grönbena, rödbena, svartsnäppa. rödhakesångare, blåhakesångare. rödhakedopping, svarthalsad dopping, svarthakedopping.

5. *Dräkten liknar andra fåglar.*

bonnorre (kråka). hasselorre (nötkråka). hökfärgad sångare. strandskata. svartstare (koltrast). trädsvala (brokig flugsnappare).

6. *Dräkten leder tanken på personer.*

dompapp (domherre). munkfågel (svarthätta). strömpräst, vinterpräst (strömstare).

C. *Allmänintryck.*

alloppa (gråsiska). blindmes (tofsmes). brushane. busklus (kungsfågel). furulus (rödstjärt). granlus (mesar m fl.). hackspikunge (trädkrypare). jordsmula (gårdsmyg). klump (domherre). korbits, kurbits, källgylta, kärrgylta (morkulla). ludding (sparv). pytt (kärrmes). kyrksvala, ringsvala, tornsvala m. fl. rosenbjälke (större hackspett). spicke (sparv). skogsknett (lövsångare). svalhök (tornsvala). trälus (trädkrypare). tummeliten (gårdsmyg).

D. *Personnamn (gudanamn) överförda på fåglar.*1. *Artnamn (allmänintryck, förtroliga, tilltalsnamn, humoristiska; öknamn).*

ankesgubbe. borgmästare (vittrut). domherre. dumjöns, dumhugge, dumskalle (tallbit). dumsnut (domherre). eremit (nötväcka). fiskjude (fiskgjuse, havsörn; folkety m.). fågelkall (-karl) och gobbä (♂ bland sjöfåglar m. fl.). gäddfröken (strömstare). gökahora (göktyta). kappherre (brushane). käring, kärling, källing (♀ bland sjöfåglar m. fl.). latjoxa (lavskrika). lillmamma (lövsångare). notgubbe (nötkråka). skogskäring

(lavskrika). sketherre (domherre). skomakare (spetsstjärtad labb). sparvkung (lövsångare). strömkarl, ågubbe (strömstare). sälkofsa (vittrut). truppinare (spetsstjärtad labb).

2. *Egennamn* (humoristiska, tilltal, smeknamn, öknamn, hedersnamn, gudomligheter, mytiska personer).

drottning Kerstins kråka (blåkråka). döv-Matts-fågel (lavskrika). Elof (spetsstjärtad labb). Kajsa (kråka). Klas (kaja). lenevårs-Britta, regnstina (spillkråka). ler-Maja (sädesärla). Minervas ugglor. Odens-svala (svart stork). Olle drucken (tobisgrissla). onsvala (vanlig glada). Nisse (♂ av pracka o. a. sjöfåglar). Pär (lunnefågel). röd-Olle (lavskrika). Skam (storspov). Skams-fugl (skata). sket-Bertel (spetsstjärtad labb). ström-Jan (strömstare). svart-Lasse (spetsstjärtad labb). Thomas i gärdet (gårdsmyg).

E. Öknamn (även under personnamnen).

dumskalle (tallbit). dyngkråka (nötskrika). dyngsparv, gråtalle (sparv). gransvärta (kråka). härfågel. lortskrika (nötskrika, vanlig törnskata). luskask, luspäls (örn m. fl.). nåteskräppa, skarnkråka (nötskrika). skettrast (björktrast). sket-spink (gråsparv). skitkråka (nötskrika).

F. Jämförelsenamn, motsättningsnamn.

bälghandske (tofsvipa). dvärggås: övriga gäss. dvärgmå: övriga måsar. dvärgsparv: övriga busksparvar o. s. v. dubbelbeckasin: enkelbeckasin. ekstare (stare): enstare (koltrast). grovt-gagel grågås: fint-gagel (prutgås). gråstare (stare juv.): svartstare (ad.). lantörn: havsörn. lilla flugsnapparen: övriga flugsnappararter. lilla hackspetten (småspetten): övriga spettar, ss. större (stor) hackspett m. fl. långnäbbad (smalnäbbad) nötkråka: vanlig nötkråka. mindre grönspett (gråspett): grönspett (gröngöling). mindre o. större korsnäbb. räknagel (tornsvala). nordlig (nordisk) o. vanlig gulärla. nordisk o. vanlig lövsångare. nordlig o. sydlig näktergal. saxsvala (ladusvala): stubbsvala (hussvala). sommarhämpling: vinterhämpling (gulnäbbad h.). större törnskata (varfågel): mindre törnskata: vanlig törnskata. mindre o.

större skrikörn. vanlig glada: brun glada. vanlig (mindre) jaktfalk: jaktfalk.

G. Kroppsdel el. iögonenfallande mönster i dräkten givit upphov till namnet.

blarand (sothöna). bläsand. brednäbbad sångare (bastard-näktergal). bågpytta (spovsnäppa). bändelkorsnäbb = pipkrums. fjösbent vråk. frontducko = skäggdopping = fruntacka. gulringärta (gulärta). hälsing (ung ejder-♂). hornuggla. hornuv (berguv). korsnäbb = korssparv. kortörad uv. kragbuss (brushane). kragtrapp. krumsnabel (korsnäbb). kärnhök med halskrage (blå kärnhök). leffeland (skedand). långnäbb (morkulla). långnäbbad gräsiska m. fl. långnäbbade. långstjärtad tjekare = stjärtmes = stjärtita. sibelsvans (sidsvans). skata. strumpvråk (fjällvråk). stubbsvala (hussvala). svans (sidsvans). ringtrast. ringärta (ung gul- o. sädesärta). talghatt (talgoxe). tjocknäbb (sparv). tofslärka, topplärka. tofsmes = tofsmössa, tofstita. tretåig hackspett, vitkind (talgoxe).

H. Fågels egenheter o. vanor givit upphov till namnet.

bråttomfågel (grå flugsnappare). gatevippa (sädesärta). gyllerämma (gröngöling). himmelslärka. jordkrypa (lövsångare). jordsmögo = gärdsmyg (o. lövsångare). kvickstjärt (sädesärta). nattflaxa (nattskärta). Olle drucken (tobisgrissla). Per supare (tobisgrissla o. större strandpipare). pilkaja (tornsvala). rörsstig (rörsångare). sandrulling (strandpipare). snösvirro (snösparv). sparv. trädkrypare. trädrännare (nötväcka). törnskata. tjäll (strandskata, rödbena). vandringsfalk (pilgrimsfalk). vippstjärt (stenskvätta, sädesärta). väderfåkare (tornfalk). ärtsmyg (ärtsångare).

I. För allmogen välbekanta fåglars namn överförda på mindre kända.

forssparv = forstrast = strömstare. gransjura, lavskjora (lavskrika). hasselorre = notskata = nötskata = nötkråka.

havstjäder (skarv). nattsjora (nattskärria). nykråka (råka). nyjärp (rapphöna). romorre = strömstare. spillkorp (= spillkråka). spånkråka (nattskärria). strandskjora = strandskata. tornkråka (kaja). vattensvala = vattustrast = strömstare.

J. Namnet givet efter den tid på dygnet eller den årstid, då fågeln visar sig eller låter höra sig.

aftonfalk. aftonfågel (taltrast). augustisnäppa (myrspov). gäddtrast (taltrast; snöskata). isand (gräsand m. fl.). marskråka. nattblacka, nåtlabb (nattskärria). nattsvala (tornsvala). (natt)vaka (tallbit o. taltrast). notskäma (»nattuggla»), nåtskjåna (kattuggla). näktergal. ploggök (göktyta). potatisstrana. snöskjora = snöskata. snötypa (sidensvans). snöuggla (fjälluggla). sommarand (stjärtand). sommargylling. stannstare (koltrast). såhässla = sädesärla. såningssparv. såtita, såvipa (göktyta). sädestrana. vaktel även = nattvaka. vintergröngölja (gröngöling). vårtyta (göktyta).

K. Namnet givet efter födan eller sättet att tillägna sig den.

akarneskrika (nötskrika). aldersparv (gråsiska). alsiska (många varianter), alaskrætja, alisparr m. fl. alloppa id., ardasparv id. allenskrika (m. fl. var.) = nötskrika. asfågel (»rovfågel»). björktrast. brotateta (om mesar). bärskrika (nötskrika). fiskglada (fiskgjuse). fiskhök (fiskmås). flugsnappare. ge-ut, ge-ut (spetsstjärtad labb — härmningnamn). granbäss-sparv (korsnäbb). grodhök (kärrhök?). hackspett m. fl. var. hamp-sparv = hamptätting = hämpling (bofink, grönfink). hämplingor m. fl. hamptjetare (nordisk mes). harfalk, härifalk, harfång, haruggla (fjälluggla). hazhäuk (duvhök). hazugul, häruggla (berguv). hönhök = sparvhök. jordäppleskrika = nötskrika. kommarsparr (alsiska). kornsparv. kornskrika (m. fl. var.) = nötskrika. korthackare, kängelrivare m. fl. var. (korsnäbb). körfågel (storskrake). misteltrast (dubbeltrast). musvråk (m. fl. var. = ormvråk). måspinare, tärnhök (spetsstjärtad labb). mösshök = sparvhök. nötknäcka, nötknäppare, nötpacka = nötväcka. nötkråka. nåtskräna, nåtskräppa m. fl., nötskräkja (m. fl. var., nötskrika). nutaskvætjo, ollonskrika, potatisduva, pärskata, pär(on)skrika, pärontjuv (m. fl. var., nötskrika). pistol (sannol. dvärgfalk). röntrast (domherre

m. fl.). slaghök (pilgrimsfalk m. fl.). slaguggla. slagörn (kungsörn m. fl.). spännare (småfalkar, sparvhök). stenkäck. talghackare, talghatt, talgtita m. fl. = talgoxe. ådersparr (gråsiska). ålkråka (storskarv). ållskrika (nötskrika).

L. Namn givna med syftning på ståndorten.

backsvala. baskakung (gärdsmyg). berglärka. berguv. bergsvala (hussvalla, tornsvalla). bergstare (ringtrast). buskskvätta. fjälluggla. fältpiplärka. gravand. hulkråk (spillkråka). hustork. hussvalla. hålskrake (storskrake). jordsvalla (strandsvalla). klippseglare, kyrkhack, kyrkkaja. kärrsångare. lersvalla (backsvalla, hussvalla). ladusvalla = loftsvalla, logsvalla. lövsångare. mursvalla (hussvalla). sandsvalla (strandsvalla). skoghane (spillkråka). skogsduva. skogstork. skärpiplärka. stensvalla (strandsvalla. strandridare, strandskata. stutand (knipa o. storskrake). stäpphök. sävsparv, sävsångare. tornkråka (kaja). tornsvalla. tornuggla. trädlärka. träskgrip (skäggdopping). träksångare (kärrsångare). väggsvalla (hussvalla). åkerknark (kornknarr). åkerlärka (sånglärka). ängpiplärka. ängspillinta (gulärkla). ängsstenskvätta (buskskvätta).

M. Humoristiska namn.

aikamies (tofsmes). bonnorre (kråka). borgmästare (vittrut). dalarölots (smålom). meskung (tofsmes). isbjenstuppen (sädesärkla). Torsböle-almanacka (spillkråka).

N. Namn, vilka stämpla sina bärare som spåmän o. väktare.

austfugel (storlom). blötas (gröngöling). drypkråka (spillkråka). glottertrast (björktrast). hårdvärsfågel, illvärsfågel, järavärsfågel (snösparv). krokodilväktare. lenevärsbritta (spillkråka). nödkråka (nötkråka). ofresfågel, ondha lycko fogil, oäringsfågel (härfågel). regndrypa, regnkricka, regnkråka, regnripa, regnstina (spillkråka). regnfågel (göktyta o. spillkråka). regnmäckra (enkelbeckasin). regnkatta, regnpitare (ljungpipare). regnspira, regnsölu (tornsvalla). slasksparv (domherre). stormfågel (fiskmås). Torsböle-almackan (spillkråka). våtasa (gröngöling). väktare = varfågel. våtkråka (spillkråka).

O. Fågelnamn, vilka stå i samband med myt, saga, skrock.

blötas (gröngöling). fågelkung = kungsfågel. eldspik (stare). gast (berguv). gertrudsfågel (spettarter). gökspärring (gök, förvandlad till sparvhök). himmelsget (enkelbeckasin). hustruduva (ringduva). hönsspännare (gök). Ibis. lervätta (kricka). meskung (kungsfågel). skam (storspov). skamsfugl (skata). sjutut (ringduva). sparvkung (lövsångare). strömkarl (strömstare). säagök (gök). trollkäring (skata). tranilla, tranuella, tranärta (sädesärta). nordkucku, söd-, väst-, östkucku (gök).

P. Lånord.

aikamies (tofsmes). allika (kaja). beckasin. berkedrössla (björktrast). bofink. dompapp (domherre). droksel (björktrast). eisenfågel (kungsfiskare). erisk, erits, irisk (gråsiska). falk. fasan. fältsparv (pilfink). (?) getypp (lappmes). (gål)-vestæretjo (gulärta). hämpling. isfågel (kungsfiskare). järpe. kakkorn m. fl. (lom). kotkas (örn). kotkast (havsörn). kramsfågel (ätbara tättingar). kyrknakko (kaja). nattskata (nattskärta). näktergal. ortolansparv. papegoja. perssvala (tornsvala). pfau. pilgrimsfalk. påfågel. rall. ram, ravn (korp). (rosenfärgad) drossel (rosenstare). sidensvans. siska. snäppa. solsvärta (koltrast). spärpling (sparv). steglitsa. svenska (grönfink). trapp. västerätschu (sädesärta).

Q. Namnet anger en populär föreställning om fågelns härstamning.

Jan van Gent (havssula). Norges stjoro (nötskrika). norsk korsnäbb (bändelkorsnäbb). spansk kråka (blåkråka). spansk måse (havssula). utländsk alka (lunnefågel).

R. Folketymologiska ombildningar, missuppfattningar o. förvanskningar; härmningsnamn.

1. Albert (strandkata). fiskhök (mås). fiskjude (fiskgjuse; havsörn). gårdsgårdsmygg (*Sylvia*-arter). kalenderlärka. kanaljefågel. krypand (kricka). nödkråka (nötkråka). sibelsvans, sibensvans (sidensvans). silvermåns (vittrut). svenska (grön-

fink). talgbit (tallbit). talltrast. tårmmul (tordmule). tärnhök (labb). äktergal (näktergal).

2. klävitt, klävittuggla (kattuggla). lissldjet (svartmes). sisselsjit (gulsparv). sjititjol (talgoxe). spicket-kött (talgoxe). spitsiget (svartmes). tiärp, treägg (fisktärna). vilagå knyllknyllknyll (rödbena). ötjeteta (drillsnäppa).

S. Namn gemensamma för flere språk.

1. I alla europ. språk under någon form förekommande namn:

and. drossel. duva. gås. gök. hane. hök. kråka. lärka. mås. mes. skarv. snäppa. sparv. stare. stork. svala. svan. trana. ugglå. uv. örn.

2. Gemensamma för västgermanska språk:

amsel. fink. näktergal. orre. pirol. stiglits. vaktel.

3. Av idg. ursprung äro:

and. gås.

T. Med avledningsändelse bildade:

1. Nom. agentis på -are:

barkspännare (spillkråka). dagavetare (tupp). fåraspringare (sädesärå). kväkare (bergfink). kyllare (rödbena). lalare (lom). måspinare (labb). nötvåkare (-väcka). oxkörare (taltrast). plytare (strandskata). räfsvidare (kornknarr). sinnare (sidensvans). skäggdoppare. spännare (hök, örn). strandstrykare (drillsnäppa). talghackare (talgoxe). tjetare (mes). tjälspjännare (sädesärå). tofsare (sidensvans). träbilsare (spillkråka). trädrännare (-krypare). vitare (bofink). väderfjäckare (tornfalk). ärtsjuare (nattskärå).

2. Avledningar med -l.

alviggel (strandskata). bändelkorsnäbb. gägel (prutgås). grischl. pickel (strandskata). spol (spov). strandstikil, strandstrickla (större strandpipare). ugglå. ärå.

3. Avledda på -ing, -ling.

dopping, gröning (gulsparv). guding (ejder). guling, gylling.
hämpling. mysing, spickeling (större strandpipare). spärring
(hök; falk). täckling (sparv).

4. Namn med gutturalt utljud.

allverik, alvig (strandskata). hög. knark (kornknarr). käxik
(björktrast). morisk(a), morysk (gråsiska). pjuck (domherre).
syrisk(a) (gråsiska).

5. Deverbativa.

nättergale. isspjärna (sädesärla). åkerskära. stenguppa, sten-
skvätra, stensmäcka, stenspärt (stenskvätta). väderpjält
(tornfalk).

6. Denominativer.

grensvärta (kråka). meshätta (nordisk mes). snibba (snäppa).
svärtsa (svärta).

TILLÄGG.

Lavskrika (s. 15). Vår fågelv. 1943, s. 94: *rautjouxa*.
Dvärgsparv (s. 32). Häckat i Kuusamo (O. F. 1942, s. 82).
Trastsångare (s. 60). Två hanar sommaren 1941 i Vik (O. F. 1942, s. 92). Ett bofynd i Bastuviken, Hertonäs (ibid. 1943, s. 78).

Näktergal (s. 72). L. ant. s. 72¹⁾: *nächtergahl*.

Mellaneuropas blåhake (s. 73). En gång anträffad i Sverige (Sveriges natur 1943, s. 17). I Finland sedd *två* ggr.: på Karelska näset och i Östkarelen (O. H. och O. F. 1943, s. 29). Kallas i Sverige också **Vitstjärnig blåhake** (Vår Fågelv. 1943, s. 93).

Strömstare (s. 75). H. Krk s. 23: *forssskjuro*.

Nattskärra (s. 80). L. ant. s. 66: *nattskata* och *nattskratte*.
Säve s. 37: *nermus*.

Gröngöling (s. 88). L. ant. s. 74: *grönspik* (= -spett),
gröngiöling.

Berguv (s. 99). L. ant. s. 67: *kyrkiouf*. »Dett säges att när han kommer i stad, betyder dett brand.»

Fjällvråk (s. 108). L. ant. s. 65: *hönstiu*.

Lärkfalk (s. 104). L. ant. s. 63: *bomfalk* — jfr ty. Baumfalk.

Tornfalk (s. 105.) L. ant. s. 63: *kyrkiofalk*.

Sparvhök (s. 112). H. Krk s. 40: *göukspärring*.

Havsörn (s. 116). L. ant. s. 65: *hafzörn*.

Skärfläcka (s. 183). Tre par åter häckande på Öland (F. o. Fl. 1943, s. 248 ff.).

Brushane (s. 184). H. Krk s. 47: *kragabuss*.

Tereksnäppa (s. 188). Tre ggr sedd i Sverige (Vår Fågelvärld 1943, s. 126).

Småspov (s. 199). L. ant. s. 53: *vindspole* (liksom om storspoven).

Sillmås (s. 208). L. ant. s. 61: *trutare*, juv.

¹⁾ Linnæi anteckningar.

- Spetsstjärtad labb** (s. 216). L. ant. s. 60 : skitare, struntjager.
Liten sumphöna (s. 225). En gång anträffad i Finland (O. F. 1942, s. 23).
Tjäder (s. 229). L. ant. s. 48 : ryda (♀).
Snöripa (s. 233). L. ant. s. 47: skratthöna (jfr riptuppens läte vid oppfloget).
Liten raphhöna (s. 234). L. ant. s. 46: möjl. ungf. av raphhöna.
Vaktel (s. 235). L. ant. s. 45: wachtelen.

LITTERATURFÖRTECKNING.

- Billberg, G.: Utkast till en fauna gottlandica i Vet. ak. Nya Handl. Tom XXX (1809).
- Brehm, A. E.: Foglarnes liv. II uppl. Övers. av F. A. Smitt. Sthlm 1896.
- Buturlin S. A. & Dementjew G. P.: Полные определители птиц СССР (Moskva Leningrad 1934. Del I—IV).
- Bygdeminnen, utg. av Närpes folkhögsk. elevförbund II (1910), III (1912), Vasa.
- Carlson A.: Sveriges fåglar Lund 1894.
- Dahlström S.: Anteckn. om sjöfågelsfångst med nät (Budkavlen N:o 1, 1938).
- Erikson J.: Naturljud och Djurnamn. Björck & Börjesson Sthm 1908.
- Falk H. S. und Torp A.: Norweg.-dän. etym. Wb. Heidelberg 1910—11 (Winter).
- Fauna o. Flora, Sth.
- Fågelnamn ur Uppsala landsmålsförenings diskussionsprotokoll, v. t. 1888. Acc. ULFarkiv 95: 4, s. 104 ff. (Excerpta, fågelnamn).
- Gotländskt Arkiv, Visby 1929 ff.
- Gustavson H.: Gotländsk ordb. på grund av C. och P. A. Säves samlingar. Landsmålsark. Upps. 1940.
- Hagberg L.: Stora rovor o. långt lin. Fataburen 1913.
- Hartert E.: Vögel der paläarkt. Fauna. I—IV Berlin 1910—1923.
- Hasselgren H.: Gotlands fåglar. Uppsala 1907, 1909.
- Hellquist E.: Svensk etymol. ordb. Lund 1925 (Gleerup).
- Hermanson S.: Bygdeminnen III (se Tegengren).
- Hoffmann B.: Vom Ursprung und Sinn deutscher Vogelnamen. Bernburg 1937 (Kunze).
- Hollgren C. A.: Foglarnas språk. Sthm 1884.
- Holmgren A. E.: Skandinaviens foglar I—II. Sthm 1866—71.
- Holmström C. F., Henrici P., Rosenberg E., Söderberg R.: Våra fåglar i Norden I Natur o. Kultur. Sthm 1942; under utgivande). Med systematisk namnförteckning av C.-F. Lundevall.

- Holstein V.: Strandengens fugle. Khmn, Gyldend. (1935).
- Hortling I.: Ornitologisk Handb. Hfors 1929—31.
- Ur fågl. värld I, II. Hfors 1917, 18.
- Lintukirja. Helsinki 1936 (Otava).
- Jägerskiöld L. A. o. Kolthoff G.: Nordens fåglar. Sthm 1926.
- Karsten T. E.: Svensk bygd i Österbotten I o. II Sv. Litt. Sällsk. skr. 1921, 1923. (Bonnier.)
- Kinberg J. G. H., se Sundevall.
- Kolmodin L.: Översikt av Gotlands fogl. Visby 1871 (skolprogr. med till. o. rätt. i skolprogr. 1872).
- Kramer G.: Zur Biologie des Kolkraben. Journ. für Ornith. 1932 s. 329—42.
- Krank H.: Fågelfaunan uti Gamla Karleby, Larsmo och en del av Kronoby socknar. Acta Soc. F. o. Fl. fenn. XV No 4, 1898.
- Landsmålsföreningarnas i Uppsala arkiv (excerpta).
- Linder N.: Om allmogemålet i s. Möre härad. Uppsala 1867.
- Linné C. von: Stormväderfogelen *Procellaria*. K. V. A. Handl. 1745 s. 93 f.
- Lundevall C.-F.: Systematisk förteckning (se Holmström m. fl.). Luonnon Ystävä, Vanamo Hfors.
- Lönnerberg E.: Svenska fåglar (se under v. Wright).
- Linnæi anteckningar etc. Svenska Linnésällsk. årsskrift. Årg. XV 1932.
- Magnusson J.: Tillägg till A. Noreens ordb. över Fryksdalsmål. (Sv. landsmålstidskr. II).
- Malm A. W.: Göteborgs o. Bohusläns fauna. Gbg. 1877.
- Meves W.: Till n. Sveriges ornithologie. K. Vet. Ak. Översikt (1858).
- Molér W.: Bidrag till en gotländsk bibliografi (2 uppl.). Sthm & Västerås 1914.
- Naumann: Naturgeschichte der Vög. Mitteleuropas. Herausgegeben von Dr Carl R. Hennicke. Gera-Untermhaus 1905.
- Niethammer G.: Handb. d. deutsch. Vogelkunde. Leipzig 1937 (under utgivande).
- Nilsson S.: Skandinavisk fauna. I—II. Tredje uppl. Lund 1858. Nordisk Familjebok 1876 och Ny revid. uppl. (1904).
- Noreen A.: Dalbymålets ljudlära (Sv. landsmålstidskr. I).
- Ordlista över Dalmålet (Sv. landsmålstidskr. IV).
- Nyrop K.: Lydefterlignende ord. Sv. litt. sällsk. Förh. o. upps. 36, 1923.
- Ordbok över svenska språket, utg. av Svenska Akad. Lund 1898 — — —
- Ornis fennica. Hfors.
- Osbek P.: Beskrifning på Korsnäfven och dess levnadssätt. K. V. A. Handl. 1797 s. 298 f.

- Palmén J. A., se Wright M. von.
 — Sånglärkan Finl. Jakttidsskr. H 12, 1916.
 »Parus major»: Fågellåtar, I. Köping 1911.
 Pleske Th.: Birds of the Eurasian Tundra, Boston 1928.
 Reichenow A.: Die Vögel I—II. Stuttgart 1913—14.
 Rietz J. E.: Svenskt dialektlexikon. Malmö & Sthm 1862—1867.
 Schaanning H. Th o. L.: Norges fuglefauna. Kristiania 1916 (Cap-
 pelen).
 Sundevall C. J.: Svenska foglarna. Planscher & text I. Forts. bd II—IV
 av Kjnberg J. G. H. Sthm 1856—86.
 Suolahti H.: Die deutschen Vogelnamen. Strassb. 1909 (Trübner).
 S ä v e P. A.: Gotländska samlingar (manusk.). Upps. Imf. ark.
 — Jaktens sagor o. djurlivet på Gotland etc. Utg. av Herbert Gustav-
 son. Visby 1940.
 T e g e n g r e n J.: Bygdeminnen utg. av Närpes folkhögsk. elevförb. II
 (1910) och III (1912). Vasa.
 Tidskrift för svenska landsmål o. svenskt folkliv. Nyare bidrag till
 kännedom om etc.
 Walde A.: Latein. Et. Wörterb. Heidelberg 1910.
 V e n d e l l H.: Ordb. över de östsv. dialekterna. Sv. litt. sällsk. skrifter
 H. I—IV. 1904—07.
 — Bidrag till svensk folketyologi. Sv. litt. sällsk. skr. 1886—87.
 — Syd-östsvenska etymologier. Ibid.
 — Tillägg o. rättelser. Ibid. 1909.
 — U-omljud av ord. i de sydöstsv. dial. ibid. 1886—87.
 W e s s m a n V. E. V.: Samling av ord ur östsv. folk-mål. Ibid. I. 1925—
 26, II 1930—32.
 W e s t m a n I.: Nyländska önamn (Folkmålsstudier, Medd. Fören. f.
 nord. fil. Årg. III, 1935).
 W e t m o r e A.: Birds. Smithsonian Scientific Series. 1931.
 W i g s t r ö m E.: Djurlivet i folkets tro o. sägner (Sv. fornminnesför-
 tidsskr.).
 V o i g t A.: Excursionsbuch zum Studium der Vogelstimmen. 9 Uppl.
 Leipzig (Quelle u. Meyer).
 W r i g h t M. v o n : Finlands foglar. Finska Vet. Soc. 5. 1859. Avd. 2,
 utg. av Palmén J. A. 1873.
 — M. W. o. F. von: Atlas. Text av Lönnberg E.: Svenska fåglar.
 Sthm 1924 (Baarsen).
 Vår fågelvärld 1942, 1943. Sthm.
 Östergren O.: Nusvensk Ordbok I—IV. Wahlström & Widstrand 1919—
 1934.

NAMNREGISTER.

- ackspett, se hackspett
 adfågel, se åd(a)
 aftonfalk 106
 aftonfågel = taltrast
 aikamies = tofsmes
 ain(a)snejsa(-e) = mor-
 kulla
 aiterhyna = ljunpipare
 aiv, se uv
 akarnaskrika = nötskrika
 akorreka = kornknarr
 al = alfågel
 » = storlom
 ala = sädesärila
 al(a)sjä(o)ra = skata
 » = strandskata
 albatross, grå = gulnäb-
 bad a.
 » grönnäbbad
 162
 » gulnäbbad 162
 » svartbrynad
 162
 Albert = följ.
 albleck = strandskata
 alblekta = fg.
 alblikt = fg.
 alblistra = fg.
 alblixt = beckasin
 » = strandskata
 alblixta = beckasin
 albläkta = strandskata
 albrok = fg.
- albräcka = fg.
 albräckt = fg.
 aldersparv = gråsiska
 ald(u)skrejka (ollon-) =
 nötskrika
 alfett = strandskata
 alfit = skärfläcka
 alfläkt = strandskata
 alfågel 144
 » = rödstjärt
 alförrädare 146
 algubbe = (♂ av) alfågel
 aliblikt = strandskata
 alisparv = gråsiska
 alka = sillgrissla
 » = tordmule
 » brednäbbad = fg.
 » utländsk = lunne-
 fågel
 alkeknot = följ.
 alkekung 220
 alkiska ale-, se alsiska
 alkraka, se ålkraka
 alkäring = (♀ av) alfågel
 all(a) = alfågel
 allall(e) = fg.
 allamutta = (♀ av) fg.
 alle = alfågel
 allenskrika, se ålskrika
 allfågel = alfågel
 allgubbe = (♂ av) fg.
 allika = kaja
 allkäring = (♀ av) alfågel
- allo = alfågel
 allopa = gråsiska
 alloppa = fg.
 al(l)pesse = (♂ av) alfågel
 alludd = alfågel
 allverik = strandskata
 allvrhyna, se alvarhöna
 alp = stenskvätta
 alpa = fg.
 alpligg = strandskata
 alplint = gråsiska
 alplitt = fg.
 » strandskata
 alpseglare = klippseglare
 alsiska = gråsiska
 alskjora = nötskrika
 alskogssparv = gråsiska
 alskrika = nötskrika
 alskräckja (ale-) = grå-
 siska
 » = nötskrika
 alsparv = gråsiska
 altita = namn på mesar
 altrast = rödvinge
 altyska = strandskata
 alvargremla = ljun-
 pipare
 alvargrim = fg.
 alvarhyna = fg.
 alvarhöna = fg.
 » = större strand-
 pipare

- alvigg = strandskata
 alviggel = fg.
 alvrick(el) = fg.
 alvräkel = fg.
 Amhersts fasan, se under fasan
 and = gräsand
 » grimmad = bergand
 » rödgul = rostand
 » Stellers = alförrädare
 » turkisk 133
 and(d)rake = (♂ av) and
 andgubbe = fg.
 andhök = duvhök
 andi = (♀ av) gräsand
 andrik = (♂ av) fg.
 anka = alfågel
 » = gräsand (o. tam and)
 ankbonde = (♂ av) tamand
 ankdrake = (♂ av) anka
 ankesgubbe = fg.
 ard = småskrake
 ardasparv (-sparv) = steglitsa
 » gråsiska
 arderspärva = fg.
 arla = sädesärla
 arn (årn) = örnn
 arnaglada, se örnglada
 art (-a) = kricka och årta
 artknörel artes = (♂ av) kricka o. årta
 artokarl = fg.
 arrt(e) = kricka, årta
 asfågel = följ.
 asgam 119
- augustisnäppa = myrspov
 austfugl = storlom
 auv, se uv.
 azurmes 46
 backsvala 77
 » = tornsvala
 bagdett, se under klippduva
 bankivahöns 236
 bankivatupp, se under fg.
 bantamhöns, se under fg.
 barkspännare = spillkråka
 Barrows dykand, se dykand
 Bartrams snäppa, se snäppa
 basegås, se bassgås
 baskakung = gårdsmys
 bassgås = havssula
 bastardnäktergal 60
 bastardripa 234
 bastardsångare = bastardnäktergal
 bauta, se under svärtan
 beckasin,¹⁾ dubbel, se dubbelbeckasin
 » enkel, se enkelbeckasin
 » halvenkel 202
 » = drillsnäppa
 » = dubbelbeckasin
 » enkelbeckasin
 beckasinand = kricka
 beckasinsnäppa 199
 belmes = talgoxe
 bergand 139
 » = småskrake
- bergfink 28
 » = bofink
 » = pilfink
 bergfågel = korp
 berggjuse = gråtrut
 berglabb = fjällabb
 berglärka 38
 bergsgjause, se under berggjuse
 bergshammar = havssula
 bergsman = fg.
 bergssvala = hussvala
 bergstare = ringtrast
 bergstöt = berguv
 bergsvala = tornsvala
 bergträdkrypare 45
 bergulv = följ.
 berguv 99
 bivräk 116
 biätare 83
 bjena (-u) = orrhöna
 bjuggbit = kornknarr
 björkdrossel = björktrast
 björkfink = bofink
 björklus = gråsiska
 »björksiska» 22
 björkslisk = gråsiska
 björksparv = fg.
 björktrast 62
 » = taltrast
 blacka, se nattblacka
 blaer, se blåärla
 blagamir = grågam
 blankare = ejder
 blankhane = (♂ av) knipa
 » = (♂ av) stor-skrake
 blankknip = (♂ av) knipa
 blar hrafn = korp

¹⁾ Flerstädes kallas *Tringa*-arterna o. många andra småvadare beckasin.

- blekamutta = (♀ av) al-fågel
 blessand = bläsand
 blika = (♀ av) knipa
 blika-gubbe = (♂ av) knipa
 blika-käring (♀ av) knipa
 blika-mutta = fg.
 blike = knipa
 blindmes = blåmes
 blisand = bläsand
 » = sothöna
 » = stjärtand
 blistergås = fjällgås
 blisterhök = duvhök
 blistersvärta = sjöorre
 blåand = knipa
 blådu(v)a = skogsduva
 blåfot = grönlandsfalk
 » = fiskgjuse
 blågås = snögås
 blåhake = blåhakesångare
 » Mellaneuropas 73
 » norsk 73
 » vitstjärnig 252
 blåhakesångare 73
 blåhals = (♂ av) gräsand
 blåhane = blåhakesångare
 blåkråka 85
 » = nötskrika
 blåmes 48
 blåringärla = sädesärla juv.
 blåskjura = nötskrika
 blåskrika = fg.
 blåskätta = fg.
 blåspett = nötväcka
 blåspit = fg.
 blåärla = sädesärla
 blåcka (-e) = tofsvipa
 blåsa = följ.
 bläsand 135
 bläsgås 126
 bläsgås, lappmarkens = fjällgås
 blötas = gröngöling
 bofink 27
 bomfalk 252
 bondorre = kråka
 bonnorre = fg.
 borgmästare(mås)=vit-trut
 braminand = rostand
 brandgås=gravand och prutgås
 brevduva, se under klipp-duva
 bringe=alfågel (yngre ♂)
 brockfågel, amerikansk
 » 180
 » grå = kust-pipare
 » = ljungpipare
 broddjärpe = raphöna
 brokand = gravand
 brokspettar, se spettar
 brokveling, se under svärta
 brotateta=talgoxe m.fl. mesar
 brunall = alfågel i som-mardräkt
 brunand 138
 brunkopf = fg.
 brunkopp = fg.
 brunacke = bläsand
 » = brunand
 » = knipa
 brunrock, liten=bläsand; även småvadare på flyttning
 brunta = brunand
 brushane 184
 bråt-teta (-tita), se brota-teta
 bråttomfågel = grå flug-snappare
 bräkbock, bräkar=en-kelbeckasin
 » =nattskärre(?)
 bräkfågel = bergfink
 bräksparv = fg.
 brätjabottjen, se bräk-bock
 bullare = blåmes
 bums, se röbums
 burrvina = kornknarr
 buskeskvätta, se busk-skvätta
 busklus = *Sylvia*-arter
 » = kungsfågel
 buskpracka=småskrake
 buskskvätta 70
 » svarthakad = följ.
 » svarthalsad 70
 » svartstrupig=fg.
 » vanlig = buskskvätta
 » vithakad=fg.
 busksmyg = trädgårds-sångare
 busksparvar=*Emberiza*-arter
 buskstare = koltrast
 busksångare = långnäb-bad rörsångare
 buskärila, svarthalsad = svarthalsad buskskvätta
 bydi = större strandpi-pare
 bägpytta = spovsnäppa

- bäckastränte = enkelbeckasin
 bälghandske = tofsvipa
 bändelkorsnäbb 27
 bärskrika = nötskrika
 bönskrika = fg.
 börring = gråsparv
- citronfink 21
- dacka = ejderhona
 dagavetare = tupp, se under bankivahöns
 dagavetering = fg.
 dagavetering = fg.
 dalarölots = smålom
 dalmoripa 234
 dalripa (-rypa) = snöripa
 dalrip-orre 232
 dammsnäppa 196
 dilaskarv = storskarv
 dipping = storskrake
 domherr(e) 24
 dompapp = fg.
 domsmock = domherre
 donare = knipa
 doppand = bergand
 » = knipa
 » = sjöorre
 » = svärta
 doppfågel = storskrake
 dopping, gråstrupig = gråhakedopping
 » rödhalsad = fg.
 » svarthalsad 164
 » svarthuvad = svarthakedopping
 » sydländsk = svarthalsad dopping
 » vitstrupig = skäggdopping
- dopping = knipa
 » skäggdopping
 doppnäbb fg.
 Dougalls tärna, se tärna
 drake = (♂ av) gräsand m.fl.
 draresp = morkulla
 drillsnäppa 189
 drip (dryp) = hackspett (koll.)
 droksel = björktrast
 droppasparr (-sparv) = gransångare
 » = ortolansparv
 drossel, rosenfärgad = rosenstare
 drottning Kerstis kråka se kråka
 dryp (drip) = spett
 drypkråka = spillkråka
 dubbelbeckasin 200
 » = ljungpipare, strandskata, roskarl m.fl.
 dubbeltrast 63
 dubbeltärna = kentsktärna
 duck, se gråduk
 dullika = skogsduva
 dumbom = sidensvans
 dumhugge = tallbit
 dumjöns = fg.
 dumskalle = fg.
 dumsnut = domherre
 » = tallbit
 duva (-o) = koll. benämning
 » = ringduva
 » = skogsduva
 » bredstjärtad, se under klippduva
- duva(o), fjösbent, se under klippduva
 duvhök 113
 » rysk 114
 » sydlig 114
 dvärgbeckasin = halvenkel beckasin
 dvärgfalk 104
 dvärggås = fjällgås
 dvärghäger 123
 dvärghöns, se under bankivahöns
 dvärglira 161
 dvärglo = mindre strandpipare
 dvärgmåsa 204
 dvärgpytta = mosnäppa
 dvärggrödrum (-drum) 123
 dvärgskarv 158
 dvärgsparv 32 252
 dvärgsumphöna 225
 dvärgtrapp = småtrapp
 dvärgtärna 213
 dvärguv 101
 dykand, Barrows = islandskknipa
 » rödbrun = vitögad dykand
 » rödhalsad = brunand
 » rödhuvad 140
 » vitögad 138
 dykarestormsvala = mindre lira
 dylp-änn (-and) = årtadyngkråka, se kråka
 » = nötskrika
 dyngsparv, se gråsparv
 dynnäppa = halvenkelbeckasin
 dödmansfågel = skata
 döpare = skäggdopping

- döv-Matts-fågel=lavskrika
 » =nötskrika
- eider, se ejder
 einsneipe = morkulla
 eisnfågel=kungsfiskare
 ejder 146
 ejderfågel = fg.
 ejdergås = fg.
 ejsand, se isand
 ejsskräcka, se isskräcka
 ekduva = skogsduva
 eklus = trädkrypare
 ekstare = stare
 elakfågel = sparvhök
 m.fl. rovfåglar
 eldspik = stare
 eleonorafalk 104
 Elof=spetsstjärtad labb
 emu, se under struts
 eneskata = nötskrika
 eneskrika = fg.
 enkelbeckasin 200
 » = skogssnäppa (?)
 » = större strandpipare
- enskata = nötskrika
 enskrika = lavskrika
 enstare = koltrast
 entita = kärrmes
 » = nordisk mes m.fl.
 mesarter
- entrast = björktrast
 entyta = kärrmes m.fl.
 mesarter
- eremit = nötväcka
 erisk = gråsiska
 erits = fg.
 etterhöna = ljungpipare
- et-ut=spetsstjärtad labb
- falk, rödbent=aftonfalk
 » Sydgrönlands, se under grönlandsfalk
- falkvråk 109
- fasan (»jaktfasan») 236
 » Amhersts, se fg.
 » egentlig = fasan
 » engelsk, se under fasan
 » grön, se under fasan
 » mongolisk, se under fasan
 » muterad, se under fasan
 » vanlig = fasan
- fasanorre 236
- feskanåpa = fisktärna
- fett-tvint = talgoxe
- filarefågel = fg.
- fink, gulnäbbad = gulnäbbad hämpling
- fint = bofink
- fint-gagel = prutgås
- fiska = småskrake
- fiskahyna = tobisgrissla
- fiskand = skäggdopping
 » = småskrake
- fiskapicka, se fiskpicke
- fiskapränta, se under svärta
- fiskdjur = fiskgjuse
- fiskegur = fg.
- fiskejute = fg.
- fiskfirra = nattskärva
- fiskfågel = storskarv
- fiskgjud = spetsstjärtad labb
- fiskgju(de)r = fg.
- fiskgjusa, se fiskgjuse
 » = fiskmå
- fiskgjuse 117
- fiskglada (-glåda, -glöda) = fg.
- fiskglöd = fg.
- fiskgös = fg.
- fiskhök=fg. och fiskmå
- fiskhötj = fiskgjuse
- fiskjude = fg. och havsörn
- fiskjur = fiskgjuse
- fiskjuse, se -gjuse
- fisklita = drillsnäppa
 » = roskarl
- fiskmåg = fiskmå
- fiskmåke = fg.
- fiskmåns = fg.
- fiskmå(-a, -e) 205
 » = dvärgmå
- fisknäpa = havstrut
- fiskpicke = tobisgrissla
- fiskspännare = fiskgjuse
- fisktius = havsörn¹⁾
- fisktjuv = fiskgjuse
 » olika måsararter
- fisktärna 211
 » = dvärgmå
- fiskörn = fiskgjuse
- fisstj(e)snipa=drillsnäppa
- fjorna = skäggdopping och följ.
- fjäna=svarthakedopping
- fjäderhane=tjädertupp
- fjäderspänning=duvhök
- fjällabb 216
- fjällberguv = fjälluggla
- fjälldalripa 234
- fjällgås 126
 » = blåsgås

¹⁾ Linn. ant. s. 65.

- fjäll-lo = fjällpipare
 » = ljungpipare
 fjällpipare 174
 fjällripa 234
 » = ljungpipare
 fjällriporre 234
 fjällärka = berglärka
 fjällskarr = fjällripa
 fjällskata = nötskrika
 fjällsparv = lappsparv
 » = snösparv
 fjällstare = taltrast
 fjälluggla 96
 fjällvipa = fjällpipare
 fjällvråk 108
 fjällärka = berglärka
 fjära = tjäder
 fjärhan(e) = tjädertupp
 fjärhöna = tjäderhöna
 fjärtupp = tjädertupp
 fjärurr = fg.
 fjörhane = fg.
 flamingo 124
 flarskrika = lavskrika
 flylärka = ängpiplärka
 flodsnäppa = grå lång-
 näbba
 flodsvan = sångsvan
 flodsångare 59
 flodörn = fiskgjuse
 flugsmacka = sädesärla
 flugsnapp, grå = grå flug-
 snappare
 flugsnappare, = svart o.
 vit
 » grå 55
 » halsban-
 dad, se följ.
 » halsbands
 = vithal-
 sad-
 » liten 55
- flugsnappare, svart och
 vit 55
 » svartvit =
 fg.
 » vithalsad
 55.
 flylärka = ängpiplärka
 flyttduva 169
 fläkt, se afläkt
 forskarl = strömstare
 forskning = fg.
 forspräst = fg.
 forsskjora = fg.
 forsskjuro 252
 forssparr = fg.
 forssparv = fg.
 forsspink = fg.
 fruntdocka = skäggdop-
 ping
 fruntnacka = fg.
 furubladdra (-o) = lav-
 skrika
 furufladdra = fg.
 furulaus = trädkrypare
 furulus = rödstjärt
 furupytt = kungsfågel
 fågelhök = duvhök
 fågelkarl = (♂ av) gräs-
 and m.fl.
 fågelkung = kungsfågel
 fåraspringare = sädes-
 ärla
 fåvitta = rödspov
 fältlärka = följ.
 fältpiplärka 38
 fältsparv = pilfink
 fågelkarl -kå(r)l = (♂ av)
 sjöfågel
 gadegrim = sädesärla
 gabel = prutgås (jfr.
 även viltgabel)
 » fint = fg.
- gabel, grovt = grågås
 gabel-gås = prutgås
 galdust = alfågel
 gale, se nättergale
 gal(l)höna = översom-
 rande alfågelhöna
 utan ungar
 gal(l)åda = översomrande
 ejderhöna utan ungar
 gam 118
 gaptrast = björktrast
 garfågel 218
 garspe, se järpe
 gase (gasse) = (♂ av)
 simfåglar
 gast = berguv
 gasteruggla = fg.
 gatevippa = följ.
 gatränare = sädesärla
 gatärla = fg.
 gauk = gök
 gaukapeju, se gökpiga
 gaukpeit = göktyta
 geirfugl, se garfågel
 gerfalk = jaktfalk
 gertrudsfågel = gråspett
 » = spillkråka
 gettypa, långstyle =
 stjärtmes
 gettyp = lappmes
 ge-ut = spetsstjärtad
 labb
 gipp-get = stjärtmes
 gjause, se gjuse
 gjaus-pejnare, se gjus-
 pinare
 gjud = fiskmås l. spets-
 stjärtad labb; jfr även
 fiskgjud
 gjusa (-e) = fiskgjuse
 » = fiskmås,
 gråtrut, havstrut, sill-
 mås

- gjuspinare = spetsstjärtad labb
 gjusrok = ung sillmås; jfr även rok o. råk
 glada = vanlig glada
 » brun 115
 » svart = fg.
 » vanlig 114
 » = fiskgjuse
 » = sparvhök
 » = vråk
 glasögonand = vitnackad svärta
 glasögonejder 146
 glasögonstarek, se starek
 glavu = dvärgmås
 glib = strandskata
 » = fisktärna
 glip(a) = strandskata
 glop = ung tjädertupp
 glottertrast = björktrast
 glutt = följ.
 gluttsnäppa 195
 glypa = strandskata
 gläptrut = havstrut
 glänta = vanlig glada
 gnarp = kornknarr
 (?) gnissla = tobisgrissla
 gnällvinge = knipa
 gola pititjitto = gulärta
 golasparv = följ.
 golasparv = följ.
 golatjitto = gulsparv
 golatjittsparv = fg.
 golkvärn gole- = kaja
 granbäss-sparv = korsnäbb
 granfågel = gransångare
 granjärpe = snäppa (?)
 grankäxa = gransångare
 granlus = kungsfågel
 » = kärsmes
 » = tofsmes
 granskjura = lavskrika
 granskrika = fg. och nötskrika
 gransmyg = gransångare
 gransparv = pilfink
 gransångare 56
 » sibirisk 56
 » sydväst-europeisk 56
 grantolk = taltrast
 gra-skräcka, se grå-graut(e)l (grautle) = tobisgrissla
 gravajling = kråka
 gravand 130
 » rödgul = rostand
 gravgås = gravand
 grejmsvärta = (♀ av) svärta
 gresla = tobisgrissla
 gridelinstare = stare
 grill = större strandpipare
 grilla (-e) = fg.; tobisgrissla
 grimgås = vitkindad gås
 grimgäss = fg.
 grimsvärta = (♀ av) svärta
 grischl = tobisgrissla
 grislo = fg.
 grissel = fg.
 grisselpojke = (ungf. av) fg.
 grissla, Brünnichs = spetsbergsgrissla
 » Pallas', se under spetsbergsgrissla
 » = sillgrissla
 » = tobisgrissla
 » vanlig = fg.
 grisslo = fg.
 grodhök = tornfalk el. kärnhök
 gro-orre, se gråorr
 gropsnäppa = skogssnäppa
 gropsvala = fg.
 grott = sillgrissla
 grovt-gagel = grågås
 grulla = större strandpipare
 (?) grulle = vattenrall
 gruul = rödbena
 gryll = större strandpipare
 grylla (-e) = tobisgrissla
 gryllokarl = fg.
 gryyl = fg.
 gråand = bläsand
 gråbena = skogssnäppa
 gråbuk = gråsparv
 » = pilfink
 gråbus = alfågel
 » = knipa
 » = (ungfågel av) sjöorre
 gråduk = gråsiska o. gråsparv
 gråfalk = fjällvråk
 gråfink = gråsparv
 gråfugel = fg.
 gråfågel = (♀ av) tjäder
 grågall = gråtrut
 grågam 119
 grågjuse = gråtrut
 grågås 125
 » = sädgås
 grågäss n. = grågås
 grågöling = gråspett
 gråhakedopping 164
 » nordisk = fg.
 gråhassel = sädesärta
 grå-isilla = fg.
 gråkappa = kråka
 gråklera = taltrast

- gråklädra = fg.
 gråknipa = (♀ o. juv. av) knipa
 gråkunt = gråsparv
 gråkåla (-köla) = grönsiska
 gråla (gråla) = vanlig glada
 grålom = smålom
 gråluns = gråsparv
 gråmas = gråsparv o. pilfink
 gråmes = kärmes
 » = nordisk mes
 gråmås = gråtrut
 gråmåve, liten = fiskmå
 » stor = gråtrut
 gråorr(e) = orrhöna
 gråpys = gråsparv o. pilfink
 gråschas = fg.
 gråsel = gråsparv
 gråsil = fg.
 gråsiska 22
 » grönländsk 22
 » Hornemanns 22
 » långnäbbad 22
 » nordgrönländsk 22
 » sibirisk 22
 gråsjas = gråsparv o. pilfink
 gråsjälstrut, se gråsälstrut
 gråskrake = småskrake(?) o. storskrake
 gråskroko = fg.
 grå-skräcka = (♀ av) fg.
 gråskälstrut, se gråsälstrut
 gråsnapp, se grå flugsnappare
 gråsnäppa = grönbena
 gråsparv 34
 gråspeck = fg.
- gråspett 87
 gråspick = gråsparv
 gråspink = fg.
 » rödhuvad = rosenfink
 gråss = gråsparv
 gråstare = björktrast
 » = (♀ av) koltrast
 » stare juv.
 grå-starre = fg.
 gråsvala = tornsvala
 gråsångare = törnsångare
 gråsäla = gråsparv
 gråsälstrut = gråtrut; vittrut
 gråtalle = gråsparv
 gråtita = kärmes
 » = nordisk mes
 gråtjollp = gråsparv
 gråtjuv = fg.
 gråtjätt = fg.
 gråtrast = björktrast
 » = dubbeltrast
 » = ungstare
 gråtrut 206
 » gulfotad 207
 gråträst, se gråtrast
 grått = tobisgrissla
 gråtäckling = gråsparv o. pilfink
 gråtätting = fg.
 gråvamb = gråsparv
 gråärla 41
 » = sädesärla
 » östlig 41
 gråorr = (♀ av) orre
 grågås = grågås
 grå-isilla = steglitsa
 gråk = bergfink
 gråla, se gråla
 grånbäss-sparv = mindre korsnäbb
- grånfågel = gransångare
 grånskrika (-o) = lavskrika och nötskrika
 grånsvärta (-o) = kråka
 gråntrast = björktrast
 gråsand 131
 » = kornknarr
 gråshoppssångare 58
 » liten 58
 gråsknarr = kornknarr
 gråspar't = gråsand
 gråsskära = kornknarr
 gråstrut = sillmås
 gråstärna = fisktärna
 grås-åd = ejderhona
 gråtrast = björktrast
 grönbena 192
 grönbita = kungsfågel
 grönfink 19
 » sibirisk 20
 gröngylling = följ.
 gröngöling 88
 » = gulsparv
 » = kornsparv
 gröngölja = gröngöling
 grönhämpling = grönfink
 gröning = grönfink
 » = gulsparv
 grönländsduva = alkekung
 grönländsfalk 103
 grönländsripa 234
 grönlöling = grönfink
 grönlöja, se gröngölja
 grönsiska (-syska) 21
 grönsisko = fg.
 grönspett = gröngöling
 » gråhövdad = följ.
 » mindre = gråspett
 grönspek 252

- grönsångare 58
 grön-tak-ärla = gulärla
 gröntjitt = gulsparv
 gröntjätt = fg.
 grötla = tobisgrissla
 gubbe = (♂ av) sjöfåglar
 guck = gök
 gucku = fg.
 gud(d)ing = (♂ av) ejder
 gudung(e) = fg.
 gularla, se -ärla
 gulbrösta = bastardnäktergal
 guldfasan, se under fasan
 guldmis = tofsmes
 guldrast = kinesisk rast
 gul-gork-tjetare = gulärla
 gulhämpling 24
 guling = sommargylling
 gulkuckurälla = gulärla
 gullskräcka = storskrake
 gullärka = gulsparv
 gullörn = kungsörn
 gulnäbba = gulnäbbad hämpling
 gulpenning = storskrake
 gulpititjeta = gulärla
 gulringärla = fg. juv.
 gulringöla = nordlig gulärla juv.
 gulsiska = gulsparv
 gulskräcka = storskrake
 gulsparv 29
 » brunhuvad 31
 » = gulärla
 » = ortolansparv
 » rysk 31
 gulspeck = gulsparv
 gulspink = fg.
 » = talgoxe
 gulsäsälla = gulärla
- gultrast = sommargylling
 gultätting = gulsparv
 gulvamb = fg.
 gulvästaräcka = följ.
 gulärla 39
 » asiatisk 41
 » engelsk 41
 » grönhuvad = engelsk
 » nordisk = följ.
 » nordlig 40
 » svarthuvad = nordlig
 » östasiatisk = asiatisk
- gumphöns, se under bankivahöns
 gyckla, se strandgyllenrännä = gröngöling
 gylling = sommargylling
 gylta, se kärrgylta
 gytispov = grönbena
 gytte-spik = snäppa
 gytte-spov = fg.
 gytte-tyl = liten vadare
 gåla-pititjito m.fl. var., se gulpititjeta
 gålatjetare = gulsparv
 gålatjito = fg.
 gålatjälespjärna = gulärla
 gålbröst = gulsparv
 gålsisko = fg.
 gålsparv, se gulgållspillintu = gulärla
 gålsparv, se gulspärp, se gulspärp
 gånås = fjällabb
 gås, koll.
 » indisk 128
 » kinesisk, se under indisk gås
 » kortnäbbad = spetsbergsgås
- gås, rödhalsad 130
 » sibirisk, se under indisk gås
 » Sushkins 127
 » = sädgås
 » turkisk, se under indisk gås
 » Vitalis = ejder
 » vitkindad 129
 » vitpannad = blåsgås
 gåsgam 118
 gås(e)karl = (♂ av) gås
 gäddfres, se följ.
 gäddfräs = bergfink
 gäddfröken = strömsrare
 gäddtrast = björktrast
 » = sångtrast
 gärdsselsmyg = följ.
 gärdsgårdsmesa = gärdsmyg
 gärdsgårds-mygg = *Sylvia*-arterna o. följ.
 gärdsmyg 74
 gärspe, se järpe
 gärspgubbe-höna-kanke, se föreg.
 göckpiig, se gökpiga
 gök 95
 » amerikansk 96
 gök(a)hora = fg.
 gökdräng = fg.
 gökpiga = fg.
 göksmed = taltrast
 gökspärring = gök (»förvandlad»)
 göktit(a), -teta, -tät(a), se följ.
 göktyta 92
 göling = gröngöling
 gölkukerella = gulärla
 gölsiska = gulsparv
 görel = grönbena

- göukpigo = göktyta
 göukspärring 252
 göutji = gök
- hackapigg = tobisgrissla
 hackenspeta = följ.
 hackspett 87
 » = större hackspett
 » = nötväcka
 » grå = fg.
 » gråhövdad = gråspett
 » grön = grön-göling
 » liten 89
 » mindre = fg.
 » » mellan-europeisk 89
 » mindre östlig 89
 » större 88
 » » mellan-europeisk 89
 » svart = spillkråka
 » tretåig 90
 » vanlig = större hackspett
 » vitryggad = följ.
 » vitryggig 89
 » västeuropeisk 88
- hackspik = hackspett
 » = nötväcka
 hackspikunge = trädkrypare
 hackspit = större hackspett
 hackspjutt, se -spett
 hafgall, se havgall
 haflut = alfågel
- hafzörn 252
 hagall = gråtrut
 » = havstrut
 hagatitta = ljunpipare
 haggall = sillmås
 halsbandsflugsnappare = vithalsad flugsnappare
 halsbandskaja, se rysk kaja
 halsing, se hälsing
 halskragetrapp = kragtrapp
 halvbeckasin = halv-enkel beckasin
 hampespink = hämpling
 hampsparv = fg.
 hampspicke = fg.
 hampspik = bofink
 » = hämpling
 hampspink = bofink
 hampspärv = fg.
 » = hämpling
 hamptjetare = nordisk mes
 hamptätting = bofink
 » = hämpling
 hampspickor = fg.
 hane = tupp, se under bankivahöns
 haramjåker = enkelbeckasin
 haramjåker = fg.
 haramäckra = fg.
 haren = pärluggla
 harfalk = fjälluggla
 harfång = fg.
 » = kattuggla
 harhök = duvhök
 harlekinsand = strömand
 harlekinsnäppa = svartsnäppa
- harpoppla (-popplo, -pöpplu, -pöpplo) = pärluggla
 hartin = skäggdopping
 haruggla (hare-) = berguv
 » = fjälluggla
 » = hornuggla
 » = kattuggla
 hasehök = duvhök
 haseuggla = berguv m.fl.
 hasselgök = härfågel
 hasselhöna = morkulla
 hassellorre = brushane
 » = nötkråka
 hatt, se meshatt, talghatt
 hattman = skrattnås
 hattmes = tofsmes
 hattmås 205
 hauk, se hög
 hav-er, se havsörn
 havgajti, se havsget
 havgall = havstrut (se även hagall o. haggall)
 » = sillmås
 havgås = grågås
 havhymber = islom
 havhäst = stormfågel
 havmåka = havstrut
 havorre = sjöorre
 » = svärta
 havre = sjöorre
 havregås = vitkindad gås
 havreröt = svart stork
 havsget = storlom
 havsgjuse = havstrut
 havsgloffs = fg.
 havskorp = storskarv
 havslabb = storlabb
 havslom = (små)lom
 havslöpare 160
 havsmåka = havstrut

- havsmås = fg.
 havsorr(e) = sjöorre
 havs(s)ula 158
 havssvärta = svärta
 havstjäder = storskarv
 havstrut 208
 havsörn 116
 » stor = fg.
 » vanlig = fg.
 » = storskarv
 hedhök = blå kärrhök
 hedhöna = ljunpipare
 helgolandsgrissla, se under sillgrissla
 helsing, se hälsing
 hemduva, se under klippduva
 herrkråka (ärr-) = kråka
 himbryn = islom
 himlaget = enkelbeckasin
 himmelsget = fg.
 himmelslärka = sånglärka
 hjerpe, se järpe
 hjulnål = sparvuggla
 hjälmдықare, se under starik
 hjärp, se järpe
 holmgjuse = sillmås
 holskräckja = storskrake
 homåka = fiskmås
 hornuggla 100
 hornuv = berguv
 » = hornuggla
 hornvipa = tofsvipa
 horsgök = enkelbeckasin
 » = skogssnäppa(?)
 horsskraka (-e) = skäggdopping (?)
 » = storskrake
 horsskräck(j)a = skäggdopping (?)
 horsskräxa = fg. (?)
 » = knipa
 » = storskrake
 hrossagaukr, se horsgök
 hugg(u)spit = (större) hackspett
 hulkråk = spillkråka
 hultaduva = skogsduva
 hultadämpa = morkulla
 hultenbilta = fg.
 hultenbölda = fg.
 hultingskrabba = fg.
 husfink = gråsparv
 husstork = vit stork
 hussvala 77
 » = tornsvala
 hussvälo = hussvala
 hustruduva = ringduva
 hustru-kapp = videsparv
 husärla = sädesärla
 hvenspole, se vindspole
 hymber = islom
 hyna = (♀ av) sjöfågel
 håkerknärpa, -ö, se åkerknärpa
 hålkråka = spillkråka
 hålskraka (-e) = storskrake
 hålskrakstupp = (♂ av) fg.
 hålskräcka = ♀ av storskrake
 hålskräcksfågel = storskrake
 hålskrättjo, se holkskräckja
 hålskräxa = fg.
 » = knipa
 hårdvärsfågel = snösparv
 hårsnäppa = halvenkelbeckasin
 håskrake = storskrake
 häcksparv 32
 häcksångare = trädgårdsångare
 häger = följ.
 » grå 121
 » vanlig = grå häger
 » vit 122
 hägerand = vigg
 häjer = grå häger
 häjrek = fg.
 hälkrok = spillkråka
 hållspik = stare
 hälsing = ejderhane juv.
 » = vitkindad gås
 hälsingbock = (♂ av) ejder
 hämplick(or) = följ.
 hämpling 23
 » gulnäbbad 21
 » = grönfink
 » vanlig = hämpling
 häramäckra = enkelbeckasin
 hären = pärluggla
 härfalk, häre = fjälluggla
 härfågel 83
 härkråka (stroligen = spillkråka)
 härsparv = bergfink
 häruggla, häre = berguv
 » = fjälluggla
 häs(s)eluv = berguv
 » = hornuggla
 » = kattuggla
 häst(a)gnägg(j)are = enkelbeckasin
 hästgnägg = fg.
 hästlodand = cricka
 hättetärna = fisktärna
 höbitare = buskskvätta
 höck, se hög

- höglandssnäppa=långstjärtad snäppa
 högs pov = storspov
 hög = duvhök
 » = ormråk
 » = sparvhök m.fl.
 (flerstädes koll. benämning på hökartade rovfåglar överhuvud lik som fi. haukka)
 hökuggla 97
 höltring = roskarl
 hönhök = sparvhök
 höns, se under bankiva-
 » höns
 » Cochin-China, se under fg.
 » fjösbenta, se under fg.
 » podoliska, se under fg.
 » spanska, se under bankivahöns
 hönsduva, se under klippduva
 hönshök = duvhök
 hönsspännare = gök
 hönstiuv = fjällvråk 252
 hörknarr = nattskärria
 hörsbock = enkelbeckasin
 hörsbottjen = fg.
 hötrick = roskarl
 hötring = fg.
 ibis, helig 121
 » ljus = fg.
 » svart 121
 illgärdsfågel=skadefågel
 illvädersfågel=som bådar oväder; spillkråka
 illvärsfågel = grönbena
 » = snösparv
 imber = följ.
 immer = islom
 inna = orrhöna
 irisk = gråsiska
 » = hämpling
 irits = gråsiska
 isabellalärka=korttåg
 lärka
 is-adi, se is-åda
 isand = alfågel
 » = bergand
 » = gräsand
 » = knipa
 » = storskrake
 isbeld = steglitsa
 isbjenstuppen = sädes-
 ärla
 isbädla (?) = steglitsa
 isfågel = kungsfiskare
 » blåryggig = fg.
 isgause=vittrut l. havs-
 trut
 isilla = sädesärla
 islandsfalk 103
 islandsknipa 143
 islandscripa 234
 islom 165
 » vitnäbbad 165
 ismås 211
 ismåsa = vittrut
 is-par't = alfågel
 isskräcka = småskrake
 isspiena = sädesärla
 isspjäla = fg.
 isspjärna = fg.
 isstormfågel = storm-
 fågel
 iste = tobisgrissla
 istrut = havstrut
 istärna = tärna
 is-äd(a) = ejder
 isärla = sädesärla
 jakobin, se klippduva
 jaktfalk 103
 » mindre = pilgrimsfalk
 » stor = jaktfalk
 » sydgrönländsk=grönländsfalk
 » ta(r)tarisk 103
 » vanlig = jakt-
 falk
 jaktfasan, se under fasan
 Jan van Gent = havs-
 sula
 jaugås, se jugås
 jena = orrhöna
 jordkrypa = lövsångare
 jordpytar(e) = fg.
 jordskracka=småskrake
 jordsmula = gärdsmyg
 » = lövsångare
 jordsmuga = gärdsmyg
 » = lövsångare
 jordsvala = strandsvala
 jordsvåla = fg.
 jordtrast=kinesisk trast
 jorduggla 101
 jordäppleskrika = nötskrika
 jud(e) = fiskgjuse
 jugås = gravand
 jungfru-trana 224
 jut(e) = fiskgjuse
 jyk-pigo, se gökpiga
 jåulsmulu, se jordsmula
 järavärsspärv=snösparv
 järnsparv 73
 järntrast
 järp, se följ.
 järpa, se följ.
 järke (gärspe)
 » = rapphöna

- järpgubbe (gärspgubbe)
 = (♂ av) järpe
 järphöna (gärsphöna) =
 (♀ av) järpe
 järpkall = (♂ av) järpe
 järpkanke (gärspkanke)
 = (♂ av) järpe
 järpkäl(l)ing = (♀ av)
 järpe
 järporre 232
 järsa, se röjsjärso

 kaakkuri fi. = lom
 kackelgås = prutgås
 kackspik = hackspett
 kackur, se kakar
 kaffekvarn = kornknarr
 kaja 9
 » rysk 10
 » sibirisk 10
 » västeuropeisk 10
 » = kråka
 » = mås; se under
 sillmås
 » = tornsvala
 » = tärna
 Kajsas = kråka
 kakadora = lockord på
 papegoja
 kakar(e) = lom
 kakari = fg.
 kakkor = fg.
 kakkur(a) = fg.
 kakkuri = fg.
 kalenderlärka 36
 kal(d)tuta = göktyta
 kalenderlärka 36
 kalkon 237
 » mexikansk, se
 under fg.
 » pommersk = stor-
 trapp
 » tam, se kalkon

 kalkon vild, se under
 kalkon
 kamgiding = praktejder
 » = salskrake
 kamguding(e) = praktej-
 der
 kamgudingsåd = fg.
 kamgudunge = fg.
 kamåda = fg.
 kanadagås 130
 kanaljefågel (-fugel) =
 följ.
 kanariefågel 24
 » finsk =
 grönfink
 » svensk = fg.
 » vild 24
 kank(e) kånge = tupp,
 se bankivahöns
 kapperre = brushane
 Karin = lockord på tam-
 kråka
 karl = (♂ av) sjöfågel
 karuda = (skägg)dopping
 kasuar, se under struts
 kattuggla 101
 » = fjälluggla
 » = hökuggla
 » = uggla (koll.)
 » stor = fjäll-
 uggla o. slag-
 uggla
 kaule = alfågel
 kaulus = fg.
 kaulus-dacka = (♀ av) fg.
 kaulus-karl = (♂ av) fg.
 kejkråka = kaja
 kejsarörn 107
 Kent-tärna, se kentsk
 tärna
 killbena = mosnäppa
 kinagrönfink, se under
 sibirisk grönfink

 kinksparv = gransångare
 kiop = spetsstjärtad labb
 kirra = sidensvans
 kixkaja = fiskmås
 kivi, se under struts
 kjulbening = »beckasin»,
 se enkelbeckasin
 Klas = kaja (även lock-
 ord)
 klera = taltrast
 klevitt = kattuggla
 klevittuggla = fg.
 klippsduva 168
 klipplärka = skärpip-
 lärka
 klippseglare 80
 klockarkäring = spill-
 kråka
 klubbband = knipa
 kluckarkärlingi = spill-
 kråka
 klump = domherre
 klumpalka = tordmule
 klunsalka = lunnefågel
 » = tordmule
 kluns-Pär = lunnefågel
 klyvja, stor = gluttsnäppa
 klåd(d)ra = taltrast
 klåra = fg.
 klåd(d)ra = taltrast
 klä-vitt = kattuggla
 klävittuggla = fg.
 klödra = taltrast
 klövi = följ.
 klövja = gluttsnäppa
 klövjefågel = rödbena
 (k)näcka, se naacka
 knark = kornknarr
 knarkand = fg.
 knarksparv = fg.
 knarp = fg.
 knarr = fg.

- knarsk = fg.
 knejpa, se knipa
 knerka = kornknarr
 knip = följ.
 knipa (-o) 140
 » isländsk = islands-
 knipa
 knipand = knipa
 » = kricka
 knip-änn = knipa
 knip(es)karl = (♂ av) fg.
 knipeskå(rl) = fg.
 knipgubbe = fg.
 knipkalle = fg.
 knipkåring = (♀ av) knipa
 knipoxe = knipa, gam-
 mal ♂
 knipskrake 155
 knipskräcka = fg.
 knip-änn, se knipand
 knispa = morkulla
 knortand = knipa
 » = kricka
 knort-änn = fg.
 knubbgås = ejder
 knulrygg = ringduva
 knulteduva = fg.
 knutsvala = tornsvala
 knårtknispa = morkulla
 knäckfuggel = busk-
 skvätta
 knärk(a) = kornknarr
 knärpa, se åkerknärpa
 knölsvan 125
 kock = orre
 kohäger 122
 kohälla = gulärta
 kokopiga, se kucku-
 koksik(a), se koxika
 kokvitt(r)a = sädesärta
 kolkaj = följ.
 kolkaja = stare
- kolli = (♂ av) svärta
 kolmes = svartmes
 kolort = »liten fågel, lik-
 nande svärta»
 koltrast 67
 kommarsparr = gråsiska
 kopparsnäppa = myrspov
 korabaddjä = dalripa
 korf-, se korv
 kormoran = storskarv
 kornknark = kornknarr
 kornknarp(a) = följ.
 kornknarr 226
 kornknerk = fg.
 kornlärka = kornsparv
 kornmatarhök = fjäll-
 vråk
 kornskrika = nötskrika
 » = kornknarr
 kornsnärp = fg.
 kornsparv 29
 korntjuv = gråsparv
 korp 7
 korsduva, se under klipp-
 duva
 korsnäbb, mindre 26
 » norsk = bän-
 delkorsnäbb
 » större 27
 » = mindre o.
 större kors-
 näbb
 korsnäv = mindre kors-
 näbb
 korssparv = fg.
 korthackare = fg.
 kortrumpa = hussvala
 korttåg lärka, se lärka
 korvteta = stjärtmes
 korvtjet(are) = gulsparr
 » = nordisk
 mes
- korvtjetare = talgoxe
 kotkas = kungsörn
 kotkast = havsörn
 kovipa = storspov
 » = tofsvipa
 koxika = lavskrika
 köarla = sädesärta
 kragbuss = brushane
 kragabuss 252
 kragetrapp = följ.
 kragtrapp 224
 » asiatisk = fg.
 kraka, se kråka
 krakkspett, stor = spill-
 kråka
 » svart = fg.
 kramsfågel = björktrast
 » = siden-
 svans
 » = taltrast
 kreaturssparv = gråsparv
 krecka = följ.
 kricka 134
 » gulkindad 134
 krickand = kricka
 krickt-and = fg.
 krickte = fg.
 kriturs-sparv, se krea-
 turs-
 krokodilväktare 171
 kronduva, se under
 klippduva
 kroppduva, kroppert, se
 under klippduva
 krubbitare = buskskvätta
 kruka = ärtsångare
 krullhöns, se under ban-
 kivahöns
 krumms = mindre kors-
 näbb
 » = större korsnäbb
 krummsnabel = mindre
 korsnäbb

- krushackspett = större
 hackspett
 kruslom = storlom
 kryckja = tretåig mås
 krypand = cricka
 kryssnäbb = mindre kors-
 näbb
 » = större
 » korsnäbb
 kråka (-o) 8
 » drottning Kerstis
 = blåkråka
 » grå = kråka
 » spansk = blåkråka
 » svart 8
 kråkskarv 157
 krååk, se kråka
 kräcka = cricka
 kråka = kornknarr
 kuckeliku = höns
 kucku = gök
 kuckufågel = fg.
 kuckupi(g)a = göktyta
 kuckurälla = sädesärla
 kudd-disk(a?) = rödstjärt
 kuddo-disk = fg.
 kukerella = sädesärla
 kulakraka = svart kråka
 kulla = morkulla
 kulpand = knipa
 kungsfasan 236
 kungsfiskare 86
 kungsfågel 51
 » brandkronad
 52
 kungsglada = vanlig glada
 kungssvan = sångsvan
 kungsörn 106
 kunnare = gråsparv
 kunningknippe = mindre
 korsnäbb
 kunnsnit = liten hack-
 spett
- korbits = morkulla
 kurbits = fg.
 kus(a) = lavskrika
 kusk = skäggdopping
 kustlabb = spetsstjärtad
 labb
 kustpipare 180
 kustpytta = följ.
 kustsnäppa 186
 kustvipa = kustpipare
 » = kustsnäppa
 kutgjusa = vittrut
 kutterduva = skogsduva
 » = större tur-
 turduva
 kuxik = »lyckofågel», se
 koxika
 kvarntjuv = gråsparv
 kvejnda = (♀ av) sjöfågel
 kveträck = roskarl
 kvickstjärt = rödstjärt
 » = sädesärla
 kvidbonde = småspov
 kvidfågel = ormvråk
 » = vanlig glada
 kvihök = fjällvråk
 » = ormvråk
 kvinhök = fjällvråk
 kvint = bofink
 » = kungsfågel
 kvintan(de)-sparv = bo-
 fink
 kvi(r)hök = ormvråk
 kvännskrajka = nötskrika
 » = kornknarr
 kväkare = bergfink
 kvällgimra = enkelbecka-
 sin
 kvällknispa = morkulla
 kvällknorr = fg.
 kvällknärt = fg.
 kvälls-skena = nattskärna
 kvärntyv, se korntjuv
- kvönn = kornknarr
 kyckling (tjockling) se
 bankivahöns
 kylbene = strandskata
 kylbening = drillsnäppa
 kyllare = grönbena
 » = rödbena
 kyllbena = fg.
 kyllra = fg.
 kyrkduva, se under klipp-
 duva
 kyrkfalk = tornfalk
 kyrkhack = kaja
 kyrkiofalk 252
 kyrkiouf = berguv 252
 kyrkkaja = kaja
 kyrkråka = fg.
 kyrknaakka = fg.
 kyrksvala = tornsvala
 küster = (♂ av) alfågel
 kytare = rödbena
 kägelbit = tallbit
 kägelrivare = mindre
 korsnäbb
 kägelryivar = fg.
 kägelsparv = fg.
 käksik(en) = björktrast
 källgylta = morkulla
 källing (käring, kärling)
 = sjöfågelhona
 kälsjärna, se tjäl-
 käringrock = nattskärna
 kärddopping = svart-
 hakedopping
 kärrgylta = nattskärna
 » = morkulla
 kärnhök, blek 111
 » blå 110
 » brun 110
 » grå = mindre
 kärnhök
 med halskrage
 = blå kärnhök

- kärrhök, liten = följ.
 » mindre 111
 » rostbrun =
 brun kärrhök
 kärrhöna = småfläckig
 sumphöna
 » egentlig = fg.
 » liten = liten
 sumphöna
 kärmmes 47
 kärmmäckra = enkelbec-
 kasin
 kärnsnäppa 186
 » = grönbena
 » ostsibirisk 186
 » Schinz' 186
 » västsibirisk 186
 kärnsångare 59
 kärretjetare = nordisk mes
 käruggla = jorduggla
 kärrvipa = kärnsnäppa
 kätt = stenskvätta
 könntjuv, se korntjuv
 körfågel = alfågel
 » = göktyta
 » = storskrake
 körkarl = göktyta
 körkeduva, se kyrkduva
 körsp, se korp
 köster = (♂ av) alfågel
 kött-käckling = gråsparv
 labb(e)
 » bredstjärtad 215
 » långstjärtad =
 fjällabb
 » spetsstjärtad 216
 » vanlig = fg.
 ladugårdssvala = hus-
 svala
 » = följ.
 ladusvala 76
 » östasiatisk = öst-
 sibirisk rostgumpsvala
 lagel l. lagl = sädgås
 lajricka, se leirike
 lalare = storlom
 langhale = sädesärta
 lantörn = kungsörn
 lappmes 49
 lappskata = lavskrika
 lappskjåra (-skir) = fg.
 lappsnäppa = myrspov
 lappspurv 32
 lappuggla 101
 lapsk mes, se lappmes
 larte = kricka
 lasvala = ladusvala
 latjoxa = lavskrika
 laverskrika = fg.
 lavhök = lavskrika
 lavkatta = lavskrika
 lavskjåra = följ.
 lavskrika 15
 » = nötskrika
 lavtjykksa = lavskrika
 lavvick = fg.
 laxand = storskrake
 lederälla = sädesärta
 leffeland = skedand
 leirike = sånglärka
 lejlaskräcka, se under
 småskrake
 lenevärsbritta, se följ.
 lenväders-Britta = spill-
 kråka
 lerbena = ljunpipare
 lerfågel = sädesärta
 lerhälla = sädesärta
 ler-Maja = fg.
 » = kråka
 lerpipa = ljunpipare
 lerpyyt = fg.
 lersvala = hussvala
 lersvala = strandsvala
 lertrana = ljunpipare
 lervätta = kricka
 ler-älla = stenskvätta (?)
 ler-ärta = sädesärta
 likuggla = kattuggla
 lilla Åke = kungsfågel
 lille brunrock (kan be-
 teckna en småvadare
 på flyttning); bläsand
 lillget = svartmes
 lillklyvja = grönbena
 lillknipa = svart o. vit
 flugsnappare
 lillkricka = kricka
 lillmamma = lövsångare
 lillsvärta = sjöorre
 linknarr = nattskärta
 linkuckurella, se följ.
 linkukerella = gulärta
 linstrickel = sädesärta
 linärta = gulärta
 » = sädesärta
 lira, grå 161
 » liten = följ.
 » mindre 161
 » stor = följ.
 » större 160
 lisl- el. lissdjet(a) = svart-
 mes
 ljaugas, se jugås
 ljom = storlom
 ljugås, se jugås
 ljugåsekarl = (♂ av) fg-
 liten (grå) måge = fiskmås
 ljunpipare, se nordöstlig
 l.
 » amerikansk
 = följ.
 » asiatisk =
 amerikansk
 brockfågel

- ljungpipare, nordöstlig 178
 ljungspole = ljungpipare
 ljungspov(e) = fg.
 » = småspov
 ljungvipa = ljungpipare
 ljungviva = fg.
 loftsvala = ladusvala
 logsvala = fg.
 lok(e) = kricka
 lokand = fg.
 lom koll.
 » vanlig = smålom
 lomand = skäggdopping
 lonka = (♂ av) gräsand
 lorstboll = kricka
 lorstpjaska = fg.
 lortand = fg.
 » = storskrake
 » = årta
 lortlapp = kricka
 lortskrika = nötskrika
 » = vanlig törnskata
 lorttrast = björktrast
 luddhane = större strandpipare
 ludding = gråsparv
 lunnefågel 222
 » engelsk 223
 » grönländsk 223
 lurvhals = brushane
 luskask = fiskgjuse
 luspäls = fg. o. kungsörn m.fl.
 långnäbb(o) = morkulla
 långnäbba = storspov
 » grå 188
 » roströd = myrspov
 » svartstjärtad = rödspov
 långnäbbfågel = småspov
- långnäsa = fg.
 långspelafågel = rödhake
 långstylegettypa = stjärtmes
 långtyta = gråtrut
 lädosvälo = ladusvala
 läirhällo, se lerhälla = sädesärla
 läirhällu = fg. (sten-skvätta?)
 lärik(j)a = sånglärka
 läritja (-o) = fg.
 lärka = sånglärka
 » korttåad 36
 » » östlig 36
 » kårtåig 36
 » vanlig = sånglärka
 lärke = sånglärka
 lärkja = fg.
 lärkfalk 104
 lärkspänn = sparvhök
 lärkspännare = lärkfalk
 lärsk = sånglärka
 lärtju = fg.
 lövand = bläsand
 lövgjuse = fiskmås juv.
 lövknipta = knipa juv.
 lövlus = lövsångare
 lövsmyg = fg.
 lövsångare 56
 » (egentlig) = trädgårdssångare
 » grön 58
 » kungsfågellik- (nande) 57
 » nordisk 57
 » nordöstlig 57
 » vanlig = lövsångare
 » vitbrynad = kungsfågellik- nande sångare
- lövsångare = trädgårds- sångare
 madhök = brun kärrhök
 madtupp = sothöna
 madvipa = skogssnäppa
 makrilltärna = fisktärna
 malmsgrilla = ljungpipare
 mallemack = stormfågel
 malltvint = bofink
 malteserduva, se under klippduva
 mandarinand 138
 manduva, se under klippduva
 markensfågel = trana
 marskråka, se kråka
 marspiss = strandskata
 marspitt = fg; även fisktärna
 marspäit = strandskata
 marvigge = vigg
 masbork = gråsparv
 mave = (fisk)mås
 mavipa, se madvipa
 medelhavslira 161
 mekälbäss, se mäckerbäss
 mekärbäss = fg.
 mellanlabb = bredstjärtad labb
 mellanskarv 157
 mellanspett 89
 mes = koll. benämning
 » blekryggig nordisk 50
 » lapsk = lappmes
 » nordisk 49
 » sibirisk = lappmes.
 meshatt = tofsmes
 meshätta = kärrmes.
 » = gärdsmyg
 meskung = tofsmes
 messeta = talgoxe

- messitta = kärmes, nordisk mes
 metsis = tjäder
 middagssparv = nordisk mes
 middeland = snatterand
 miena = större strandpipare
 mirbottjen = enkelbeckasin
 mirsnipa = morkulla
 misteltrast = dubbeltrast
 miånd = bläsand
 moirisk = gråsiska
 » = gulnäbbad hämpling
 mongolfasan
 mopit = ljungpipare
 moripa 233
 moriporre 233
 morisk(a) = gråsiska
 mork-kråka = svart kråka (?)
 morkulla 202
 morr = tordmule
 morysk, se moriska
 moröja = morkulla
 mos, se mäs
 mosapytta = dubbelbeckasin
 » = fjällpipare
 » = ljungpipare
 mosaskvättjä = nötskråka (?)
 » = buskskvätta
 mosasparv = grå flugsnappare
 mosavipa = tofsvipa
 mosnäppa
 mossgök = brushane
 mosslippa = ljungpipare
 mossmäckra = enkelbeckasin
 mosspititjeta = gulärta
 moss-stenskvätta = buskskvätta
 mossticka = enkelbeckasin
 mossvipa = tofsvipa
 movipa = mosnäppa
 mugga = skäggdopping
 » = tobisgrissla
 mule = tordmule
 mulgrissla = fg.
 munkfågel = svarthätta
 munkgam = grågam
 murgröna = gråspett
 murkråka = kaja
 murkrypare 45
 murspit = nötväcka
 mursvala = hussvala
 » = kaja
 musbosparv = lövsångare
 muskvipa = koltrast
 musveta = nötväcka
 musvråk = ormvråk
 musvåg = fg.
 mutta = (♀ av) sjöfågel
 mygga = halvenkel beckasin
 myrbock = enkelbeckasin
 myrfugl = vadare
 myrgyll = raphöna
 myrgörel = drillsnäppa
 » = grönbena
 » = storspov
 » = »strandpipare»
 myrmäcklo = enkelbeckasin
 myrmäckra = fg.
 myroxé = rördrom
 myrpytta = ljungpipare
 myrpytta = myrsnäppa
 myrsnipa = enkelbeckasin
 » = morkulla
 » = småspov
 myrsnäppa 188
 myrspov 197
 myr-svä(r)tt = bergand(?)
 » = svärta(?)
 » = vigg
 myrsätta = kärmes
 myruks, se myroxé
 myrvipa = myrsnäppa
 mysing = gårdsmyg
 myskand = turkisk and
 myssfuckare, se mössmåga = fiskmås
 måge, liten = fg.
 måk(a) = fg.
 måke = fg.
 måltrast = taltrast
 mångmålasparv = fg.
 mårr, se morr
 måsduva, se under klippduva
 mäs(e), spansk = havssula
 » tretåig 210
 » vitvingad = vitvingad trut
 » = fiskmås
 måspinare = spetstjärtad labb
 mäckerbäss(e) = enkelbeckasin
 mäckra, se kärmmäckra, mossmäckra
 mäkelbäss = enkelbeckasin
 mäkerbäss = fg.
 märggök = fg.
 mögelhane = andra o. tredje årets unghane av knipa

- möjsing = sparvhök
 möllare = ärtsångare
 mösa = fiskmås
 mössfuckare = sparvhök
 mösshök = fg.
 mössuggla = kattuggla
- naakka = kaja
 nahtgål = näktergal
 nandu, se under struts
 nasar = bergand o. vigg
 nataskrika = nötskrika
 natknarka (natt-) = nattskärta
- natsnurra (natt-) = fg.
 nattamuska = fg.
 nattblacka = fg.
 nattblarra = fg.
 nattflabba = fg.
 nattflacka = fg.
 nattflaxa = fg.
 nattglappa = fg.
 natthäger 123
 nattmyska (-myskja, -möskja) = nattskärta
- nattnorpa = fg.
 nattparra = fg.
 nattsjora (-skjura) = fg.
 nattsjåma (-skjåna) = kattuggla
- nattskata 252
 nattskratta 252
 nattskreva = nattskärta
 nattskråma = kattuggla
 nattskråda = följ.
 nattskrä(va) = nattskärta
 nattskrävla = kornknarr
 » = nattskärta
- nattskvack = fg.
 nattskvarra = fg.
 nattskäddra = fg.
 nattskära = kornknarr
- nattskära = följ.
 nattskärta 80
 nattskäva = fg.
 nattsvala = tornsvala
 nattuggla = kattuggla
 nattvaka = taltrast
 » = tallbit
- nattvissja = nattskärta
 nermus = nattskärta
 neting = nordisk mes
 niödödare = vanlig törnskata
 nisse = (♂ av) sjöfåglar
 nolavä(de)rspligg, se nordanväs-pligg
 norapjuka = rödbena
 nordanvä(de)rspligg = småspov o. storspov
 nordanvä(de)rsspjuling = storspov
 nordanvä(de)rstyta = mindre strandpipare
 nordaust = storspov
 nordgrissla = spetsbergsgrissla
 nordspett = tretåig hackspett
 nordsångare = nordisk lövsångare
 Norges stjöro = nötskrika
 norrvint = bergfink
 norrtvint = fg.
 norsvipa = fiskmås
 notgubbe = nötkråka
 notskata = fg.
 notskräk(j)a, note- = fg.
 notskräxa, note- = fg.
 och nötskrika
 notskvåkja, note- = fg.
 nyjärpe = raphöna
 nykråka = råka
 nylke = skogsduva
- nytskrike, se nötskrika
 nytoskrejka = nötkråka
 nåtlabb (-lapp) = nattskärta
- nåtskjåna = kattuggla
 nåtskrek(j)a, (-skrikja), nåte- (nute-) = nötskrika
- nåtskråma = kattuggla
 » = nattskärta
- nåtskräk(j)a, nåte- (nute-) = nötskrika
- nåtskråna, nåte- = fg.
 nåtskråppa, nåte- = fg.
 nåtskvåkja, nåte- = fg.
 nåtstjåma = kattuggla
 nächtergahl 252
- näktergal, nordisk = taltrast
 » nordlig 72
 » sydlig 72
- nättergale = näktergal
 nät(t)ling = knipa
 nödkråka = nötkråka
 nötknäcka = fg.
 nötknäppare = nötväcka
 nötkråka 12
 » långnäbbad 12
 » smalnäbbad = fg.
 » tjocknäbbad = nötkråka
- nötpacka = nötväcka
 nötskrika 12
 » = nötkråka
 nötskråppa = nötskrika
 nötskväcka = följ.
 nötväcka 45
 » = hackspett
 » homeyers 46
 » ljus 46
 » sibirisk 45

- nötväcka, Stolcmans 46
 » tysk 46
 » östlig=sibirisk
 nötväckare = nötväcka
- oakerskäru, se åkerskära
 oda, se åda
 Oden(s)svala=svart stork
 ofre(d)sfågel = härfågel
 ofågel = kattuggla
 oll = alfågel
 Olle drucken = tobisgrissla
 ollonskrika = nötskrika
 olmt = svan
 'ona = (♀ av) sjöfågel
 onsvala = vanlig glada
 oppfågel = härfågel
 oppopp = fg.
 ormråk = följ.
 ormvråk 108
 » rysk = falkvråk
 » = vanlig glada
 ormvåk = -vråk
 ormörn 116
 orr, orra = orrhöna
 orre (orrfågel, orrhöna, orrhöns, orrmor, urrmor, orrvena; -orrkarl, orrtråd, orrtupp,-typp) 231
 orre, engelsk 232
 orrmor även ejderhona
 orta, se årta
 ortolan = följ.
 ortolansparv 31
 ovädersfågel = storskarv
 oxkörare = nordlig näktergal
 » = taltrast
 oxmyssla = sommargylling
- oäringsfågel = härfågel
- papegoja 26
 » grönländsk = lunnefågel
 » svensk=tallbit
 pappkåj = papegoja
 parrfågel = spett
 passgångartrapp=kragtrapp
 pelegrimsfalk, se pilgrimsfalk
 pelean = följ.
 pelikan 158
 » krushuvad 158
 » vit = pelikan
 Pelle = tjädertupp
 pers(e)jalka = lom
 perssvala = tornsvala
 Per sup = tobisgrissla
 Per supare = större strandpipare
 » = tobisgrissla
 pfau = påfågel
 pickel = strandskata
 pikstjärt = stjärtand
 pilfink 36
 pilgrimsfalk 104
 » tysk 104
 pilkaja = tornsvala
 pill(e)kan, se pelikan
 » = storskarv
 pilsparv = pilfink
 pilspink = fg.
 pink = bofink m.fl. finkfåglar
 pipaern = spillkråka
 pipa(nde)-gök = göktyta
 pipare = sjöorre
 » = spillkråka
 » asiatisk 178
 pipkrums = bändelkorsnåbb
- piplärka = koll. benämning; trädpiplärka
 » Richards = storpiplärka
 » rödhalsad=följ.
 » rödstrupig 39
 » sibirisk 38
 » stor 39
 piptrast = rödvingetrast
 pirasch = ormvråk
 pirrhök = fg.
 pirrsvala = svala
 pistol = dvärgfalk
 pit(e)tjeta = sädesärla
 pitiitjeta = svartmes
 pititsjitto = sädesärla
 » gola = gulärla
 pittertrast = björktrast
 pjuck = domherre
 pjuk = sjöorre
 pjuta = spillkråka
 ploggök = göktyta
 plogärla = sädesärla
 plussare=ejder, årsunge
 plytare = strandskata
 pofågel = härfågel
 polargås = snögås
 polarmås = vitvingad trut
 polartärna=rödnåbbadpomeransfågel=fjällpipare
 popp = härfågel
 popparegök = fg.
 poppelorre = orre
 poppla = pärluggla
 potatisduva = nötskrika
 potatistrana, se undertrana
 pracka (-o) = småskrake
 pracknisse, prackesniss = (♂ av) småskrake

- prakt-and 133
 praktejder 149
 praktgås=mandarinand
 praktåda, se praktejder
 prutgås 128
 » grönländsk 129
 prylla = roskarl
 pränta, se under svärta
 präts(-a)=kornknarr
 pulla = duva, tamhöna;
 även lockord
 pungmes 51
 pupu (-o)-spärring=pärl-
 uggla
 purpurhäger 122
 purpurhöna 226
 purpursvan=sångsvan
 purrhöns = brushane
 » se under ban-
 kivahöns
 pylla = höna
 pyssling = gråsparv
 pytt = kärrmes
 » = rödvingetrast
 pytta = höna
 påfågel 237
 » brokig 237
 » malayisk 237
 » svartvingad 237
 » tam 237
 » vanlig 237
 » vild 237
 » vit 237
 påfågelsduva, se under
 klippduva
 Pär = lunnefågel
 pärlhöna 238
 » vanlig = fg.
 pärlkråka = nötkråka
 pärllom = smålom
 pärlskrika = nötskrika
 pärluggla 97
 päronkråka = nötskrika
 päronskjåra = nötskrika
 päronskrika = fg.
 pärontjuv = fg.
 pärosjoro = fg.
 pärotjuv = fg.
 pärskata = fg.
 pärskrika = fg.
 ra = (♀ av) tjäder
 rackelfågel = följ.
 rackelhane 231
 rackelhantjäder 231
 rada, rade = roskarl (?)
 rage = ljunpipare
 rallhäger 122
 ram(n) = korp
 rapelhane, se rackelhane
 rapp(h)öna 234
 » liten=vaktel;
 möjl. också
 ungf. av rapp-
 höna 253
 » muterad 235
 » vanlig 234
 raudspov, se rödspov
 raudtrissla (-e, -trässla)=
 rödstjärt; hämpling
 rauk = råka
 rautjoux 252
 ravn = korp
 regndrypa = spillkråka
 regnfågel = göktyta
 » = spillkråka
 regnkatta = ljunpipare
 regnkricka = spillkråka
 regnkråka = fg.
 regnkvicka = storspov
 regnmäckra = enkelbec-
 kasin
 regnpipare = ljunpipare
 regnpitare = fg.
 regnripa = spillkråka
 regnspira = tornsvala
 regnstina = spillkråka
 regnsvala = tornsvala
 regnvipa = småspov
 renfågel = lavskrika
 renkalvtjuv = kungsörn
 revtärna = skrântärna
 rikabolt (-bålt) = roskarl
 rikmännen = kornknarr
 ringaxel = sädesärla juv.
 ringdrossel = ringtrast
 ringduva 167
 ringfasan, se under fasan
 ringgås = gravand
 ringilla = sädesärla juv.
 »ringkedja», se ringtjæ
 ringsvala = tornsvala
 ringtjäd = följ.
 ringtjæ = tretåig mås
 ringtrast 67
 ringärla = sädesärla juv.
 » svartryggig =
 engelsk sädesär-
 la juv.
 ringöla, se ringärla
 rioppa, se följ.
 ripa = snöripa
 » grönländsk, se grøn-
 landsripa
 ripjärpe 232
 riporre 232
 ripspanning = duvhök
 riptjäder 231
 riska=gulnäbbad hämp-
 ling
 rismor = järpe
 risvälo = ladusvala
 rockelhane, se rackelhane
 rok, se råk
 romorre = strömstare
 roppa = dalripa
 rosenbjälke = större
 hackspett
 rosenfink 25

- rosenmås 211
 rosenstare 18
 rosentärna = Dougalls
 tärna
 roskarl 182
 ross-gucku = enkelbec-
 kasin
 rosslare = rackelhane
 rostand 131
 rostbofink = bergfink
 rostgumpsvala, ostsibi-
 risk, se följ.
 rostgumpsvala, östsibi-
 risk 77
 rotgel = rödhake
 rotges = alkekung
 rufågel = lavskrika
 rugeskräx(e), se rågskräx
 rugstret, se rågstreta
 rulla 151
 rull-and 151
 rupa (-o), rypa, se snöripa
 ruskvädersfågel = fågel,
 som anses båda oväder
 russ(a)gawk = enkelbec-
 kasin
 rut = prutgås
 rutgås = fg.
 rutlom = storlom
 ry = (♀ av) tjäder
 rya = (♀ av) orre o. tjä-
 der
 ryda 253
 ryfågel = lavskrika
 ryhöna (ryr-) = (♀ av)
 tjäder
 rypa, rupa, se ripa
 rypkall = (♂ av) fg.
 rypkåling = (♀ av) fg.
 rypspänning, se ripspän-
 ning
 ryssvråk, se falkvråk
 råckelhane, se rackelhane
 rågnark = kornknarr
 rågknarr = fg.
 rågknärka = fg.
 rågknärp = fg.
 rågskerka = fg.
 rågskraks = fg.
 rågskraka = nötskraka
 rågskräx(e), ruge = korn-
 knarr
 rågskär(a) = fg.
 rågskärna = fg.
 rågstjäro = fg.
 rågstreta = fg.
 råk = ung mäs, trut o.
 tärna
 råka 9
 råke = vråk
 rä = (♀ av) tjäder
 räknagel = tornsvala
 räfsvidare = kornknarr
 räjbums = rördrom
 räjstackfugel = gråsparv
 rälla = sädesärta
 rätskrake = småskrake
 rävgås = gravand
 rävsax = kornknarr
 rö = (♀ av) tjäder
 röa = fg.
 röbröst, se rödbröst
 röbums = rördrom
 röbuts = fg.
 rödbena 193
 » isländsk 195
 rödbening = rödbena
 rödbröst = rödhake
 » = domherre
 rödbrösta = buskskvätta
 » = rödhake
 rödfola = lavskrika
 rödfotgås = spetsbergs-
 gås
 rödfågel = lavskrika
 rödfågel = rödstjärt
 rödhake 73
 » engelsk 73
 rödhakesångare = röd-
 hake
 rödhane = fg.
 rödhämpling = rosenfink
 rödhöna 235
 rödja = (♀ av) tjäder
 rödkatta = lavskrika
 rödkoxik = fg.
 rödmossa = spillkråka
 rödnack(a, -e) = gråsiska
 » = blåsand
 rödnackesparv = gråsiska
 röddolle = lavskrika
 rödsiska = domherre
 rödskjåra = lavskrika
 » = nötskraka
 rödspov 197
 » egentlig = myr-
 spov
 » svartstjärtad =
 rödspov
 rödstjär = nötskraka
 rödstjärt 71
 » = lavskrika
 » svart 72
 » vanlig = röd-
 stjärt
 rödstjärtsångare = fg.
 » svart =
 svart rödstjärt
 rödstyresparv = rödstjärt
 rödtjuxa = lavskrika
 rödvinge = rödvingetrast
 » sibirisk 67
 rödvingetrast 66
 röfågel = lavskrika
 rögsåra, se råg-
 röj = (♀ av) tjäder
 röj = fg.
 röjmor = fg.

- röjo = fg.
 röjsjärså = stenskvätta
 röjsmatto = fg.
 rönacko, se rödnacke
 röne = sidensvans
 rönnbärshane = fg.
 röntrast = björktrast
 » = sidensvans
 rördrom 123
 rördrum = fg.
 rörhöna 229
 » liten = liten
 sumphöna
 » = småfläckig
 sumphöna
 rörsnäppa = halvenkel
 beckasin
 röstig = följ.
 rörsångare 59
 » långnäbbad 59
 röskäutu = nötskrika
 rösselgök = enkelbecka-
 sin
 rö-stare = trastsångare
 rö(stjör) = nötskrika
 röstjärt, se röd-
 rötjykkäsa = lavskrika
 röufögel, se rödfågel
- salangan 80
 salknipa = följ.
 salskrake 155
 salsvärta = svärta
 sandhöna = stäpphöna
 » = vadaresvala
 sandlärka = berglärka
 sandlöpare 185
 sandrulling = större
 strandpipare
 » egentlig = fg.
 » mindre =
 mindre strand-
 pipare
- sandrulling svartbent =
 svartbent
 strandpipare
 » vanlig = större
 strandpi-
 pipare
 sandskata = grå lång-
 näbba
 sandsvala = strandsvala
 Sankt Pehrsfågel = havs-
 löpare
 Sant Jæsitrud = spillkrä-
 ka
 saxand = stjärtand
 saxsolva = följ.
 saxsvala = ladusvala
 saxsölu = fg.
 schalack = storskarv
 schora (schoöra schåora
 schåra schöra schöra)
 = skata
 sebel-svans, se sidensvans
 sedding = ängpiplärka
 seidereivare (seidereiver)
 = kornknarr
 sepräst = strömstare
 ses(s)elskit = gulnäbbad
 hämpling
 » = gulsparv
 » = kornsparv
 sibilsvans (sibel-, siven-,
 sibet-, sieben-) = följ.
 sidensvans 53
 sigde(s)rivare = kornknarr
 sigdäräjfvarer = fg.
 silkesand = skäggdopping
 » = stjärtand
 silkesdopping = svartha-
 kedopping
 silkeslom = skäggdopping
 » = tordmule
 sill-alka = sillgrissla
 » = tordmule
- sill(a)dopping = sillgrissla
 sillebas = havssula
 silleslygare, se sillslukare
 sillgjuse = sillmås
 sillgrissla 218
 » engelsk, se fg.
 » Färöarnas, se fg.
 » Helgolands, se
 fg.
 » isländsk, se fg.
 » Karlsöarnas, se
 fg.
 » Spetsbergens =
 spetsbergsgrissla
 sillknejpärr = tobisgrissla
 i vinterdräkt
 sillknipa = sillgrissla
 » = tobisgrissla
 sillknipare = fg.
 sillmåka = följ.
 sillmås(e) 208
 sillmåve = fg.
 sillslukare = fg.
 sillstimsvisare = fg.
 silltrut = sillmås
 » blek 208
 » västkustens = fg.
 » engelsk 208
 silverfasan, se fasan
 silverhäger, stor = (stor)
 vit häger 122
 » liten = (liten)
 vit häger 122
 silvermåns = vittrut
 silvermåns = gråtrut
 silversvan = sångsvan
 silvertärna = rödnäbbad-
 simna = tretåig mås
 simpan = småskrake
 simsnäppa, brednäbbad
 196
 » = smalnäbbad
 simsnäppa

- simsnäppa = myrsnäppa
 » smalnäbbad
 196
 singetrast = taltrast
 sinnare = sidensvans
 sirr = fg.
 sis-ela = gulärta
 » = sädesärta
 siska, se al- o. grönsiska
 sis(s)elskit = gulnäbbad
 hämpling
 » gulspurv
 sis(s)erönnika = gråsiska
 » = gulnäbbad
 hämpling
 sivensvans = sidensvans
 sjaska = gulnäbbad
 hämpling
 sjesöle = större strand-
 pipare
 sjititjol = talgoxe
 sjo-al, se sjö-
 sjo-lom, se sjölom
 sjoro, se skjora
 sjutut, se skjutut
 själgumse, se säl-
 själkofsa, se säl-
 sjäska = gråsiska
 sjö-al = storlom
 sjöhök = fiskgjuse
 sjökaja = färna
 sjöknipa = knipa
 sjökråka = skäggdopping
 sjökräkla = tornsvala
 sjökung = alkekung
 sjölom = lom
 sjölärka = snösparv
 sjöorre 149
 » = sothöna
 » = svärta
 sjöpapegoja = lunnefågel
 sjöpink = stormsvala
 sjöpräst = strömstare
 sjöska = gråsiska
 sjösvärta = svärta
 sjövråka = fiskgjuse
 skallgås = prutgås
 skam = storspov
 skamsfågel = skata
 skara = stare
 skarfågel = snösparv
 skarnkråka (skårn-) =
 nötskrika
 skarr = tordmule
 skarv, se storskarv
 skata 10
 » finsk, se fg.
 skatand = knipa (?)
 » = stjärtand
 » = vigg
 skatgök 96
 skedand 137
 skedgås = följ.
 skedstork 120
 skenvåg = fjällvråk
 skenvåk = fg.
 sketherre = sidensvans
 skitare 253
 Skitbertel = spetsstjär-
 tad labb
 skitherre = domherre
 skitikjol = talgoxe
 skitkråka = nötskrika
 skitskata = fg.
 skitskrika = fg.
 skitspink = gråsparv
 skittrast = björktrast
 skjora (skjura, skjuro,
 skjåra, skär(a), sköra),
 =skata
 skjut-ut = ringduva
 skoghane = spillkråka
 skogjärpe = järpe
 skogsbock = tofsmes
 skogsduva 168
 skogsduva = ringduva
 skogsfågel = gemensamt
 namn för orre o. tjäder
 skogsgås = sädgås
 skogsknarr = större
 hackspett
 skogsknett = grönsångare
 » = lövsångare
 skogskäring = lavskrika
 skogsloppa = gemensamt
 namn på mesar
 skogslärka = trädlärka
 skogsmes = nordisk mes
 skogsmor = lavskrika
 skogsripa = snöripa
 skogsrödöstjart = lavskri-
 ka
 skogs-sirkka = drillsnäp-
 pa ?
 skogsskata = nötskrika
 skogsskrika = fg.
 skogssnäppa 193
 skogsstork = svart stork
 skogssvala = tornsvala
 skogssångare = grön-
 sångare
 skogstita = svartmes
 skogstjör = nötskrika
 skogstupp = tjädertupp
 skogsuv = berguv
 » = hornuggla
 skogsvästäräcka = gulärta
 skomakare = spetsstjär-
 tad labb
 skorra, se träskorra
 skorrsvärta = svärta
 skoveland = skedand
 skovskata = nötkråka
 skrackand = storskrake
 skraga = (♀ av) skrake
 skrake (koll.)
 » = (♂ av) skrake

- skrak(a, -e)-käring = (♀ av) storskrake
 skramave = skrântärna; skrattmås
 skrapand = storskrake
 skratta = björktrast
 skrattduva 169
 skrathöna 253
 skrattmås 205
 skrejmade = skrântärna
 skria, se ådskria
 skrika = nötskrika
 skrik(a)fågel = tornsvala
 skrikmare = skrattmås
 skrikmå = följ.
 skriktärna = skrântärna
 skrikuggla = kattuggla
 skrikörn, koll.
 » mindre 107
 » större 107
 skrimave (-ä) = skrântärna
 skrimov = fg.
 skrya = (♀ av) ejder
 skrätärna = skrântärna
 skräck = skrakunge
 skräck(j)a = (♀ av) småskrake
 » = (♀ av) storskrake
 skräckand = fg.
 skräckfågel = storskrake
 skräckmåse = fg.
 skräcknisse, skräck(es) = prackhane
 skräckokarl = skraktupp
 skræddare = strandskata
 skraka, skrækja = nötskrika
 skräms = skrântärna; skrattmås
 skrämås(a, -e) = följ.
 skrântärna 214
 skrätja = skrake
 skrättscha = fg.
 skræxa = fg.; se även hors-, not-, åker-
 skröja = (♀ av) ejder
 skua = storlabb
 skualabb = fg.
 skute = ringduva
 skut-tuta = skogsduva
 » = spillkråka
 skvacka = ejderhona
 skvaketrast = björktrast
 skvata = skata
 skvatterrast = björktrast
 skvatärtrast = fg.
 skvitterrast = fg.
 skväkatrast = fg.
 skväk(j)a, se nåtskvækja (nutaskvætjo)
 skvärmås = skrântärna
 skväta = stenskvätta
 skvättesjora = björktrast
 skäre = gråtrut
 skå(r)nråka, se skarnskäffling, se under svärta
 skäggdoppare = skäggdopping
 » = svarthakedopping
 skäggdopping 162
 skägges 51
 skälgumse, se sälgumse
 skällgås = prutgås
 skär = skata
 skära = kornknarr
 skäre = skata
 skärfläcka 183 252
 skärhöna = kornknarr
 skärmus = skärnäppa
 skärpiplärka 39
 skärplärka = fg.
 skära = kornknarr
 skärsax = fg.
 skärnäppa 187
 skärv = storskarv
 skärvipa = skärnäppa
 skävra = skata
 sköra = fg.
 skör-and = knipa (?)
 » = stjärtand (?)
 sladd = »namn på en sjöfågel»
 slagfalk = pilgrimsfalk
 slaghök = bivråk
 » = duvhök
 » = ormvråk
 » = pilgrimsfalk
 slaguggla 101
 slagör = ormvråk
 slagörn = duvhök
 » = kungsörn
 slaskparv = sidensvans
 slipstensdragare = (♀ av) stjärtand
 smutsgam = asgam
 smådopping 164
 smågall = sillmås
 småklövja = grönben
 smålabb = spetsstjärtand
 labb
 smålom 166
 småpytta = smånäppa
 smårulling = mindre strandpipare
 småskrake 154
 småskræcka = (♀ av) fg.
 småsnäppa 187
 » amerikansk 187
 » bröstfläckad 187
 småspett = liten hackspett

- småspov 199
 småsvärta = sjöorre
 småtrapp 223
 » västlig 223
 » östlig = småtrapp
 småtärna = dvärgtärna
 småvigg = vigg
 småvipa = småsnäppa
 småörn = mindre skrikörn
 snatterand 133
 snenäbb = mindre korsnäbb
 snibba = 'snäppa'; se under rödbenan
 snipalka = sillgrissla
 snipand = småskrake
 » = storskrake
 snokvråk = ormvråk
 snäppa, Bartrams, se långstjärtad snäppa
 » brednäbbad = myrsnäppa
 » gråbent = skogsnäppa
 » grönbent = grönbena
 » gulbent 193
 » långstjärtad 199
 » rostbröstad 188
 » rödbent = rödbena
 » svartbröstad = kärnsnäppa i sommardräkt
 » svartgrå = svartsnäppa
 snäppstruts, se under struts
 snärpa, se ängssnärpa
 snöfuggl (-fågel) = snösparv
 snögås 127
 snölärika = snösparv
 snöripa (-rupa) 233
 snösjora, snöskjura = björktrast
 snöskata 62.
 snöskjåra = nötskrika
 snöskvirra(-o) = snösparv
 » = björktrast
 snösparv = följ.
 snösparv 32
 » = gulspurv
 » = lappspurv(?)
 snöspink = gulspurv
 snösvirra = snösparv
 snösvärr = fg.
 solsvärta = koltrast
 » = spillkråka
 » = tornsvala
 snöteta (-tita) = koll. benämning på mesar
 snötypa = sidensvans
 snöuggla = fjälluggla
 solu = hussvala
 sommarall = alfågel i sommardräkt
 sommarand = stjärtand
 sommarguling = följ.
 sommargylling 18
 sommarhämpling = hämpling
 sommarpytta = kärnsnäppa
 sommar-åd = ejderhona
 sommer-si-si-li-skit = ortolansparv
 sotare = sothöna
 » = tornsvala
 sothöna 229
 sparr, se sparv
 sparrhök, se sparvhök
 sparv 34
 » tysk = pilfink
 » utländsk = dvärgsparv
 » = gråsparv
 » = gulspurv
 » = pilfink
 sparvhök 112
 » = dvärgfalk
 » sibirisk 113
 sparvkung = lövsångare
 sparvträdare = sparvhök
 sparvuggla 97
 speckhök = sparvhök
 spelavint = sädesärta
 spelkråka = nattskärta; spillkråka
 spellekråka = spillkråka
 speltrast = taltrast
 spetetjekare = nordisk mes
 spetetjeta = sädesärta
 spetlinka, spete- = fg.
 spetsalka = sillgrissla
 spetsbergsalk = följ.
 spetsbergsgrissla 219
 spetsbergsgås 127
 spetsbergsrifa 234
 spetsnäbb = sillgrissla
 spett, koll. 87
 spicke = gråsparv
 spicket se strandspicket-kött(sfågel) = talgoxe
 spiggand = storskrake
 spikand = stjärtand
 spikgubbe = strandskata
 spikytsfugel = talgoxe
 spilinta = sädesärta
 spilitto = fg.
 spilittjä = fg.
 spillkråka, se spillkråka
 spillinta = sädesärta

- spillitta = fg.
 spillkorp = följ.
 spillkråka 90
 spilskir = fg.
 spink = bofink m.fl.
 »sparvar»
 spinnkåring = nattskär-
 ra; spillkråka
 spinnrock = nattskär-
 ra
 spirelnick = drillsnäppa
 » = grönbena
 spirrhök, se sparvhök
 spismule = nattskär-
 ra
 spissnäbb = sillgrissla
 spit, se hack-, korn-
 spita = tobisgrissla
 spititjekare = nordisk mes
 spit(j)ilinko = sädesärla
 spitsiget = svartmes
 spittetjet = lappmes
 » = nordisk mes
 spittje = gråsparv
 spjuling = storspov
 spjutand (-änn) = stjärt-
 and
 spjäutand = fg.
 spol = storspov
 spole = fg. (se även
 vind-)
 spolicka = fg.
 spolittjä = fg.
 spolspov = fg.
 sporrhöns, dubbla, se un-
 der bankivahöns
 spov koll. benämning
 » = storspov
 spo(ve)l = fg.
 spo(v)lick(j)a = fg.
 spovsnäppa 187
 spovvipa = fg.
 sprisvala = hussvala
 spunefågel, se spån-
 spurvehög, se sparvhök
- spuv, se spov
 (?) spyel = storspov
 spånfågel = nattskär-
 ra
 spånkråka = fg.
 spånkälling (spåne-, spu-
 ne-) = fg.
 spånkåring = hackspett,
 spillkråka
 » = nattskär-
 ra
 spänn-ar = ormvråk
 spännare = falk o. hök
 m.fl. dagrofvåglar
 spännglada = sparvhök
 spännhök = duvhök
 spänning = sparvhök
 spärnhök se sparvhök
 spärnhök, se sparvhök
 spärring = duvhök
 » = sparvhök
 » = tornfalk m.fl.
 dagrofvåglar
 spärrling = sparv
 spärva = busksparv (gul-)
 spärvhök, se sparv-
 sqvärmås, se skvärmås
 stain-, se stajn-
 stajngylp = stenskvätta
 stajnskräcka = småskra-
 ke
 stajnsvört = svärta
 stamstare = koltrast
 » = stare
 stare 17
 starik 221
 starr = stare
 starrångare = vatten-
 sångare
 steglisa = följ.
 steglits(a) 20
 Stellers and = alförrädare
 stellkråka, still- = spill-
 kråka
- stenfalk = dvärgfalk
 stenglafst (stengläfsta) =
 stenskvätta
 stenguppa = fg.
 stengölp = fg.
 stenjulp(a) = fg.
 stenkack = fg.
 stenkäck 19
 stenskit(a) = stenskvätta
 stenskrake = (♂ av) små-
 skrake
 stenskräcka = (♀ av) fg.
 stenskvättra = sten-
 skvätta
 stenskvira = följ.
 stenskvätta (-o) 68
 » grönländsk 70
 stenskvättra = -skvätta
 stenskörtare (?) = fg.
 stensmack(a) = fg.
 stensmäck(a) = fg.
 stensmätt = fg.
 stenspärt = fg.
 stenstjärt(a) = fg.
 stensvala = strandvala
 stentikk = stenskvätta;
 gårdsmyg
 stenuv = berguv
 stenuv = fg.
 stensvalp (-volp, -vålp) =
 stenskvätta
 stensväppling = fg.
 stegphök, se stäpp-
 stegpvipa, se stäpp-
 stickelis = steglitsa
 stiglits = fg.
 stillkråka, se stellkråka
 stjitbärt = spetsstjärtad
 labb
 stjär(-o) = skata
 stjärtand 136
 stjärtilabb = fjällabb
 stjärtmes 50

- stjärtmes, mellaneuro-
peisk 51
» sydvästeuro-
peisk 51
stjärttita = stjärtmes
stjoro, Norges = nötskrika
stockand = gräsand
» = knipa
» = storskrake
stolk = rödbena
stomand = knipa
stoppssvala = hussvala
stordopping = skäggdopping
storfågel = tjäder
storgall = havstrut
storgause = fg.
storglutt = gluttsnäppa
storgås = sädgås
storchackspett = spillkråka
stork = vit stork
» svart 120
» vit 119
storkattuggla = fjälluggla
» = slaguggla
storklyvja = gluttsnäppa
storlabb 215
» = bredstjärtad
labb
storlom 165
stormfink = stormsvala
stormfågel 161
» = »fiskmå, som vid annalkande storm söker sig åt land»
stormfögel = »större fågel, som vid stundande storm kommer ombord på fartyg ute på havet»
stormkråka = spillkråka
stormseglare = klykstjärtad stormsvala
storm(s)pink = stormsvala
stormsvala 160
» klykstjärtad 159
» liten = stormsvala
stormuggla = »grå fågel, som söker skydd på fartyg»
stormvädersfågel = stormsvala
stormåge, se följ.
stormås = havstrut, sillmås
storplutt = gluttsnäppa
storskarv 156
storskrak(e) 152
storskräcka = fg.
storspett = större hackspett
storspöv 197
storsvärta = svärta
stortrapp 223
stortrut = havstrut
storsvigg = bergand
St. Pehrsfågel = havslöpare
stranddikta = drillsnäppa
» = grönbena
strandfela = drillsnäppa
strandfickel = fg.
strandgykla = fg.
strandhyckel = »snäppa»
strandjägare = drillsnäppa m.fl. små vadare
strandkille = strandskata (?)
strandkyl = drillsnäppa
strandkyllare = rödbena
» = ros Karl
strandkytare = drillsnäppa
strandlo = fg. m.fl. små vadare
strandlärka = skärpilärka
strandlöpare = drillsnäppa
» = grönbena
strandolle = drillsnäppa
strandpöckel = drillsnäppa
strandpipa = fg.
strandpipare = större strandpipare
» = drillsnäppa m.fl. små vadare
» mindre 177
» nordöstlig 175
» större 175
» svartbent 178
» vitbröstad = fg.
strandpipärka 39
strandpitare = drillsnäppa m.fl. småvadare
strandpöckel = »strandpipare Charadrius»
strandpytta = skärnsnäppa
strandriddare = strandskata
» = större strandpipare
strandrulling, mindre = mindre strandpipare
» större = större strandpipare
strandryttare = svartsnäppa (strandskata?)
strandsittare = drillsnäppa

- strandsittare = mindre strandpipare
 strandskata 171
 strandskitel = drillsnäppa
 strandsklor(a) = strandskata
 strandskrake = småskrake
 strandsnäppa = kustsnäppa
 strandspickel = »strandpipare», drillsnäppa
 strandspirvel = drillsnäppa
 strand(s)pryckel = fg. el. »strandpipare»
 strandstare = »snäppa»
 strandstekel = »strandpipare»
 strandstickel = fg.
 » = »beckasin»
 strandstreck = »småvadare»
 strandst(r)ekel = »beckasin»
 » = drillsnäppa = rödbena
 strandstrepel = »mindre vadare, snäppa»
 strandstrickel = drillsnäppa
 » = »beckasin»
 strandstrickla = drillsnäppa = större strandpipare
 strandstrigel = drillsnäppa
 » = grönbena
 strandstrikel = drillsnäppa
- strandstrit(a) = fg.
 » = rödbena
 strandstritjel = grönbena
 strandstrykare = drillsnäppa
 strandstrykel = större strandpipare
 strandstryttjel = drillsnäppa
 strandsvala 77
 strandsölo = fg.
 strandvipa = drillsnäppa
 » = mindre strandpipare
 » = strandskata
 » = brednäbbad = myrsnäppa
 » = bågnäbbad = spovsnäppa
 » = föränderlig = kärnsnäppa
 » = isländsk = kustsnäppa
 » = liten = småsnäppa
 » = svartgrå = skärnsnäppa
 » = Temmincks = mosnäppa
- strandvippa = kärnsnäppa
 strandåd = större strandpipare
 strannlo = grönbena
 strannpipa, se strandpipa
 strannstrick = »småvadare» (?)
 stre(c)kla = sädesärla
 strickla = fg.; även ros-karl
 stricklare = sädesärla
 stricklo = drillsnäppa
 strumpvråk = fjällvråk
- struntjager = spetsstjärtad labb 253
 struts 223
 » afrikansk 223
 » amerikansk 223
 » europeisk = stor-trapp
 strutsgök = skatgök
 strymmingshyna = tobisgrissla
 stråand = alfågel
 » = stjärtand
 stråare = alfågel
 stråiröv = fg.
 strömand 145
 » = småskrake
 » = storskrake
 strömgubbe = strömstare
 Strömjan = fg.
 Strömkalle = fg.
 strömkarl = fg.
 strömmingahynä = tobisgrissla
 strömmingshök = fiskmås
 strömmingshöna = tobisgrissla
 strömpräst = strömstare
 strömskata = fg.
 strömsparv = följ.
 strömstare 75
 ström(s)trast = fg.
 stubb-bultare, stubbe = större hackspett
 stubbskräckja = storskrake
 stubbsvala = hussvala
 » = tornsvala
 stulk = rödbena
 sturk, se stork
 stutand = knipa
 stutskrake = storskrake
 styltlöpare 184

- ståbbskrättjo, se stubb-
 skräckja
 stål = rödbent snäppa
 stäpphök = blek kärrhök
 » blek = fg.
 » mindre = mindre
 re kärrhök
 stäpphöna 170
 stäppsparv 31
 stäppvipa 182
 stäppvråk = falkvråk
 stjär, se stare
 stönkråka = spillkråka
 sula = havssula
 sultanhöna, gråhuvad 226
 sumphök, brun = brun
 » kärrhök
 » = blå kärrhök
 » = brun kärr-
 hök
 sumphöna = rörhöna
 » småfläckig 225
 » = sothöna
 » grönfotad =
 rörhöna
 » liten 225 253
 sumpsnäppa = kärr-
 snäppa
 surhöna = liggsjuk höna
 surre = gårdsmyg
 susduva = skogsduva
 svaga = första årets ungf.
 av ejder; även hona
 utan ägg (jfr. skrya o.
 skröja)
 svala = koll. benämning
 » = tornsvala
 svalhök = fg.
 svan = knölsvan
 » liten = mindre sång-
 svan
 » = sångsvan
 » vild = fg.
- svana = (♀ av) svan
 svangås 128
 svans = sidensvans
 svartall = alfågel i som-
 mardräkt
 svarta, se svärta
 svart-and = bergand (?)
 » = sjöorre
 » = svärta
 svartbak = havstrut; sill-
 mås
 svartdrast, se svarttrast
 svartfågel = kaja
 svart hackspett = spill-
 kråka
 svarthakedopping 164
 svarthalsad dopping 164
 svarthattsmave, se svart-
 hätts-
 svarthavre = sjöorre
 svarthuggusparv = säv-
 sparv
 svarthätta 61
 » = svartmes
 svarthätts-mave = skratt-
 mås
 svartklera = koltrast
 svartklädra = fg.
 svart-kraka, se följ.
 svart kråka 8
 » = råka
 Svartlasse = spetsstjär-
 tad labb
 svartmes 48
 svartnacke = skrattmås
 svartorr = (♂ av) orre
 svartryggus = större
 strandpipare
 svartskåre = havstrut
 » = sillmås
 svartsnäppa 195
 svartspett = spillkråka
 svartstare = koltrast
- svartstare = stare
 svartstirra, se -stare
 svartstula = tornsvala
 svartstula = fg.
 svartsoölu, se svartstula
 svarttita = svartmes
 svarttrast l. -drast = kol-
 trast
 » = stare
 svarttrut = havstrut;
 sillmås
 svartträst, se svarttrast
 svarttärna 214
 » vitvingad =
 vitvingad tärna
 svenska = grönfink
 » = fallbit
 svihök = ormvråk
 svinalo(r)tapensel = grå-
 sparv
 svirra = snösparv
 svirrsparv = gråsiska
 svänja = knölsvan
 svart = följ.
 svärta (-o) 150
 » vitnackad 152
 » = sjöorre
 svartgams, svärtes- = (♂
 av) svärta
 svartgubbe, svärtes- = fg.
 svartgås = svärta
 svartig = fg.
 svartiskvejnda = (♀ av)
 svärta
 svartkamp, svärtes- = (♂
 av) svärta
 svartkar(l), svärteskå(r)l
 = fg.
 svartkåla = fg.
 svartkäring = (♀ av)
 svärta
 svartsa = svärta
 svart = fg.

- sydgrissla = sillgrissla
sydkucku, se under gök
sylspitt = strandskata
syring = kärrensäppa
syriskä = gräsiska
såarsla = nordlig gulärta
sådyppa = gulärta
» = stjärtmes
såfalk = göktyta
såfuggel = gulärta
sähässa = sädesärta
sångare, brednäbbad =
bastardnäktergal
» bröstvattrad =
hökfärgad-
» gulbröstad =
grönsångare
» gulbröstad =
bastardnäktergal
» gulmagad = fg.
» hökfärgad 61
» kungsfågellik-
nande = vitbry-
nad lövsångare
» svarthuvad 61
sånglärka 37
sångsvan 125
» isländsk 125
» mindre 125
sångtrast = taltrast
sänings-sparv = göktyta
såsfuggel = gluttsnäppa
såsparr = ortolansparv
såtita = göktyta
såtyta = fg.
såvipa = fg.
(?)såärla, se sähässa
sägök, se under gök
sääknarr = kornknarr
sädesknarr = fg.
sädestrana, se under tra-
na
sädesälla = följ.
- sädesärta 41
» engelsk 44
» = gulärta
sädgås 127
» kontinentens=fg.
» Spetsbergens =
spetsbergsgås
säing = fiskmå
» = tretåig må
sälumse = vittrut
sälkofsa = fg.
säs = havsörn
säsälla, gul = gulärta
säsä(r)la = sädesärta
» = nordlig gul-
ärta
sävsparr 32
» = sävsångare
» nordisk 32
sävstig = följ.
sävstigare = följ.
sävsångare 60
» stor = trast-
sångare
södkucku, se syd-
söflott = alfågel
sölsparv = bergfink
- taflacka = prutgås, se
även tavelack
» = vitkindad gås
taggstjärtseglare = tagg-
stjärtad tornsvala
takbuk = gråsparr
» = pilfink
taksvala = tornsvala
takärta = sädesärta
» grön = gulärta
talan(de)trast = taltrast
talgbit = tallbit
- talghacka = kärrens o.
nordisk mes
talghackare = talgoxe
talghatt = fg.
talgmes = följ.
talgox(e) 46
» = blåmes
talgsmack = talgoxe
talgsmock = fg.
talgtita = kärrens, talg-
oxe m.fl. mesarter
tallbit 25
talle-tink = sädesärta
tallhacka = hackspett
tallhackare = fg.
tallsnut = tallbit
talltita = namn på mån-
ga mesarter, främst
nordisk mes
» tysk 50
» norsk 50
talltjokksa = följ.
talltjyksa = lavskrika
talltrast, se taltrast
talprost = följ.
taltrast 64
» västeuropeisk 66
taltätting = fg.
talutrust = fg.
tamduva, se under klipp-
duva
tamhöns, se under ban-
kivahöns
tamsvan = knölsvan
tavelack = prutgås; se
även taflacka
teder, se tjäder
tedor, se fg.
teiste (tejst, teste, täist)
= tobisgrissla
tekling, se täckling
telltjuxa = lavskrika

- tereksnäppa = grå lång-
 näbba 252
 teta = nordisk mes
 teä, tiä = tärna
 Thomas i gärdet = gärd-
 smyg
 tiira = fisktärna
 tilla = större strand-
 pipare
 tillika = fg.
 tillkorp = göktyta
 » = spillkråka
 tillkråka (-o; till-, til-)=
 spillkråka
 tippa = höna
 tippeschet = svartmes
 tiro (-å) = (fisk)tärna
 tirr = dubbeltrast
 » = tärna
 tirrihönä = ljunpipare
 tirro (-å) = fisktärna
 » = rödnäbbad
 tärna
 tirska = hussvala
 tist(e), se teiste
 » spansk = svärta
 titajs = nordisk mes
 tita = alla *Parus*-arter
 tivipa = tofsvipa
 tivitta = fg.
 tiä, se teä
 tiärp = fisktärna
 tjalk = stormfågel
 tjeär = tjäder
 tjeär, se tjäder
 tjekare (långstjärtad) =
 stjärtmes
 tjeksparv = nordisk mes
 tjet, se korvtjet
 tjeta, se pit-tjeta
 tjetare, se hamp-, (h)vit-,
 korv-, kärr-, tofs-
 tjetox(e) = talgoxe
 tjetsparv = bofink (?)
 » = nordisk mes
 tjockfot(ing) 170
 tjockmule = tordmule
 tjocknäbb = gråsparv
 tjollp = fg.
 tjuv = rödbena
 » = rödnäbbad tärna
 tjuvand = bläsand
 tjuvjo = spetstsjärtad
 labb
 tjuvmåns = fg.
 tjyllare = rödbena
 tjtare = fg.
 tjäckling = gråsparv
 tjäder 229
 tjäder-röja = (♀ av) tjä-
 der
 tjäderspänning = duvhök
 tjädur, se tjäder
 tjäka = gärdsmyg
 » = nordisk mes
 tjäll = strandskata
 » = rödbena
 tjälspjä(r)na = sädesärla
 tjälspjärnare = fg.
 tjär, se tjäder
 tjäro-svälo o. tjärosvöla,
 se tjärsvala
 tjärnlom = smålom
 tjärsvala = tornsvala
 tjöder, se tjäder
 tobisgrissla 219
 tocken = tupp, se under
 bankivahöns
 tofsand = vigg
 tofshöns, se under ban-
 kivahöns
 tofsare = sidensvans
 tofsig-man = följ.
 tofskottätare = tofsmes
 tofslärka 37
 » = sånglärka
 tofsmes 48
 » tysk 49
 tofsmössa = tofsmes
 tofsskarv = toppskarv
 tofssparr = sidensvans
 tofstjekar = fg.
 tofstjetare = fg.
 tofsvipa 181
 tojle = spillkråka
 tolk = roskar
 » = rödbena
 tolkapiga = drillsnäppa
 » = grönbena
 tomlinge = kärrmes
 toppe, se tupp under ban-
 kivahöns
 toplärka = sånglärka
 » = tofslärka
 toppmes = tofsmes
 toppnasar = bergand
 » = vigg
 toppskarv = kråkskarv
 toppsparr (-sparv) = si-
 densvans
 toppvipa = tofsvipa
 tor = tordmule
 tordmula = följ.
 tordmule 217
 torkmäulå = fg.
 tormula = fg.
 tornduva, se under klipp-
 duva
 tornfalk 105
 » amerikansk 106
 tornkråka = kaja
 tornsvala 78
 » taggstjärtad 80
 tornuggla 99
 » = kattuggla
 tormule, se tordmule
 Torsböle-almanackan =
 spillkråka

- Tåorsböl'alnackan = fg.
 toärla = sädesärla
 trana 224
 » egentlig = fg.
 » numidisk = jungfrutrana
 tranand, stor = stor-skrake
 tranilla, se tranärla
 tranuella, se tranärla
 tranæ, se trana
 tranärla = sädesärla
 trapp = stortrapp
 » liten = småtrapp
 trast = koll. benämning
 » japansk = följ.
 » kinesisk 68
 » sibirisk 68
 » svarthalsad 67
 » = sångtrast
 trastsångare 60 252
 tren, se trana
 tre-skorra, se trätretåspett, se tretåighackspett
 tre-ägg, tri- = tärna
 tre-ägga, tri- = fg.
 tridd = fg.
 trollkälling, se följ.
 trollkåring = skata
 trollruckla = morkulla
 tropical, gulhuvad 18
 trubbalka = tordmule
 trubbe = fg.
 trumduva, se under klippduva
 trut = koll. benämning
 » vitvingad 210
 » » stor = vit-trut
 » = fiskmå
 » = gråtrut
- trut = havstrut
 » = sillmå
 trutare = sillmå juv. 252
 trutpinare = spetsstjärtad labb
 trutrok = havstrut
 trådare = tupp, se under bankivahöns
 trårispa = morkulla
 träbilsare = spillkråka
 trädgårdssångare 61
 trädknarr = spett (o. nattskär?)
 trädkrypare 44
 » kortkload 45
 trädlärka 37
 trädpiplärka 38
 trädrännare = nötväcka
 » = trädkrypare
 träd-skämmare = spett
 trädsparr = pilfink
 trädsvala = svart o. vit flugsnappare
 träknarr = spett
 trälus = trädkrypare
 träna (-o, -u), se trana
 träskand = vigg
 träskgrip = skäggdopping
 träskkaruda = svarthakedopping
 träsk-knipa, träskes- = »ett slags knipa»; sannolikt = följ.
 träskkorp = vigg
 träskorr(a) = spillkråka
 träskox(e) = rördrom
 träsksnäppa = dammsnäppa
- träksångare = kärnsångare
 » = liten gräshoppsångare
 träskurr, se träskorr
 trä-skämmare, se trädträst, se trast
 trönu, se trana
 trönu-el = gulärla
 tulk = rödbena
 tullare = storspov
 tulpare = drillsnäppa
 tumling-liten = gårdsmyg
 tummelett, se under klippduva
 tummeliten = gårdsmyg
 » = kungsfågel
 » = lövsångare
 tummeltått = gårdsmyg
 tunderox(e) = lavskrika
 tupp, se under bankivahöns
 » Sonnerats, se under fg.
 » tam, se under fg.
 tupskräcka = småskrake
 tupsoman = tofsmes
 turemule = tordmule
 turmula = fg.
 turre, se under bankivahöns
 turtelduva = följ.
 turturduva 170
 » större 170
 » = skogsduva
 tusduva = fg.
 tuteduva = fg.
 tutterduva = ringduva
 » = skogsduva
 tuvkräppare = lövsångare
 tuvsnäppa 187

- tvint = bofink
 tvärmule = tordmule
 tvärspov = rödspov
 tylkråka = spillkråka
 tyll(a) = rödbena
 » = skäggdopping
 tylle = större strand-
 pipare
 typpa = höna
 tyrkråka = spillkråka
 tyta, se gök-, talg-
 tåfsmyssa, se tofsmössa
 tåjla, se tojle
 tårkmule = fg.
 tårkmäulå = fg.
 tårmul = tordmule
 täckling = gråsparv
 » = gulsparv
 » = pilfink
 täder, se tjäder
 tälna = följ.
 tärna = koll. benämning
 på tärnor
 » Dougalls 213
 » engelsk 213
 » kentsk 213
 » rödnäbbad 213
 » trubbnäbbad =
 engelsk-
 » vitvingad 214
 tärnhök = spetstjärtad
 labb
 tärnmås, Sabines 211
 tärvesmula, -myla, se
 tordmule
 täta = svartmes
 tätteltink = sädesärla
 tätting se gråtätting o.
 gultätting
 » = gråsparv
 » = gärdsmyg
 » = pilfink
 töddur = tjäder
- törd = tordmule
 törnskata, se följ.
 » allmän = van-
 lig-
 » brunryggad
 = fg.
 » grå = svart-
 pannad
 » rödhuvad 53
 » rödnackad =
 fg.
 » större = var-
 fågel
 » svartpannad
 52
 » vanlig 53
 törnsmyg = följ.
 törnsångare 61
- ubb = berguv
 uggla, koll.
 » = kattuggla
 » Minervas 102
 uppfu(ge)l = härfågel
 urby = berguv
 urhöns = orre
 urre, se fg.
 urrmor, se orrmor
 urværsfuggl = snösparv
 (?)uten = berguv
 ut-ut = härfågel
 uv = berguv
 » kortörad = jorduggla
 uvära = brushane
 vadaresvala 171
 » svartvingad 171
 vadbums = rördrom
 vadbuss = följ.
 vadbutts = brushane
 vaka = tallbit
 vaktel 235
- vaktel, virginisk 238
 » = tallbit
 vaktelkung = kornknarr
 valhök = pilgrimsfalk
 vallgås = sädgås
 vallpiga = enkelbeckasin
 vandringsduva = flytt-
 duva
 vandringsfalk = pilgrims-
 falk
 var-and = stjärtand (?)
 varfågel 53
 vassbärare = skärnäppa
 vasshöna = rörhöna
 vasspol = storspov
 vass-spove = ljungpipare
 vass-stig = trastsångare
 vassvipa = tofsvipa
 vattenhöna = sothöna
 vattenorre = sjöorre
 vattenrall 225
 vattenstare = strömstare
 vattensvala (-sölu, sölv)
 = fg.
 vattensångare 60
 vattla = tallbit
 vattnatulc = »vadare»
 vattspole = storspov
 vattuspo(ve)l = fg.
 vattuspov = fg.
 vattusvala = ladusvala
 vattutrast = strömstare
 veaknarsk = spett
 vedaknarr = fg.
 vedhuggare = fg.
 vedknark = fg.
 vedknarr = fg.
 velling = bergand
 ven, vena (-u), se orr-
 vena
 ven-spole (?), se vind-
 spole
 verna = orrhöna

- vespök = bivrak
 vestolk = rödbena
 via = gräsand
 viand = bläsand
 » = gräsand
 » = stjärtand
 » = vigg
 vidda = vigg
 videsparv 32
 » rysk = brun-
 huvad gulspurv
 vigg 138
 viggand = fg.
 vigg(-e) = fg.
 vigg(-i) = fg.
 viggiskarl = (♂ av) fg.
 viggiskevejnda = (♀ av)
 fg.
 vigg(j)a = vigg
 vilagå, se viljavigå
 vildand = gräsand
 vildduva = klippduva
 » = skogsduva
 vildgås = grågås och säd-
 gås
 vil(j)a(vi)gå = rödbena
 vildsvan, mindre = mind-
 re sångsvan
 » större = sång-
 svan
 viltgagel = prutgås
 vindflock = tornfalk
 vindpulare = fg.
 vin(d)spov = storspov
 vin(d)spole = fg.
 » 252
 vinnare = knipa
 vint = bofink
 vintan(de)-sparv = bo-
 fink
 vinterall = alfågel i vin-
 terdräkt
 vinterfågel = snösparv
 vintergröngölja = grå-
 spett
 vinterhämling = grå-
 siska
 » = gul-
 näbbad hämling
 vinterpräst = strömstare
 vipa, se kovipa
 » = tofsvipa m.fl.
 vip(p)and = småskrake
 vippröva = stenskvätta
 vippstjärt = rödstjärt
 » = stenskvätta
 » = sädesärta
 virand = bläsand
 virsnarp = kornknarr
 Vita(lis)gås = ejder
 vitare = bofink
 vitbak = gråtrut
 vitbuk = bergand
 » = bläsand
 vitfalk = grönlandsfalk
 vitfågel = måsfåglar
 (koll.)
 vitgagel, se vildgås
 vitguse = gråtrut
 vitgås = grågås
 vitkind = talgoxe
 vitmå = ismå
 vitpenning = knipa
 vitryggspett = vitryggig
 hackspett
 viträck = roskarl
 vitsida = knipa
 vitkind = talgoxe
 vitskroko = storskrake
 vitskåre = gråtrut
 vitt = bofink
 vittilt = fg.
 vittjetare = tofsmes
 vittrick = följ.
 vittring = roskarl
 vit(t)räck = fg.

vittrut 209

» liten = vitvingad
trut

» stor, vittrut

vitöga = knipa

» = svärta 151

vorr (vorra, vorre) = orre

vorrhöna = orr-

vrakfågel = simfåglar,
som slå sig ned i flocc-
kar (jfr storskrake)

(?) vrake (r å k e) = vråk

vriand = bläsand och vigg

vråk = koll. benämning
på vråkar

» fjös bent 108

(?) vråka (raka) = vråk

vålspipare = pilgrimsfalk

vårall = alfågel i vår-
dräkt

våskåre = skäggdopping

vårtrast (vör-) = björk-
trast

» = taltrast

vår-tyta = göktyta

våskåre = skäggdopping

våtakaja = vanlig glada

våtaså = gröngöling

våtkråka = spillkråka

väckla = tallbit

våderfjuckare = tornfalk

våderfjåkar = fg.

våderfjåkar (vedærfjå-
kar) = fg.

våderfjåkar = fg.

vådergås = storlom

våderknulle = tornfalk

våderpfältare = fg.

våderpjält = fg.

våderpulare = fg.

våderspole = småspov

» = storspov

- väderspåman = spett
 väderuggla = »som ute på havet slår till på ett skepp för att vila»
 väggsvala = hussvala
 väktare = varfågel
 vänjeduva, se under klippduva
 vänjefågel = som flere år å rad återkommer till samma plats
 värgeta = enkelbeckasin
 värgås, se vädergås
 värknulle, se väder-
 värpan(de)höna = värp-
 höna
 värpemåve = fiskmås
 värre = orre
 västkucku, se under gök
 västäräkki = sädesärla
 vörr = orre
 vörtrast = björktrast
 vörshipare = pilgrims-
 falk
 wachtelen 253

 ynn = orre

 åd(-a, -o) = ejder
 ådersparv = gråsiska
 ådfågel = ejder
 ådgubbe, ådes- = (♂ av)
 ejder
 ådkäring, ådes-, -kärling
 = (♀ av) ejder
 ådra, se åda
 ådskraka = »en sjöfågel»
 ådskraksnisse = (♂ av) fg.
 åd-skrya m.fl. = ejder-
 hona, som berövat
 sina ägg
 åga, se åda
 ågubbe = ejderhane
- ågubbe = strömstare
 åkerand = gräsand
 åkerbräko = kornknarr
 åkerduva = skogsduva
 åkergnark = kornknarr
 åkerhöna
 » = kornknarr
 » liten=fjäll
 pipare
 » = ljungpipare
 » = raphhöna
 » = vaktel(?)
 åkerhöns, se -höna
 åkerjamon = fjällpipare,
 ljungpipare (?)
 åkerjärp(e) = raphhöna
 åkerknark = kornknarr
 åkerknarr = fg.
 åkerknärpa = fg.
 åkerlärka = sånglärka
 åkerreka (akorreka) =
 kornknarr
 åkersjäro, se åkerskära
 åkerskrika = nötskrika
 åkerskräxa = kornknarr
 åkerskära = fg.
 åkersnarp(a) = fg.
 åkertupp = ljungpipare
 åkorskräxa, se åker-
 ålkrok = storskarv
 ålkråka = skäggdopping
 » = storskarv
 ånn = and
 ålskrika = nötskrika
 årbleg, se årbleg
 årder, se ard
 årn = kungsörn
 årpinne = sparvuggla
 årr = alfågel
 årta 135
 » amerikansk 135
 » = kricka
 årtand = årta
- årtbonde = (♂ av) al-
 fågel

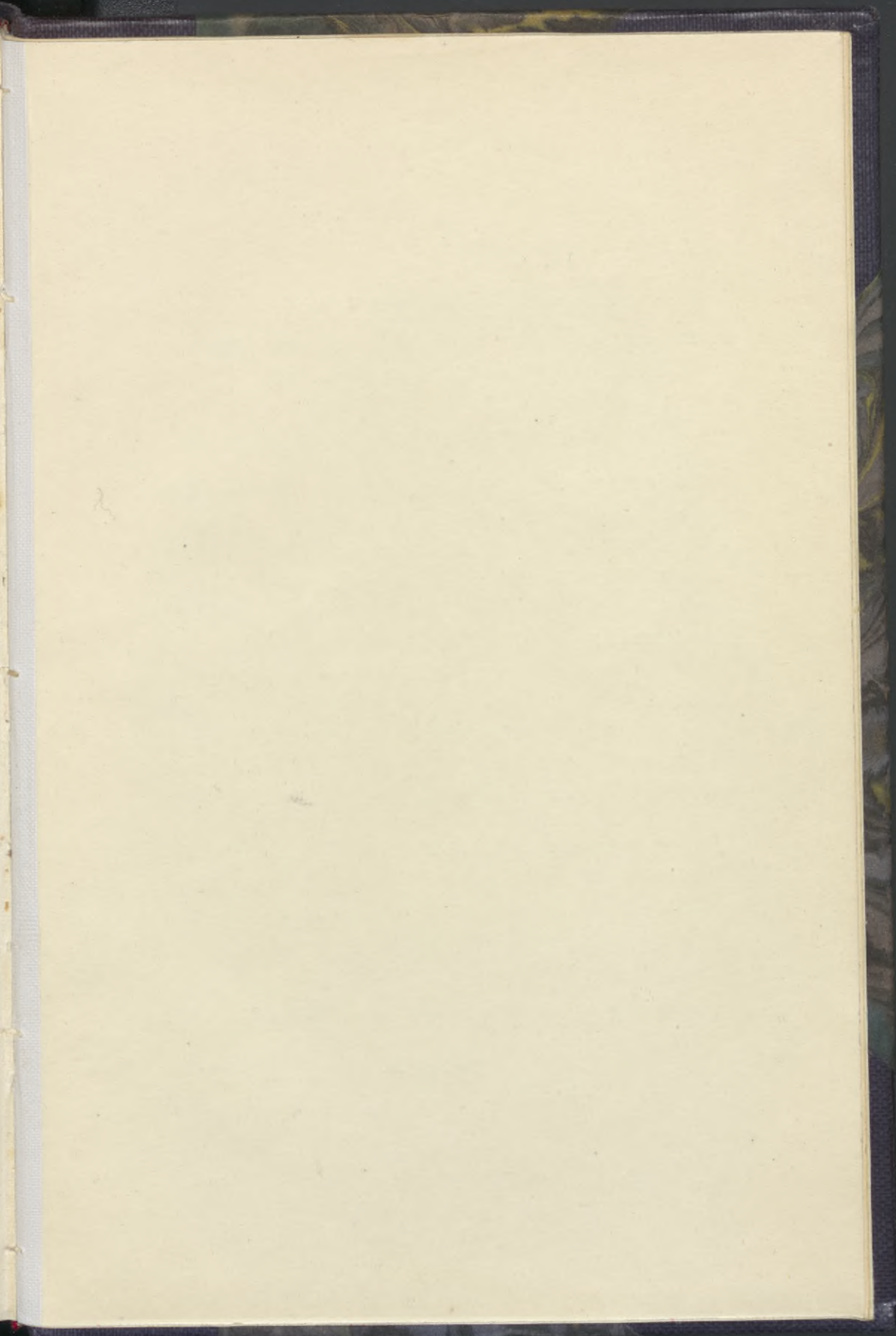
 ädelfasan, se under fasan
 äderkong = praktejder
 ägretthäger = (stor) vit
 häger
 äjder, se ejder
 äktergal, se näktergal
 älla = ärla
 Älun = spetsstjärtad labb
 äm-and = smalnäbbad
 simsnäppa
 ängknarr = kornknarr
 änglärka = följ.
 ängpiplärka 38
 » rödstrupig
 = rödstrupig pipelärka
 ängsduva = ringduva
 ängshök = mindre kärr-
 hök
 ängsknarr = kornknarr
 ängspiplärka, se äng-
 » rödstrupig =
 rödstrupig pipelärka
 ängsskär(r)a = kornknarr
 ängssnärpa = fg.
 ängsspillinta = gulärla
 ängstenskvätt, änjis =
 buskskvätta
 är(a) = ejder, gammal
 hona
 ärbleg = ejder
 ärbult = ejder, gammal
 hane
 äregusse = fg.
 ärfågel = ejder
 äringsfogel = kornknarr
 ärla = sädesärla o. koll.
 » grå = fg.
 » långstjärtad = grå-
 ärla
 ärre, se orre

ärrkråka = kråka
 ärta, se arta
 ärteknarr = kornknarr
 ärt(e)sjua = nattskärra
 ärtfågel = ärtsångare
 ärtkokare = nattskärra
 ärtsjuda = fg.
 ärtsju(d)are = fg.
 ärtsmyg = följ.
 ärtsångare 61
 äugle, se uggle

ögla, se fg.
 ökenlöpare 170
 ökenstenskvätta 70
 ölmst = svan
 ömmer = islom
 öns, se höns
 ör(a), se orre
 örn = koll. benämn. på
 örnar
 » fläckig = mindre
 skrikörn

örn = fiskgjuse
 » = havsörn
 » = kungsörn
 örnglada = fiskgjuse (?)
 örnvråk 110
 öronddopping = svart-
 hakedopping
 örra = alfågel
 örr(e), se orre
 östkucku, se under gök
 ötjeteta = drillsnäppa

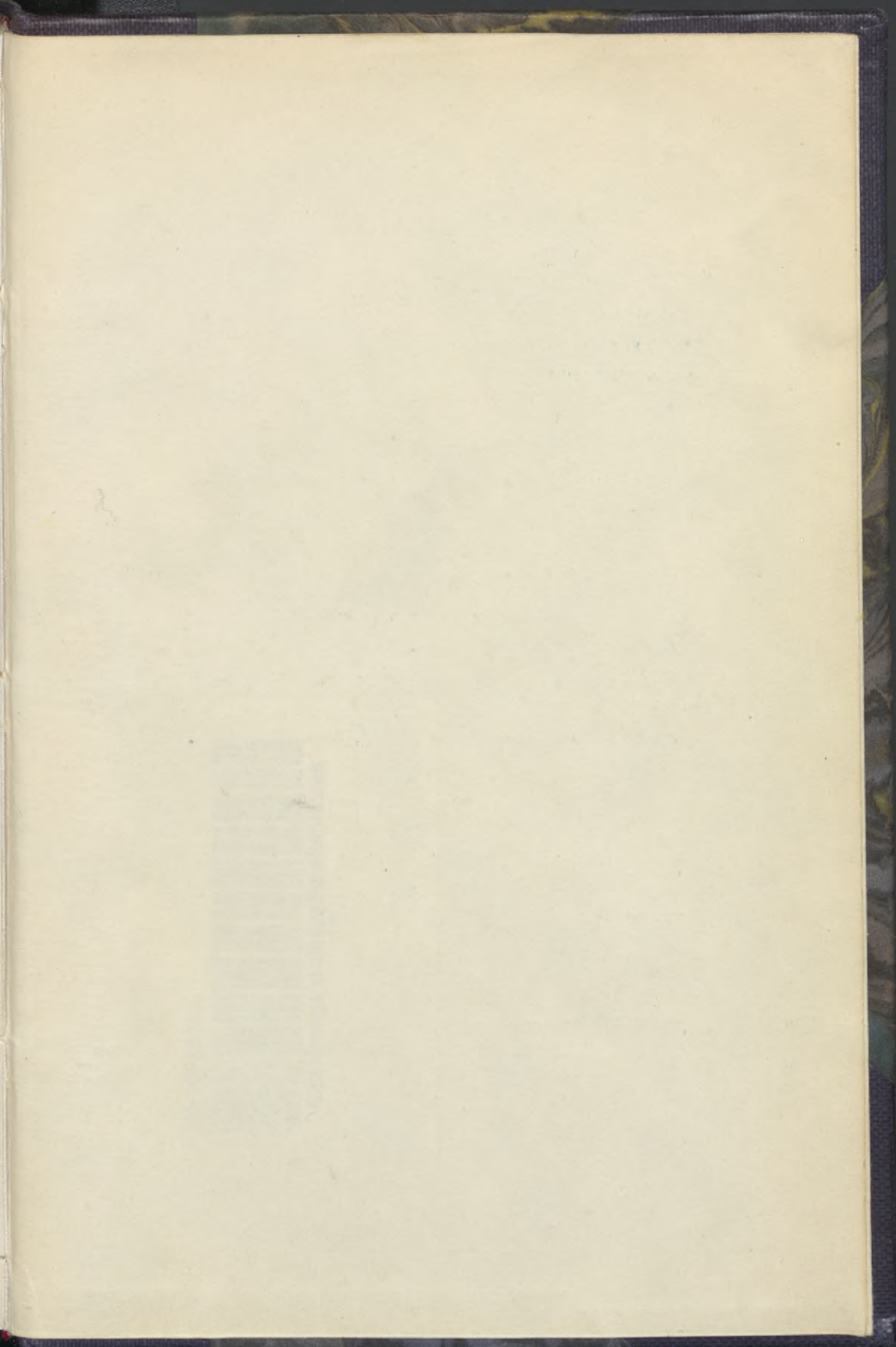
Författaren till SVENSKA FÅGELNAMN är känd som ornitolog inte blott i Finland utan över hela Skandinavien och han har utgivit en rad uppmärksammade böcker. Han är filolog till facket och har därför speciella förutsättningar att behandla fågelnamnen, folkmålsnamnen inbegripna.

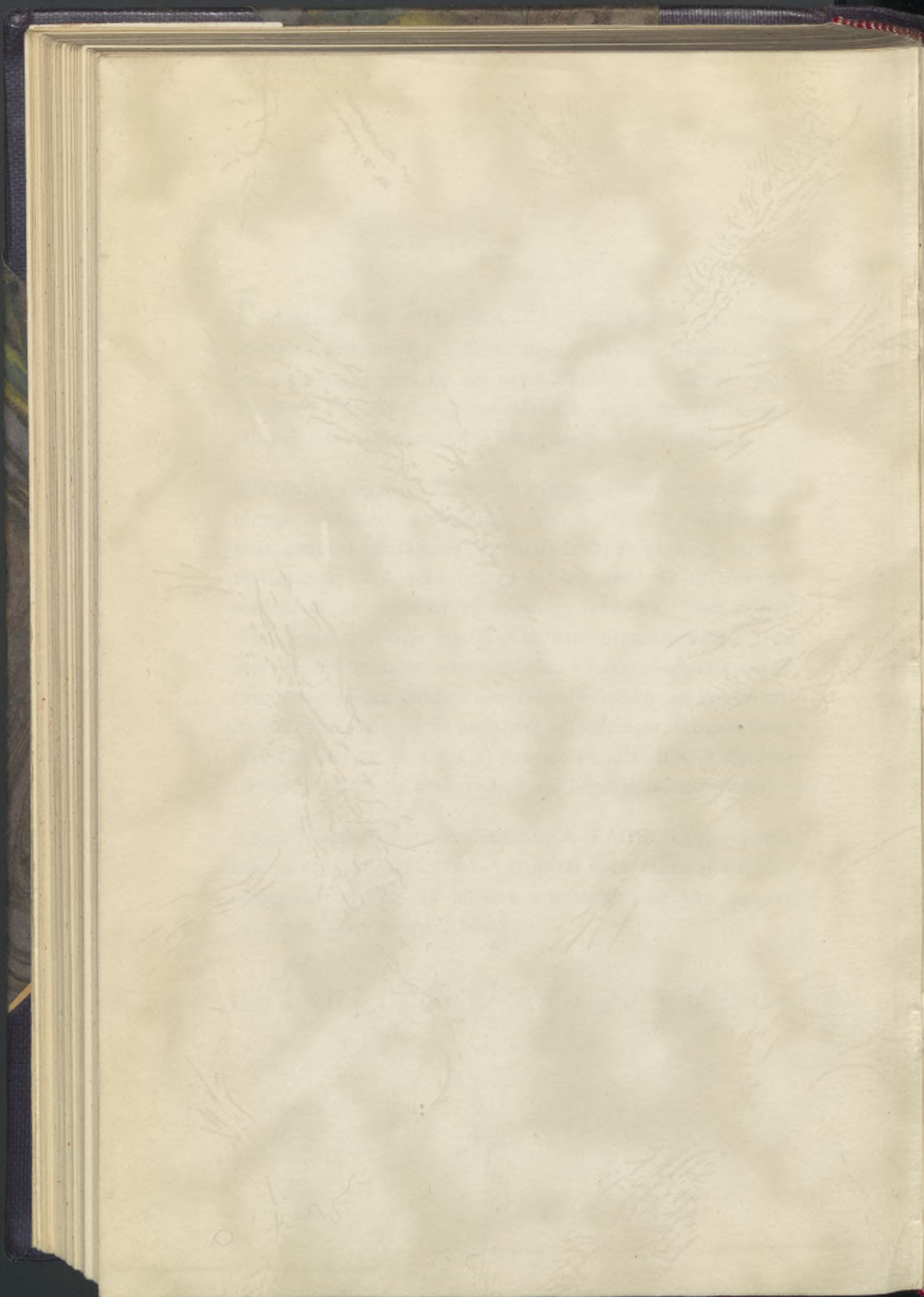
SVENSKA FÅGELNAMN, som bygger på vidlyftiga källforskningar, omfattar en avdelning med samtliga i Finland och Skandinavien anträffade fågelarter och geografiska raser i systematisk följd, med belägg ur den använda litteraturen och försök till tydning av namnens innebörd. Vissa fåglar förekomma med över femtio olika namnprovinsialismer. I en återblick äro namnen sammanställda i semasiologiska grupper (onomatopoetiska, jämförelsenamn, personnamn och gudanamn överförda på fåglarna, humoristiska beteckningar, öknamn, folk-etymologiska namn o. s. v.). Arbetet avslutas med litteraturförteckning och ett omsorgsfullt utarbetat uppslagsregister.

Någon motsvarighet till SVENSKA FÅGELNAMN finnes icke på svenskt språk. Boken erbjuder såväl fackmannen som lekmannen mycket av intresse och vänder sig lika mycket till ornitologen som till filologen.

BOKFÖRLAGET NATUR & KULTUR

Pris 10:—

6000251965

Göteborgs universitetsbibliotek

